

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

6

АФҒОН ШАМОЛИ

АДОЛАТ ЛАШКАРЛАРИ

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

АФҒОН ШАМОЛЦИ

«АДОЛАТ ЛАШКАРЛАРИ»

Олтинчи китоб

Тўлдирилган қайта наشري

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

ТОШКЕНТ

2016

УЎК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Ў)7

Н – 69

Нишонов, Исоқжон

Афғон шамоли: роман. «Адолат лашкарлари». Олтинчи китоб. Исоқжон Нишонов. Тўлдирилган қайта нашри. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2016. – 224 б.

ISBN 978-9943-27-824-0

«Афғон шамоли» роман-сериали ўткир сюжетларга бой ва воқеалар кетма-кетлиги ўқувчини доимий ҳаяжонда ушлаб туради. Наркобизнес олами, наркокуррьерларнинг жирканч қилмишлари китобхонда уларга нисбатан нафрат туйғусини уйғотмай қолмайди.

Романнинг ушбу китобида Меҳмед Чегечи ҳамда рус мафия отаси – Вадим Вольфовичнинг ўлдирилиши, «Адолат лашкарлари»нинг қабохатга тўла ноҳақликлари, ўзбек разведкачиси – Бўроннинг эрта-индин дунёнинг турли бурчакларига жўнаб кетиши қутилаётган камикадзеларни тунда портлатиб юбориши каби кизиқарли ва қалтис воқеалар ёритилган. Ўйлаймизки, романнинг бу серияси сиз, азиз ўқувчиларга манзур бўлади.

УЎК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Ў)7

ISBN 978-9943-27-824-0

© Исоқжон Нишонов, «Афғон шамоли». Олтинчи китоб. «Наманган», 2013 йил.

© Исоқжон Нишонов, «Афғон шамоли». Олтинчи китоб. «Янги аср авлоди», 2016 йил.

БИШКЕК – МОСКВА

Бишкек – Москва йўналиши бўйича йўлга чиқиши керак бўлган вагонларни тозалаш ва таъмирлаш мақсадида таркиб вокзалдан четга чиқарилди. Бу олдиндан кўзланган режани амалга ошириш мақсадида қилинган ҳаракат эди. Тун ярмида пастликдан чиқиб келган уч нафар кимса вагоннинг очик қолдирилган эшигидан ичкарига киришди. Улардан бири елкасига коп орқалаб олганди. Бу Ҳикматнинг одами эди. Қузатувчи нотаниш кимсалар ичкарига киришлари биланоқ эшикни беркитишди. Улар хоналардан бирига кириб, тахталарни кўчиришди. Оралиқдаги бўшлиққа қопдаги «юк»ни жойлаштиришди. Тахталар қайтадан михланиб, кейин бўёк суртилди.

Поезд эрталаб йўлга чиқди. Ҳикмат Вадим Вольфовичнинг одамига қўнғироқ қилиб, «юк» жўнатилганлигини маълум қилди. Поезд Қозоғистон чўллари бағридаги пўлат издан шамол каби елиб, Москва сари кетиб бораётгани Меҳмед Чегечининг қулоғига етиб ҳам борди. Чегечи «юк» яширилган жойни божхоначи ва чегерачилар сезишмаганидан мамнун бўлди. Ўзбек божхоначиларидан қаттиқ хавотирланганди у. «Сарҳаддан ўтиб олишибдими, демак – бу, «юк»нинг Москвага етиб келгани», деб ич-ичидан қувон-

ди. Вольфович одамларини чакириб, «юк»ни кутиб олишга hozirlik кўришни тайинлади.

Мафия отаси Меҳмед Чегечининг шартини бажаришга ваъда бергани мухтарам ўқувчиларимизнинг ёдида. Понамарёв Москвага қайтиб келган захотиёк, бу ҳақда Вольфовичга айтди. У Мудофаа вазирлигидаги таниши билан боғланиб, қурол тўғрисида сўраб-суриштирди. Ҳақиқатан ҳам бундай қурол ишлаб чиқарилганлигини, бироқ у қаттиқ қўриқланаётганлигини, вазирнинг рухсатисиз омбор очилмаслигини маълум қилди.

– Қандай қилиб бўлса-да, ўшандан ўн дона топиб берасан! – деб туриб олди Вадим Вольфович. – Пули тўғрисида тортишиб ўтирмайман. Оғзингга сиққанини ташлайман!

– Афсуски, уни омбордан олиб чиқишнинг иложи йўқ, – деди таниши. – Менинг тишим ўтмайди бунга.

– Сени тишинг ўтмаса, тиши ўтадиган одамларни топ! Оғзига сиққан моянасини бераман.

Эртаси куни таниши Вольфовичга сим қоқди:

– Қанча бермоқчисиз, Вадим? – сўради таниши.

– Бир дона мина учун эллик минг доллар! Етадимми?!

– Менга қолса етади, бироқ қатталар кўнармикин?

– жавоб қилди таниши. Гапларидан унинг мафия отасининг бойликлари олдида таслим бўлаётганлиги билиниб турарди. Ҳақиқатан ҳам ҳозир Вольфовичнинг кўзига бойлик кўринмасди.

– Катталарингни кўндир! Кўнмаса қўш!

– Ўйлаб кўраман, керакли одамларни топиб, гаплашаман. Бироқ бунинг учун озгина кутишингизга тўғри келади.

– Неча кун кутаман?

Вольфович, «камида бир-икки ой», деган жавобни эшитишдан чўчиганди.

– Бир ҳафта, – деди у.

Бу узоқ муддат эмасди. Мина Чегечининг одамларининг қўлига етиб боришига яна ўн кун бор.

– Яхши!

Орадан икки кун ўтиб, таниши яна телефон қилди.

– Вольфович, айтилган пулни жўнат!

Мафия отасининг юрагида чироқ ёнди. Пулни тўла-са, мина эртагаёқ қўлига тегадигандек туюлди.

– Ҳозироқ жўнатаман, – деди шошиб.

– Сиз овора бўлманг, одамимиз олдингизга боради.

– Ишонсам бўладими?

– Менга ишонгандай ишонинг!

Кечга яқин ўша одам келди. Вольфович беш юз минг долларни унинг машинасига юклаб берди. Кўнгли ёришди.

Бу пайтда поезд Россия чегарасига кириб келганди. Йўлда ҳеч ким вагонни текширмади. Йўловчиларнинг хужжатини ҳам одатдагидек синчиклаб кўришмади. Қўшни вагонда Эргашнинг одамлари келишарди. Улар хавф-хатар ортда қолганидан хурсанд эдилар. Ҳикматга олдиндан тушунтириб қўйилганди. Поезд пойтахтга яқинлашганида олдиларига бошига чарм кепка кийган йигит келиб, исми Василий эканлигини айтиб, чекиш учун сигарета сўраши, меҳмонлар тамаки узатишганда, «мен бунақасидан сўрамадим», деган жавобни қилиши лозим эди. Унинг ўнг қўл бармоғининг бири йўқлиги ҳам уқтирилганди.

Поезд пойтахтга киришдан олдин кичкинагина бекатда икки дақиқа тўхтади. Ҳеч ким тушмаган бўлса-да, кепкали йигит ва учта балиқчи чиқишди. Кепкали йигит ўн олтинчи хонанинг эшигини тақиллатди. Ичкаридан, «да», деган жавоб бўлгач, кирди. Ёнбошлаб ётган йигитларни кўриб, адашмаганини билди.

Халтасини тахтача устига қўяр экан, атайин бармоқсиз қўлини юк устига қўйди.

– Ўтирсам бўладими? – сўради у.

– Ўтир! – дейишди йўловчилар.

– Чекишдан борми?

Йигитлардан бири «Астра» узатди.

– Йўқ, мен бунақасидан сўрамадим!

– Бошқаси бизда ҳам йўқ! – жавоб қилди Ҳикмат.

Улар бир-бирларини тушунишди.

– Ҳаммаси жойидами? – сўради кепкали йигит.

– Жойида, – жавоб қилишди йўловчилар.

– «Юк» қайси вагонда?

– Ўн олтинчида.

Йигитлар «юк» яширилган жойни тушунтиришди.

– Проводник ҳаммасидан хабардор, у сизларга кўрсатиб қўяди. Фақат эҳтиёт бўлинглар!

– Бу ёғидан ташвишланманглар! Сизлар поезд тўхташи билан бекатга кирасизлар. У ерда хўжайиннинг одамлари кутиб олишади. Қайтишга чипта олиб қўйишган.

Поезд бекатга кириб келди. Йўловчилар тушишди. Эргашнинг йигитлари ҳам юзлаб одамларнинг оқими-га қўшилиб, бекат томон йўл олишди. Василий (кепкали йигитнинг исми шундай эди) шерикларини кутди. Вольфовичнинг одамлари атрофда пайдо бўла бошлашди. Василий, «ҳаммаси жойида», дегандек уларга кўз қисиб қўйди. Паровоз таркибини бўш йўллардан бирига тортиб ўтди. Бу ерда вагонларни тозалаш, тартибга солиш ва жўнаш учун шай қилиб қўйиш лозим эди. Эртаси куни тонгда таркиб яна орқага қайтиши лозим эди.

Вольфовичнинг йигитлари проводник айтган жойнинг тахталарини эҳтиёткорлик билан кўчиришди. Целлофан идишларга солинган героинларни сумкаларга жойлашди. Лекин «юк»нинг ҳаммасини олишга улгуришмади. Федерал хавфсизлик хизмати ходим-

лари ўзбекистонлик ҳамкасблари билан ҳамкорликда вагонни ўраб олишди...

ҚИРФИЗИСТОН – ҲИРОТ

Ҳукумат аъзоларининг таклифни рад этишганини эшитиб, Башир чўғни босиб олгандай типирчилади. Икки энлик мактуб битиб, Яхёга жўнатди. Шундай сўзлар битилганди унга:

«Одамларингиз билан биргаликда тутқунлардан иккитасини Ҳиротга олиб ўтинг. Иккитасини қўйиб юборинг. Худойбергановни йўқотинг, «Аждарғор»ни портлатинг!»

Яхё иккита раҳбарни қўйиб юборди. Мудофаа ва Ички ишлар вазирликларининг ўринбосарларини олиб қолди. Соқчилар уларнинг кўзларини боғлаб, пастга хайдаб тушишди. Сойдан ўтказиб, қўйиб юборишди.

– Ўйлаб қўришларинг учун уч кун муҳлат. Талабимиз бажарилмаса, одамларингни қайтиб кўрмайсизлар! – деб яна бир бор ультиматум қўйишди жангарилар.

– Биз ўз қароримизни айтдик! Уни ўзгартирмаймиз! – жавоб беришди озод бўлган асирлар.

Ҳарбийлар жангариларни снайперлардан нишонга олиб туришарди. Ўн икки нафар қароқчини ер тишла-тишлари мумкин эди. Бироқ гаровга олинган генераллар кўринмасди. Улар қаерда қолишди, деган савол милтиқ тепкисига қўйилган бармоқларни ишга солишдан тўхташиб турарди. Жангарилар яна бирор ўйин кўрсатишмоқчи, деб хавотирланишди. Шу пайт тоғ орасидан «Жигули» чиқиб келди. Ичида қўл-оёқлари боғланган, оғзига скоч ёпиштирилган Худойберганов ўтирарди. Аниқроғи, уни суяб қўйишганди. Жангарилар ҳарбийлардан юз қадам нарида тўхташди. Машинадан тушиб, аскарларга бақаришди:

– Биз кўздан йўқолгунимизча бирортанг машинага яқинлашмайсан!

Улар милтиқларини Худойбергановга тўғрилаб, орқалари билан юриб, форга кўтарилишди. Иккита аскар машина томонга чопди. Худойберганов уларни яқинлаштирмаслик мақсадида типирчиларди, бироқ на пастга туша оларди, на бир оғиз гапира оларди. Аскарлар терга ботиб, азоб чекиб ўтирган ёрдамчининг юз-кўзларидаги маънони тушунишмади. Тезроқ қутқаришни, қўл-оёқларини чилвирдан бўшатишни ўйлашарди. Машинага жуда яқин келишганда ҳарбийлардан бири ойнадан кўзлари косасига сиғмай кетган Худойбергановнинг ҳаракатларидан ниманидир тушунгандек бўлди. Тутқични ушлаган шеригига, «орқага қайт», деган сўзни айтганида у эшикни очишга улгурганди. Машина портлаб ўйинчоқдек осмонга учиб, иккига бўлиниб, ёниб кетди. Аскарлар ҳам машинага қўшилиб, қўкка учишди. Қоп-қора тутун қизғиш алангага қўшилиб, чархпалакдай айланиб, ерга тушди. Даҳшатли гумбурлаш тошларни жойидан кўчириб юборди.

Икки тутқун сойдан кечиб ўтиб, хавфсиз йўлакка чиқиб олишганди. Уларни ҳайдаб келган жангарилар кўздан ғойиб бўлишганди. Тутқунлар даҳшатли овозни эшитиб, орқаларига қарашди. Машина ўрнида қора тутун кўтарилаётганини кўришди. Шу чоғ «Аждарғор»да ҳам кучли портлаш рўй берди. Тошлар қулаб тушди. Ҳамманинг нигоҳи форга қадалганди. Наҳотки жангарилар генералларни портлатишган бўлса, деган хаёлга боришди.

Қутқариш гуруҳига етакчилик қилган полковник Усубалиев аскарларни эргаштириб юқорига чиқди. Форнинг оғзи тепалиқдан қулаб тушган улкан тошлар билан тўсилганди. Уларни силжитиш инсоннинг қўлидан келмасди. Полковник рация орқали пастда-

гиларга «генераллар гор ичида қолишганини, қутқаришнинг иложи йўқлигини маълум қилмоқчи бўлганида аскарлардан бири оёқлари остида ётган бир парча қоғозни топиб келди. Бу бизга юқорида маълум бўлган Баширнинг Яхёга йўллаган номаси эди...

Ҳукумат раҳбарининг иштирокида ўтказилган йиғилишда генералларни қутқариш масаласи муҳокама қилинди. Разведка бошқармасининг тажрибали, пуштун ва форс тилларини яхши биладиган, муқаддам Афғонистонда бўлган ходими подполковник Сейдахмедовни Афғонистонга ташлашга қарор қилинди. Генералларни ватанга қайтариш вазифаси топширилди унга. Чекист шу куниёқ йўлга отланди. Бир ҳафта тоғ йўлларидаги азобларни чекиб, Ҳиротга кириб борди. Жангарилар қўнган манзилни топиш осон кечмади. Шаҳар «Толибонлар» қўлида эди. Ҳар қадамда хатар «шарпаси» эсарди. Ёт одамлар қўлга олинар, шубҳа уйғотгудек бўлса, кўчаларга ўрнатилган дорга боши илинарди.

Сейдахмедов шаҳар марказида қолди. Бироқ тутқунлар шу ердами ёки бошқа жойга олиб кетишганими – бунга аниқлик киритиш лозим эди. Ҳар қандай тажрибали чекист биринчи галда ўзи учун ишончли алоқачи излайди. Сейдахмедов ҳам шу ердан ёрдамчи топишга қарор қилди. Бангихоналарга, ошхоналарга, кўнгилочар жойларга кирди. Бироқ омади чопмади. Кўнглига мос одам топилмади. Кунлар ўтмоқда. Тутқунларнинг бу шаҳарга олиб ўтилганига икки ҳафта бўлмоқда. Қийноқ ва азоб тегирмонига солишган уларни. Керакли маълумотларни олиб бўлишган, магарким, таклифларини рад этишган бўлишса, уларни пойтахтга олиб кетишган бўлишлари эҳтимолдан йироқ эмас.

Сейдахмедов нима қилишни билмай боши қотиб турган пайтда бангихонада Шерхон исмли ўзи тенги

йигит билан тасодифан танишиб қолди. Унинг юзида тушкунлик зоҳир эди. Нимадандир қаттиқ безовталанаятгани сезилиб турарди. Икковлашиб наша тортишди.

– Кўнглинг ғаш, охун? – сўради Сейдахмедов. – Юзинг худди ўлимга маҳкум этилган одамнинг юзига ўхшайди.

– Топдинг, ўлимга маҳкумман, биродар, – хўрсинди Шерхон.

– Бошингга не савдо тушди?

– Кекирдагимгача қарзга ботдим...

– Балки ёрдамим тегар?

Шерхон суҳбатдошига қараб турди-да, кўнглини очди.

– Қиморда бой бердим. Шерикларим бир ҳафта муддат беришди. Ўн минг доллар топмасам, каллам кетади.

– Катта пул экан, – Сейдахмедов ачингандек бош чайқади. – Балки бу ердан қочганинг маъқулдир!

– Қаерга? Қочиш учун ҳам пул керак!

– Яхши йигитга ўхшайсан, балки бирор ёрдамим тегиб қолар...

– Агар ўн минг топиб берсанг, умримнинг охиригача хизматингни қилардим. Қулогингда бўлсин, Шерхон яхшилиқни унутмайди!

Сейдахмедов қиморбозларнинг шаҳар ҳаётини яхши билишини биларди.

– Шерикларинг пул учун одам бошини узишдан тап тортмайдиган каллақесарларми?

– Пул инсон жони олдида ҳеч нарса эмас.

– Наҳотки қимор ўйнашдан бошқа ҳунарларинг бўлмаса?

– Ҳаммамиз шаҳар ҳокимининг қўриқчиларимиз. Унинг ўзини ва уйини қўриқлаймиз. Бошқа ишимиз йўқ. Бўш қолдик дегунча, қимор ўйнаймиз.

«Ҳокимнинг қўриқчилари шаҳардаги воқеалардан яхшигина хабардор бўлишади. Олиб ўтилган асирларнинг қаерда сақланиши уларга маълум», ўйлади ўзича Сейдахмедов.

– Савдогар танишим бор, гаплашай, агар пулини ишлатиб юбормаган бўлса, албатта сенга олиб бераман. Гаровга қўядиган нарсанг борми?

– Гаровга қўядиганим – кўкрагим остидаги алам ўтида ёнаётган юрагим. Танишингни ишонтир, худони ўртага қўйиб қасам ичаманки, пулини, албатта қайтараман. Иложини топсанг, ҳозироқ олдига чоп. Гаплаш, кўндир!

– Қанча муддатга?

– Бир ойга!

– Кўнармикин?

– Илтимос қил!

– Яхши, гаплашиб кўраман...

Бангихонада одам кўпайганди. Сейдахмедовнинг жўнайдиغان пайти бўлганди. Ўрнидан турди.

– Сен билан қачон учрашамиз? – умидвор кўзларини чекистдан узмай сўради Шерхон.

– Худо насиб қилса, эртага шу пайтда, шу жойда кўришамиз!

– Сен келгунингча ўша танишингга худодан инсоф тилаб, дуода бўламан!

– Мени ҳам дуо қилиб тур!

Эртаси куни Сейдахмедов атайин кечроқ келди. Шерхон уни бегоқат бўлиб кутаётганди.

– Хўш, танишинг билан гаплашдингми?

– Гаплашдим...

– Хўш, нима деди?

– Икки-уч кун сабр қилишингга тўғри келади.

Шерхоннинг ранги оқарди.

– Ишонсам бўладими?

- Ҳаракат қилиб кўраман.
- Пайшанба куни қарзни қайтаришим шарт, акс холда, бошим кетади.
- Хафа бўлма, иложини топамиз!
- Тушун, мени ўлим кутмоқда!
- Тағин гаплашиб кўраман. Назаримда ишонма-япти, – синашда давом этди Сейдахмедов.
- Худонинг номини ўртага қўйиб, қасам ичаман! Ҳар қандай хизмати бўлса, қулдай адо этаман!
- Мабодо, хизмати бўлса, сенинг номингдан ваъда берсам бўладими?
- Ҳа-да, беравер!
- Қалтисроқ бўлса-чи!
- Одам ўлдиришдан ҳам қайтмайман. Қўлим қон! Қурбонлар сафига яна биттаси қўшилса, дунёда одам сонининг баракаси учармиди?
- Мен сени қотилликка ундамоқчи эмасман.
- Кечир, бир оз қизишдим.
- Яхши, мен гапларингни танишимга етказаман!
- Пайшанбани кутма, бугуноқ шеригингга учра. Гаплаш! Кўндир!

Сейдахмедов ўрнидан қўзғалди.

- Эртага шу пайтда кўришамиз.

Хайрлашдилар. Шерхон унинг ортидан қараб қолар экан, «ишқилиб, пулни олиб келсин-да», деб қолди. Шу тун ухламади. Тонг ёришишини, танишининг тезроқ келишини кутди. Эрталаб ҳақдорлар уни огоҳлантириб қўйишди: «Муддатга икки кун қолди. Тўламайдиган бўлсанг, жонингдан умидингни узавер!»

Шерхоннинг ичидан қиринди ўтиб, кўзига ўлим кўринарди. Бу ерлардан қочиб кетгиси келарди. Бироқ қаёққа боради? Ҳақдорларнинг қўли узун. Ҳокимнинг уйдаги қўнгилсиз воқеаларни унинг гарданига юклаб қўйишлари мумкин. Гарчи Сейдахмедов-

нинг келишига анчагина вақт бор бўлса-да, бангихонага жўнади. Аламини нашадан олди. Чекист кечикиб келди.

– Хўш, танишинг пулни берадиган бўлдими? – сўради ховлиқиб.

– Гаплашдим.

– Нима деди? – тоқатсизланди Шерхон.

– Кел, четроққа ўтайлик.

Шерхоннинг гурсиллаб ураётган юрагининг товуши чекистнинг кулоғига эшитилиб турарди. Улар четга чиқишди.

– Танишимнинг арзимас топшириғи бор экан, – деди чекист.

– Қандай топшириқ экан? Одам ўлдиришим керакми?

– Айтишга ҳам қўрқяпман. Бирортаси эшитиб қолса...

– Хотиржам бўл, худонинг номини ўртага қўйиб, онт ичаман, сир иккимизнинг ўртамизда қолади.

– Мен сенга ишонганимдан айтяпман.

– Тезроқ айта қолсанг-чи?

– Демак, гап бундай, танишим пулни берадиган бўлди. Лекин сен унинг арзимас шартини бажаришинг керак. Агар ҳалол ишласанг, у ҳақидан воз кечади.

– Айт!

– Яқинда бир тўда жангарилар Қирғизистондан икки нафар асирни шу ерга олиб ўтишган. Улар қаерда сақланаётганини билишни истайди.

– Асирларми? Мабодо, қирғиз генералларини айт-маяпсанми?

– Мен уларнинг унвонларини билмайман, аммо қирғиз экан.

– Биладан!

– Қаерда?

– Аввал танишинг пулни берсин. Кейин мендан барча маълумотларни олади.

– Шубҳа қилмаслиги учун бирор исботинг борми?
– Бор! Улардан бири мудофаа вазири, иккинчиси миршабларнинг каттаси. Душанба куни иккисини Кобулга – «Толибонлар»нинг қароргоҳига жўнатишади.

– Ҳозир қаерда улар? – Сейдахмедов ҳаяжонлана бошлаганди.

– Бориб айт ўша савдогарга, пулни чўзган заҳотиёк тутқунларнинг сақланаётган жойини эмас, ўзларини ҳам кўрсатиб қўйиш менинг қўлимдан келади.

– Савдогар менга ишонди. Пулни ҳам бериб юборди.

– Кўрсат!

Сейдахмедов қўйнидан ўн минг долларни чиқариб, Шерхоннинг олдига ташлади.

– Энди гапир? Тутқунлар қаерда? – Шерхоннинг ҳаяжони чекистга ўтганди.

Қиморбоз пулни ҳамёнига жойлар экан, Сейдахмедовга қараб совуқ жилмайди, титраётган қўлини чўнтагига солди. Чекист тўппончанинг учини унга тўғрилади. Иккаласи бир-бирига тикилиб қолишди.

ДУБАЙ

Фафурнинг ҳали ҳам топилмаётгани, бунинг устига, мафия отасининг анчагина пулларини олиб қочгани Чегечини қаттиқ ғазаблантирди. Ўзини қўйгани жой тополмай, чўғ устида юрган одамдек типирчиларди. «Зудлик билан йўқотиш керак», деган фикр миясидан кетмасди. «Бироқ бу ишни ким уддалайди? Ёрдам берадиган ишончли одам топиладими?» Ўзининг хизматкорларидан-ку, аллақачон ҳафсаласи пир бўлган. Айтган топшириғини бажаришмайди. Бажарган чоғида ҳам ортидан «чанг» чиқаришади.

Қария узоқ бош қотирди ва ёрдам қўлини чўзадиган бирдан-бир одам бу Петрсон эканлигини тан олди.

Бироқ қандай қилиб унга ёрилади? Бекордан-бекорга топшириғини бажармайди. Олдига бир олам талабларини ташлайди. Уларнинг ҳар бири Чегечининг жонини суғуриб олиши муқаррар.

Чегечи қанчалик бош қотирмасин, ўйлаган режасини Петрсоннинг қўлисиз амалга ошириб бўлмаслигини англаб етди. Унга телефон қилишга қарор қилди.

– Петрсон, ҳозироқ сизни кўришим керак!

Агент туркнинг қандай масалада чақираётганидан беҳабар эди.

– Қулоғим сизда, ҳазратим, – деди у.

– Биласизми... мен айтадиган гап ўта муҳим...

– Сизни тушундим. Қаерда кўришамиз?

– Агар малол келмаса, уйимга келсангиз!

– Ярим соатда остонангизда бўламан.

Петрсон айтилган пайтда туркнинг икки қаватли, мухташам хонадонида ҳозир бўлди. Чегечи гапни айлантириб ўтирмади.

– Фафур лагердан қочди, – деди бошини чайқаб.

Петрсон чолнинг мақсадини тушунди ва киши билмас ҳаракатлар билан чўнтагидаги диктофоннинг тугмачасини босиб қўйди. У шу пайтгача Фафур билан кўришмаган, аммо у ҳақда кўп маълумотлардан огоҳ эди. Лагердан кетганлиги ҳақидаги хабар ҳам унинг кулоғига чалинганди.

– Хиёнат қилган одамнинг жазосини бериш сизнинг қўлингиздан келади, – маслаҳат берган бўлди Петрсон.

– Қўлимдан-ку келади-я, бироқ уни тутолмаяпман. Қаерга кетганини, кимларнинг паноҳидан макон топганини билсам, ўша заҳоти тутган бўлардим.

– Сиз уни қаерга кетган бўлиши мумкин, деб ўйлайсиз?

Чегечининг назарида Петрсон унинг устидан кулаётгандек туюлди.

– Тахмин қилган жойларга одамларимни ташладим, афсуски, топишолмади. Охирги эшитган маълумотим ўн кунча муқаддам Фафур рус мафия отаси билан учрашган ва катта миқдордаги пулини олиб қочган.

– Вольфовичнинг одамлари уни топишолмаётгани кизик.

– Нимасини айтасиз, азизим, Фафурнинг қайси тешикка беркинганини тирик жон билмайди.

– У Москвада! – ишонч билан деди Петрсон.

– Москвада? Бўлиши мумкин эмас.

– Вольфовичнинг пулини олиб қочгани чин бўлса, билингки у шаҳардан чиқиб кетолмайди. Атрофда яшириниб юрган.

– Худди хабардор одамдек айтяпсиз.

– Тажрибаларимда бундай одамларга кўп бор дуч келганман.

– Менга Фафур керак, Петрсон!

– Тириклай керакми?

– Ҳа. Шу қўлларим билан уни бўғиб ўлдирмоқчиман!

– Наҳотки унинг очиқда юриши сизни қаттиқ ташвишга солаётган бўлса?

Петрсон чолнинг ниятини билиш мақсадида атайин шундай савол ташлади.

– Унинг очиқда юриши ҳаммамизни қабристон сари етаклайди!

Чегечи бу сўзни алам билан, тишларини фичирлатиб айтганини агент сизди.

– Тушунарли... Унинг бирорта расмини менга беролмайсизми?

Чегечи бир лаҳза ўйга толди, кейин майда қадам ташлаб, пўлат сандиқнинг қаршисида тўхтади. Қоғозлар орасидан бир дона суратни олиб, Петрсоннинг қўлига тутқазди. Агент унга тикилиб турди-да, костюмининг чўнтагига жойлади. Қария буни, «топширик

бажарилади», деган маънода қабул қилган бўлса-да, буни унинг оғзидан эшитишни истади.

– Илтимосимни бажаришингизга ишонсам бўладими?

Петрсон қарияга қаради. Унинг юзида фақат ўзига аён бўлган табассум зоҳир эди.

– Сиз учун ҳаракат қиламиз, ҳазратим!

– Илтимос, кечиктирманг!

– Афсуски, тирик одамни Москвадан посилка қилиб жўнатишнинг иложи йўқ! Кутасиз!

Чегечи бир оз ўйланиб турди. Петрсоннинг алдамаслигига ишонди.

– Ўлди, деган хабар етиб келса ҳам қасос оташида ёнаётган юрагимнинг ҳовури босилади!

Петрсон учун Фафурни топиш муаммо эмасди. Россиянинг барча шаҳарларида ишончли одамлари лабининг қимирлашига маҳтал бўлиб туришибди. Бир оғиз айтса, бас. Қидирувни бошлашади.

– Қаттиқ ташвишга тушманг, ҳазратим, Фафур қўлимизда. Бироқ....

Петрсон айтмоқчи бўлган гапани ичига ютди ва ўйланганча туриб қолди. Чегечи унинг муддаосини тушунди.

– Мендан қандай хизмат?

Петрсон чолнинг юзига тикилиб турди-да:

– Саломатлигингиз керак, ҳазратим, – деди.

– Яхшилигингизни ўлгунимча унутмайман!

Петрсон туркка юзланди. Унинг кўзларида умид учқунлари ялтираб турарди. Агент сирли жилмайиб, бошини эгди-да, хонани тарк этди. Чегечи унинг совуқ юзидаги ўзгаришдан нимадандир умидворлигини англаб етди.

Чегечининг хузуридан чикқан Петрсон қароргоҳга қайтишга мажбур бўлди. Бўлиб ўтган гап-сўзлардан янги бошлиғи Мартин Бреггни огоҳ қилиши лозим эди. Мартин ходимининг юзидаги ташвишли ифодаларни тезда англаб олди.

– Сенга нимадир бўлдимиди?

– Чегечининг хузуридан келяпман, – жавоб қилди агент.

– Уни қаерда учратдингиз?

– Мени уйига чақиртирди.

– Қандай масалада?

– Фафур қочибди!

Бу хабар Мартин учун янгилик эди.

– Қочибди?

– Ҳа!

– Қачон?

– Бир ҳафтадан ўтибди.

– Чегечи нима қилмоқчи?

– Унинг изига одамларини ташлаган, бироқ топилмаётганмиш.

– Демак, уни излашмоқда!

– Шундай, у бизнинг ёрдамимизга муҳтож.

Мартин Бреггнинг боши қотди.

– Жуда яхши. Унинг қаерда яшаётгани тўғрисида бирорта маълумот ололдингми?

– Яқинда Вадим Вольфович билан учрашган экан.

– Демак, Фафур Москвада!

– Бахтга қарши наркокуръернинг қўлидан ҳам қочган.

– У Россия шаҳарларида юрибди, бошқа жойга кетолмайди!

– Мен ҳам шундай фикрдаман.

– Вольфовичнинг одамлари ҳам уни излашмоқда.
Мартин бир оз жимликдан сўнг ўзининг қарорини маълум қилди:

– Фафурни фақат Москвадан топиш мумкин!

– Бу иш сизнинг қўлингиздан келади, деган умиддаман.

– Одамларимни ишга солсам, албатта бирор натижага эришаман.

– Уни Чегечининг қўлига топшириш керак, деб ўйлайсизми?

– Фафурнинг ўлими туркка ҳаводек зарур экан, демак, у анчагина сирлардан воқиф. Қолаверса, биздан юз ўғирмоқчи бўлган Башир ва мулла Умар жаноблари билан ҳисоб-китоб қилишимизда унинг ёрдами тегиб қолиши мумкин. Шундай экан, Фафур бизга ҳам керак. Гапимни тушунгандирсиз?

– Тушундим, сэр!

– Унда Москвадаги одамларингизга хабар жўнатинг, Фафурнинг изига тушишсин!

– Топширигингизни ҳозироқ етказаман уларга, сэр!

Петрсон ўша пайтнинг ўзидаёқ Москвадаги одамлари билан боғланиб, Фафурни топиш ҳақида топширик берди.

Орадан икки кун ўтгач, ширин уйқуда ётган Петрсонни телефон қўнғироғининг ёқимсиз овози уйғотиб юборди. Шошиб қўлини гўшакка узатди:

– Меҳмон яшаётган жой аниқланди, сэр, – бу Москвадаги агентлардан бирининг овози эди.

– Уни кўздан қочирманг!

– Афсуски, бунинг иложи йўқ, сэр.

– Гапингизни тушунмадим!

– Меҳмон ҳозир Лондонга учиб кетмоқда.

– Лондонга? Наҳотки уни қўлдан чиқарган бўлсангиз?!

– Ушлаб қолишнинг чорасини тополмадик...

Петрсон Мартиннинг ҳузурига ошиқди. Янгиликдан уни хабардор қилди. Буни эшитган Мартин хафа бўлмади. Аксинча, Фафурни Москвада тутишдан кўра, Лондонда қўлга олиш осон, деб ўйлади.

– Энди у бизники. Аэропортдан тушиши биланок ушлаймиз.

– Балки уни инглизлар ҳимоясига олгандир?

Бу сўздан Мартин Брегнинг юзига табассум ёйилди.

– Унутманг, инглизлар мулла Умар, Башир ва Эргаш билан ишлашади. Унинг Англиядалигини билишса, ўша захотиёқ ушлаб, уларнинг қўлига топширишади.

– Қандай мақсадда Фафур Англияга учаётган бўлиши мумкин?

– Балки Англия орқали бошқа давлатга ўтиб кетар! Мартин Лондондаги одамлари билан боғланди.

– «Москва – Лондон» рейси бўйича учадиган самолёт қачон аэропортга қўнади? – сўради бошлиқ.

– Уч соатдан кейин, – жавоб қилди агент.

– Самолётда бизнинг меҳмонимиз бор. Уни кўздан кочирманг. Қайси меҳмонхонага жойлашгани ҳақида зудлик билан мени хабардор қилинг! Кимлар билан учрашиши ҳам мени қизиқтиради. Боргунимча кўз-қулоқ бўлиб тулинг. Эртага кўришамиз.

Бошлиқ гўшакни жойига илди. Петрсоннинг юраги жойига тушди.

– Сиз Лондонга жўнамоқчимисиз? – сўради у шеригидан ўртага чўккан жимликни бузиб.

– Чегечи биздан анчагина қарздор. Кейинги пайтда бизларни кўп бор лақиллатиб юргангани ўзингиз яхши биласиз.

– Фафур кенгашнинг махфий сирларини фош қилишига ишончингиз комилми?

– Нафақат кенгашнинг, балки Чегечининг сиз-у биз билмаган ишларидан ҳам воқиф қилади, деган умид-даман. Дарвоқе, сиз у билан бўлиб ўтган суҳбатни магнит тасмасига ёзиб олганмидингиз?

– Чегечининг айтган гапидан тонишини мендан кўра сиз яхшироқ биласиз-ку, сэр!

Петрсон ён чўнтагидан миттигина овозёзгични олди ва унинг тугмачасини босди. Суҳбатни Мартин диққат билан тинглади.

– Мана, эшитдингизми, унинг ҳар бир сўзидан қоққонинг қонига ташналиги сезилиб турибди.

Шундан кейин улар ўзларининг кейинги режалари хусусида суҳбатлашишди. Бу мулоқот шу қадар узоқ давом этдики, вақт ўтганини икковлари ҳам пайқамай қолишди. Агар телефон жирингламаганида мулоқот яна қанча фурсат чўзиларди, буни ҳеч қайсилари билишмасди. Мартин Брегг гўшакка қўл чўзар экан, юзидаги белгилардан қўнғироқ суҳбатнинг белига тепганидан норозилик ифодаси зоҳир бўлганини уқиб олиш қийин эмасди. Рақамларга кўзи тушганда, қўнғироқ қилаётган кимса бу унинг Лондондаги агенти эканлигини дарров сизди ва юзидаги бояги белгилар ғойиб бўлиб, жиддий тусга кирди.

– Қандай янгиликлар бор? – бетоқатлик билан сўради Мартин.

– Меҳмон келган самолётида қайтиб кетмоқчи.

Брегг устига биров совуқ сув қуйиб юборгандек сесканди:

– Тушунмадим?!

– Меҳмон ўтирган машина шаҳарга етиб бормасдан орқага қайтди.

– Ҳозир қаерда? – боягидан баландроқ овозда ўшқирди бошлиқ.

– Самолётда ўтирибди!

- Чиптани ким берди унга?
- Буни билмадим!
- Уни олиб келган машина рақамини аниқланг ва назоратга олинг!

Асабийлашган Мартин гўшакни жойига қўйди. Петрсоннинг ҳам кайфияти тушганди.

– Нега Фафур орқага қайтишга қарор қилди? – ўзига ўзи гапиргандек паст овозда деди Мартин сўнг ёрдамчисига юзланди: – Фафур инглиз тилини биладимми?

– Оз-моз гаплаша олади, – Петрсон суҳбатдошининг мақсадини тушунмаган ҳолда жавоб қайтарди.

– Яқин орада Фафур ҳақида Англиядаги газеталардан бирортасида мақола берилмаганмиди?

– У ҳақда ҳар куни ёзишади...

– Менимча, ўзи ҳақида ёзилган мақолалардан бирига кўзи тушиб қолган.

– Каминанинг фикри эса тамомила бошқача, – деди Петрсон бошлиғининг сўзларига эътироз билдириб. – Бу ишда русларнинг қўли бор.

– Нега айнан русларнинг? Балки инглизларнинг ишидир? Ахир, Фафур уларни биздан кўпроқ қизиқтиради.

– Фикрингизга эътирозим бор, – Петрсон бу гал кўнглига келган гапни ошкора айтишга жазм қилди. – Агар бу ишда русларнинг қўли бўладиган бўлса, уни Москвадаёқ тутиб олишарди.

– Фафур ҳужжатларини ўзгартирган бўлиши мумкин, Петрсон. Ахир, чегара чизиқларини кесиб ўтишни у сиз-у мендан кўра яхшироқ билади.

– Руслар уни Англияга жўнаб кетганини кейин сезган бўлишса-чи?

Петрсоннинг эътирози Мартинга ёқмади.

– Шуни унутмангки, азизим, кейинги пайтда инглиз разведкаси ўзининг ўнга яқин йўриқчисини Аффо-

нистонга ташлаган. Улардан беш нафари айнан Эргашнинг лагерида жангариларга сабоқ беришаётгани бизга маълум. Мулла Умар биздан норози бўлаётганининг сабаби шунда. Яна бир янгиликдан сизни хабардор қилиб қўйишни ўзимнинг бурчим деб биламан: бундан бир неча ой муқаддам Эргаш билан Башир инглиз разведкасининг ходими билан учрашган. Улар ўртасида бир соатдан кўпроқ мулоқот бўлган. Афсуски, қандай масала хусусида гаплашишганини ҳозирча аниқлаганимиз йўқ.

– Ишонч билан айтаманки, Фафурни рус ёки ўзбек разведкаси қўлга олган. Беш йилдан бери уни Интерпол қидираётганини ҳам унутмаслигимиз керак.

– Петрсон, бу масалани кейин ҳал қиламиз. Ҳозир эса Фафурнинг Москвага қайтиб келиш масаласини ўйлаб кўришимиз лозим. Мабодо сиз айтгандек бу ишда русларнинг қўли бўлса, уни, албатта, аэропортнинг ўзидаёқ ҳибсга олишади. Шунинг учун одамларимизни зудлик билан оёққа турғазишимиз даркор. Улар Фафурнинг самолётдан тушишини кузатишсин.

Петрсон телефон олдига келди. Кодли рақамларни терди. Гўшакни олган агентга ўзлари учун тушунарли бўлган тилда Фафурни Москвага кетаётганини ва уни кузатувга олишни, ҳар ўн дақиқада маълумот бериб туришни тайинлади.

Энди ҳар иккиси жиддий ташвишга тушишганди. Кейинги ишлари ҳақида ўйлашарди. Айниқса, Петрсон ўзининг тахминлари исботини топишини жуда-жуда истарди. Кечки пайтда телефон «тилга кирди». Гўшакни Петрсон кўтарди.

– Меҳмонни Федерал хавфсизлик хизмати ходимлари кутиб олишди, – деди Москвадаги агент.

– Уни қаерга олиб кетишганини аниқланг!

Ярим соатлар ўтиб, иккинчи телефон жиринглади.

– Меҳмон ўтирган машина хавфсизлик хизмати-нинг тергов изоляторига келиб тўхтади.

– Кейинги топшириқни кутинг!

Жиддий ташвишга тушган Мартин Брегг ўз ходимининг тахминлари исботини топаётганини сизди.

– Биз Фафурни русларнинг қўлидан қутқаришимиз керак, – деди Мартин.

– Изоляторга кириб чиқадиغان одамингиз борми? – сўради Петрсон.

– Топилади!

– Ишончлими?

– Одамларимнинг бирортаси мени шу пайтгача уялтирмаган!

– Ўша ишончли одамингизнинг телефон рақамини беринг!

Мартин Брегг бир неча дақиқа ўйланиб турди. Кейин хаёлига келган фикрни Петрсонга маълум қилди.

– Мен ҳозироқ Москвага жўнайман, бу ердаги ишларни бошқариб туришни сизнинг зиммангизга юклайман! Чегечидан кўз-қулоқ бўлиб турунг. Унинг босаётган қадами ташвишли! – у шундай деб ўрнидан турди.

МОСКВА – ЛОНДОН – МОСКВА

Меҳмонхонадан бир неча қадам нарида турган енгил машинага ўтирган Фафур нотаниш одамнинг кимлиги ва қаёққа олиб кетаётганини билмасди. Уни ўлим чангалидан қутқариб қолди. Шундай бўлгач, бу одамдан ёмонлик кутиш мумкин эмасдек туюларди. Ўрмонзор ўртасидаги йўл Фафурга нотаниш эди. Эллик қақирим юришгач, нотаниш кимса «Волга»ни ўрмон ичига буриб, тўхтатди. Фафурнинг юрагига ғулғула

тушди. У ёнида ўтирган Абдусаматга қараб қўйди. Қўлини ён чўнтагига солди. Бироқ қуролини меҳмонхонада – ўлдирилган одамнинг олдида қолдирганини эслади.

– Сиз хавотирланманг, – деди бегона одам Фафурнинг безовталанганлигини сезиб. – Бу ерда бажарадиган озгина ишимиз бор, кейин кетамиз!

У машинадан тушди.

– Сизлар ҳам тушсаларинг, – илтимос қилди хайдовчи.

Фафур, кейин Абдусамат пастга тушишди. Машинанинг фаралари ёниқ қолганди. Ундан таралаётган ёғду атрофни ёритиб турарди.

– Муҳтарам Фафур жаноблари, – деди нотаниш кимса. – Биз сизнинг ҳаётингиз ва хавфсизлигингизни таъминлашга масъулмиз. Сизни кутаётган одамнинг олдига соғ-саломат етказишимиз шарт! – у шундай деб Абдусаматга қаради. Фафур унинг мақсадини тушунди.

– Йўқ, керак эмас!

– Бошқа иложимиз йўқ!

Абдусаматнинг ранги ўчиб кетди.

Нотаниш кимса чўнтагидаги қуролнинг учини Абдусаматга тўғрилади ва тепкини босди. Варанглаб отилган ўқ плашининг ўнгирини тешиб, Абдусаматнинг кўкрагига қадалди.

– Сенга ишонгандим, – Абдусамат шу сўзларни айтиб, Фафурнинг оёғи остига йиқилди. У кийналиб, азобланиб, жон таслим қилди.

– Марҳамат, ўтиринг! – деди нотаниш кимса.

Улар ўз жойларига ўтиришди. «Волга» йўлга чиқди. Ярим соатлар ўтиб, аэропортга етиб келишди. Машинадан тушишдан аввал нотаниш кимса Фафурнинг қўлига паспорт билан чипта тутқазди.

– Ярим соатдан сўнг Англияга самолёт учади. Хозир йўловчилар чиқарилмоқда. Чипта паспортнинг ичида.

Нотаниш кимса унинг қўлига телефон тутқазди:

– Самолётдан тушганингизда одамларимиз сизга қўнғироқ қилишади.

Фафур бир оғиз гапирмади. Нотаниш кимса машинага ўтириб, орқага қайтди. Фафур бундан кейин нима бўлишини тушуниб етганди. У энди орқага қайтолмасди. Биргина йўл Англияга учиш ва бегона юртда ҳаёт кечириш эди.

Уч соатлик масофада Фафур босиб ўтган ҳаёт йўлини кўз олдига келтирди. Қаерда хатога йўл қўйганини эслади. Бироқ ўзини айбдор, деб топадиган сабаб тополмади. Нима қилган бўлса, ўзи учун ҳақ эди. Энди инглизларга нима учун керак бўлиб қолганини ўйлади. Бундан кейинги ҳаёти бевосита уларга боғлиқ эканлигини, уларга хизмат қилишга мажбурлигини тушунди.

Евтушенко Фафурнинг ғойиб бўлганлигини эшитгач, ўз одамларига топшириқ берди:

– Барча аэропортлар, темир йўл бекатлари яхшилаб текширилсин. Осиё миллатига мансуб бўлган кишилар назоратга олинсин ва қўлларидаги расмга ўхшаш кимса қўлга олинсин.

Бир соатлар ўтиб, одамларидан бири аэропортдан қўнғироқ қилди.

– Фафур 152-рейс билан Англияга учиб кетди.

Фафурни қўлдан чиқариш Евтушенко учун мутлақо мумкин эмасди. Қандай йўл билан бўлмасин, уни Москвага қайтариш лозим эди. Ўзбек разведкаси Фа-

фурни алмашиш учун улар томонидан қўйилган хар қандай талабни бажаришга розилик берганди.

Евтушенко ўша заҳотиёқ Лондондаги резидент билан боғланди. 152-рейс билан кетаётган Гафурни зудлик билан орқага қайтариш вазифасини топширди. Топширикни олган резидент аэропортга етиб келишганида самолёт қўнишга ҳозирлик кўраётганди.

Инглизлар меҳмон учун шаҳар марказидаги «Рим» меҳмонхонасидан жой ҳозирлаб, уни шу ерда кутиб олишга қарор қилишганди.

Самолёт қўнганида рус чекистлари иккинчи қаватдан Гафурни кузатишди. Йўловчилар орасидан уни ажратиб олиш у қадар қийин кечмади. У ичкарига кирди. Шунда ёнидаги телефон жириглади.

– Алло!

– Это Гафур? – нотаниш одам рус тилида сўзлади.

– Да, я слушаю вас.

– Вы приземлились?

– Да!

– Возьмите такси и приезжайте в гостиницу «Рим». Поднимитесь на пятый этаж. Ваша комната 552-я. Ключ находится в замке. Понятно?

– Спасибо. Понятно!

Гафур ташқарига чиқди. Такси тўхтайдиган майдончага ўтди. У инглиз тилини билмасди. Машинага ўтирганида ҳайдовчига хотель «Рим», деб мурожаат қилди.

Машина жойидан силжиди. Йўлда яна бир йўловчи орқа ўриндиққа чиқиб олди.

Гафурнинг қўл телефони яна жириглади. Кутаётган одамлар қўнғироқ қилишаётганини билди. Телефонни қулоғига олишга улгурмади, орқада ўтирган одам тортиб олди.

– Вы успеете позвонить! – деди соф рус тилида.

– Кто вы? – кўрқиб кетган Гафур оркада ўтирган йигитга ўтирилди.

– Вы Гафур Абдусаматович? Вам нужно немедленно вернуться в Москву.

– В Москву? Зачем?

– Вас ждут близкие друзья.

– Я не хочу возвращаться в Москву.

– Здесь ваша жизнь в опасности.

– Я гость, приехал по туристической путёвке. Ничего плохого я не делал.

– Знаем, Вас ищет местная полиция.

– Полиция? На каком основании?

– Вы террорист. Помощник Эргашбая.

– Это ложь!

– Вы убили сотрудника британской разведки.

– Какие у вас доказательства?

Резидент ён чўнтагидан бир неча дона суратни олиб, Гафурнинг олдида ташлади. Мулла Умар ва Абдуллох билан тушган суратлари орасида у инглиз жосусларидан бирининг бўйнига пичок тираб, ўлдираётгани ҳам бор эди. Ким олган? Қандай қилиб? Ахир улар учрашган жойларда бегона ва шубҳали одамлар бўлмагани-ку?!

Гафур расмларни кўриб, калтираб кетди.

– Что мне делать?

– У вас два пути: вернуться в Москву или... – рус ёнидан тўппонча олиб, унинг пешонасига тиради.

– Я вернусь...

Машина орқага қайтди.

Бир соатлар ўтиб, «Лондон – Москва» рейси билан қатновчи самолёт учиши керак эди. Руслар учиш вақтини ҳисобга олиб, аэропортга етиб келишди. Резидентлардан бири Гафурнинг кўлига чипта тутқазди. Изма-из кузатиб туришгани боис, қочолмади. Ниҳо-

ят, йўловчиларнинг самолётга чиқиши тўхтатилди. Лайнернинг филдираги ердан узилганида бирдан Гафур ўзига келди. «Бу мамлакатдан бошқа юртга учиб кетсам ҳам бўларди-ку?» дея афсусланди.

Резидентлар Москвага қўнғироқ қилишди.

– Приказ выполнен. Объект отправлен!

САМАНГАН

Жаҳонгир лагерга келгунча толиқиб, қон йўқотиб, хушидан айрилиб, ўлиб қолса керак, деб хавотирлангандим. Жони темирдан эканми, йўлдаги азобларга чидаб келди. Замбилга солиб, кўтариб олган жангариларга эҳтиёт бўлишларини кўп бор тайинладим. Бутун фикри ёдим уни даволатишга, Ватанга жўнатишга қаратилганди. Лагерга келиб, марказга қасоскор йигит тўғрисида маълумот жўнатдим.

– Тузалишини кутма, зудлик билан лагердан олиб чиқиб яшир. Ватанга ўзимиз олиб ўтамиз, – дейишди раҳбарлар. – Агар Эргаш Жаҳонгир прокурорнинг ўғли эканлигини билса, ўша заҳотиёқ отиб ташлайди!

Жаҳонгирни кечаси ўфирлашга қарор қилдим. Бу йўлда таваккал қилишдан ўзга чорам йўқ эди. Ёшгина йигитнинг жангарилар қўлида ўлиб кетишини истамасдим.

Жаҳонгир ётган чодирга Эргаш бошчилигида учтўрт нафар жангари кириб кетаётганини кўрдим. Юрагим ҳаприқиб кетди. «Ишқилиб, ўлдириб қўйишмасин-да», деган совуқ фикр миямга урилди. Уларнинг ортидан чодирга кириб бордим.

Эргаш Жаҳонгирнинг тепасида турарди. Унинг беўхшов юзи, ялпоқ пешонаси, чўзинчоқ ияги, катта-катта бургут кўзлари бу одамни биргина қонун – зўравонликдан бошқа қонунни тан олмаслигидан да-

рак берарди. Унинг ёнбошида тасбех ўгириб, соқолли киши турарди.

– Адашибсанда-а?! Эргашни излаб, Мирзони ўлдирибсан-да?! Сен кидириб келган одам мен бўламан! Кўзларингни очиб, яхшилаб таниб ол! Нариги дунёда ҳам адашиб юрмагин! Бошлиқларинг хом, калласи ишламайдиган одамлар-да, йўқса расмимни кўрсатиб, қайда туришимни тушунтириб қўйишган бўлишарди! Эргашни осонгина тутамиз, деб ўйлаганда-а?! – тўдабоши истехзоли кулиб, шу сўзларни айтиб, қўлидаги таёқни Жаҳонгирнинг пўсти шилиниб, эти чиқиб турган юзига санчди. – Қулоқларинг билан эшит: ота-онангни, болангни мен ўлдиртирганман. Уларнинг жони менга керак бўлганди. Хо...хо...ооо! Тўдабоши овозини шу қадар қўйиб кулдики, чодир ичи ларзага келди. Бироқ унинг овозида алам яширин эди, ғазаб пинҳон эди. Кўпчиликдан яширган дард бор эди. Жаҳонгир куйиб кетган, фақатгина изи қолган қошлари остидаги қизариб кетган кўзларини очди. Тепасида турган қўрбошини таниб, сўзларидан вужудини қалтироқ босиб, ўрнидан туришга хезланди. Қўл-оёқлари амрига итоат этмади. Тўдабоши таёғини унинг пўрсилдоқлар босган кўкрагига санчиб, туришига имкон бермади.

– Қимирламай ётавер, аҳволингни кўриб турибман!

Эргашнинг ғазоби қўлига кўчганди. Таёқ билан Жаҳонгирнинг баданидаги пўрсилдоқларни кўчирар, терисини шиларди. Кўчган жойлардан қон аралаш сарғимтир суюқлик чиқарди. Оғриқ зўридан Жаҳонгир типирчиларди-ю, аммо инграмасди. Пасткаш тўдабошининг қошида овозини чиқаришни истамаётгани сезилиб турарди.

– Нега индамайсан, бақирмаяпсан, дод солмаяпсан?! Таёғим қичиқларингни босаяптими? Роҳат

оляпсанми, хузур қияпсанми?! Менда бошқа таёк хам бор!

Жаҳонгир Эргашга қарата тупурди. Бироқ тупу- ги етиб келмади. Тўдабоши қутуриб кетди. Орқасида турган ёрдамчиларига қаради. Улардан бири бош- лигининг нима демоқчи бўлганини тушунди. Ташқа- рига чиқиб кетди. Оғзидан «Астаффируллоҳ» сўзи тушмаётган соқолли кимса бошини чайқаб, «Бу бад- бахт сизга қараб тупурди-я, амирим», деб қўйди.

– Сен, прокурорнинг боласи жуда ҳаддингдан ошибсан! Билиб қўй, ота-онангни, болангни қандай азоблаб ўлдирган бўлсам, сенинг бошингга бундан баттар гўр азобларини соламан!

– Бале, ҳақ жазо, – минғирлади соқолли кимса.

Ташқарига чиқиб кетган жангари учи чўғдек ёниб турган симни олиб кирди. Эргаш уни қўлига олди.

– Домла! – деди тўдабоши соқолли кимсага ўгири- либ. – Сотқинлар, бизни ўлдирмоқчи бўлганлар ша- риатда қандай жазога лойиқ?

– Ўлимга, мулла Эргашбой! Ўлимга!

– Улар ўлганларидан сўнг дўзахга тушадиларми?

– Оре! – кўзларини юмиб, бошини чайқаб, деди соқолли кимса. – Дўзахнинг энг тубига тушадурлар!

– Дўзахда қандай жазоланадилар?

– Туянинг бўйнидай илонларнинг оғзидан чиқади- ган оловда куйиб ёнадилар, мулла Эргашбой!

Эргаш Жаҳонгирга қаради.

– Домланинг гапини эшитяпсанми? У шариат номи- дан гапирди. Илмли одамнинг гапи ҳақ! Отангга ўх- шаганлар мени ўлимга маҳкум қилган! Ватан хоинига чиқарган! Сенлар айтгандай бўриман, оғзим қон. Ме- нинг қўлимга тушган одам тирик қолмайди. Айниқса, душманларим! Сенларнинг қонингни ичсам, вужудим яйрайди.

– Бале, – минғирлади соқолли киши.

Эргаш қўлидаги симни Жаҳонгирнинг юраги устига санчди. Кейин айлангирди. Ховур кўтарилиб, жизиллади, эт ҳиди хонани тутди. Соқолли кимса бошини бир ёнга ташлаб, ҳар замонда чайқаб қўярди.

– Мана шу қасоскор юрагингни ўйиб оламан, кейин уни сихга тортиб, чўғда пишираман!

– Бале! – яна тилга кирди соқолли кимса. – Ҳақ жазо!

Жаҳонгир азобларга чидамай ингради, кейин додлади. Эргаш қутурган ит қиёфасига кирди. У алам ва жаҳл билан симни юрак атрофида айлангириб, этни куйдириб, гўштини тортиб оларди.

Одамни одам томонидан бундай қийноқда ваҳшийларча азобланишини кўришга темирдан кучли асаблар ҳам бардош бера олмайди. Менинг нафрат ва ғазабларим томоғимга тикилиб турарди. Қўлим бир неча бор қўйнимдаги тўппончага югуриб, уни суғуриб, хонадаги тўртта қонхўрни отиб ташлагим келарди. Кейинги ишларни, раҳбарларнинг топширигини ўйлаб, ўзимни зўрға қўлга олардим. Бир пайтлари Крамаренко, «Чекистнинг юраги шишадан нозик, тошдан қаттиқ бўлади», деган эди. Лекин тирик одамнинг юраги ўйиб олинаётганини кўришга тош юракли одам ҳам чидамаса керак. «Сен ифлосни албатта, ўзим суд қиламан, ўзим жазо тайинлайман. Одамлар кимлигингни билсин, ҳатто бир пайтлар этагингни ушлаганлар ҳам қилган ишларингдан хабардор бўлсин. Сендай қонхўрнинг ортидан эргашмаган халқимга раҳмат! Сен ўзингни озодман, жазолардан қутулиб юрибман, деб асло ўйлама. Албатта, халқ ва Ватан олдида жавоб берасан!» деган сўзларни ичимда айтдим.

Эргаш хушини йўқотган Жаҳонгирнинг кўкрагини титиб ташлади. Қовурғаларини синдирди. Сачраган қон

қўллари ва қўйлагини қизил рангга бўяди. Қасоскорнинг сезилар-сезилмас уриб турган юраги очилиб, қўриниб турарди. У бақувват, бардошли йигит экан. Азоб ва қийноқларга чидади. Мухими, қонхўрга ялинмади.

Эргаш симни жаҳл ва нафрат билан Жаҳонгирнинг юрагига бир неча бор санчиб олди-да, чодирдан чиқиб кетди. Соқолли кимса қасоскорнинг жон таслим қилганига ишонч ҳосил қилиб, юзига фотиҳа тортди.

– Амиримизга қилган суиқасдинг учун энди худонинг олдида жавоб берасан! Хи...хи...ии!..

Соф ўзбек тилида гапирган бу одам мени қизиқтириб қолди. Ким бу? Бу юртга қандай мақсадда ўтган?

ЮРТДА

Шарифни вилоят прокурори Алишер Камолов қабул қилди. Унинг хонасида давлат хавфсизлик хизмати, вилоят ички ишлар бошқармасининг бошлиқлари ҳам ўтиришганди. Шарифнинг руҳи тушиб кетганди. Уни бошлаб келган терговчи йўл-йўлақай, «камида ўн беш йилга қамаласан», деб «Жиноят кодекси»дан бир қатор бандларни айтиб, юрагига ваҳима солиб қўйганди. Лекин унинг ўзи ҳам «Ватан душмани, жамият учун ўта хавфли» бўлган бу террорчини идорага олиб келиш учун бошлиқ бир ўзини жўнатганидан ҳайрон эди? Қочиб кетса ёки қаршилик кўрсатса, қўлидан нима ҳам келарди? «Ахир, Эргашдек бузғунчининг лагерида жанговар тайёргарликдан ўтган жосусга ишониб бўладими? Душман ўз оти билан душман-да. Улар пайт пойлайди. Нозик жойингни излайди. Ўзини беозор, мўмин-қобил қилиб кўрсатишади-ю, вақти келганда панд беради. Кутилмаган ишларни амалга оширади. Хорижда уларни шунга ўргатишган, шунга тарбиялашган. Йўқ, буларга раҳм-шафқат қилиш

ярамайди. Улар ватан ва халқ душмани! Қамаш ва жазолаш лозим, бундай кимсаларнинг очикда юриши жамият учун ўта хавфли», деб дилидан ўтказарди терговчи ёнида келаётган Шарифга бот-бот кўз қирини ташлаб. Бошлиқнинг хаёлига шу фикр келмаганидан хайрон бўларди. Айни пайтда у, «Шариф машинадан ўзини ташлаб қочмасмикин?» дея хавотирланиб, унинг қўлидан тобора маҳкамроқ ушларди. Аммо фермер кимири этмасди, хаёл уммонига фарқ бўлганди. «Қамалиб кетсам, даладаги пахталар нима бўлади? Уларни териб олишга ким жон куйдиради? Фермадаги молларнинг кўпи бўғоз, болалаш мавсуми бошланмоқда. Ҳушёрлик керак. Кеча-ю кундуз уларнинг ҳолидан хабар олиб туриш лозим. Қишлоқ гузарида битмай қолган ва айни пайтда қурилиш ишлари давом этаётган биноларда ишлаётган усталар-чи? Улар кетиб қолмасмикин? Уларни шаҳардан олиб келганим», ўйларди Шариф.

Йигитнинг ичини ит тирнаб, дили хуфтон бўлиб, шаҳарга келганини ҳам сезмай қолди.

Вилоят прокурори Шарифни пахта сотиш давлат режасини бажаргани билан қутлади. Ўртадаги илк муносабатни кўриб, терговчининг хайрати ошди. Кейин уни эски танишидек хонасига бошлаб кириб кетди. Ичкарида ўтирганлар ҳам ўринларидан туриб, Шариф билан саломлашишди. Аввал дала ишларининг қандай бораётганини сўрашди. Шундан кейин бўлиб ўтган воқеаларни бир бошдан сўзлаб беришини илтимос қилишди. Шариф Тавилдарага, кейин Саманганга бориб қолганини, у ерда нима ишлар қилганини гапириб берди.

– Унинг пулларини ишлатиб юбордим, аммо олтин тангаларни яшириб қўйганман. Ҳисоб рақамимда маб-

лагим бор, қайтаришим мумкин! – деди Шариф раиснинг пулларини ишлатиб юборганидан афсусланиб.

– Қодирни қачон кўргансиз? – сўради Миллий хавфсизлик хизмати раиси.

– Кўрмаганман!

– Эргаш билан алоқаси борми?

– Улар бир-бирларини танишмайди.

– Қодирнинг тириклигига ишонасизми?

– Аниқ бир гап айтолмайман.

– Тирик бўлса, қаерда яшаётган бўлиши мумкин?

– Афғонистоннинг ўзида ўттизга яқин лагер бор. Уларнинг бештаси билан Эргаш мунтазам алоқага чиқиб туради. Покистон ҳудудида ҳам шундай лагерлар керагича топилади. Шулардан, бирортасида бўлиши мумкин.

– Биздаги маълумотларга қараганда, Эргашнинг одамлари орасида Покистондаги «Ал-Ҳаққоний» мадрасасида тайёргарликдан ўтганлари бор.

– Рост. Бундан уч йил муқаддам сиз айтган лагердан уч киши келиб, Эргаш билан суҳбатлашишганига гувоҳман. Улар тўдадаги жисмонан бақувватларини танлаб, мадрасага олиб кетишарди.

– Таклиф Эргашдан чиқармиди ёки хорижликларданми? – сўради ички ишлар бошқармасининг бошлиғи.

– Менимча, хорижликлардан чиқарди, – деди Шариф.

– Нега шундай деб ўйлайсиз?

– Биринчидан, «Ал-Ҳаққоний» мадрасасида таҳсил олаётган талабалар қанча кўп бўлса, уларнинг ўз раҳнамолари олдида хурмати ошарди. Иккинчидан, унинг лагерига борган талабалар ўша ернинг ўзидан дунёнинг турли давлатларига айбқоччилик ишларини амалга ошириш ва лагерга янги одамларни топиб келиш мақсадида жўнатиладди.

– Бундан Эргаш манфаатдор бўлармиди?
– Ҳар бир йигити учун ўн минг доллардан оларди.
– Мана бу расмдаги йигитларни илгари кўрганми-
сиз? – Миллий хавфсизлик хизмати раиси Шариф-
нинг олдига бир неча расм қўйди. Шариф уларни бир
боқишдаёқ таниди.

– Булар Эргашнинг яқин одамлари, – деди расмда-
гиларнинг кимлигини эслаб.

– Улар сизни ўлдириш мақсадида бу ерга келиш-
ган, – деди генерал. – Ходимларимизнинг сергаклиги
ва ҳушёрлиги туфайли биз уларни қўлга олдик. Ҳозир
ҳибсда сақланишмоқда!

– Ахир мен тинч яшаётган бўлсам, нечун ўлдириш-
моқчи бўлдийкин? – ҳайрон бўлди Шариф.

– Сизнинг ҳалол меҳнатга қайтишингиз, эришаёт-
ган ютуқларингиз, мамлакатимиз тараққиётига қў-
шаётган хиссангиз, кўплаб ёшларнинг сиздан ибрат
олаётгани уларга ёқмаяпти. Давлатимиз раҳбарининг
«...қўли қонга беланмаган, адашган кимсаларни афв
этиш тўғрисида»ги фармони сиз каби кўплаб ёшлар-
ни ватанга қайтарди. Улар мустақил она юртимизнинг
тараққиётига ўзларининг меҳнат-шижоатлари билан
ҳисса қўшишмоқда. Яқинда ана шундай алданган
йигирма нафар йигит ўз хоҳишлари билан Қорақум
даштларида янги қурилаётган темир йўл қурилиши-
да иштирок этиш учун жўнаб кетишди. Албатта, қал-
бида юртига ва халқига меҳр-муҳаббат жўш ураётган
ёшлар Эргашга ўхшаган кимсаларнинг ғашини кел-
тиради, – деди прокурор.

Шариф икки ой бурун бўлиб ўтган воқеани эслаб,
уларга сўзлаб берди.

– Нега бу ҳақда бизга айтмадингиз? – сўради ички
ишлар бошқармасининг бошлиғи.

– Бу иш Эргашнинг одамлари томонидан қилинган-лигини билардим. Аммо улар ғойиб бўлишганди. Шу сабабли, сизларни безовта қилишни истамадим.

– Бу сизнинг хатоингиз. Нима бўлганда ҳам бизга хабар қилишингиз лозим эди. Ўшанда улар ёшгина бир ходимимизни ўлдиришди. Ҳозир ҳам Эргаш сизнинг ютуқларингиздан, ҳалол меҳнатга қайтганингиздан жиғибийрон бўлиб юрибди. Истаган пайтда одам жўнатиб, сизга суиқасд уюштириши мумкин. Маслаҳатимиз – хушёр бўлинг! Бирор хавф-хатарни сезсангиз, бизга хабар қилинг!

– Нима, мени қўйиб юбормоқчимисизлар?

– Биз сизни қамаш ниятида бу ерга таклиф қилмадик, – деди прокурор. – Шунчаки танишиш мақсадида чақиртирдик. Бориб, ўз ишингизни давом эттиринг. Ватанимизнинг ривожига ҳисса қўшаётганингиздан биз ҳам фахрланамиз, ука.

– Менга ишонайсизларми?

– Сизга нафақат биз, балки давлатимиз ва ҳукуматимиз ҳам ишонади.

Шарифнинг кўзларидан ёш чиқиб кетди.

– Тиллаларни нима қилай?

– Уларни давлат ихтиёрига топширинг!

Шарифнинг кўнгли тоғдек кўтарилиб, хонадан чиқди.

Терговчи остонада турганди. У ҳар эҳтимолга қарши Шарифни қамаш тўғрисида прокурор санкция берса керак, деб бу ерга навбатчи милиционерни ҳам чақириб қўйганди. Аммо фермернинг ичкаридан хурсанд бўлиб чиқиши унинг бошига бир челақ совуқ сув қўйиб юборган билан тенг бўлди.

ЧЕГАРАДА

Қоратегиндан келган элликка яқин жангарининг айримлари Эргашга итоат қилишни, буйруқларига бўйсунитишни, топшириқларини бажаришни хоҳлашмасди. Бу эса одамларининг олдида уни «синдириб», обрўсини тўкиб қўйди. Тўдабошининг юрагида адонат «чўғи» ёнди. Улардан қутулиш йўлини излаётган пайтда, Саланг довоида бўлган воқеа бунга имкон туғдирди.

Амирий жангариларга иккита юк машинада озиқ-овқат, кийим-кечак жўнатди. Машиналар бугун-эрта Саманганга етиб боришини тўдабошига маълум қилди. Бироқ орадан уч кун ўтса-да, юкдан дарак бўлмади. Тўдабоши хавотирга тушиб, одамларидан беш-олтитасини йўлга чиқарди. Эртаси куни улар қайтиб келишди.

– Хўжайин, довогача чиқиб келдик. Йўлда бирор-та юк ортган машина кўринмади, – дейишди.

Эргаш уларнинг сўзларига шубҳа қилди.

– Бўлиши мумкин эмас! – деди аччиқланиб. – Амирий жаноблари ёлғон гапирмайди. Машиналар йўлда бўлиши керак!

– Балки қароқчилар тўсиб, юкларни тортиб олишгандир?

– Саланг довои, қолаверса, бизга келадиган барча йўллар мулла Умар ҳазратларининг назоратида. Ҳеч ким бу ҳудудга юрак бетлаб киролмайди.

Довоннинг энг баланд тепалигига мулла Умарнинг элликка яқин қуролланган одами ин қуриб олишганди. Улар Дўстум ва Шох Маъсуд аскарларининг кийимларини кийиб олишар, ўзаро суҳбатлашаётганларида ҳам икки қўмондоннинг номларини тилга олиб қўйишарди. Бу билан ўзларини мулла Умарнинг одамлари

эканлигини яширмоқчи бўлишарди. Йўлдан келаётган ҳар бир машина шу ерда чумолидай ўрмалаб тепаликка тирмашар, кейин бир зум қизиган моторларини совутиб, йўлда давом этарди. Жангарилар бу пайтдан фойдаланиб қолишарди. Машиналарни ўраб, ҳайдовчиларни асир олишарди. Юкларни тушириб, машиналарни ҳайдовчиларига қўшиб, пастликка тушириб юборишарди. Уч юз метр пастга ўқдай учиб тушган машиналардан фақатгина бўлакларга ажраб кетган бир қучоқ темир уюми қоларди.

Мулла Умар Амирийнинг топшириғи билан юк ортган иккита машина Эргашнинг лагерига келаётганидан хабардор эди. Қолаверса, Чегечи бу ҳақда унга сим орқали хабар бериб қўйганди. Шунда мулла Умар унга мужмал жавоб қилганди.

– Довонда Дўстум билан Шох Маъсуднинг одамлари изғиб юришибди. Туркия ва Тожикистон орқали бизга келадиган кийим-кечак, озиқ-оқатларни шу ердан туриб йўқ қилишмоқда. Эҳтиёт бўлишни маслаҳат бераман!

Мулла Умар юк йўлдалигини ўша заҳотиёқ тепаликдаги одамларига маълум қилди.

– Юкларни тортиб олинглар, ҳайдовчиларини машиналарига қўшиб орқага қайтариб юборинглар!

Юк ортган машиналар кечки пайт довонга етиб келди. Жангарилар қўлларига қуролларини олиб, юзларига ниқоб тақиб, йўлга кўндаланг туриб олишди.

– Биз Амирий жанобларининг топшириғи билан мулла Умар ҳазратларининг паноҳида юрган Эргашбойнинг одамларига озиқ-овқат олиб кетяпмиз, – дейишди ҳайдовчилар.

– Биз ҳеч қандай Амирийни ҳам, мулла Умарни ҳам, ўша сенлар айтган Эргашбойни ҳам танимаймиз!

Жонинг чиқмасдан, пешонангга ўқ жойламасимиздан тезда йўқолларинг!

– Унда бизга кимликларингни айтинглар, – илтимос қилди улардан бири. – Бизлар ўз бошлиқларимизга маълум қилайлик!

– Кулоғинг карми, бизлар мустақил одамлармиз, деб айтдик-ку! – бақирди жангарилардан бири.

Яна бир ҳайдовчи ёнидан телефонини олиб, бошлиғи билан гаплашмоқчи бўлди. Жангарилар бунга рухсат беришмади. Телефонни олиб, пастга улоқтириб юборишди.

Ҳайдовчилар орқага қайтишга мажбур бўлишди. Довондан тушиб, Чегечига қароқчилар юкни тортиб олишганини айтишди. Чегечи ғазаб отига минди. Эргаш билан телефонда боғланиб, юк Дўстумнинг одамлари томонидан тортиб олинганини маълум қилди.

– Мен бунга тоқат қилолмайман! Ҳар икки душманимизни оёқларим остига олиб эзғилайман! Парвардигорим бу ишда менга мададкор бўлади! – деб бақирди Эргаш.

– Баракалла, Эргашбой, улар жазосиз қолишлари мумкин эмас! – қитиқлаб қўйди Чегечи. – Бу гал уларнинг додини бермасак, эртага устингизга бостириб боришади. Қудратимиз нималарга қодир эканлигини кўрсатиб қўядиган пайтлар аллақачон келган!

– Фатво беринг, устоз, бугуноқ эллик нафар одамимни улар устига ташлайман.

– Икки-уч кун сабр қилишингизга тўғри келади. Мен мулла Умар жаноблари билан бу тўғрида кенгашиб олишимга тўғри келади.

– Одамларим оч, озиқ-овқат тугаган. Ўтган галги суҳбатимизда бу масалада сизни огоҳлантиргандим, – деди Эргаш хайрлашишдан аввал.

– Бўлиб ўтган ишлар тўғрисида Амирий эшитмагани мақсадга мувофиқ.

– Шундайми?

– Озиқ-овқат ҳақида ҳозирча оғиз очманг.

– Одамларим оч. Егулик қолмади, – яна бир бор такрорлади Эргаш.

– Биз Саланг довоидаги қароқчилар йўқотилмагунча, ҳеч нарса жўнатомаймиз. Ўзингиз йўлини топинг!

Эргашнинг кўз олдига гапига кирмайдиган қайсар кимсалар келди. «Баҳона топилди», деди ўзига ўзи.

– Мен эллик нафар одамим билан Сариосиё чегарасини бузиб кираман. Одамларнинг мол-қўйларини олиб ўтишади!

– Баракалла, мана энди ақлингиз кирибди, мулла Эргашбой. Давлат чегарасини бузиб ўтишингиз катта шов-шувга сабаб бўлади. Сизнинг нималарга қодир эканлигингизни ганимларингиз билиб қўйишади. Амирий жанобларининг олдида мартабангиз ҳам, обрўингиз ҳам юксалади. Мулла Умар ҳазратлари эса сизни ва йигитларингизни рағбатлантиради. Ишни тезлатинг! Кенгаш ҳисобидан ҳар бир қўнгиллига минг доллардан инъом қилинг!

Эргаш ёмон кўрган жангариларни йиғди. Гуруҳга Зийнат исмли йигитни бошлиқ этиб тайинлади. Унинг олдига харитани ёйиб, тушунтирди:

– Шу атрофда юрган чўпонларнинг мол-қўйларини тортиб оласизлар. Ярим тунда уларнинг шохига уч киловаттли чироқларни ўрнатиб, чегара томон ҳайдайсизлар. Аскарлар хавфсираб, эчкиларни ўққа тутишади. Сизлар эса ўқ отилган жойни нишонга оласизлар. Шу тариқа чегарачиларни отиб, ичкарига кириб борасизлар, – деб кўрсатма берди.

– Йигитларимга қанчадан ҳақ тўланади? – сўради Зийнат. У бекордан-бекорга иш қилмасди.

– Ҳар бирига уч юз доллардан! – деди Эргаш.
– Биз жонимизни гаровга тикиб кетяпмиз! Инсофинг борми?!

Тўдабошининг юзи қизарди.

– Майли, тўрт юз доллардан тўлайман.

– Минг доллардан камига иш қилмаймиз! – деди Зийнат қовоғини солиб. – Ичимиздагилардан биримиз ўққа учиб, қайтиб келмаслигимиз мумкин.

Эргаш ёмон кўрган одамларидан қутулишнинг бирдан-бир йўли улар талаб қилаётган пулнинг ҳеч бўлмаганда ярмини тўлашга мажбурлигини тушунди. «Илоҳим, ҳамманг ўққа учгин, бу ерга қайтиб келмагин», деб ичида худого нола қилди.

– Яхши, беш юздан тўлайман, фақат қайтиб келганларингдан сўнг.

– Олти юз берасан, олдин уч юзини, қолганини келганимизда оламиз! Яна бир гапни айтиб қўяй, мабодо, ичимиздан кимдир ўлиб кетса, унинг ҳақини ҳам менга берасан!

Тўдабоши рози бўлди.

Эллик нафар жангари чегара томон жўнади. Улар тоғдаги чўпонларнинг қўй ва эчкиларини тортиб олишди. Ўзлари горга беркиниб, қош қорайишини кутишди. Ярим тунда қўй-эчкиларнинг шохларига чирокларни ўрнатиб, чегара томонга ҳайдашди. Аскарлар шу томон келаётган чирокларни кўриб қолишди. Тревога эълон қилинди. Бутун бўлинма оёққа турди. Улар яқинлашиб келаётган жониворларни жангарилар, деб ўйлашди. Аскарларнинг огоҳлантиришига қарамай, қоп-қоронғи кечада келаётган шарпалар тўхташмасди. Давлат чегараси бузиб ўтилгач, аскарлар ўқ узишга мажбур бўлишди. Автоматлар оғзидан чўғдай ёниб чиқаётган ўқлар улар турган жойни фош қиларди. Жангариларга шу керак эди. Улар ўзлари

учун хавфсиз бўлган жойда туриб, аскарларни нишонга олишди. Отишма ярим соат давом этди. Ўн беш аскар нобуд бўлди. Жангарилар ўз сафларидан бирор кишини йўқотишмади. Қўшимча кучлар келганида, улар қочиб, аввалдан белгилаб қўйилган ғорларга беркинишди.

Эрталаб чегарачилар эчкиларнинг ўлигини кўришди. Жангариларни излаб, ғорларга киришди. Осмонга вертолёт қўтарилди. Жангариларнинг изи кўзга ташланди. Улар ғорларга яширинишганини билишди. Чегарачилар уларни ҳалқа шаклида ўраб олишди. Зийнатнинг одамлари тирик қолиш учун фақат Абрамов музлиги томон қочишлари мумкин эди. Бу ер азалдан «Ажал водийси», деб номланарди. Шу пайтгача музликдан бирорта одамнинг тирик чиққанини ҳеч ким билмасди. Зийнат одамларини музлик томон бошлашга мажбур бўлди. Улар муз устига чиқиб олишди. Шу ердан туриб чегарачилар уларни ўққа тутиши мумкин эди. Бироқ улар бундай қилишмади. Ўзга давлатнинг ҳудудига ўтган каллакесарларга қарата ўқ отиш қонунда тақиқланганди. Шундоқ ҳам худо уларни ажал домига келтириб қўйганини билишарди. Жангарилар нишобликда юришолмади. Оёқлари тойиб, юмалаб кетишарди. Музликнинг охири тубсиз жар эди. Йиқилганлар чархпалакдай айланиб, ўқ мисоли учиб пастга шўнғишарди. Уларни на қуроллари, на бақирган овозлари қутқариб қоларди. Ярим соат ичида эллик нафар жангари жарга ғарқ бўлди. Уларнинг ўлим олдидан қичқирган овозлари чегарачиларнинг қулоқларига бемалол эшитилиб турарди. Бирорта тирик жон қолмади. Шу тариқа Эргаш ғанимларидан қутулди.

МОСКВА

Аэропортда Фафурни беш нафар хавфсизлик хизмати ходими кутиб олишди. Зинапоядан тушиши биланоқ қўлига кишан солиб, машинага ўтқизиб, идораларига олиб кетишди. Ўша куни шанба эди. Терговчи қандайдир иш билан Санкт-Петербургга кетганди. Чекистлар тергов ишлари ҳал бўлмагунча, Тошкентга хабар юбормасликка қарор қилишди. Ахир, Фафур улар учун ҳам ҳаводек зарур эди. Россия ҳудудига ташланаётган жангариларнинг кўпи айнан Афғонистондаги махсус лагерларда тайёргарликдан ўтаётгани, қурол-аслаҳа, маблағ ҳам шу юртдан кириб келаётгани уларга аён эди. Тергов жараёнида уларнинг уясини билиб олишни ўйлаганди.

Рухий тушкунлик ҳаётдан умидини узган Фафурни хаста ҳолатига келтириб қўйганди. Ўзини ўзи ўлдиргиси келар, афсуски, бунинг йўлини топа олмасди. Қаттиқ ташвишланганидан боши оғрир, ўқчир, қусарди. Назоратчи икки бор шифокорни чақиришга мажбур бўлди. Дориларни қабул қилгач, Фафурнинг аҳволи андак яхшиланди. Эртаси куни тушдан кейин яна кечаги ҳолат такрорланди. Назоратчи докторга хабар қилди. Камерага олтмиш ёшлардан ўтиб қолган Игнатий исмли шифокор кирди ва беморни диққат билан кўздан кечирди. Назоратчи деворларга ўрнашиб қолган сассиқ исга тоқат қилолмай, эшик ортида қолганди. Доктор маҳбуснинг барча аъзоларини диққат билан текширди. Илгари қандай касалликка чалинганини сўраб-суриштирди.

– Иложи бўлса, менга беш-ўнта уйқу дори берсангиз, – деди маҳбус.

Игнатий унинг мақсадини тушунди.

– Жонингизга қасд қилмоқчимисиз?

– Мен умримни яшаб бўлдим...

– Ҳаёт ҳали олдинда. Сиз дўстларингизга кераксиз, – деди паст овозда.

Фафур шифокорнинг нечук бундай сўз айтганини тушунмади.

– Менинг яқинларим ҳам, дўстларим ҳам қолмаган. Аксинча ҳаётим душманларимнинг қўлида. Кўрадиган кунларим азоб-уқубат, қийноқлардан иборат! Бундай ҳаётнинг кимга кераги бор?

– Дўстларингиз йўлингизга кўз тикишмоқда, – боягидан ҳам пастроқ овозда деди Игнатий беморнинг гапини эшитмагандек.

Маҳбуснинг қоронғи дили нур киргандек ёришди. У шифокорга юзланди. Кўзларида сирли маъно яширинганини сезди ва ҳаёлидан, «наҳотки мен кимгадир керак бўлсам», деган ўй кечди.

– Ўша дўстларим кимлар экан? – ҳазин товушда сўради.

Доктор учун карта очилганди.

– Қуёш боtgанидан кейин назоратчига юрагингиз оғриётганини айтиб, мени чақиртирасиз, тушундингизми?

Фафур бош ирғади. Доктор сумкасини кўтариб, ўрнидан турди.

– Агар яна оғриқ безовта қилса, мени чақиртиринг! – деди эшик олдига етганда овозини баландлатиб.

Назоратчи эшикка қулф солди.

Фафур ўрнидан турди. Ҳаёлида биргина савол айланарди: «Бу чол ким? Вадимнинг одамларидан эмасми? Нега, «дўстларингиз йўлингизга кўз тикишмоқда», деди. Мен кимга керак бўлиб қолдим?» У қанчалик бош қотирмасин, саволларга жавоб топиш осон эмасди. Ҳаёлидан кўп нарсаларни ва таниш-би-

лишларини ўтказди, лекин бу ерда унинг жонига оро қирадиган яқин кишиси борлигига ишонмади.

Фафур турмада узоқ ўтирмаслигини, уни Россия қонунлари бўйича эмас, балки ўзи туғилиб ўсган юртнинг амалдаги қонунларига асосан суд қилишларини яхши биларди. Руслар керакли саволларга жавоб олиб, уни Ўзбекистонга топширишади. У ватанга қарши нималар қилмади? Одамларнинг бойлигини талаш, ўлдириш, биноларни портлатиш, раҳбарларга суиқасд уюштириш учун одамларини тайёрлади. Юртга қайтмоқчи бўлганларни ваҳшийларча ўлдиришга буйруқ берди. Чегечининг пинжига кириб, Ўзбекистондаги тинч вазиятни издан чиқариш, халқни ҳукуматга қарши қуролли исёнга даъват этиш учун бир нечта тизимларни ишлаб чиқди. Буларнинг озми-кўпи ўзбек разведкасига аён. Уларнинг қўлига тушдими, қилган ва айтган ҳар бир иши учун, гапи учун жавоб бериши шарт. Емоқнинг қусмоғи бор...

Фафурнинг назарида вақт имиллаб ўтаётгандек туюларди. Темир панжара билан тўсилган кичкинагина туйнукдан кўриниб турган кўёш худди тўхтаб қолган соатнинг капгиридек бир жойдан силжимасди. Ниҳоят, кун ботди, қоронғи тушди. Фафур таваккал қилишга қарор қилди. Мушти билан темир эшикни урди. Бир оз ўтиб, йўлакдан назоратчининг қадам товушлари қулоғига чалинди. Фафур икки қўллаб кўксини чангаллади.

– Нима дейсан? – эшик ортида турган назоратчининг овози келди.

– Дўхтирни чақир, юрагим санчяпти!

«Сволоч!» Назоратчи сўкиниб орқага қайтди. Фафур доктор келгунча нима қилиш тўғрисида бош қотирди. Юраги оғриган одамнинг ўтириши ёки тик туриши мумкин эмаслигини биларди. Қулоғига оёқ

товушлари чалиниши биланоқ, ерга ётиб олди. Эшик очилди. Ичкарига Игнатий кириб келди. Фафурнинг бош томонига тиззалаб ўтирди ва сўради:

– Сизга нима бўлди?

– Юрагим... юрагим санчяпти... – ҳаво етишмаётгандек зўрға тилга кирди маҳбус.

Шифокор сумкасини титкилади ва шприцни олиб, Фафурнинг орқа томонига санчди. Бир дақиқалар ўтиб, баданга юборилган дори ўз таъсирини ўтказа бошлади. Маҳбуснинг кўзи тинди. Тепасида нур сочиб турган чироқ сўнгандек бўлди.

– Беморни жонлантириш бўлимига олиб бориш керак, «Тез ёрдам» чақиринг! – Игнатий назоратчига шундай деди.

Шифокорнинг бу сўзлари ҳушдан кетаётган Фафурнинг қулоғига жуда ҳам олисдан келгандек эшитилди ва кейин ҳеч нарсани сезмай қолганди.

«Тез ёрдам» машинаси келганида Фафур ўликдек қотиб қолганди. Изолятор бошлиғи икки нафар назоратчининг ҳамроҳлигида маҳбусни шаҳар шифохонасига жўнатишга буйруқ берди. Уни жонлантириш бўлимига олиб киришди. Назоратчилар ичкарига қўйилмади. Ўн дақиқалардан сўнг Игнатий қайтиб чиқди ва назоратчиларга маҳбус «юрак хуружидан» вафот этганини маълум қилди. Назоратчилар бу хабарни ўз бошлиқларига маълум қилишди.

Уйига қайтган доктор тун ярмидан ўтган бўлишига қарамай, телефон олдига келди ва керакли рақамларни терди.

– Қулоғим сизда? – гўшакни кўтарган кимсанинг уйқузираган овози эшитилди.

– Мурдани ўликхонадан олиб кетишингиз мумкин!

– Ўн дақиқадан сўнг эшигингизни очинг!

Доктор гўшакни жойига қўйиб, соатига қаради. Кейин ювиниш хонасига ўтиб, қўлларини чайди. Ис-сикқина қахва тайёрлаб ичди. Бу орада телефон жи-ринглади. Игнатий ўрнидан туриб, эшикни очди. Ташқарида ҳеч ким кўринмади. Остонада эса кички-нагина сумка турарди. Доктор уни олди-да, атроф-га аланглаб, ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилиб, эшикни қулфлади. Сумкани стол устига қўйиб, очди. Унинг ичида ўн пачка юзталик доллар турарди... Иг-натий пулларни эринмасдан санаб чиқди.

– Роппа-роса юз минг, – деди у ўзига ўзи.

ЮРТДА

Зийрак китобхонимизга биз 199... йили катта шаҳарлардан бирида ноқонуний равишда тузилган «Адолат лашкарлари» номи билан аталувчи гуруҳ фаолияти ҳамда уларнинг кўз кўриб, қулоқ эшитма-ган ишлари тўғрисида ҳикоя қилмоқни ваъда берган-дик. Мавриди келди.

Қирқ ёшлардаги Мирзааҳмад исмли йигит атрофи-га йигирмадан зиёд тенгдошини йиғиб, «Адолат лаш-карлари» гуруҳини тузди. Улар ўғирлик, безорилик, фоҳишабозлик ва порахўрликка қарши курашда ми-лицияга ёрдам берамиз, деган мақсадни ўз олдилари-га қўйишганди. Бир-иккита ўғирларни жиноят усти-да қўлга туширишди. Одамларнинг мол-қўйларини ўғирлаб кетган жиноятчиларни топишди. Шу тариқа кўпчиликнинг эътиборига тушишди. Шаҳарда ўғри-лар, безорилар кескин камайди. Лашкарларнинг об-рўси кун сайин ортиб борди. Молини йўқотган, уйи-ни ўғри урган, қўшниси билан жанжаллашиб қолган, пора талаб қилаётган раҳбарлардан озор чекаётган

одамлар қароргоҳга келиб, мадад сўрашарди. Лашкарлар бир пайтлар донгдор хўжаликнинг каттагина биносини ўзларига бошпана қилиб олишганди. Ҳовлига сўрилар қўйилган, самоварда чой қайнаб турар, иккита дошқозонда шўрва билкилларди. Мадад сўраб келганларнинг олдига аввало таом қўйиларди. Сўнгра Мирзааҳмаднинг ҳузурига олиб киришар, икки қават кўрпача устида ўтирган лашкарбоши уларнинг арзига қулоқ тутарди.

Кўпчиликнинг ишончи Мирзааҳмадни талтайтириб юборди. Энди унинг олдига айрим ташкилот ва идораларда иши битмай, сарсон юрганлар ҳам кела бошлашди.

Қўшни тумандан йигирмадан ортиқ одам келишиб, томорқа олишолмаётганини айтишди. Мирзааҳмад бу қадар кўп одамларнинг келишини кутмаганди. «Ҳамма менга ишонаптими, демак, улар мен томонда, ортимда куч бор», деб ўйларди.

Лашкарлар кечки пайтлар ўнлаб машиналарга ўтириб, қўлларига ўзларининг байроқларини олиб, машина устида тик туриб, бакириб-чакириб, кўчаларни айланишарди. Уларнинг пайдо бўлиши одамларнинг юрагида ваҳима ва қўрқув соларди. Намоз пайтида юрганлар ушланиб, ўша жойнинг ўзида эллик дарра билан сийланарди. Лашкарлар қўлларига келиб тушган аризаларда номи кўрсатилган гумондорларнинг уйларига истаган пайтда бостириб кириб, қўл-оёқларини боғлаб, машинага қўйдай юклаб, қароргоҳларига олиб кетишарди. Уларнинг зўравонлик ва адолатсизлиги аста-секин халқнинг нафрат-ғазабини уйғота бошлади.

Лашкарлар ҳеч нарсадан тап тортишмасди. Ҳатто, участка нозирларининг огоҳлантиришига ҳам қулоқ

солишмасди. Аниқроғи, уларга бўйсунушмасди. Милиция ва прокуратура идораларидан очилмай қолган жиноят ишларини талаб қилишарди. Ўн-ўн беш йилги «Дело»ларни титиб, гумондор шахсларни тутиб, идораларига олиб келишар, уриб, қийнаб, зах ва совук сув тўлдирилган идишларга яланғоч ҳолда солиб, айбини «тан» олишга мажбур қилишарди. Лашкарларнинг қўлига тушган одамларнинг қутулиб чиқишлари учун иккита йўл бор эди. Бири – катта миқдордаги пул, иккинчиси – қўйилган айбни тан олиш. Бундан ташқари улар шаҳарга кириш ва чиқиш йўлларини назорат қилишарди. Кечалари йўл бўйларида гулхан ёқиб, ўтган машиналарни текширишарди. Ҳар бир одам сўроқ-савол қилинарди. Ўзига тўқ, бой-бадавлат кимсаларнинг уйларига бостириб кириб, қўлларини арқон ёки чилвир ипда боғлаб, қароргоҳга олиб келишарди. Ертўлада беш-олтита кунда, темир занжирлар, махсус чармдан ишланган сўйил деворда осиблик турарди. Айбига иқроор бўлмаганларнинг кийимлари ечилиб, яланғоч ҳолда кундага ётқизилиб, дарра билан саваланарди. Ўғирликда гумон қилинганларнинг бармоқлари қизиб турган ёғга солинарди. Шунда ҳам айбига иқроор бўлмаса, «ўғри»нинг қўл ва оёғидан занжирга боғлаб, қўйдек осиб қўйишарди. Улар соатлаб, баъзан кунлаб шу ҳолатда қолиб кетишарди. Қийноқларга бардош беролмаганлар «айбини» тан олишга мажбур бўларди. Бундайларга катта миқдорда жарима солинарди.

Ичкарига кирган одамнинг димоғига захнинг эмас, гуноҳли ва гуноҳсиз одамларнинг баданидан сачраган қоннинг иси уриларди.

Шаҳарнинг шимолидаги кичик туманнинг кўп қаватли уйларида бирида ёшлари етмишдан ўтиб қолган татар аёл номаълум шахслар томонидан ўлдириб кетилди. У ёлғиз яшарди. Ўғли ҳарбий хизматчи бўлиб, Беларуснинг қайсидир шаҳрида хизмат қиларди. Аёл куни билан уйи олдига стул қўйиб, сигарета, семичка сотиб ўтирарди. Кампирнинг олдига нафақат кашандалар, балки вақтинча яшаш учун жой сўраб келадиган мижозлар ҳам келиб турарди. Аёл бир пайтлари лотерея билетига каттагина пул ютиб олган ва ўша пулларга учта квартира сотиб олганди. Одамларни ижарага қўярди. Тўплаган пулларини белига туғиб сақларди, пулни шу қадар яхши кўрардики, ҳатто устидаги йиртилиб, ямоқ тушмаган жойи қолмаган кўйлагининг ўрнига янгисини сотиб олишга ҳам қизғанарди. Ўша аёлни ўлдириб кетишди. Сабаби кўпчиликка ноаён бўлса-да, кўни-қўшнилари қотиллик унинг бойлигини ўғирлаш мақсадида амалга оширилганини билишарди. Милиция жиноят содир бўлган жойда қотил томонидан қолдирилган бирорта далилий ашёни тополмади. Қидирув ва суриштирув ишлари натижа бермади. Кампирнинг иссиқ-совуқ маъракаси ўтган куннинг эртасига ўғли етиб келди. У милиция бўлимига борди.

– Бу қанақаси, нега қотил шу кунга қадар топилмади?

– Қидирув ишларини олиб боряпмиз, ходимларимиз ишлашяпти, – деди бошлиқ ўринбосари Жамолдин Камолитдинов. – Сиз хотиржам бўлинг, қотил, албатта, топилади.

– Қидирув ишларидан қониқмадим, – деди капитан. – Агар қотилни икки кун ичида топмасаларинг, мен лашкарлар бошлиғига учрайман!

– Уларга учрашишни маслаҳат бермайман, ўзингизга қийин бўлади, – деди Камолиддинов. – Биз барча кучни қотилни топишга сафарбар қилганмиз!

Капитан билганидан қолмади. Эртаси куни лашкарларнинг қароргоҳига жўнади.

– Онамни бир ҳафта илгари ўлдириб кетишган. Милиция қотилни ханузгача тополгани йўқ, – деди у лашкарлар бошлиғи Мирзааҳмадга.

Ҳарбий одамнинг лашкарлардан мадад сўраб келиши унинг обрўси эди.

– Гумондорларингиз борми? – сўради Мирзааҳмад.

– Қотиллик содир бўлганда мен Белорусда хизматда эдим. Қўни-қўшниларнинг айтишига қараганда, бу ишда Мансур исмли йигитнинг қўли бор экан. Ўша куни онам билан энг охирги суҳбатлашган одам ҳам ўша!

– Мансур қаерда?

– Шу ерда, ҳеч нарса бўлмагандек юрибди.

– Милиция сўроқ-савол қилдими?

– Уч кун қамаб, кейин қўйиб юборишибди.

Мирзааҳмад ёрдамчисини чақиртирди.

– Мансурни тутиб келинглар!

Мансурни тунда тутиб келишди. Уни ертўлага олиб тушишди. Оёғидан осилган икки йигитни, қўли қизиган ёғга солинган «ўғри»ни кўрганида Мансурнинг юраги тўхтаб қолаёзди. Улар оғриқ азобидан инграшар, йиғлашарди. Баданлари қон-қушга беланганди.

– Сени нимага бу ерга олиб келганимизни биласанми? – сўради лашкарлардан бири.

– Ўлимдан хабарим бор, аммо нимага олиб келганларингни билмайман!

– Анийни нега ўлдирдинг?

– Бу ишда менинг айбим йўқ, милиция ҳам сўроқ қилиб, қўйиб юборган.

– Милиция бошқа, биз бошқамиз. Уларни алдагансан, аммо бизни лақиллатолмайсан! Биз ҳаммасидан хабардормиз! Хўш, Анийни нега ўлдирдинг? – тергов қила бошлади лашкарбоши.

– Ўша куни мен Анийнинг ҳолидан хабар олиб, кишлоққа кетгандим. Гувоҳларим бор.

– Буни мендан шубҳаланмасин, деб атайин ўйлаб топгансан! Ўз хоҳишинг билан айбингга иқрор бўлмадингми, ўзингдан кўр!

Лашкарбоши шерикларига имо қилди. Улар Мансурнинг қўл-оёқларини боғлашди. Кейин ертўлага олиб тушиб кетишди. Капитан уларнинг ортидан эргашди. Пастга тушишганда лашкарлардан бири капитаннинг қулоғига шивирлади:

– Эшитишимизга қараганда, Анийнинг анчагина пуллари ва тилло тақинчоқлари бўлган экан. Шу гап ростми?

Капитан бу ҳақда биларди.

– Ҳа, бир ҳовуч тилло тақинчоқлари, ўн миллион пул бўлган. Анийим ўлимидан бир кун аввал менга телефонда айтганди. Буларни Мансур ўғирлаган бўлиши керак. Пул сизларга, тилло буюмлар эса менга!

– Мақсадимиз ҳам бойликларни қаерга беркитганини аниқлаш, ўлган одам тирилиб келмайди. Бизга бойликларни қаерга яширганини айтса, бас! Ортиқча қийнаб ўтирмаймиз!

Лашкарлар гумон қилинувчини нимқоронғи хонага олиб киришди. Каттагина цемент бетон олдида тўхташди.

– Сенга иккита жиноий айб қўйилмоқда. Иккисидан бирисини тан ол! Анийни нега ўлдирдинг?

– Худони ўртага қўйиб қасам ичаманки, Анийни мен ўлдирмаганман!

– Ўлдиргансан!

– Саксон ёшли кампирда қандай адоватим бўлиши мумкин?

– Унинг уйида ўн миллион сўм, бир ҳовуч олтин тақинчоқлар борлигидан хабар топгансан!

– Астафируллох. Қуруқ тухматингдан ўзинг асра, худойим!

– Йўлимизга юрмадинг, ҳароми ўғри! Биз сени яхшиликча сўроқ қилдик. Айбингни тан олмадинг.

– Бери келинг, – деди лашкарлардан бири капитанга. Капитан уларнинг олдига борди. – Оёғидан ушланг. Бир, икки, уч, деганда деворга ирғитасиз!

– Деворга? Ўлиб қолса-чи?

– Раҳмингиз келмасин! Онангизни ўлдираётганда, бунинг ҳам кампирга раҳми келмаган!

Мансурнинг кўз олдига улар томонидан бериладиган жазо келди. Лашкарлар одамларни қандай қийнаб, азоблашларини яхши биларди у. Бироқ ялинишни ўзига эп кўрмади.

Мансурни қўл-оёқларидан ушлаб кўтаришди. Бешикдай тебратиб, бир, икки, уч, дея цементли деворга уришди. Зарба кучли эди. Орқаси деворга текканида, Мансур оғриққа чидамай, додлаб юборди. Еган овқати оғзидан отилиб чиқди. Белида шундай қаттиқ оғриқ турдики, нақ бўлмаса, ҳушидан кетаёзди.

– Анийни ўлдирганигни тан оласанми? – деди лашкарлардан бири гумондорнинг тепасига келиб.

Мансур уларнинг сўзини эшитган бўлса-да, гапиролмади. Бош чайқаб қўйди. Лашкарлар яна бир, икки, уч, дея йигитнинг қўл-оёғидан кўтариб деворга уришди. Бу гал гумон қилинувчининг боши ёрилди. Оғиз-бурнидан қон келди. Учинчи бор уришганда, Мансур ҳеч нарсани билмай ва кўрмай қолди.

– Айбингни тан ол, иқрор бўл! Гапир, бойликларни қаерга беркитгансан! – ўшқирди иккинчи лашкар.

Мансурдан садо чиқмади.

– Гапир, ҳароми! Ҳеч бўлмаса, бойликларни қаерга яширганингни айт?!

Мансур қимир этмасди. Лашкарлар яна бир, икки, уч, деб «айбдор»ни деворга уришди. Улар ҳар гал, «Ўлдирганингни тан оласанми?» деган саволни беришарди. Мансурдан эса садо чиқмасди. Бадани ёрилиб, қонга бўялган Мансур энди оғриқни ҳам ҳис этмасди. Лашкарлар унинг ҳушидан кетганига ишонишмади. Оёқларига кишан солишди.

– Айбингни тан олишни истамадинг, ит! Энди қўйдай оёғингдан осиб қўямиз, зора, эсинг кириб қолса!

Лашкарлар ҳушсиз Мансурни кўтариб, оёқларидаги занжирни илмоққа илишди. Унинг боши ерга тегай-тегай, деб тебраниб турарди. Оғзидан суюқлик, кейин қон келди. Лашкарлар чарчашганди, қоринлари ҳам очганди. Ташқарига чиқиб, ювиниб, овқатланмоқчи бўлишди.

– Сиз кетишингиз мумкин, – деди улардан бири капитанга. – Бир-икки соат осилиб турса, ўзи тилга киради.

– У ҳушдан кетганга ўхшайди, – деди бир оз хомуш тортиб қолган капитан.

– Бунақа одамлар ўта муғомбир бўлишади. Кўпини кўрганмиз. Сиз ташвишланманг!

– Балки ҳақиқатан ҳам анийимни ўлдирмаган бўлса-чи?

– Онангизнинг ўлимидан ярим соат аввал шу йигит уйларингга кирган.

– Қайтиб келайми?

– Овора бўлманг, сизни ўзимиз топамиз!

Капитан ертўладан чиқиб кетди.

Пешин бўлганди. Сўриларга дастурхонлар тўшалганди. Шарақлаб қайнаётган шўрванинг иси ҳавони

тутганди. Лашкарлар кўллариغا, кўйлаклариغا сачраган қонни ювиб, сўрига ўтиришди. Уларга шўрва келтиришди.

– Индамаяпти, ўлдиргани ростга ўхшайди, Асқар, – деди улардан бири шеригига.

– Капитан қотилни топишни эмас, бойликларни излаётганга ўхшайди.

– Ўн миллионни бизга инъом қилмоқда. Тилло тақинчоқларни қайтариб берамизми?

– Аҳмоқмисан, Саттор? Шунча бойликни-я!

Асқар шеригининг қулоғига шипшиди.

– Агар Мансур бойликларнинг қаердалигини айтса, уни қотил эмас, деб қўйиб юборамиз...

– Кирганингда фақат бойликларни сўра!

– Ишқилиб, ўлиб қолмасин-да!

Бойликлар икки лашкарнинг оромини ўғирлаганди. Овқатланиб бўлишгач, яна пастга тушишди. Биринчи хонада оёғидан осилган бандилардан бири алахсирарди. «Сув, сув беринг, ичим ёниб кетяпти! Олдингизда сув турибди ана, бир пиёла узатинг! Бошим сувга тегиб турибди-ю, оғзим етмаяпти!» Иккинчиси нуқул инқилларди. Қамчилардан титилиб кетган елкасидан қон томчиларди. Қўли ёғга солинган ўғри эса пўрсилдоқ босган ва шишиб кетган бармоқларига қараганча йиғларди. Унинг ёнида эса тирноқлари суғуриб олинган бошқа йигит беҳуш ётарди.

Оёғидан осилган Мансурнинг оғзидан чакиллаб томаётган қон анча жойни эгаллаганди. Кўп овқат еб, зўрға нафас олаётган Асқар Мансурнинг тепасига келди. Энкайиб, унинг кўзларига тикилди. Кейин шеригига юзланиб:

– Саттор, бери кел, манави ўлганга ўхшайди, – деди шеригига.

– Жон бериш осонми? Ўтган ой биттаси бир хафта осилиб ётганда ҳам жони чиқмаганди. Томирини ушла-чи!

Саттор энкайиб, Мансурнинг бўйнига бармоғини қўйди.

– Урмаяпти, ўлганга ўхшайди!

Асқар ишонмай, бармоғини Мансурнинг томирига қўйди.

– Нима қилдик энди?

– Капитаннинг ўзи урган, жавобини ўзи беради, – деди Саттор. Улар оёғидан осилган тутқунни занжирдан бўшатишни хаёлларига келтирмай, яна ташқарига чиқишди. Мирзаахмаднинг эшиги олдига етганларида, ичкаридан чиққан лашкар уларга шу сўзни айтди:

– Капитан кетдими?

– Жавоб бердик, нимайди?

– Онасининг қотили топилибди. Ҳозир мелисадан қўнғироқ қилишди.

Саттор шеригига қаради. У индамай бошини эгиб қолди.

Ичкарида икки лашкар ўтирарди.

Мирзаахмад икки тонна ёғ олиб келиш учун одамларини шаҳардаги ёғ заводи директорининг ҳузурига жўнатганди. Бироқ бошлиқ уларнинг талабини рад этди. Тарвузлари қўлтиғидан тушиб, қайтиб келишганди.

– Сиз айтган ёғни беролмайман, ҳозирча икки юз килограмм олиб турасизлар, кассага пулини тўлаб, олиб кетишларинг мумкин.

Лашкар бошлиққа қаради.

– Ҳазиллашяпсизми, Йўлдош Ботирович?! Бизнинг хўжайин кичкина одаммас. Иккинчидан, ёғни пулга эмас, текинга олиб кетамиз.

– Бошлигингизга айтиб қўйинг, менинг идорамда текинга бериладиган нарсанинг ўзи йўқ! Ҳаммаси халқники! Уларнинг ризқини қийиб, сиз сўраган ёғни ебкетарга беролмайман!

– Ҳазиллашмаяпсизми?

– Жиддий гапираяпман! – деди директор.

– Гапингизга ответ қиласизми?

– Аллоҳнинг ҳузурида ҳам жавоб бераман!

Лашкар Йўлдош Ботировичнинг гапларини оқизмай-томизмай Мирзааҳмаднинг қулоғига етказаётганди. Унинг қоши чимирилиб, туклари ҳурпайиб, иссиғи чиқиб кетди.

– Менинг кимлигимни тан олмадими? Пул талаб қилдими, хароми? Кунини кўрсатиб қўяман, шошмай турсин!

Мирзааҳмад бу гапларни шу қадар ғазаб ва нафрат билан айтдики, агар директор қаршисида бўлганида ғажиб ташлашга тайёр эди.

– Лаънатининг бирор айби борми?

– Ишидан билмадим, аммо одамларимиз унинг микрорайонда бир тул хотинниқига кириб-чиқишидан хабар топганлар.

– Бузуқ! – қўлларида қалтироқ турган Мирзааҳмаднинг лабидан шу сўз чиқди. – Изига тушинглар! Ўша хотиннинг уйи атрофига одамларимиздан қўйинглар. Ичкарига кириши билан ушлаб, иккаласини яланғоч қилиб, бўйнига, «мен бузуқман», «мен фоҳишаман», деган ёзувни илиб, эшакка тескари миндириб, шаҳарни айлантинглар!

– Ҳақ жазо! – қулди лашкарлардан бири.

– Бошқаларга ибрат бўлади, – қўшилди иккинчиси.

– Энди бир дуо қилинг, лашкарбошим!

Мирзааҳмад қўлларини кўтариб, лаблари пичирлаб, ўзича нималардир деб, юзига фотиҳа тортди. Улар чиқиши билан Саттор кирди.

- Таксир, Анийни ўлдирган бола ўлиб қолибди.
- Ёмон урганмидиларинг?
- Астаффуллох, хўжайин, уни биз урмадик, Анийнинг ўғли, капитан урди.
- Расмга олиб қўйганмидиларинг?
- Ўзимиз гувоҳмиз-ку!
- Вақти келиб, жавобини ўзи беради.
- Ўлигини нима қилайлик?
- Кечаси дарёга ташлаб юборинглар!
- Жасади чиқиб қолса, гап-сўз кўпаймайдими?
- Мелисани айблашимиз учун баҳона топилади.

Ҳар доимгидек тунги соат ўнларда ўнта енгил машина қароргоҳдан чиқди. Лашкарлар машиналарнинг устига ўтириб, чироқларни ёкиб, сигналларни чалиб, бақириб-қийқиришиб, ўзларича тунги осойишталикни сақлашга чиқишганидан элни огоҳ этишди. Машиналардан бири дарё томон бурилди. Сув кўтарилганди. Машина сув бўйида тўхтади. Икки йигит пастга тушди. Орқа капотни очиб, оғир қопни олиб, сувга ташлашди. Бу Мансурнинг жасади эди.

- Хайрият, ҳеч ким кўрмади, – деди биринчиси.
- Осонгина қутулдик, – деди иккинчиси.

МОСКВА

Бу хонанинг олдидан ўтган ҳар қандай одамнинг юраги бир бор сесканиб тушади. Ичкаридаги ёритгичлар ишчилар кетиши биланоқ ўчирилади. Фақат ташқаридаги чироқлардан таралган шуълалар бўёқ чаплаган ва чанг-ғубор ўтириб қолган ойналар оша ичкарига ўтиб, мрамар плитали полни ва унинг ичидаги жиҳозларни ғира-шира ёритиб туради. Гарчи чироқ ёқилмаса-да, кирган одам бемалол ҳаракатланиши мумкин.

Деразадан ошиб ўтган икки кимса эҳтиёткорлик билан қадам босиб, йўлакдан келишарди. Унинг адоғида деворга ўрнатилган кичкинагина ёритгич ёниб турарди. Эшикка қулф солилмаган бўлса-да, маҳкам ёпилганди. Нотаниш кимсалардан бири елкасига жасадни ортиб олганди. Паст бўйли кимса эса олдинда йўлбошчилик қилиб борарди. Иккиси эшик олдида тўхташди. Лекин ичкарига киришга шошилишмади. Орқаларига қараб олишди. Кейин пакана бўйли кимса бурагични пастга босди. Эшик овозсиз очилди. Ичкаридан чиққан қўланса ис келгувчиларнинг димоғини ёриб юбораёзди. Улар аксириб юборишдан ўзларини зўрға тийишди. Бурунлари билан нафас олиб ичкарига киришди. Хона каттагина эди, ўнга яқин стол секциялар ёнма-ён қўйилганди. Учтасида мурдалар ётарди. Пакана одам уларнинг бош томонига ўтиб, устига ташланган оқ матони кўтарди. Қотиб қолган совуқ юзларига диққат билан тикилди. Кейин ҳар бирининг баданини силади.

- Қайси бири? – сўради жасад орқалаб турган кимса.
- Ўртадагиси, – деди шериги.
- Адашмадингми?
- Нега адашай, бадани иссиқ-ку!
- Кўтар!

Пакана одам мурдани кўтарди. Иккинчиси елкасидаги жасадни унинг ўрнига қўйди. Кийимларини алмаштиришди.

Улар орқага қайтишди. Деразадан ошиб ўтишиб, деворни паналаб анча юришди. Қоровул ухламаганди. Эшик олдидаги хонада ўтиргани боис, орқа деразадан ошиб ўтган одамларни кўрмаганди.

Нотаниш кимсалар мурдани девордан ошириб ўтказишди. Қоронғи йўл четида енгил машина турарди. Пакана одам чаққонлик билан юкхонани очди. Ичи-

га мурдани тикишди. Бир соатдан кўпроқ йўл босиб, шаҳар четидаги дала ҳовлига келишди. Эллик ёшлардаги тўладан келган уй эгаси уларни қарши олди.

– Ҳеч ким кўрмадими? – сўради хавотирли оҳангда.

– Ҳаммаси жойида, Стефан! – жавоб қилишди улар.

– Ичкарига олиб киришлар!

Улар мурдани кўтариб, уй эгасининг ортидан эргашиб, хонага киришди ва жасадни диванга ётқизишди. Стефан ҳамёнидан бир неча дона доллар олиб, уларнинг қўлига тутқазди.

– Ортиғи билан!

– Хизматингиздамиз! – дейишди нотаниш кимсалар ва қўлларини кўксиларига қўйиб, хонадан чиқиб кетишди. Стефан мурданинг юзига диққат билан тикилди. Кейин тортмадан дори сўрдирилган шприц олиб, жасаднинг юрагига санчди. Бир неча дақиқадан кейин унинг оқариб кетган юзида тириклик аломатлари зоҳир бўлди. Қотиб қолган мушаклари бўшашиб, қизиллик югурди. Томирларидаги қон ҳаракати тезлашди, юрагининг уриши нормал ҳолга келди. Беш дақиқа ўтиб, «мурда» кўзини очди. У уйқудан турган одамга ўхшарди. Ўзининг бегона жойда ётганини билди.

– Мен қаердаман?

– Дўстларингиз ҳимоясидасиз! – жавоб қилди Стефан.

– Ўрнимдан турсам бўладими?

– Бир оз ётиб, дам олишингизни маслаҳат бераман!

Ғафур диванга ёнбошлади. «Ким олиб чиқди мени турмадан? Нима учун мен унга керак бўлиб қолдим?» У қанчалик ўйламасин, миясида айланаётган саволларга жавоб тополмади. Бу орада Стефан ошхонадан қаҳва олиб чиқди.

– Ичинг, тетиклашасиз!

Қаҳвани ичгандан кейин Ғафур дадиллашди.

– Чўмилиш хонасига кириб, ювиниб олишингиз мумкин, – деди Стефан унга. – Ичкарида сиз учун янги кийимлар тайёрлаб қўйилган.

Йигит чўмилди, соқолини олди. Кийимларини алмаштирди. Хонага қайтиб кирганида диванда нота-ниш одам ўтирарди. У қирқ ёшдан ўтиб қолган, сарик юзли, узун бўйли кимса эди. Синчков нигоҳларидан унинг махфий идора ходими эканлигини билиш қийин эмасди. Стефан эса кўринмасди.

– Мен Мартин Бреггман, – ўрнидан туриб, ўзини таништирди бегона одам. – Сиз билан учрашганимдан бахтиёрман.

– Сизни биринчи қўришим, – Фафур хижолат тортди.

– Мана, энди биз бир-биримиз билан яқиндан танишиб оламиз, – Мартин ёнидан Фафурга жой кўрсатди. – Марҳамат, ўтиринг!

– Мени сизнинг одамларингиз қутқардимиз?

– Холис хизмат қилдик, жаноб!

– Сабабини тушунтириб беролмайсизми?

– Бу сиз учун аҳамиятли эмас, деб ўйлайман.

– Ахир мени кенгаш аъзолари аллақачон ўлимга маҳкум қилишган.

– Биламан, Чегечи ҳам, рус разведкаси ҳам, қолаверса, рус мафияси ҳам изингизга тушишган. Сиздан яшириб ўтирмайман. Кенгашнинг яқинда бўлиб ўтган йиғинида Чегечи бошингиз учун катта маблағ ажратди. Руслар терговдан сўнг сизни ўзбекларнинг қўлига топширишмоқчи эди...

– Мен уларнинг бирортасини тирик қолдирмайман! Айниқса, Эргаш билан Чегечининг қонини ичмай ўлсам, бу дунёдан кўзим очик кетади.

– Қасос олишга бу қадар шошилманг. Дунёда ҳамма нарсанинг ўз вақт-соати бор.

– Биласиз, мен ватанга қайтиб боролмайман. Яна қанча яшайман – буни ҳам билмайман. Ҳар дақиқа мен учун ғанимат. Эртага афсус қилишни истамайман! Душманларимнинг тирик юриши эса ҳаётим хатарда эканлигини билдиради. Мен бой берган дақиқалар фақат уларнинг фойдасига ишлайди!

– Сизни бу қадар қасоскор эканлигингизни билмас эканман, Фафур жаноблари! Аслида сиз ҳақсиз. Душманларингиз ўта маккор одамлар. Улардан ҳамма ишни кутса бўлади. Шундай бўлса-да, шошилмасликни маслаҳат бераман! Бир-икки ой дам олинг, кейин бу масалани ўйлаб кўрамиз...

Фафур қаршисидаги одамнинг мақсадини аниқроқ билишни истади:

– Фурсатни орқага суришингизнинг сабабини билсам бўладими?

Мартин ўйланиб қолди. Юзидаги бояги табасум сўниб, жиддий қиёфа касб этганди. У мақсадини ошкор этишни истамасди.

– Сиз биз учун кераксиз! – деди ниҳоят.

– Қандай топширигингизни бажаришим керак?

– Бизнинг сизга топшириқ беришга ҳақимиз йўқ.

– Каминани бекордан-бекорга қутқармагандирсиз...

Мартин Брегг Фафурнинг жиддий ташвишга туншаётганини пайқади. Уни ишонтира оладиган бирор жўяли гап ҳаёлига келмасди.

– Бизнинг кўмагимиз беғараз, дўстона ёрдам ўрнида қабул қиласиз! – у ўзининг бу гапи билан тортишувга барҳам бермоқчи бўлди. Лекин Фафур саволига аниқ жавоб олишни хоҳларди:

– Ташкилотингиз мени ҳимоясига олишидан қандайдир мақсадни кўзлаганини кўнглим сезиб тунрибди. Қолаверса, мен очиқ ўйин тарафдориман. Ўзингизга маълум, боя айтганимдек юртимга қайтиб

боролмайман. Бундан ташқари, Москвада ҳам қололмайман. Англиянинг эшиклари ҳам беркилди. Интерпол изимга тушганини айтмасам ҳам биласиз. Бунинг устига мени изолятордан олиб чиқиш учун каттагина маблағ сарфлаганингизга ақлим етиб турибди.

– Бу қадар хавотирланишингизга асос йўқ, азизим, – яна Фафурни тинчлантиришга уринди Мартин.
– Руслар сизни Англиядан қайтариб келишганини ҳозирча Тошкентдаги ҳамкасбларига маълум қилишмаган. Биз мурдахонада айнан сизга ўхшаган, Осие миллатига мансуб одамнинг жасадини қолдирганмиз. Улар мурдани ёриб, ўлим сабабларини аниқлашадую, ҳафсалалари пир бўлиб, кўмиб юборишади.

Фафур Мартиннинг сўзларидан мақсадини фош қилишга шошилмаётганлигини тушунди.

– Мени Москвада қолдирмоқчимисиз? – сўради ўзининг кейинги тақдирини билиш мақсадида.

Мартин Брегт саволга жавоб қайтаришга шошлмади.

– Албатта, бу мамлакатда қолишингиз хатарли. Бизнинг мақсадимиз – сизни фанимларингиз кўзидан олисроқ жойда сақлаш.

– Қаерда?

– Танлаш имконияти ўзингизда.

Фафур ҳаёти учун хавфсиз бўлган мамлакатни танлаш имкониятини Мартинга қайтарди.

– Мени ҳимоя қилиш сизнинг вазифангиз экан, қайси давлатда яшашимни ҳам ўзингиз ҳал қилганингиз маъқул!

Фафур имкониятни қайтаргани Мартинни бениҳоя мамнун қилди. Бу эса уни бундан кейин қаршисидаги одамга ҳамда унинг ташкилотига ипсиз боғлаб қўйганини билдирарди.

– Мен сизга тўрт мамлакатдан бирини танлашингизни тавсия қиламан...

– Улар қайси давлатлар экан? – шошиб сўради Фафур.

– Швейцария, Норвегия, Австрия ва Германия. Хоҳлаганингизни танланг!

Бу давлатларни рус ва ўзбек разведкасининг назаридан четда, деб бўлмасди. Мартин ва унинг ташкилоти Фафурни бу мамлакатларда яшаш имкониятини чамалаб чиққан ҳамда унинг хавфсизлигини таъминлаш масаласига жиддий эътибор беришган.

– Менимча, Австрия маъкулрок, – деди Фафур бир оз жимликдан кейин.

– Таклифингизни бажонидил қабул қилдим, – мамнуният билан деди Мартин.

У ёнидаги дипломатни очди ва унинг ичидан паспорт билан чекни олиб, Фафурга узатди:

– Бу сизнинг янги паспортингиз. Бугундан эътиборан сиз Туркменистон давлатининг фуқаросисиз, исмингиз Нурмурод Давлатмуродов. Мана бу чекда эса бир миллион доллар. Хоҳлаган пайтда эҳтиёжингизга керагини олиб, ишлатишга ҳақлисиз.

– Мен бу ерда узоқ тураманми?

– Одамларимиз эртага сизни Белорусга олиб кетишади. У ердан Венага учасиз. Зальцбургда сизни шинамгина вилла, Германияда ишлаб чиқарилган энг сўнги русумдаги энгил автомашина ва хизматкор аёл кутмоқда. Ўйлайманки, улар сизга ёқади.

Мартин сирли жилмайиб қўйди. Фафурнинг эътироз билдиришга тили айланмади. Бироқ унинг миясида, «Бу қадар катта миқдордаги бойликлар ниманинг эвазига ҳада қилинмоқда?» деган савол айланарди. Бугун бўлмаса эртага, албатта, Мартин ёки унинг одамларидан бири у билан учрашувга чиқиши, қандайдир топшириқларни бериши муқаррар эканлигига инонарни. Қувончли томони шунда эдики, рус ёки ўз-

бек разведкаси энди унинг исини ололмайди. Ачинар-
лиси ва қайғули томони эса, туғилиб ўсган она юрти-
дан олисларга кетади, уни қайтиб кўролмайди.

САМАНГАН

Баширга пакет айтилган одамнинг кўлига топши-
рилганлигини, «юк»ни эса Ҳикмат олиб кетганлигини
маълум қилгач, лагерга қайтдим. Бу ерда мен кутил-
маган воқеанинг устидан чиқдим. Европа давлатлари-
нинг биридан келган рухшунослар камикадзеларни
жиход жангига тайёрлашаётганди. Ўн олтинчи чо-
дирдагиларнинг қиёфасидан, юриш-туришларидан,
бировга қўшилмасликларидан, ўлимни бўйинларига
олганликларини билиш қийин эмасди. «Одамнинг
кўзларига қараб, унинг дилидаги гапларини уқиб
олиш мумкин», дерди бир пайтлар Крамаренко. Мен
олислардан бўлса-да, уларнинг юз-кўзларига қараб,
камикадзелар ҳар қандай қабих ишдан қайтмаслик-
ларини, одам ўлдириш улар учун чумчуқ сўйишдан
осон эканлигини, «Жиход камари»ни ишга сол!»
дейилган буйруқ берилса, заррача иккиланмай, ўзла-
рини истаган жойда портлатиб юборишлари мумкин-
лигига иқроп бўлдим. Уларни бир сония ҳам кўздан
қочирмасликка, имкон топилса, улар орасидан таниш
топишни ўйлардим. Афсуски, камикадзелар бегона-
ларга қўшилишмасди, ташқарига кам чиқишарди.
Рухшунослар улар билан ёлғиз суҳбатлашишарди.
Машғулотлар чодир ичида узлуксиз кун-у тун давом
этарди. Баъзида чодир олдидан ўтаётганимда улар-
нинг, «Жиход!» деб қичқирган овозларини эшитиб
қолардим. Овозларидан ўзларини ўлимга маҳкум
этишганини, ҳеч қандай тўсиқ уларни танлаган йўл-

ларидан қайтара олмаслигини ҳамда қаҳр-ғазабининг кучлилигини билардим.

Тайёргарликнинг кучайтирилганидан уларни яқин кунлар ичида қаёққадир жўнаб кетишларини билса бўларди. Қайси шаҳарларга боришларини билишим зарур эди. Бошлиқларимнинг кўп бор таъкидлашига қарамай, ўзим учун лагердаги йигитлар орасидан ишончли ёрдамчи топа олмадим. Мурад ҳали ҳам назоратимда эди. Кўз остимга олганларни синаб кўриш, ишонч ҳосил қилишим учун фурсат лозим эди. Кўпроқ ишлашимга, атрофдагиларнинг ҳар бирининг олаётган нафасидан хабардор бўлишимга, марказ сўрайдиган маълумотларни ўша заҳотиёқ жўнатишга шай турмоғим лозим эди. Айниқса, камикадзелардан бирортасининг чегарани бузиб ўтишига йўл қўймаслик лозим эди.

Кунларнинг бирида, икки камикадзенинг ўзаро гаплашаётгани тасодифан қулоғимга чалиниб қолди.

– Сени қаёққа жўнатишмоқчи?

– Водилга борасан, дейишди. Сени-чи?

– Мен пойтахтда қоладиган бўлдим.

– Қачон жўнашимизни айтишдими?

– Душанба куни саҳарда йўлга чиқармишмиз.

– Ҳаммамиз бирга кетарканмизми?

– Чегарагача шундай. Ўша ерда бизларни ҳар томонга тарқатиб юборишар экан.

– Билсанг, ўлишни сира истамайман. Ўтгиз беш йил яшаб, ҳаётда нимани кўрдим? Ахир, дунёга ўлиш учун келмаганман-ку!

– Ҳай, ҳай, астағфируллох, де! Шайтонга ҳай бер, бундай фикрни миянгдан чиқариб ташла. Анавилар эшитиб қолишса, терингни шилиб олишади.

– Бизларнинг теримизни аллақачон шилиб олишган.

– Сенга нима бўлди? Нега ўзгариб қолдинг? Аввал бунақа эмасдинг-ку?!

– Уч кундан бери тушимга онам киради. Кўзи тўла ёш. «Сени шу умидда катта қилганмидим, берган сунтимга икки дунёда рози эмасман!» – дейди.

– Тушга ишонаверма.

– Ахир, бизнинг борадиган жойимиз жаннат. Роҳат-фароғат кутмоқда бизни!

Камикадзеларнинг суҳбатларини тинглаб, улар душанба куни йўлга чиқишини билдим. Бунгача уч кун вақт бор. Зудлик билан марказни огоҳлантириш лозим.

* * *

Лагерга келган нотаниш кимсалардан бири соқчининг: «Сабр қилинг, хўжайин бандлар», – деганига қулоқ солмай, Эргашнинг хонасига кириб борди. Унинг ҳаракатларидан эмас, важоҳатидан ҳам қандайдир қўнгилсизлик бўлганини пайқаш қийин эмасди. Меҳмоннинг ортидан ичкарига кирдим. У тўдабоши билан салом-алик қилиб ўтирмади.

– Мулла Умар жанобларининг шошилиш топшириғи билан келдим, – деди асабийлашган ҳолда. – Шоҳ Маъсуднинг аскарлари ёрдамга келаётган икки юз нафар одамимизни йўқ қилишди. Ҳазратим қаттиқ дарғазаблар. Изимизга тушган ғанимларимиз бугун-эрта бу ерларга ҳам етиб келишлари мумкин. Ҳозироқ омборингиздаги хориждан келтирилган ўқ-дори ва қурол-аслаҳаларни олиб кетамиз! – деди.

Эргаш бу таклифни ўзига бўлган ишончнинг йўқолиши, деб тушунди.

– Ҳазратимнинг хавотир бўлишларига ўрин йўқ. Хотиржам бўлсинлар. Омборимга ёт одам яқин келолмайди. Ишончли соқчиларни қўйганман!

Вакил тўдабошининг сўзига аҳамият бермади.

– Одамларингизга буюринг, қуролларни машинага юклашсин!

– Қаёққа олиб кетмоқчисизлар? – умидсизлик билан сўради тўдабоши.

– Ҳазратимнинг яқинлари Помир тоғининг этагида қуролларни кутишмоқда.

Эргашнинг кўнгли бирдан юмшади. Қуроллар Помир тоғига олиб бориладиган бўлса, демак, у ерда яна бир лагер иш бошлаган.

– Яхши, мен ҳозир соқчиларга тайинлайман, улар сизларга ёрдам беришади.

Ташқарига чиқдим. Кўпчиликнинг кўзи чодирда эди. Мулла Умарнинг одами нима сабабдан бу қадар шошиб келганини билишга қизиқишаётгани кўзларидан сезилиб турарди. Улардан бири тоқат қилолмай, ёнимга келди. Мурод уч қадам нарида менга юзини тескари ўгириб турган бўлса-да, жавобимни эшитиш учун вужудини қулоққа айлантирганди.

– Нима гап, анавилар нимага келибди? – сўради узун бўйли, қотмадан келган йигит. Унинг исми Зоҳид эди. Эргашнинг ишончли «қулоқ»ларидан бири, кўп-лаб бегуноҳ йигитларнинг бошига оғир кулфатларни солган. Ҳатто, айримларини қийнаб ўлдирганидан хабардор эдим.

– Ўқ-дориларни олиб кетишмоқчи экан, – дедим бепарволик билан овозимни баландлатиб.

– Қаёққа олиб кетишмоқчи экан? – унинг қизиқиши ортди.

– Помир тоғига. У ерда қандайдир одамлар кутишаётганмиш.

Кўзимнинг қири Муродда эди. Тескари қараб турган бўлса-да, сўзларимни эшитганини қулоқларининг чимирилганидан сездим.

Эргаш ичкаридан чиқиб, соқчиларга буюрди:

– Омборни очинглар! Қуролларни машинага юкланглар!

Соқчилар яшиқларни машинага юклай бошлашди. Омборда анчагина ўқ-дори борлигини шунда билдим.

Бир пайтлари бир яшиқ динамитни яшириб қўйгандим. Биров билан бировнинг иши бўлмаётган турган пайтда улардан фойдаланишга қарор қилдим. Вақт тигиз эди. Ҳаётимнинг хавф остида қолишини ўйлаб ўтирмадим. Жар ичидаги кичкинагина ғорчадан икки дона динамитни қўйнимга солиб чиқдим. Машина олдига келиб қолганимни ўзим ҳам сезмадим. Ҳаяжонимни босолмасдим. Назаримда ҳамма менга қараб, қўйнимда дўппайиб турган динамитларни кўриб тургандек эди. Соқчилар яшиқларнинг ярмини юклаб бўлишганди. Бу ерда узок туриш мумкин эмасди. Кимдир чақириб қолиши мумкин. Машинанинг олд томонига ўтдим.

– Қани, йигитлар, тезроқ бўлинглар! – ўзимча яшиқларни ичкаридан олиб чиқаётганларга топшириқ бера бошладим. Эҳтиёт бўлиб юкланглар, сочилиб кетмасин! Кўзларинг қаёқда, яшиқларнинг ораси очик қолмоқда. Жипсланглар! Ҳой, Мурод, чик, ўзинг жойлаштир!

Мурод машина устига чиқди ва яшиқларни жипслаштириб жойлай бошлашди. Мен кузов ичига тушиб, қўйнимдаги динамитларни жойлашга улгурдим. Назаримда буни ҳеч ким кўрмади, деб ўйлагандим, бироқ кўз қирини тез-тез ташлаб қўйганидан хаёлимга келган фикр ўринсиз эканлигини, қилган ишим Муроднинг эътиборидан четда қолмаганини билдим. Лекин бўлар иш бўлганди, динамитларни қайтариб олишнинг иложи йўқ эди.

«Юк» учун келганлар Эргаш билан хайрлашиб, жўнаб кетишди. Тўдабоши юрагининг бир бўлагидан

айрилгандек, узок вақт машина изидан хомуш қараб қолди. Кўзларим билан Муродни изладим. Кўринмасди у. Қаерга даф бўлган бўлиши мумкин?

Ярим соатлар ўтиб, беш-олти чақирим нарида гумбурлаган овозлар эшитилди. Кейин бунга ўқ овозлари қўшилди. Осмонни қора тутун қоплади. Эргаш ташвишланиб, одамларидан бир нечасини ўша томонга жўнатди. Бир соатлар ўтиб, улар қайтиб келишди.

– Машина портлаб кетибди, – дейишди хабарчилар.

– Ким портлатибди? – сўради тўдабоши.

– Назаримда бу душманларнинг иши!

Тўдабоши бошини чангаллаб, ярадор айикдай бўкириб, ерга тиз чўкиб ўтириб қолди. Мурод кечки пайт лагерда пайдо бўлди. Негадир хаяжонланарди у...

* * *

Кутилмаганда камикадзеларнинг жўнаши ҳақидаги хабарни эшитиб қолдим. Марказга маълум қилмоқчи бўлдим. Бироқ алоқа воситаси ишламай қолди. Нима қилиш керак? Наҳотки улар юртга ўтиб кетишса? Йўқ, бунга йўл қўйиб бўлмайди! Уларнинг биттаси қанчадан-қанча одамларнинг ёстигини қуритади, бошига кулфат, офат-балоларини солади. Дахшатлиси, ўзларини оломон гавжум жойларда портлатиб юборишади. Келажagini ўлимдан сўнг жаннатдан топишга ишонган, онглари заҳарланган бу кимсалар чегарадан ўтадиган бўлса, ватан, халқ олдида кечириб бўлмайдиган мудҳиш хатога йўл қўйган бўламан. Айбимни на қоним билан, на жоним билан юва оламан. Олдимда биргина йўл турарди.

Кечқурун жарга тушдим, динамитларни олиб қайтдим. Шу куни Эргашнинг элликдан кўпроқ одами Баширнинг топшириғи билан жанубда ҳукмронлик

килаётган Абдурашид Дўстум аскарларига зарба бериш учун кетишганди. Хаво булут эди, майдалаб ёмғир томчиларди. Кўпчилик чодир ичига кириб кетган бўлса-да, ҳали ухлашмаганди. Мен ҳам ётоғимга кирдим. Ёстикқа бош қўйиб, чодирни портлатиш режасини ишлаб чиқдим. Соқчиларни чалғитиб бўлмасди. Айниқса, қоронғи тушганда ўн олтинчи чодирга тўдабошидан бошқа ҳеч ким яқин боролмасди. Одамнинг уйқуси келадиган пайт тунги соат икки билан уч оралиғи. Ёмғир тезлашарди. Йирик томчилар чодир томини ноғарадек чаларди. Шерикларим ухлаб қолишди. Соат иккида ўрнимдан турдим. Қўйнимга динамитларни жойладим. Қўлимга бир дона гранатани олдим. Соқчилар сезиб қолишса, чодирга кириб, ўзимни ҳам камикадзеларга қўшиб портлатиб юбораман, деб ўйладим.

Соқчилар жойларида кўринишмади. Ёмғирдан қочиб, ичкарига кириб олган бўлишса керак. Ўн олтинчи чодирга яқин бордим. Оёғим ости сув ва лой эди. Қаддам босганимда чилпиллаган товуш чиқарарди. Эҳтиёткорлик билан юра бошладим. Чодир эшиги олида ўтирган икки соқчини кўриб қолдим. Бахтимга улар тескари қараб ўтиришарди. Эшикдан киришнинг иложи йўқ. Орқа томондаги деразадан ёки чодирни йиртиб кириш мумкин. Соқчилар шарпамни сезишмади. Сассиз ўтиб кетдим. Ханжар билан чодирни йиртиб, ўзим сифадиган тешик очдим. Камикадзеларнинг ҳаммаси ҳам ухламаганди. Айримлар йўталарди, алахсирарди, баъзилар хуррак отарди. Ерга ётиб, илондек судралиб, каравотлар орасидан ўтиб, уч жойга динамит жойладим. Кейин орқага қайтдим. Ташқарига чиққанимда соқчилардан бири эшик олдида чоптирди. Кейин жойига қайтиб ёнбошлади. Мен чодиримга қайтдим.

Ҳаммасини бекам-у кўст бажаргандек эдим, гўё. Динамитлар яна беш дақиқадан кейин ишга тушади. Хаёлимдан, «Портламаса-чи?» деган ўй кетмасди... Икки дақиқа қолганида юрагим ҳаприқди. Болиш билан юзимни тўсдим.

– Оёғингдаги этик меники, ечиб қўй! – ён томонимдан овоз келди. Бошимни буриб қарасам Мурод, кўзларини бақрайтириб, менга қараб ётибди. Ток ургандай вужудим жимирлаб кетди. Ташқарига чиққанимни кўрган. Шошилишда унинг этигини кийиб олган эканман. Қўлимни ёстиқ остига суқдим. Ханжарнинг дастасидан тутдим. Шу пайт ер қимирладими ёки тоғлар қуладими – билмадим, даҳшатли овоз борлиқни титратиб юборди. Динамитлар бирин-кетин ишга тушганди. Осмон ёришиб, теварак-атроф аланга ичида қолгандай қизил тусга кирди. Жангарилар ўринларидан туриб, бақириб-қийқириб, яланғоч ҳолда ўзларини ташқарига отишди.

Мен учинчи динамитнинг портлашини кутдим. Бироқ у ишга тушмади. Чодиримиз ёнарди. Муродни изладим. Сотиб қўяди, деган хавотир юрагимни мижғиларди. Ташқарига чиқдим. Кўзим ўзларини қаёққа уришни билмай, у ёқдан бу ёққа чошиб юрган жангариларга тушди. Қаршимдан Эргаш чиқди.

– Тезда йигитларни тўпла! – ўшқирди у ғазаб ёнган кўзларини менга тикиб.

Учинчи динамит кечикиб, ишга тушди. Камикадзеларнинг чодирини ўрнида одамни қўмадиган хандак пайдо бўлганди. Парча-парча бўлиб кетган чодир бўлақлари ёнарди. Темир каравотлар турли томонга учиб кетганди. Бўлақларга бўлиниб кетган одамларнинг жасади тупроқ остида қолганди. Боши ёрилган, қорни иккига бўлинган, оёқ-қўлларидан ажралган кимсаларнинг фарёди динамитнинг портлашидан ҳам

кучли эди. Осмонга сачраган аланга бошқа чодирларга ҳам тушганди. Улар ҳам ёнарди. Ўзига келолмаган жангарилар нима қилишни билмай, дуч келган томонга қочишарди. Оёғи узилган, ичак-човоғи осилиб қолганлар, кийимларига ўт илашганлар бақириб-чақиришарди. Икки қўзим Муродни изласа-да, атрофда тўзиб юрган одамларни тўплашга уринардим. Бирок менинг буйруғимга ҳеч ким итоат этмасди.

ИСТАНБУЛ

Евтушенконинг одамлари Вадим Вольфовични қўлга олиш режасини ишлаб чиқишган бўлишса-да, бари бир қочириб юборишди. Мафия отаси ёрдамчиларининг қўлга тушганини эшитган заҳотиёқ, навбат ўзига келганини тушуниб етганди. Бу ерга ҳам уни излаб келишлари мумкинлигини ўйлади. Пуллари-ни дипломатга жойлаб, машинасига ўтириб, айланма йўллар орқали шаҳардан чиқиб кетди. У Москвада қололмасди. Пойтахтдан тезроқ чиқиб кетиши, акс холда бугун-эрта, албатта, уни тутиб олишлари мумкинлигини биларди. Биргина йўл қўшни давлатлар орқали чет элга қочиш эди.

Вадим Вольфович ўзининг уйдан чиқиб кетаётганлигини ҳеч ким билмаслигини, мабодо, бу ерга милиция қидириб келадиган бўлса, кўрган одам «сотиб» қўйиши мумкинлигидан чўчиди.

– Петя, бу ёққа кел!

Хизматкор унинг ортидан эргашиб, ертўлага тушди. Петя остонани босиб ўтиши биланоқ, хўжайин стволни унинг қўкрагига тиради.

– Ёмон хизмат қилмадинг. Мени кечир, азизим!

Петя хўжайиннинг қўлидаги қуролни кўриб, ранги оқариб, тилини чайнаб олган одамдай гўнғиллади-ю,

аммо лабидан бир сўз учиб чиқмади. Отилган ўқ юрагига қадалганди.

Вадим Вольфович машина рулини Украинага бурди. Туни билан йўл босиб, Киевга етиб келди. Бориспол аэропортига келиб, Лондонга учадиган самолётга чипта олди. Самолёт гилдираклари ердан узилгунча юраги пўкиллаб турди. Назарида, уни шу ерда ҳам тутиб олишадигандек туюлди. Осмонга парвоз қилгач, кўрқув, вахималар тарқаб кетди-ю, бироқ айнан Лондонга чипта олганидан пушаймон бўлди. Яна Томсоннинг хузурига борадими? Ўша бақалоқ, сўхтаси совук кимса билан бир столда ўтирадими?

Мафия сардорини унинг келиши эмас, балки «дори» қизиқтиради. Биринчи сўрайдигани ҳам: «Дори» нима бўлди?» деган савол бўлади. Вольфовичнинг юраги қанчалик сиқилмасин, энди орқага қайтиш йўли беркилганди.

ФХХ ходимлари мафия отасининг барча қароргоҳларини тинтиб чиқишди. Ўлиб ётган хизматкорини кўришгандан кейин уни излаш фойдасиз эканлигини тушунишди. Раҳбарлар ўзларининг хориждаги резидентларига Вольфовични тутиш тўғрисида буйруқ беришди. Эртаси куни Борисполдан мафия отасининг Лондонга учиб кетганлиги тўғрисида маълумот келиб тушди. Евтушенконинг Англиядаги одамлари бу тўғрида огоҳлантирилди. Айни пайтда Вольфовичнинг қочиши ФХХ учун террорчиларнинг султони номини олган Меҳмед Чегечи билан ҳисоб-китобга нуқта қўйиш имконини ҳам берганди. Понамарёв уларга барча тафсилотларни сўзлаб берганди.

Евтушенко ўзининг Туркиядаги одамига зудлик билан Чегечига Вадим Вольфовичнинг «саломини» топширишни буюрди. Топшириқни олган резидент Чегечининг қароргоҳига борди. Эшик олдида уни соқчи қарши олди.

– Чегечи жаноблари билан кўришмоқчиман. У кишига айтадиган муҳим гапим бор, – деди резидент.

– Ким келдилар дейин? – сўради соқчи.

– Мен Англиядан келдим. Томсон жанобларининг одамиман. У киши иш юзасидан топшириқ бергандилар.

– Бир оз кутишингизга тўғри келади, бейим бандлар.

– Шошиб турибман, ҳозир қайтишим керак!

Соқчи хўжайинига қўнғироқ қилди. У пастга тушишини айтди.

Чегечи мафия отасидан хабар кутаётганди. Келган одамани куттиришни истамади.

– Хуш келибсиз! – у меҳмонга қўлини узатди. Келгувчи туркнинг юмшоқ бармоқларини сиқиб, бир сония ушлаб турди.

– Нима гап?! – сўради турк.

– Вадим Вольфович иш юзасидан Лондонга кетган. Бир ҳафтадан сўнг сиз кутаётган «юк» эгаларининг қўлига етиб боради. Шу хабарни етказгани келдим.

– Вадим Вольфович кейинги пайтда ваъдасида турмайдиган одат чиқарди, – ўзича танбеҳ берган бўлди Чегечи. – Томсон жанобларига айтиб қўйинг, руснинг қулоғини «бураб» қўйсин!

– Албатта, бу гапларингиз бугуноқ у кишининг қулоқларига етиб боради!

– Мен рус билан алоқани узаман ва Томсон жаноблари билан эски муносабатни тиклайман. Яна шуни маълум қилингки, у кишини афвондан олиб ўтиладиган «дори»лар билан мунтазам таъминлайман. Умид қиламанки, Томсон жаноблари Россиядан янги дўстлар топади.

– Томсон жаноблари у кишининг бир қошиқ қонларидан кечинингизни сўрайдилар! Вольфович сизга берган ваъдаларини бажариш мақсадида Англияга келганлар!

– Шундай денг, – Чегечининг юзи хижолатдан бир оз кизарди. – Унда мен кутаман!

Чегечи меҳмон билан хайрлашиб, хонасига кўтарилди. Бир соатлар ўтиб, кафтининг қизиб, қичишаётганини сизди. Ярим тунга бориб қичишиш бутун танасига ёйилди. Кўзларидан уйқу қочди. Эрталаб ойнага қараб, ўзини танимади. Сочлари тўкилиб, пешонаси ялтираб, юзига оппоқ тошмалар тошганди. Чегечи шифокорни чақиртирди. Текширувларда унинг касалига аниқ ташхис қўйишолмади. Икки кундан сўнг террорчилар султони фанга маълум бўлмаган қандайдир касаллик туфайли вафот этганлиги тўғрисида газеталарда хабар босилди. Бироқ Туркия махфий хизмат маҳкамаси Чегечининг ўлимида Англия махфий хизмат агентлигининг қўли бор, деган шубҳада жасадни марҳумнинг яқинларига бермади. Уни текширувдан ўтказиш мақсадида мамлакатнинг таниқли олимлари чақиртирилди. Афсуски, ўтказилган текшириш жараёнида ҳам Чегечининг ўлимга олиб келувчи сабаблар мавҳум бўлиб қолди.

ҲИРОТ – ЖАЛОЛОБОД

Ниҳоят, Шерхон тилга кирди:

– Сенинг бу ерга қирғиз раҳбарларини кутқариш учун келганингни билдим. Менга бунинг аҳамияти йўқ. Оғир пайтда жонимга оро кириб, бошимни сақлаб қолдинг. Яхшилигингга жавоб қайтармоқчиман.

Сейдахмедовнинг таваккал қилишдан бошқа чораси қолмаганди. У қуролини чакмонининг ичига яширди.

– Раҳбарлар қаерда, уларни кўрдингми?

– Улар шу ерда, бироқ...

– Уларга бирор гап бўлдимми?

– Хавотирланма, икковлари соғ-саломат. Бироқ аввал айтганимдек, уларни эрта-индин бу ердан олиб кетишади.

- Қаёққа?
- Аниқ бир гап айтолмайман.
- Буни қандай билсам бўлади?
- Сабр қилишингга тўғри келади.
- Қанча кутишим керак?
- Аниғини эрталаб айтаман.
- Сени шу ерда кутаман.
- Бу иш бекорга битмайди.
- Талабингни айт?
- Бу юртда ҳамма нарса муллажиринг билан ўлчанади.
- Қанча сўрайсан?
- Мен оладиганимни олдим. Энди бошқаларга узатасан!
- Қанча?
- Минг доллар!
- Пулни қизғанадиган пайт эмасди.
- Яхши, айтганингни тўлайман, бироқ асирларни қутқаришга ёрдам берасан!
- Бу иш қўлимдан келмайди.
- Шерхон хайрлашмасдан жўнаб кетди. Сейдахмедовнинг ҳам бангихонада қиладиган иши қолмаганди. Эртаси куни кечки пайт у яна шу ерда пайдо бўлди. Шерхон келди.
- Омадинг йўқ экан, биродар, – деди афсусланиб.
- Нима гап? – чекистнинг юрагидан бир нима узилиб тушгандай бўлди.
- Одамларингни олиб кетишибди.
- Олиб кетишибди, қаёққа?
- Билишинг шарт бўлса, чўзасан.
- Сейдахмедов бир дона юзталиқни Шерхоннинг олдига ташлади.
- Уларни мулла Умарнинг одамлари олиб кетишибди.
- Мулла Умаринг қаерда?

Шерхон бармоқларини қарсиллатиб, «чўз», деган ишорани қилди. Сейдахмедов яна юз доллар ташлади.

– У Жалолободда. Агар кўпроқ чўзсанг, сенга ҳамроҳ бўлиб боришим мумкин.

Сейдахмедов учун Шерхоннинг бориши ҳаводек зарур эди.

– Қанча сўрайсан?

– Кўп эмас, икки минг.

– Минг оласан. Ёнимда пулим оз.

– Пулинг бўлмаса, боришингнинг фойдаси йўқ. У ерда ҳам иш пул билан битади.

Сейдахмедовнинг чўнтагида ярим миллион доллар қолганди. Бу пуллар билан ўз одамларини қутқариб олиши шарт эди. Ёнида шунча пул борлигини Шерхон билса, уни соғ қўймаслигини ўйлаб:

– Қанча пул керак бўлади? – деб сўради.

– Камида ярим миллион!

– Иложини қилиб, топаман, – деди.

– Менга бари бир. Одамларингнинг жони керак бўлса, пулнинг юзига қарамайсан.

– Розиман, лекин бир шартим бор.

– Гапир.

– Худо хайрингни берсин, мендан бошқа пул сўрамагин.

– Шарт қўйма, охун. Истамасанг, бошқа одам ёлла.

Афғон ўрнидан турди. Сейдахмедов уни зўрға тўхтатиб қолди.

– Қачон йўлга чиқамиз?

– Вақт кутиб турмайди.

– Мен тайёрман.

Улар ташқарига чиқишди. Кеч бўлиб қолганди. Олислардан автоматларнинг тириллаши эшитилди. Қаердадир граната портлади. Ёнаётган аланганинг қизил шуъласи кўзга ташланди. Кимдир бақирди,

бошқаси хуштак чалди. Кўчаларда тунги нотинч ҳаёт бошланганди.

– Тўхтамасдан йўл боссак, эрталаб Жалолободга етиб оламиз. Ундан у ёғига яна ўттиз чақирим қолади.

– Бирорта машина ёлласак бўлмайдими? – сўради чекист.

– Ўша машинани қайдан топасан?

Кечаси йўл юриш хатарли эди. Кўчаларда «Толибон»лар изғиб юришарди. Қўлга тушганларни аяб ўтиришмасди. Отиб ташлашар ёки зиндонга ташлашарди. Шерхон лашкарларнинг қўпини танирди. У Сейдахмедовни огоҳлантириб қўйди:

– Йўлимиздан миршаблар чиқса, юзталиқни қистириб қўясан.

– Худо йўлиқтирмасин!

Бир чақирим юришмай, икки миршаб чиқди.

– Кимсизлар?!

– Абдулатиф жанобларининг йигитларимиз, – деди Шерхон. – Топшириқ билан Жалолободга кетяпмиз.

– Ҳужжатларинг борми?

Шерхон Сейдахмедовга қараб қўйди. Чекист ёнидан юзталиқни олиб, киши билмас Шерхоннинг кафтига қистирди.

– Ҳужжатларимиз жойида, тақсир!

– Бир оз кечикибсизлар, яқинда Жалолободга машина жўнаб кетди-я! – кафтидаги «ҳужжатни» ҳамёнига жойлар экан, деди миршаб.

– Ҳечқиси йўқ, тақсир, худо куч берса, эрталабгача етиб оламиз.

Миршаблардан бири Шерхоннинг овозидан таниб қолди.

– Тўхта, тўхта, сенинг исминг Шерхон эмасми? Вой, аблаҳей, сени бир ойдан бери қидираман. Сўрамаган одамим қолмади. Эсингдами, мендан қиморда қанча қарз олгандинг?!

– Сени танайми турибман!

– Ҳали танайми ҳам қолдингми?

Миршаб милтиқнинг қўндоғи билан Шерхоннинг елкасига туширди.

– Ёдингга тушдимми? Қани, пулни чўз!

– Ҳозир ёнимда сариқ чақа ҳам йўқ. Беш-ўн кун муҳлат бер. Сени ўзим излаб топаман.

– Энди муҳлат йўқ. Ҳозир тўламасанг, икковингнинг кийимларингни ечиб, яланғоч қилиб ҳайдайман.

Миршабнинг авзойи бузуқ эди. Вазиятни юмшатиш ёки кескин чора кўриш пайти келганди. Миршаблар уларни ечинтириб, ёнларини титадиган бўлишса, Сейдахмедов ярим миллиондан ажраб қолиши ҳеч гап эмасди. Нима қилиш керак? Чекист атрофга кўз югуртирди. Ҳеч ким кўринмади. Миршаб Шерхонни ечинтира бошлади. Чекист унинг шериги иягига тирсаги билан урди. У оёғи ердан узилиб, тўнтарилиб тушди. Шериги ҳам орқа миясига тушган зарбадан йиқилди.

– Қочдик! – деди Сейдахмедов.

Улар қоронғи кўчада тезда кўздан ғойиб бўлишди. Ортларидан ўқ овози қувди. Яна аллақерда бошқалар ҳам ўқ узишди. Тўс-тўполон бошланди.

– Дузд! (Ўғри!)

– Ушланглар!

Қочоқлар тепалик сари чопиб боришарди. Бу йўл иккисига нотаниш эди. Ўқ овозлари, «ушланглар», «тутинглар», деган бақир-чақирлар тинмасди. Қочоқлар яйловга чиқиб қолишди. Фақат тепаликка юриш мумкин эди. Пастда уларни йигирмадан зиёд миршаб қувиб келарди. Ўқ овозлари ва бақир-чақирдан уйғониб кетган одамлар қўчаларга чиқишганди. Чекист шеригининг қўлидан ушлаб, деворни паналаб борарди. Қутилмаганда муюлишдан чиққан одамга ўзларини уриб олишди. У қўрққанидан бақириб, мил-

тигининг тепкисини босиб юборди. Ўқ ҳеч кимга тегмади. Сейдахмедов унинг қуролини тортиб олди ва кўкрагига тепди. Нотаниш одам пастликка думалаб кетди. Улар яна қочишди.

Кутилмаганда тепада бир тўда одам пайдо бўлди. Улар қўлларига чироқ ва машъалалар олиб, бақиришиб, осмонга ўқ узишиб пастга тушиб келишарди. Қочоқлар қаёққа яширинишни билмай қолишди. Фурсат тифиз эди. Ўйламай босилган қадам уларни миршалар қўлига тутиб бериши мумкин эди. Чекистнинг кўзи қудуққа тушди. Биргина нажот унинг ичига тушиб, яшириниш эди. Сейдахмедов пастга тушди. Ортидан Шерхон эргашди. Қудуқ у қадар чуқур бўлма-са-да, сув билан тўла эди. Қувлаб келаётганлар ўтиб кетишгунча совуқ сув ичида туришга мажбур эдилар. Ўн дақиқалар ўтиб, одамлар шовқин кўтариб ўтиб кетишди. Ҳамма ҳам ўтиб кетмаганди. Икки киши қудуқ тепасида қолганди. Улар сигарета чекишди. Нималардир тўғрисида баҳслашишди. Совуқ сув қочоқларга таъсир қилди. Баданлари музлаб, тишлари такилларди. Шерхонни йўтал тутди. Кафтани оғзига босиб, зўрға чидаб турди. Ўн дақиқалар ўтиб, қудуқ тепасидагилар кетишди. Қочоқлар чиқишди.

Четга чиқиб, гулхан ёқиб, кийимларини қуритишди. Кейин йўлда давом этишди. Тонг ёришганда, Жалолободга кириб келишди. «Толибонлар»нинг қароргоҳига яна ўн чақирим масофа қолганди.

– Сен шу ерда қолсан, – деди Шерхон. – Мен қароргоҳга кириб, ўзимга таниш одамларни топаман. Билиб қўй, «Толибонлар» одамларингни фақат пулга согади.

Оқшом тушганида Шерхон қароргоҳдан қайтди. Унинг кайфияти яхши эди.

– Одамларимизни кўрдингми?

- Кўрмадим, лекин шу ерда экан!
- Уларни қутқариш мумкинми?
- Сен билан Ҳоким тўра суҳбатлашмоқчи.
- Қачон?
- Эртага эрталаб.

Сейдахмедов Ҳоким билан юзма-юз бўлишдан чўчимади. Эрталабгача ўртада бўладиган мулоқотда нималарни гапириш лозимлигини ўйлади.

Улар яна йўлга тушишди. Сейдахмедовнинг хаёли ҳамон бўлажак учрашувда эди. Ҳоким унга қандай таклиф ва талабларни қўяди? Яна ўша йўлак масаласини тилга оладими? Бунга қандай жавоб қайтариш керак? Балки бошқа мақсади бордир?

Хаёллар уммонига ботган чекист қанча йўл босганини ҳам сезмади. Улар қароргоҳга тонг ғира-ширасида етиб келишди. Лекин ичкарига ҳеч кимни қўйишмасди. Бомдод намозини ўқиб бўлган Ҳокимга унинг келганини маълум қилишди. Ҳоким нонуштадан сўнг уни қабул қилишини маълум қилди.

– Ёнингда нимаки бўлса, менга ташлаб кет. Улар тирноғингдан сочингнинг орасигача текширишади.

Сейдахмедов тўппончасини олиб, Шерхоннинг олдига ташлади.

– Бошқа яна ниманг бор?

Сейдахмедов бир оз ўйланиб турди. У таваккал қилишдан ўзга иложи йўқлигини тушунди. Белига боғлаб олган пулларни ҳам Шерхоннинг қўлига тутқазди.

– Уларни қутқаришим шарт, – деди-ю, бошқа гапирмади.

Шерхон пулларни кўриб, мийиғида кулиб қўйди.

Бир оз фурсат ўтиб, соқчилар келишди ва Сейдахмедовни Ҳокимнинг ҳузурига олиб кириб кетишди. Бомбалар тушиб, бир томони нураб кетган бинони қора кийимли, елкаларига автомат ва гранатомёт

осиб олган соқчилар ўраб олишганди. Уйнинг эшик ва деразалари ёниб кетганлиги боис, қалин қора одел тортиб қўйилганди. Бу қароргоҳ Ҳокимнинг яширин жойларидан бири эканлигини билдириб турарди. Эшик олдига етишганда соқчилардан бири Сейдахмедовнинг ҳамма жойини тинтиб чиқди. Кейин ичкарига киришга рухсат берди. Соқчи қора пардани кўтарганида Сейдахмедовнинг кўзи тўрда қўлида тасбеҳ ўғтириб ўтирган одамга кўзи тушди...

ЮРТДА

Акмал Сафар томонидан қолдирган маблағларни аста-секинлик билан у айтган ишларга сарф қила бошлади. Масжиднинг нураб қолган деворини бузиб, бир машина гишт тўктириб, бир ўзи деворни кўтарди. Бунга қўпчиликнинг назари тушди. Ёнига киришди. Одамларга масжид таъмирталаб бўлиб қолганини айтди. Кўни-қўшнилар бобосининг дўкони борлигидан, унинг васиятига кўра тушаётган даромаднинг катта қисмини жўнатиб туришганини билишарди.

– Яқинда олти минг юборишибди. Шунинг масжиднинг таъмирига ишлатсам, – деб маҳалла катталарига маслаҳат солди.

– Ҳайрли ишни ният қилибсиз, отангизга минг раҳмат! – маъқуллашди улар.

Маҳалладаги бир-иккита ўзларининг гуноҳларидан чўчиб юрадиган эгри қўлли савдогарлар, «Зора, гуноҳимиз енгилласа», деб атаганларининг юздан бир бўлагини Акмалга келтириб беришди.

– Биров билмасин, гап-сўз кўпаяди. Намозда дуо қилиб қўясиз, домла почча!

– Эҳсон қилаётганингни ўнг қўлинг билса, чап қўлинг билмаслиги лозим. Китобларда шундай дейилган, – жавоб қиларди Акмал.

Шу тарика таъмирга ажратилган пуллар Акмалнинг ёнида қолди. Ҳашар йўли билан масжид тикланди. Сафар башорат қилганидай, Акмал имом бўлди. Бу орада меҳмон яна унинг ҳолидан хабар олгани келди. Ишларидан қўнгли тўлди.

– Умра сафарига тайёрлан, – деди кетиш олдидан.
– Худо насиб қилса, ўша ерда кўришамиз.

– Чўнтагим сал чатоқроқ эди, – чайналди Акмал.

Сафар: «Берган пулларимни нима қилдинг?» деб сўрамади. Гўё ёдидан кўтарилгандай, ҳамёнидан бир боғлам доллар олиб, олдига ташлади.

– Бугундан ҳаракатингни қил!

Акмалнинг Умра сафарига кетаётганини эшитган ўша савдогарлар тавоф қилгани унинг уйига келишди.

– Ўша ерда бизни дуо қилиб қўйинг, домла почча, – дейишди олиб келган ҳадяларини олдига ташлаб. – Сиз борадиган жойни кўриш бизларга ҳам насиб этсин.

– Эҳсонларингни худо даргоҳида қабул қилсин!

Самолёт Жиддага қўниши билан Акмални қандайдир нотаниш одамлар машинасига ўтказиб, ўзлари билан бирга олиб кетишди. Бегона уйда Сафар қарши олди.

– Биз сизнинг ишларингиздан мамнунмиз, – деди унинг ёнида ўтирган чўққи соқолли кимса. – Сафарбекнинг айтишига қараганда, кўп хайрли ишларни амалга оширибсиз. Бу ҳаракатни тўхтатманг. Атрофингизга содиқ дўстларни жамланг. Улар билан гап-гаштак ташкил қилинг. Ишсизлари бўлса, пул билан таъминланг. Тижорат ишлари ила шуғулланишсин.

– Бу... ҳамён чатоқроқ-да, – минғирлади Акмал.

– Пулни биз берамиз. Эллик минг долларни беш кишига тақсимлайсиз. Қайтариш учун икки ой муддат қўясиз. Сўнг яна бешта ишончли одамга бера-сиз. Шундай қилиб, пул айланаверади, атрофингизда содиқ дўстларингиз ортаверади. Пулни қаердан

оляпсан, деб сўрагувчилар топилса, Хитойдаги бобонгизнинг дўконидан келаётганини айтинг.

– Улардан бизга нима фойда?

– Фойдани эмас, одамларнинг хурмат-этиборини қозонишни ўйланг! Лозим пайтда улар айтган ишларингизни бажаришга мажбур бўлишади. Керак бўлса, сизни шаҳар масжидининг имоми қилиб сайлашади.

– Бирор тийин устама олишни хаёлингга келтирма!
– гап ташлади Сафар.

– Тўй-маъракаларда бериладиган эҳсонларни рад этинг. Шундай қилсангиз, одамларнинг сизга бўлган хурмати янада ортади. Ақлли, коммунист, ўқитувчи, муқаддам давлат идораларида ишлаган раҳбарлардан йироқ юринг. Худога ишонмайдиган бу бандалар сизга дўст бўлмайди. Айбингизни қидиради, кўпчилик олдида шарманда қилади.

Бундай суҳбат ҳар куни давом этарди. Олдига бошқа одамлар келарди. Улар ширинсўз, хушмуомала эдилар, меҳмон уларнинг сўзларини бутун вужуди билан тингларди. Келгувчилар аввалгиларнинг фикрларини такрорлашмасди. Оғизларидан чиқаётган сўзлари Акмал учун янгилик эди. Йиллар давомида ўқиб-ўрганган билимлари, қулоқларига қўрғошиндек қўйилган ҳамда ўзи шу кунгача ҳақ деб билган амаллари зарарли эканлигини тушуниб етди. Мияси «тозаланиб», янги фикрлар билан тўлди. Энди унинг онгини ҳеч қандай куч, ҳеч қандай мафкура ўзгартиролмасди. Улар томонидан миясига қўйиб қўйилган ғояларни энг одил ва ҳақ ғоя, деб қабул қилди. Юртга жўнайдиган куни миллатлар ўртасида низо келтириб чиқариш хусусида сабоқ олди.

– Биламиз, сизларда кўп миллат вакиллари яшайди. Улар тобора маҳаллий одамларни ҳар томондан қисиб қўйишмоқда. Мансабдорлар ҳам бошқа миллат

вакиллари дир. Бу кетишда улар сизларнинг устингиздан ҳукмронлик қилишади. Алам қиладигани кўчаларнинг, мактабларнинг номлари ҳам ўша миллат вакиллари номига қўйилган. Нега сизлар ўз жонини юрт озодлиги йўлида тиккан Мадаминбек, Эргашбой, Шерматбек жанобларининг номларини абадийлаштиришга эътибор бермайсизлар?! Қизларингизни бошқа миллат вакилларига турмушга чиқиб кетаётганига ёки эркакларнинг ўзга миллат аёлларини завжалikka қабул қилишларидан ташвишланмайсизлар?! Бу кетишда миллат йўқолади. Бунга барҳам бериш, миллатнинг келажаги учун жон бериш пайти келди. Одамларда миллат ғурури қолмаяпти. Яна бир гап, сиз яшаб турган шаҳарда ўзга миллат аскарлари хизмат қилишмоқда. Ватанни ҳимоя қиладиган ўғлонларингиз эса шимолда – совуқ ўлкаларда юришибди. Масжидларда, гап-гаштакларда буни халққа тушунтиринг. Уларни хайдаб чиқаринглар! Келгиндиларнинг юрагига ваҳима солиш мақсадида намоёишлар уюштиринглар. Боласини бу ерга жўнатаётганлар ташвишга тушсин, «Болаларимизни Ўрта Осиёга жўнатмаймиз!» деб исён кўтаришсин. Сизлар гугурт чақсаларинг бас, олов ўша юртларда ёнади. Шунини халққа ётиғи билан тушунтиринг. Юртни ўзга миллат вакилларидан поклаш фурсати келди. Умид қиламанки, сиздек юраги ватан ва миллат ишқида ёнган ҳақиқий инсонлар бу ишни кечиктирмайди.

Суҳбат тугагач, унинг олдига Сафар кирди.

– Жўнайдиган вақтинг бўлди, йўлга тайёрлан!

– Мен зиёратга бормадим-ку? – сўради Акмал.

– Зиёратга келгуси йил келасан. Бўл қол, самолётнинг учишига бир соат қолди.

Сафардан қайтгач, Акмалнинг ҳурмат ва обрўси ошиб кетди. Маҳалладагилар уни, «ҳожини ака», деб

чакиришар, тўй-маъракаларда дастурхоннинг тўрига ўтқизишарди.

Акмал хожи ўзининг хурматини синаш мақсадида атайин ўтиришларга беш-ўн дақиқа кечикиб борарди. «Қўшни маҳаллада йўриқда эдим, олиб кетишди», деб баҳона қилиб, номига узр сўрарди.

Акмалнинг зиёратдан қайтганига бир-икки ой ўтса-да, устидаги узун оқ кўйлак, оқ иштон, оқ дўпписини ечмасди. Мақсад, одамларнинг эътиборини тортиш эди. Бозорга тушганида харид қиладиган буюми учун тортишар, сотувчига: «Бизнинг хурматимиз йўқми, азиз жойларни тавоф қилиб келганмиз-а», – деб қўяр, бечора сотувчи хижолат бўлганидан буюмини икки баробар арзонга беришга мажбур бўлар, хожи бобо бунинг эвазига қўлини очиб, дуо қилиб қўярди.

Чўнтагидан Хитойда ишлаб чиқарилган қоғозли қанд узилмасди. Қоғозининг четига «мусулмонлар учун совға», деган араб имлосидаги ёзув битилганди. Болаларни кўриши биланоқ ширинликларни битта-битта улашиб чиқарди.

– Қани, энди нима дейиш керак? – сўрарди Акмал болалардан.

– Раҳмат! – жўр бўлиб бақиришарди улар.

– Йўқ, ундай эмас, – ўргатарди у. – Раҳмат, хожи бобо, денглар-чи?

Болалар яна жўр бўлишарди.

– Раҳмат, хожи бобо!

– Баракалла, бу сўзни ёдларингдан чиқарманглар, дурустми?!

Хожи бобо тез орада маҳалла болаларини ўзига ўргатиб олди. Уни кўришлари биланоқ олдига, «Хожи бобо», – деб қичқириб келишарди.

Акмал ўтиришларда хорижда кўрганларини оғзини кўпиртириб гапиришни ёқтирарди.

– Ҳай, ҳай, иморатларни кўрсангиз эди, одамлари бошқача-да... Бир жойга кирсак, бизни ҳукумат бошлиқларидай кутиб олишди. Ана иззат-у, ана икром. Ҳамма бирдай араб тилида гаплашади. Тили ёқимли. Бегона миллатни кўрмайсиз. Эгниларидаги мана бундай оқ кийимларни айтмайсизми?

– Ҳожи ака, – сабр косаси тўлган кекса ўқитувчилардан бири унинг сўзини бўлди, – сиз қайси давлатда яшайсиз?

Ҳожи бобо муаллимнинг мақсадини тушунмади.

– Алҳамдулиллоҳ, шу юртда, – иккиланиб жавоб қилди у.

– Баракалла, сиз мақтаётган ўша юртни бизнинг ватанимиздан ортиқ жойи бор эканми? Одамларимиздаги меҳр-оқибатни, шаҳар ва қишлоқлардаги покизаликни таққосладингизми? Мен сиз кўрган юртга бормасам ҳам биламан, ўқиганман, телевизорда кўрганман. Кўчаларда одамлар иш тополмай, бошпанасиз, дарахтларнинг остида ётганини кўрдингизми? Исрофгарчиликни-чи? Халқимиз ерга увоқ тушса, етти букилиб олади. Кўзига суртиб, оғзига солади ёки бир четга олиб қўяди. Сизнинг ахлат яшиқлардаги нонларга кўзингиз тушмадими?! Шаҳримизда эликдан зиёд миллат вакили бир оила, дўст-иноқ бўлиб яшайпти. Инқилобдан аввал араб давлатини орзу қилиб кетган айрим юртдошларимиз ҳали-ҳануз ўша юртнинг фуқароси бўлолмай, бир бошпанага эгалик қилолмай, сарсон-саргардон юришганини кўрмадингизми? «Ватанга қайтсам, она юртимнинг бир ҳовуч тупроғини юз-кўзимга суртиб ўлсам, армоним йўқ», – деб йиғлаётганларни учратмадингизми? Устингиздаги оқ кўйлак билан оқ иштонни келганингиздан бери ечмайсиз. Айтинг-чи, миллатимизнинг дўпписи, чопонидан шулар афзалми? Миллий ғурур деган нарса бўлади,

одамда. Биз миллатимизнинг урф-одатлари, миллий кийимлари билан фахрланишимиз лозим. Қайсидир чет давлатнинг кийимини кийганимиз билан биздаги имон-этиқод ўзгариб қолмайди. Ўзбекнинг дўпписи дунёга машхур. Жаҳон бозорида Марғилон, Наманган хонатласларининг баҳосини биласизми? Устингиздаги оқ сурп асида ўзбек халқининг миллий ғурури – пахтасидан олинган. Дунёнинг бир қатор мамлакатлари тупроғимизда битган «оқ олтин»ни сотиб олишга йиллаб навбат кутиб туришибди. Фабрика ва заводларимизда ишлаб чиқарилаётган матоларимизни харид қилиш мақсадида буюртма беришмоқда. Устингиздаги кийимларни асида ўзимизнинг чевар қизларимиз тикиб, борган юртингизга экспорт қилишган. Сиз арабларнинг эндигина қад ростлаётган бинолари билан эмас, ватанимиз тупроғида етиштирилган пахтаси билан, ширин-шакар мевалари билан, дунёни лол қолдирган хунармандлари ишлаб чиқараётган буюмлари билан, меҳр-оқибатли инсонлари билан, ватан байроғини баланд кўтараётган ўғил-қизларимизнинг эришаётган ютуқлари билан фахрланинг! Қўп миллатли ватанимиздаги халқларнинг тинч-тотув яшаётгани билан ғурурланинг! Бундай тинчлик, осойишталик, айтинг, қайси юртда бор? Умрага бориб келганингиздан бери эгнингиздаги матони мақтайсиз. Атрофингизда ўтирганларга бир қаранг, бошларидаги дўппи қандай ярашиб турганини кўряпсизми?! Дунёдаги қайси бир халқнинг мана шундай бош кийими бор? Ёдингизга солиб қўяй, мусулмон дунёсини лол-у ҳайрон қолдирган ат-Термизий, имом Бухорий, Марғилоний, Баҳовуддин Нақшбандий сингари диний илмларнинг султонлари айнан биз яшаб турган ЎЗБЕКИСТОН, деган улуғ ҳамда қутлуғ юрт тупроғида таваллуд топшишган. Ўша арабларга сабоқ беришган. Алифни ўр-

гатишган. Ҳар куни дунёнинг барча бурчакларидан улуғларимизнинг қабрларини зиёрат этгани одамлар юртимизга оқиб келишмоқда. Шундай буюкларни етказган Ватанимизга таъзим қилишмоқда. Индонезия президенти Сукарто Ҳадис илмининг султони имом Бухорий ҳазратларининг қабрларига қирқ қадам наридан эмаклаб келган экан. Булардан фахрланмай, ғурурланмай бўладими, домла? Муслмон дунёси тан олган, ўша арабларни ҳайратга солган улуғларимизнинг машҳурлигини наҳотки сиздек илмли киши билмаса? Бугунги кунда ҳам олим-у уламоларимиз ёзаётган диний адабиётларни ер юзи муслмонлари янгилик сифатида эътироф қилишмоқда. Ўнлаб хорижий тилларга ўгирилмоқда.

Домланинг гапини унинг ёнида ўтирган деҳқон бобо илиб кетди:

– Икки ой муқаддам бизнинг туманимизга сиз борган юртдан бир олим келди. Косонсой сойига тушиб, бир ховуч сувни бошидан сочиб, «Сизлар жаннатда яшаркансизлар. Аллоҳ бизларга ҳам шундай маъмурчиликни берсин», деб йиғлади.

– Буларнинг барчаси ватанимиздаги тинчликнинг, барқарорликнинг, раҳбарларимизнинг одил сиёсатининг мевасидир! – дейишди ўтирганлар. – Бунга шукур қилмаган банда Яратганнинг қаҳрига учрайди!

– Яна бир гап, – дея гапни илиб кетди ўтирганлардан бошқаси, – дўқонингизнинг тепасига «Ал-Шам», деб ёзиб қўйибсиз. Ўтган-кетганлар ҳайрон. «Ал-Шам» дегани қандай маънони англатади, мен ҳам тушунмай қолдим. Балки сиз «Ал-Шамс» демоқчи бўлгандирсиз? Хорижий номларни қўйишдан мақсад нима? Бу она тилимизга бўлган ҳурматсизлик эмасми, хожи бобо?

Ҳожи бобонинг дами ичига тушди. Ияги остидаги тўрт дона соқолини бармоқлари билан тараб «хм», деб

қўйди. Уйига қайтганида, хориждагиларнинг сўзларига амал қилмаганидан афсусланди. Энди машваратларда, нотаниш ва зиёлилар орасида тилини тишлаб ўтирадиган, биров юртни мақтаса, ичини каламуш кемаирадиган бўлди. Одамлардан, маҳалла-қўйда бўлаётган тўй-маъракалардан айб излайдиган одат чиқарди. Кўп ўтмай, кийимларини ҳам ечиб ташлади. Ўзига яқин одамларни йиғиб, маъруза ўқирди.

– Тоштемир, бекор юрманг иним, тижорат билан машғул бўлинг.

– Холикназар, сизнинг ҳам ишингизнинг тайини йўқ. Қўқонга бориб, автомашиналарнинг эҳтиёт қисмларини олиб келиб, бозорда қимирлаб турунг.

– Аҳмадшер эшитишимча, бобонгиз савдогар ўтган экан. У кишининг ишини давом эттирсангиз, рухлари шод бўларди.

– Фанижон, кейинги пайтда уйдан ташқарига чиқмай қўйдингиз? Намозларимизда ҳам кўринмаяпсиз? Уйда ўтириш эркак кишига ярашмайди.

– Нима қилайлик, хожи ака, дастимиз калта, озгина сармоя бўлганда эди, сиз айтган ишларни қилган бўлардик.

– Мен ҳаммаларингга ўн минг доллардан сармоя бераман. Ишларингни юргизинглар. Икки-уч ойда қайтарасизлар. Бир тийин ортиқча пулларинг керак эмас. Дуо қилсаларинг, бас!

– Худо хайрингизни берсин, хожи ака, биздан қайтмаса, болаларимиздан қайтар!

Акмал хориждан олган топшириқларини бекам-у қўст бажариб келарди. Пул туфайли у атрофига юзга яқин одамни йиғди. Сафарнинг топшириғи билан улар ичидан энг садоқатлиларини танлади. Хориждагилар ундан миллатлар ўртасида низо чиқаришга, шов-шувли воқеа содир қилишни кутишарди. Бу режа бир

ҳафта давомида Акмалнинг уйида ишлаб чиқилди. У ниҳоят беш нафар содиқ одамни ажратиб олди. Улар икки нафар аёлни катта пулга ёллашди. Бир канистр бензинни олиб, шаҳарни томоша қилиш мақсадида ҳарбий қисмдан чиққан аскарларнинг автобусга чиқишини пойлашди...

ЛОНДОН

Вадим Вольфович аэропортдан Томсонга қўнғироқ қилиб, Лондонга кетаётганини маълум қилди.

Инглиз мафиясининг отаси «юк» ҳамда одамлари ФХХ ходимлари томонидан қўлга олинганидан, унга нисбатан қидирув эълон қилинганидан хабардор эди. Томсон руснинг овозини эшитган заҳотиёқ танаси ғазабдан зирқираб кетса-да, ўзини қўлга олди. У билан энди ҳисоб-китоб қилиш пайти келганини тушунди. Вольфовичнинг борадиган барча эшиклари беркилган, ҳаётига сўнги нуқта қўйиш фақат унинг ихтиёрида эканлигини тушунганди. Ҳеч қандай тавба-тазаррулар, ҳаттоки пуллар ҳам уни ўлим чангалидан қутқариб қололмасди.

– Мен сени уйимда қабул қилолмайман, – деди аламини ичига ютиб. – Ҳозир одамларим олдинга боришади. Насиб қилса, бир соатдан кейин кўришамиз.

Бу қадар қўпол муомаладан дили ранжиган рус бу ерга келганидан пушаймон бўлди. Бироқ орқага қайтиш йўли беркилганди. Бир-икки кун туриб, бошқа мамлакатга жўнаб кетишни ўйлади.

Томсоннинг одамлари ўша заҳотиёқ етиб келишди. Вадим Вольфовични машинага ўтқизиб, уни нотаниш томонга олиб кетишди. Руснинг бу юртга биринчи ташрифи эмасди. Илгари беш-олти маротаба Томсон билан учрашгани келганди. Кўришган жойлари хоти-

расида сақланиб қолганди. Ҳозир бораётган жой нотаниш туюлди ва юрагида шубҳа уйғонди. Афсуски, машинадан тушиб қолишнинг, орқага қайтишнинг иложи қолмаганди.

Машина узоқ юрмади. Шаҳарга кираверишдаги ресторан олдида тўхтади. Томсоннинг йигитлари ҳурмат билан Вольфовични ресторанга таклиф қилишди. Ичкарига киргач, ўтирган одамларни кўриб, юрагига ваҳима солган қўрқув пардаси кўтарилди, кўнглига ёруғлик кирди.

Англия мафиясининг сардори айтилган пайтда Вольфовичнинг олдида пайдо бўлди. Рус унга бўлиб ўтган ишлар тўғрисида кўз ёшларини оқизиб сўзлаб берди. Томсон ўзи учун аҳамиятсиз бўлган ҳикояга қулоқ солишни истамади.

– Бошингга тушган ташвишларга ҳамдардман, бироқ бизнинг ишимизда «айтилган гап – отилган ўқ». Ҳар бир гапимиз учун жавоб беришга мажбурмиз. Шундай бўлгач, мен «мол»ни талаб қилишга ҳақлиман.

– Бунинг иложи йўқ, – очикчасига тан олди рус. – Мен хонавайрон бўлдим. Муҳлат беришингни сўрайман.

– Ортиғи билан имконият яратиб бердим. Энди мендан муҳлат сўрашинг адолатдан эмас.

– Аҳволимни тушун...

– Сенинг бошингга тушган савдо эртага менинг ҳам бошимга тушиши мумкин.

Томсон совуқ кўзларини бир нуқтага тикиб гапирарди. Унинг сўзлари Вадим Вольфовичнинг кайфини тарқатиб, юрагида қўрқув хиссини уйғота бошлади. «Менга мақсадингни айта қол, ўлдириш ниятинг бўлса, майли кўксимни ўққа тутиб берай, аммо гап билан жонимни суғуриб олма», дейишга тили бир неча бор жуфтланди-ю, бироқ қандайдир умид аҳдидан қайтарарди. Инглизнинг инсофга келиб қолишидан умидвор эди.

– Имкониятларим ҳали етарли, четда менга хизмат қиладиган одамлар топилади. Бунинг учун фурсат керак, – дея яна бир бор илтимос қилди у.

Томсон ўн йиллик қадрдонининг юрагидаги ғазаб «чўғи»га сув сепишга уринаётганини пайқади. Бу ердан тезроқ чиқиб кетгиси келди.

– Мени афв эт, бажарадиган ишларим бисёр, – Томсон ўрнидан турди ва руснинг қўлини маҳкам сиқиб хайрлашди. У билан келган соқчилар эса негадир ўринларидан қимирлашмади. Вольфовичнинг юрагидаги қўрқув яна қайтадан уйғонди. У бетоқатланиб ўтирарди. Бу ердан чиқиб кетишни ва соғ-омон ҳеч ким тополмайдиган юртларга кетишни ўйлади.

– Менга рухсат берсанглар, – деди у ёнида ўтирган Томсоннинг одамларига. – Дам олишим керак, чарчаганман.

– Биз сизни кузатиб қўямиз.

– Кераги йўқ. Шу атрофда меҳмонхона бўлса керак!

– Беш юз метр нарида.

– Миннатдорман!

Вольфович қўлига вискини олди ва қадахни тўлдириб, тик турган ҳолда сипқорди. Кейин шляпасини хидлаб, бошига қўндирди-да, ресторани тарк этди.

Ташқарига қоронғи тушганди. Қўчаларда одамлар сийраклашиб қолганди. Машиналар тинимсиз қатнаб турарди. Вольфович йўлакдан меҳмонхона томон кетиб борарди. Кутилмаганда юраги дукиллаб ура бошлади. Ортидан изма-из келаётган икки шарпани кўриб, кайфи учиб кетди.

Улар устиларига қора комбинезон, бошларига ҳам худди шундай қора қалпоқ кийиб олишганди. Ўтиш йўлакчасида улар бир-бирларига жуда яқин келишди. Кутилмаганда иккиси бир пайтнинг ўзида русга ташланишди. Улардан бири жимликни бузиб, бақи-

риб юборди. Кекса рус жон-жахди билан босқинчиларга қаршилиқ кўрсатди. Кучли зарбаси ниқобли кимсалардан бирини бир неча қадам нарига учираиб юборди. У тўнтарилиб, чалқанча ҳолда асфальт устига бир қоп гўштдек шалолаб тушди. Орқа мияси тошга урилиб, шу заҳотиёқ ҳушини йўқотди. Иккинчи босқинчининг мушти қуруқ шамол каби гувуллаб, Вольфовичнинг жағига тегди. Тишлари фирчиллаб кетган руснинг оёқлари бесўнақай гавдасини кўтаролмай букилиб кетди, аммо йиқилмади. Бурнидан оқиб тушаётган қон оғзини, сўнг иякларини ювиб, қўйлагига томарди.

Рус ниқобли одамнинг қўлида ўткир тифли пичоқ борлигини кеч пайқаб қолди. Қаршилиқ кўрсатишга, ўзини ҳимоя қилишга ҳоли ҳам, кучи ҳам қолмаганди. Пичоқ санчилганини биқинида пайдо бўлган қаттиқ оғриқдан ҳис этди. Вольфович овоз чиқармади. Қаддини букканча кимир этмасдан, унсиз ингради. Юраги бесаранжом уриб турарди. Пичоқ тутган кимса бир неча дақиқа унинг йиқилишини кутиб турди. Тиф учидан қон томарди. Ниҳоят, Вольфович ерга тиз чўккалади ҳамда шу ҳолда бир муддат ўтириб қолди. У мисоли шамолда қолган ёлғиз дарахтдай чайқаларди. Кейин йиқилди. Қотил мурданинг чўнтакларини титди. Бир даста пулни ва билагидаги олтин соатини ечиб олди. Шундан кейин ерда ҳали ҳам чўзилиб ётган шеригига қаради. У бир оз ўзига келган ва кўзлари очик ҳолда ётарди.

– Тур ўрнингдан!

У шеригининг қўлидан тортди. Бир амаллаб ўрнидан турғазди. Иккиси номаълум томон бурилиб кетишди. Бир оз юришгач, бошлиқларига қўнғироқ қилишди.

– Эшитаман, – Томсоннинг овози келгач, телефондаги одам паст овозда шундай жавоб қилди:

– Рус «ухлади».

– Зудлик билан аэропортга боринглар. Буюмлар сақланадиган камерада Вольфовичнинг дипломати бор. Уни олиб, бир ҳафта шаҳардан ташқарига чиқиб кетинглар. Керак пайтингларда ўзим чақиртираман.

– Хизмат ҳақимизни ким тўлайди?

Дипломатда руснинг ўн миллион доллар маблағи борлиғидан Томсон аллақачон хабар топганди.

– Дипломатнинг ичидаги пулларнинг ҳаммаси сизларга!

– Код рақамини айтинг.

Мафия отаси рус яхши кўрадиган рақамни хотира-сида сақлаб қолганди.

– 1951.

УЧРАШУВ

Ниҳоят, янги ходим учрашувга чиқиш вақтини маълум қилди. Лагердаги ишлар ва Фафурнинг ғойиб бўлиши ҳақидаги маълумотлар тўпланиб қолганди. Учрашувни тоқатсизлик билан кутардим. Биз учрашдик.

– Фамилиям Махмудов. Бундан буёғига бирга ишлаймиз! – деди ўрта бўйли, буғдойюзли ходим. У қирқ ёшлар атрофидаги, кўринишдан бақувват йигит эди.

Ўзимни таништирадим. Мен ҳақимдаги маълумотларга эга эканлигини билардим.

Бўлиб ўтган ишлар ҳақида ахборот бердим.

– Ашур харитани вақтида етказиб келди. «Илонғор» ичидаги қуролларни олиб чиқиб кетдик. Ходимларимизнинг хабар қилишича, биздан кейин ғорда мулланнинг одамлари пайдо бўлган. Ғор ичини тинтиб, қуролларни тополмай, ғорни портлатиб кетишибди.

Ашурнинг соғ-саломат юртига етиб олганидан ва харитани марказга топширганидан хурсанд бўлдим. «Тора бора» ғоридан олиб ўтган мактуб ҳақида айтдим:

– Жилднинг беш жойига мухр босилганди. Шу сабабли, уни очмадим.

– Яхши қилибсан. Унда Чеченистонга қўшимча кучлар ташлаш ҳақида ёзилган. Маълумотларга қараганда, Хаттоб танг аҳволда. Руслар жангариларни тўрт томондан ўраб олишган. Қочишнинг иложини тополмаяпти. Ўрмонларда яшаб юрибди. Қўшимча кучлар, қурол-аслаҳа, озиқ-овқат тутаган. Араб ва Африка давлатларидан Чеченистонга ўтиш истагида юрганлар кўпаймоқда. Хаттоб уларга катта миқдорда пул ваъда қилган. Бироқ пуллар қалбаки. Чеченистондаги урушнинг барҳам топиши хорижлик жангариларнинг раҳбарларига бевосита боғлиқ. Руслар Чеченистонга ўтиши мумкин бўлган жангариларнинг қачон ва қайси йўлакдан кириб боришлари билан қизиқмоқда. Ёрдам сўрашмоқда. Раҳбарият шу ҳақда сендан маълумот кутади.

– Қўлимдан келганича топшириқни бажараман, – дедим.

– Мирзааҳмаднинг қабрини очиб кўрдик. Суд тиббий-экспертизаси жасад бошқа одамники эканлиги тўғрисида хулоса берди.

– Қаёққа кетган бўлиши мумкин?

– Биздаги маълумотларга қараганда, шу ерда.

– Бўлиши мумкин эмас!

– Биз ҳам шундай фикрда эдик, бироқ қўшимча маълумотлар буни тасдиқламоқда.

– Агар Эргаш унинг шу ердалигини билганда, аллақачон шов-шув кўтарган бўларди.

– Буни Мирзааҳмад билан ишлаётган айрим хорижий мамлакатларнинг махфий хизмат идораларининг ходимларигина билади. Лашкарбоши уларнинг қўлида, Эргашнинг кўзидан йироқда яшириб юрган бўлишлари эҳтимолдан узоқ эмас.

Маҳмудов лашкарлар етакчисининг расмини кўрсатди.

– Қошининг тепасидаги чандиқни эслаб қол!

Унинг юзидаги бошқа белгиларни ҳам хотирамга мухрладим.

– Шариф исмли йигитни танирмидинг?

– У ҳақда эшитганман.. Айтишларича, юртга ўтиб кетган ва қайтиб келмаган, фермер бўлиб ишлаётганмиш.

– Шундай, унинг ҳалол меҳнатга қайтиши Эргашга ёқмаяпти. Йўқотишга кўп уринди... Унинг юртга қандай мақсадда ўтганини биласанми?

– Қизиқмаган эканман.

– «Олтинтопар» қишлоғида Баходирхон исмли колхоз раисининг ўғли Қодир Шўро аскарлари сафида шу юртда хизмат қилган. Жангарилар қўлида ҳалок бўлган. Шарифнинг айтишига қараганда, у тирик. Ҳатто, Қодирнинг суратларини олиб ўтган. Биз Мудофаа вазирлигининг архив ҳужжатларини кўтардик, унда Қодирнинг Қондаҳар шаҳри яқинидаги қишлоқлардан бирида ҳалок бўлганлиги қайд этилган.

– Суратлар қалбаки эмасми?

– Техник экспертиза уларни қалбаки эмаслигини тасдиқлади.

– Қабрини очиш керак, ДНК орқали жасаднинг шахсини аниқлаш мумкин-ку!

– Бунинг учун қўлимизда етарли далил йўқ. Отанасининг розилигини ололмаймиз. Прокурор ҳам бунга розилик бермайди.

– Уни тутиш керак, шундайми?

– Ўйлаганимиздек, Қодир ҳозир Афғонистонда бўлса, унинг қаерда яшаётганини ва кимларнинг паноҳида эканлигини, турган манзилини аниқлашимиз зарур. Шарифнинг маълум қилишича, Қундуз шаҳри атрофидаги жангарилар тайёрлаш лагеридан бўлиши мумкин.

– Қундузда анчагина лагер бор.

- Яқин орада у ерга борганмисан?
- Фақат армиядалигимда хизмат юзасидан уч-тўрт маротаба махсус топшириқ билан ўтганман.
- Лагерлар сонини ва кимлар уларга етакчилик қилишини аниқлаш керак. Балки Қундузга ўтиш имкони топилиб қолар.
- Бу Эргашга боғлиқ!
- Эргашнинг тўдасида Қундузга қатнайдиغان одамлар топиладими?
- Уни Қундуздаги ашаддий жангари мулла билан алоқаси бор. Лекин ҳозирда у Қирғизистонда қолиб кетган, деган миш-мишлар юрибди.
- Лагерга қайтгач, бу масала билан қизиқиб кўраман. Менимча, Қодир билан бирга хизмат қилган юртдаги аскарлар билан гаплашиш керакдир? Улардан кўп маълумотларни олиш мумкин.
- Бу масалага юртга қайтиб борганимдан кейин астойдил шуғулланаман.
- Маҳмудов ёнидан Қодирнинг суратини олиб кўрсатди. Мен унинг юз тузилишини эслаб қолдим ва суратни бошлиғимга қайтардим.
- Фафур лагерда кўринмай қолди. Эргаш уни қочиб кетган, деб гап тарқатмоқда. Кенгашда ҳам бошлиқларига шуни маълум қилди. Унинг айтишига қараганда, Фафур 150 килограмм тоза героинни ва икки миллион долларни ўзи билан олиб кетганмиш.
- Бу Фафурга нисбатан тухмат. Эргашнинг ўзи яширган ёки ўзлаштириб юборган. Биздаги маълумотларга қараганда, яқинда Покистоннинг Лоҳур шаҳридаги баҳаво жойлардан бир миллион долларга иккинчи хотини Уркияга дала ҳовли олиб берган.
- Бундан кенгаш раҳбарлари беҳабар!
- Тез орада бу янгилик уларнинг қулогига етиб боради!
- Маҳмудов хайрлашаётганида, кўзларидан нимадир демоқчи бўлаётганини сезиб қолдим.

- Менга бошқа топширигингиз йўқми?
 - Ўғлинг катта бўлиб қолдими?
 - Қачон тўй қилиб берасиз, деб ҳол-жонимга қўй-маяпти, – дедим ҳазиллашиб.
 - Балки уни ватанга жўнатарсан?
 - Ўрганиб қолганман. Кўрмасам соғинаман!
 - Ишингга омад!
- Янги бошлиғим қўлимни қисиб хайрлашди, ортга қайтдим...

ЮРТДА

Йўлдош Ботировичнинг аёли икки йил муқаддам вафот этганди. Яқинларининг қистови билан кичик тумандаги бева аёлни шаръий йўл билан никоҳлаб олганди. Ботирович кунда бўлмаса-да, ҳафтада бир шу хонадонга келиб-кешиб турарди. Ҳовли атрофига қўйилган лашкарлар, ниҳоят, унинг келганини бошлиқларига маълум қилишди. Ўн дақиқада ўнга яқин лашкар уй атрофида пайдо бўлишди. Эшикни тақиллатишди. Бунга ҳам қаноат қилмай, тешиб, синдириб ичкарига киришди.

Йўлдош Ботирович диванда дам олиб ётганди. Эшикни бузиб кирганларнинг афт-ангорларини кўрди-ю, булар Мирзааҳмаднинг одамлари эканлигини билди. Ўша кунги воқеа ёдига тушди. Лашкарлар уй эгасининг қаршилигига қарамай, қўлларини боғлашди. Ошхонада овқат қилаётган Самиянинг ҳам қўлларини боғлашди. Устидаги халатини йиртиб ташлашди. Иккисини яланғоч ҳолда олдиларига солиб, пастга олиб тушишди. Лашкарлардан бири олдиндан тайёрлаб қўйилган эшакни олиб келди. Бир зумда те-варак-атрофни томошабинлар ўраб олишди. Ҳамма ярим яланғоч Ботировични қўллари билан кўрсатиб,

масхара қилиб, қотиб-қотиб кулишарди. «Бу қўшнимиз, Самияни шаръий никоҳлаб олганди», дейдиган одам топилмади. Яқинлари ҳам тилларини тишлашди. Лашкарлар Ботировичнинг гапларига қулоқ солишмади. Самияни эшакка тескари миндиришди. Картондаги «Мен фоҳишаман», деган ёзувни бўйнига осишди. Одамлар ёзувни ўқиб, яна кулишди. Ботировичнинг ҳам бўйнига «Мен бузуқман», деган ёзувни илишди. Қўлига эшакнинг арқонини тутқазди.

– Қани, ҳайда манноп, шаҳар бўйлаб ўзингнинг кимлигингни халққа кўрсат! – дейишди.

Ботирович арқонни ташлаб юборди.

– Эшигимни бузиб киришга нима ҳақларинг бор, сенларнинг! – деди алам билан қўлларини мушт қилиб. – Сенлар ўзи кимсанлар?!

– Уй сеникими ёки мана бу хонимчаникими?!

– Кимники бўлишидан қатъи назар, бузиб киришга ким ҳуқуқ берди, сенларга?!

– Ҳозир саволни биз берамиз. Сен бизнинг қўлимиздасан. Айб устида қўлга тушдинг. Давлат идорасида ишлайдиган раҳбар фоҳишалик қилганини эл билиб қўйсин. Тушундингми, қани, эшакни ҳайда!

Лашкарлардан бирининг қўлидаги қамчи ҳавода чийиллаб, Ботировичнинг гарданига тушиб, баданида конталаш излар ҳосил қилди. Иккинчи лашкар югуриб келди-да, ерда ётган арқонни олиб, Ботировичнинг белига боғлаб қўйди ва эшакнинг орқасига ўтиб, четининг орасига тепди.

– Чу, жонивор! Мана бу шариат ургурларни шаҳар бўйлаб сайр қилдир-чи!

Ботирович қимирламади. Эшак судради. Белига боғланган арқон уни юришга мажбур қилди. Лашкарлардан бири тинимсиз эшакни тепиб, ҳайдаб борарди. Унга тескари ўтириб, бошини эгиб олган Самиянинг

юзини тўзғиб кетган сочлари тўсганди. У ҳиқиллаб йиғларди. Болалар қий-чув кўтариб, қўлларига илинган нарса билан жониворни уришарди. Лашкарлар ўз ишларидан хурсанд, мукофот олишга кетаётгандай гердайиб боришарди.

– Қаранглар, анави аёлни эшакка тескари миндириб қўйишибди! Худди қадимдагидай!

– Фоҳишани тутишибдими?!

– Ўйнаши билан ушлашибди-я! Қойил!

– Кап-катта одам экан!

– Балки бирорта идоранинг бошлиғидир?!

– Кўрган куни қурсин, бу кунидан ўлгани яхши!

– Шуларнинг касофатига шахримиздан барака кўтариляпти!

– Кўчага олиб чиқиб, ҳамманинг олдида шарманда қилиш шартмикин?!

Узуқ-юлуқ гап-сўзлар Ботировичнинг қулоғига эмас, юрагига ўқдай санчиларди. Қаердандир милиция етиб келди.

– Бу қанақаси, бундай қилишга ким рухсат берди, сизларга?! – деди милиционер эшак ҳайдаб бораётган лашкарларга.

– Биз «Адолат лашкарлари»миз, бизнинг ишимизга аралашманг! – жеркиб берди олдинда бораётган лашкарлардан бири. – Биз фоҳишани ўйнаши билан ётган жойида тутиб олдик. Халқ уларнинг афтини кўриб, кимлигини билиб қўйсин. Манави эшак етаклаган одамни танийсизми? Яхшилаб қаранг! Вилоят кенгашининг депутаты! Катта заводнинг директори!

– Ким бўлишидан қатъи назар, инсонни таҳқирлашга, унинг қадрини оёғости қилишга ким ҳуқуқ берди сизларга?! Бунинг учун қонун олдида жавоб берасизлар! Мен устинглардан прокуратурага рапорт ёзаман!

– Сенинг қонунингда мумкин бўлмаса мумкин эмасдир, аммо бизнинг қонунимизда бу ман қилинмаган.

Сазойи қилиш буюрилган! Тириклай қабрга тиқиш буюрилган! Пахсадевор остига бостириш буюрилган! Тушундингми?! Ҳозир бизнинг қонунимиз ишляпти! Йўлимиздан қоч!

– Талаб қиламан, қонунни бузманглар! Ҳозирок иккисини бўшатишлар!

– Талаб қилармиш. Нимани талаб қиласан?! Яхшиликча кетмасанг, эшакнинг арқонини ўзингга ушлатиб қўямиз! Буларни шаҳар бўйлаб ўзинг айлантирасан! Ёки манави бузуқдан пора олиб турасанми?

Лашкарлар қотиб-қотиб кулишди. Милиционер яна нимадир демоқчи эди, лашкарлардан иккитаси келиб, унинг кўкрагидан суриб, четга чиқариб, бошидаги шапкасини улоқтириб юборишди.

– Яхшиликча ишимизга аралашма, акс ҳолда, сени ҳам эшакка тескари миндириб, анави бузуқнинг ёнига қўшиб қўямиз!

Милиционер лашкарлардан бирига ташланди. Лекин кўкрагига тушган тепкидан ўша заҳотиёқ ерга йиқилди. Ўрнидан турганида уни тепган лашкар қамчини ҳавода айлантириб, Ботировичнинг гарданига соларди.

– Қани юр, илдамроқ бўл, манноп! Бунақада тонг отгунча шаҳарни айланишга улгурмаймиз!

Ботировичнинг юраги бардош беролмади. У йиқилди. Лашкарлар унинг қўлидан тортиб судрашди. Коптоқдай тешишди.

– Бу номеринг ўтмайди, тур ўрнингдан! Халқ сени кўрсин, нима ишлар билан шуғулланишингни билсин! – деб бақаришди. Бироқ Ботирович ўрнидан туролмади. Елкасига тушган қамчининг оғриғини ҳам ҳис этмади.

– Тур деяпман сенга ёки ўйнашингнинг олдига ўтқизиб қўйайликми?!

Милиционер ўрнидан туриб, яна лашкарларнинг олдига келди. Ботировични савалаган лашкарнинг қў-

лидаги қамчини юлиб олмоқчи бўлди. Бироқ лашкар уни ўзига яқин келтирмади.

– Бас, етар, ҳаддингдан ошма! Қонунларимизни оёғости қилма! – деди милиционер лашкарга кўзларини ўқдай тикиб.

– Шўро қонунлари билан бизни қўрқитмоқчимисан, аблаҳ!

Милиционер жағига тушган муштдан ерга тўнтарилиб йиқилди ва бир муддат хушсиз ётди.

Ботировичнинг ранги ўчиб, бадани музлаб борарди. Лашкарлардан бири буни пайқаб қолди.

– Ўлиб қолганга ўхшайди! – деди у оғзидан қон келётган раҳбарга қараб.

– Номус кучлилик қилибди-да! – ҳиринглади шериги.

– Бу кунидан ўлгани яхши-да!

Улар Ботировични қолдириб, болалардан бирининг қўлига пул бериб, эшакнинг арқонини қўлига тутқазишди.

– Қани, шербола, эшакни судра-чи! – лашкар жониворнинг орқасига ўхшатиб тепди. – Чу, жонивор!

Бу пайтда атрофни ўраб олган оломон тарқаб кетганди. Ўтган-кетганлар лашкарларга нафрат билан, эшакка тескари миндирилган аёлга эса ачиниш билан қараб ўтишарди.

– «Адолат лашкарлари» шулар бўлса, холимиз не кечаркин?!

– Худонинг ўзи бизларни паноҳида асрасин!

– Вақти келиб, ҳукуматнинг ўзи буларнинг танобини тортиб қўяди!

Айни пайтда худди шундай воқеа шаҳарга яқин бўлган туман марказида ҳам содир бўлганди.

ПРИМОРСКИЙ ЎЛКАСИ

Приморский ўлка ички ишлар бошқармаси ходимлари миллатлар ўртасида низо чиқариш ва диний ақидапарастлик гоёларини тарғиб қиладиган варақаларни чегарадан олиб ўтишга уринган Хитой Халқ Республикаси фуқароларидан бирини қўлга олишди. Суриштирув жараёнида у Хитой Халқ Республикаси фуқароси Тянь Жон исмли шахснинг топшириғи билан бундай варақаларни мамлакат ичкарасига олиб ўтаётганини тан олди. Тянь Жоннинг шахсига доир маълумотлар йиғилди. Кейинги етти йил давомида у сохта паспортлар ёрдамида давлат чегарасидан олти мартаба ўтгани аниқланди. Тянь Жонни Қозоғистон ва Ўзбекистон ҳудудига бориб туриши, у ерда ҳозирча шахси аниқланмаган уйғур миллатига мансуб фуқаролар билан учрашиб, варақаларни уларнинг қўлига топшираётганлиги ҳам ойдинлашди. Ички ишлар бошқармаси Тянь Жонни қўлга олиш тўғрисида 16 ноябрда Ўзбекистон Ички ишлар вазирлигига қуйидаги хабарномани йўллади.

ХАБАРНОМА

Приморский ўлка ижроия қўмитаси ички ишлар бошқармаси Сизга ушбунни ёзиб маълум қиладики, ҳозирда қидирувда бўлган Хитой Халқ Республикаси фуқароси Тянь Жон Ўзбекистон ва Қозоғистонга 1949 йили муҳожир сифатида кўчиб ўтган уйғур миллатига мансуб бўлган Хитой Халқ Республикаси собиқ фуқаролари билан жиноий тўда ташкил этиш, миллатлар ўртасида низо чиқариш, диний-ақидапарастлик гоёларини тарғиб этиш мақсадида Сафар, Жавлон, Жўрабой исмларига берилган сохта

паспорт билан Ўзбекистонда бўлган. Қўлимиздаги маълумотларга кўра, фуқаро Тиян Жон ўтган йилнинг 11 мартда ва 22 июль кунларида Фарғона водийси шаҳарларига бориб, уйғур миллатига мансуб муҳожирлар билан учрашган. Бироқ уларнинг шахси ва яшаш жойларини аниқлаш имкони бўлмаган. Тиян Жонни қўлга олишда ёрдам беришингизни сўрайман.

Приморский ўлка ижроия қўмитаси ички ишлар бошқармаси бошлиғи генерал Ю.С.Тимошенко.

Хабарнома барча вилоят ички ишлар бошқармасига жўнатилди. Шу кундан эътиборан Тиян Жонга нисбатан қидирув ҳамда у учрашган одамларнинг шахсини аниқлаш ишлари бошланди.

ВЕНА

Фафур ўзига ажратилган дала ҳовлини кўриб, «Умримнинг қолган қисмини шундай гўзал кошонада ўтказар эканман-да», деб ўйлади. Мартин Брегг «совға» қилган олти сотихли ҳовлида барча шароитлар муҳайё эди. Ҳақиқатан ҳам бу ер жаннатнинг ўзи эди. Дала ҳовлининг бир томони тоғларга тутшиб кетган, икки ёнидан шарқираб катта анҳор оқарди. Кўм-кўк ўт-майсалар киши қалбига ҳузур бахш этарди. Фафур болалигида ўқиган ва эшитган эртақлардаги шохона қасрнинг эгаси бўлиб қолгандек ҳис этди ўзини... Эшик олдида уни йигирма беш ёшлардаги киз қарши олди.

– Мен сизнинг хизматкорингизман, исмим Пайва! – ўзини таништирди у рус тилида.

Фафур қиздан кўзини ололмай қолди. Буғдойранг юзи, қошлари остидаги тиниқ кўзлари бир пайтлар кўнгил қўйган қизи Санамни эслатди. Юзининг чў-

зинчоқлигини ҳисобга олмаганда, худди эгизаклар каби ўхшаш эди.

– Пайва хоним, сизни Санам, деб чақирсам бўлади-ми? – сўради ичкарига киришганда.

– Санам? Бу нима дегани? Қиз боланинг исмими?

– Шундай!

– Сабабини эшитишни истардим...

Фафур яширмади:

– У менинг болаликдаги севгилим эди. Армияда-лигимда ота-онаси бошқа йигитга турмушга узатиб юборган. Сиз унга ўхшаб кетаркансиз!

– Мени ўз исмим билан аташингизни илтимос қиламан! – қизнинг овозидан бир оз аччиқланганини билиш мумкин эди.

– Майли, сиз истаганча бўлсин, – кўнди Фафур.

Юзи қизарган Пайва:

– Ваннани тайёрлаб қўйганман, чўмилишингиз мумкин! – деб хонани тарк этди.

Фафур кунларни хавотирда ўтказарди. Мартиннинг одамлари бугун бўлмаса эртага келиб, қандайдир топшириқ беришларидан чўчирди. Аммо у кутаётган кимса келмади. Кейинчалик Фафур буларни эсдан чиқарди. Уйда ўтириб, зерика бошлади. Бу орада Пайва билан муносабатлари яхшиланиб қолганди. Дам олиш кунлари иккиси шаҳарни сайр қилишга чиқишарди.

Дарвоқе, Карлсон Фафурнинг Москвада вафот этгани тўғрисидаги хабарни ўша пайтнинг ўзидаёқ Чегечининг қулоғига етказганди. Ўз навбатида бу янгиликдан Эргаш билан Баширни ҳам огоҳ этганди. Хушхабар улар томонидан мамнуният билан қабул қилинди ва ўзларининг ашаддий душманларидан қутулишганидан мамнун бўлишганди.

Кунларнинг бирида дала ҳовли эшиги олдида нота-ниш кимса пайдо бўлди. Ўша куни Фафур қандайдир

юмуш билан шаҳарга кетганди. Пайва меҳмонни қарши олди. Аёл уни яхши танирди.

– Барвақт келибсан, ахир ҳали олти ой бўлгани йўқ-ку! – деди уни ичкарига таклиф қиларкан.

– Ишлар кўпайиб кетди. Бошлиқнинг топшириғи билан келдим.

– Уни олиб кетмоқчимисан?

– Шундай!

– Мен бунга йўл қўймайман. Уни тинч қўйишингни истайман. Агар гапларимга қулоқ солмай, олиб кетсанг, чидамай, ўлиб қоламан.

– Ҳомиладор бўлдингми? – аёлнинг бир оз дўмпайиб қолган қорнига ишора қилиб сўради меҳмон.

– Ҳомилам уч ярим ойлик бўлди, – Пайва ўртала-ридаги муносабатни яшириб ўтирмади.

– Буни отаси биладими?

– Ўзимдан кўпроқ эҳтиётлайди...

– Жуда яхши, бўлажак фарзанди уни сенга боғлаб туради. Қаерда бўлмасин, сени эслайди, талшиниб яшайди. Вақти келиб, отасининг ўрнини босади, деган умиддаман!

– Мен боламнинг отасининг йўлидан боришини истамайман!

– Сен истайсанми, истамайсанми, унинг томирида Фафурнинг қони оқмоқда.

– Боламда менинг ҳам қоним бор. Уни сутим билан боқаман ва албатта, уни яхши инсон қилиб тарбиялайман.

– Назаримда сен анча ўзгариб қолибсан, Пайва.

– Мен боламни ҳам, Фафурни ҳам йўқотиб қўйишдан қўрқаман, Хелмар! Қолган умримни осуда ҳаёт қўйнида ўтказиш ниятидаман!

– Бу дунёга ҳаммамиз омонатмиз, азизам!

– Ё худойимей, қаердан ҳам уни менга йўлиқтирдинг?

Пайванинг кўзларидан изтироб ёшлари сизиб чиқди. Хелмар унга тикилиб турар экан, юзи масхараомуз табассумдан хунуклашиб кетди. «Йигит юрагингдан урибди, бечора, лекин уни қанчалик қаттиқ севмагин, бари бир унутишга мажбурсан», деган фикрни кўнглидан ўтказди.

Ховлида машина овози эшитилмаганида, иккисининг ўртасида яна қандай гап-сўзлар ўтарди, буниси бизга қоронғи бўлиб қолди. Пайва кўз ёшларини артиб, ташқарига чиқди.

– Сени сўраб келишди? – деди Фафурнинг олдига бориб.

Кутилмаган хабардан унинг юраги сесканиб кетди. Зарба ўтказиб юборган боксчидек турган жойида бир сония эсанкираб қолди. Кейин ўзига келди.

– Ким экан? – паст ва титроқ овозда сўради у.

Пайва Хелмарни фош қилиши мумкин эмасди.

– Кимлигини айтмади, – ёлғон гапирганидан аёлниги юзи қизариб кетди.

Фафур ичкарига кирди.

– Сизга жаноб Мартин Бреггнинг қизгин саломини олиб келдим, – меҳмон Фафурни шундай сўзлар билан қарши олди. Кейин ўзини таништирди: – Менинг исмим Хелмар, Мартиннинг ёрдамчисиман!

– Танишганимдан хурсандман, – бошини эгиб, деди Фафур.

Пайва столи егулик ва ширинликларга тўлдириб, чиқиб кетди.

– Жаноб Мартин мени унутиб юборган, деб ўйлагандим, – гап бошлади Фафур.

– Сиз у жанобнинг доимо диққат-эътиборида-сиз. Кейинги пайтларда ишлари кўпайиб кетди, сиздан ҳол-аҳвол сўрашни каминанинг ихтиёрига топширдилар.

– Миннатдорчилигимни етказиб қўясиз, деган умиддаман.

– Албатта!

– Менга қандай хабар йўлладилар?

– Хабарингиз борми-йўқми, билмадим, кенгашнинг ўқ томирлари узилди. Абдуллоҳ захарланиб ўлди. Туркон хоним самолётда юраги хуруж қилиб, жон таслим қилди. Яқинда Чегечи ҳам шифокорлар аниқ ташхис қўёлмаган қандайдир касаллик сабабли ҳалок бўлди.

– Бу кенгашнинг фожиаси. Демак, асосий илдизлар қирқилган экан, кенгаш ҳам ўз-ўзидан пароканда бўлиб кетади...

– Афсуски, саволингизга ижобий жавоб қайтаролмайман, жаноб. Амирий тирик экан, бунга йўл қўймайди. Сафдошларининг ўлимидан қаттиқ ташвишланмади. Баширнинг номига юборган мактуби бизнинг қўлимизга тушди. Унда айтилишича, қайтадан кенгаш тузиш ниятида, ҳатто янги номзодларнинг рўйхатини тузган.

– Бунга Баширнинг муносабати қандай?

– Табиийки, у Амирийнинг ташаббусини қўллаб-қувватлайди...

– Нима сабабдан?

– Ўзингизга маълумки, Амирий Европа давлатларидаги бир қатор наркокуррьерларни «дори» билан таъминлаб келади. Ўтган йилнинг ўзида у Эргаш орқали ташқарига йигирма миллион долларлик «дори» чиқарди. Уч миллионни Эргашнинг одамларини кийинтиришга ва озиқ-овқат билан таъминлашга сарфлади. Бир ярим миллионини эса Баширга инъом қилди. Агар кенгаш тарқалиб кетса, Амирийнинг Афғонистон билан алоқаси узилади. Шунинг учун кенгашни ушлаб туришга тиш-тирноғи билан кураш-

моқда. Эргаш ҳам бу ўйиндан четда қолаётгани йўқ. Тўдабоши Баширдан катта миқдорда «дори» олиб, Вольфовичга сотган. «Пулни Фафур олиб қочиб кетди», деб унга сизни айбдор қилиб кўрсатган. Қолаверса, Абдуллоҳ томонидан берилган «дори»нинг пулини сизга тўнкаб, ўзи ўзлаштириб юборган.

– Бу ўта кетган пасткашлик! Мен уни соғ қўймайман!

– Башир билан Амирий тўдабошидан хитланиб қолишган, – Фафурнинг сўзини эшитмагандай гапида давом этди Хелмар. – Биздаги маълумотларга кўра, Амирийни Мирзааҳмад исмли йигит қизиқтириб қолган. Сиз уни танийсизми?

Фафур Мирзааҳмадни кўрмаганди.

– У ҳақда эшитганман, аммо учрашмаганман. Қарерда яшаётганини биласизми?

– Ҳозирча унинг яшаётган жойи бизга маълум эмас. Айрим маълумотларга қараганда, Пешоварда дейишади.

– Баширнинг муносабати қандай?

– Мирзааҳмаднинг номзодини инкор этди.

Фафур алам билан қўлларини бир-бирига уриб қўйди.

– Қандай йўл билан бўлмасин, Эргашни йўқотиш зарур!

Хелмар суҳбатдошининг аччиқланганини билди. Бу Хелмарга қўл келди.

– Башир уни ўз ҳимоясига олган. Ҳозир унинг маҳсус соқчилари тўдабошини қўриқлашмоқда. Уларнинг руҳсатисиз бир қадам ҳам четга чиқолмайди.

– Эргаш тирик экан, ўрнини Мирзааҳмадга топшириб қўймайди. Тўдада тарафдорлари анчагина, қон тўкилиши мумкин! Бунинг учун жангарилар ўртасида унга қарши фитна уюштириш даркор.

– Ўйлаган режангизни қувватлайман. Лекин бу ишни ким бажаради?

– Ишончли одам топиш керак!

– Гапларингиз асосли. Бу ишни бажарадиган одам ўта довюррак, шу билан бирга, тўдада обрўси баланд бўлиши керак.

Хелмар ҳар бир сўзи билан мақсадига яқинлашаётганиди.

– Мен тўданинг ичига киролмайман.

– Ишончли одамларингиз бордир?

Фафур бир оз ўйланиб турди. Кейин:

– Топилади, – деди яқинларини кўз олдига келтириб.

– Ўшаларни ишга соласиз!

– Улар қуруққа иш қилишмайди...

– Маблағ биздан!

– Эргашнинг ўрнига ким тайинланади?

Хелмар мийиғида кулди:

– Сиздан бошқа номзод йўқ, жаноб!

– Ахир мен улар томонидан ўлимга маҳкум қилинганман-ку!

– Ҳукм ўқиган одамлар ўлиб кетишди. Баширни ишонтиришни бизга қўйиб беринг!

Фафур Хелмарнинг мақсадини тушуниб етди.

– Унда мен Афғонистонга қайтиб боришим керак экан-да?

– Мени тўғри тушунганингиздан миннатдорман, жаноб! Агар биз Эргашни ўртадан олиб ташласак, Башир, «Эргашнинг ўлимида Амирийнинг қўли бор», деб ўйлайди. Натижада қайтадан тузилиши режалаштирилаётган кенгаш ўз-ўзидан барҳам топади.

– Кенгашнинг тикланишидан нечук тавишга тушмоқдасиз?

– Биз сизнинг раҳбарлигингизда янги кенгаш ташкил қиламиз!

– Мен қачон жўнашим керак?

– Вақт фақат бизнинг фойдамизга ишлаши лозим. Рози бўлсангиз, индинга Эронга учадиган самолётга чипта олиб қўяман.

– Эрондан ўтиш хатарли.
– Одамларимиз сизга ёрдам беришади.
– Масофа олис. Адашиб қолишим мумкин.
– Чегарада ҳам одамимиз сизни кутиб олади.
Тегишли кўрсатмаларни ундан оласиз. Хизматингизда транспорт бўлади.

Хелмар қўл соатига қаради. Кетиш фурсати етганди.

– Эртага кечки тунги соат ўн бир яримда сизни Вена халқаро аэропортида кутаман!

Хелмар шу сўзларни айтиб, хонадан чиқиб кетди. Фафур уни кузатишга чиқмади. Юрагини қоронғилик қоплаганди.

Ичкарига Пайва кириб келди. У эшик ортида туриб, Хелмарнинг барча сўзларини эшитганди.

– Нега рози бўлдинг? – аёлнинг кўзлари ёшланганди.
– Ахир мен фарзанд кутяпман, десанг бўларди-ку!

– Мени тўғри тушун, бундай қилолмайман. Улар мени ўлимдан, азоб-уқубатлардан, энг муҳими, ўз ватанимга топширишларидан қутқариб қолишди.

– Ниманинг эвазига? Буни ҳеч ўйлаб кўрдингми? Улар сенинг қўлинг билан йўлига кирмаган душманларидан қасос олишмоқчи. Сен ўлиб кетасанми, тирик қоласанми, бу билан уларнинг ишлари йўқ.

– Ҳозир ғалаба улар томонида. Мен эса мағлубиятга учраган одамман. Топшириқларини бажариб қайтганимдан сўнг, улар билан алоқани батамом узаман.

– Сендан ўтиниб сўрайман, ҳозироқ унга телефон қил, мени кутманглар, боролмайман, деб айт!

– Бу гапни айта олмайман, Пайва.

– У ерда сени ўлим кутмоқда! Рози бўлсанг, ҳозироқ бу ердан кетамиз!

– Кетамиз? Қаерга?

– Германияга! У ерда тоғлар ичида бобомнинг дала ховлиси бор. Уни мендан бошқа ҳеч ким билмайди.

Қолган умримизни ўша ерда ўтказамиз! Беш-ўн йил уларнинг кўзига кўринмасак, бизларни батамом унутиб юборишади.

– Мен бундай қилолмайман, Пайва.

– Сен адашаяпсан, Фафур! Вақти келиб, пушаймон бўласан!

– Қўрқма, менга жин урмайди!

Қиз жим қолди.

– Сени бу қадар севиб қоламан, деб сира ўйламагандим, азизим, – деди бир оздан кейин.

– Сени учратмаганимда мен ҳам аллақачон ёлғизликка чидамай, ўлиб кетардим. Тақдир сендай оқила қизни менга ато қилганидан бир умр миннатдорман.

– Юрагим хавотирда, худди сени йўқотиб қўядигандайман...

– Мен, албатта қайтаман. Боламиз туғилгунча уйда бўламан. Кейин уни иккимиз катта қиламиз.

Пайва Фафурнинг кўксига бошини қўйди. У унсиз йиғларди...

– Сени кутаман, азизим...

– Мен албатта қайтиб келаман...

– Тўдабоши бўлишни асло хаёлингга келтирма!

– Эргашдан қасос олсам бас, менга бошқа ҳеч нарса керак эмас!

Улар бир-бирларини бағирларига босишди...

МАЪЛУМОТНОМАН

Зелимхон Абдулмуслимович Яндарбиев – 1952 йилда Қозоғистон Республикасида туғилган, миллати – чечен. Чеченистондаги сепаратчилар ҳаракатининг фаол иштирокчиси 1996-1997 йилларда Чечен-Ичкерия Республикаси президенти вазифасини бажарган. Россия ҳарбийларига қарши жанговар ҳаракатларда фаол иштирок этган. Россия ҳудудида

содир этилган террорчилик ҳаракатларининг иштирокчиси сифатида айбланади. 2001 йили унга нисбатан Интерпол томонидан қидирув эълон қилинган. БМТ томонидан тузилган террорчилар рўйхатига киритилган.

Зелимхон 1969 йили оиласи билан Чеченистонга кўчиб келади. 17 ёшдан бошлаб, гишт терувчи бўлиб иш бошлайди. 1972 йили ҳарбий хизматга чақирилади. Армия сафидан қайтиб келгач, нефть қидирув экспедициясида қудуқ қазувчи бўлиб ишлайди. Ишдан ажралмаган ҳолда, Чечен-Ингушетия университетининг филология факультетига ўқишга киради. 1981 йили университетни тамомлагач, нашиётда мусахҳиҳлик қилади.

1985–1986 йилларда СССР Ёзувчилар уюшмасида бадиий адабиётларни тарғиб қилиш билан машғул бўлади. 1989 йилдан бошлаб, Чечен-Ингушетия Автоном Республикаси Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи лавозимига тайинланади. Қайта қуриш даврида ўзининг сиёсий фаолиятини бошлайди.

1987–1989 йилларда Москвадаги Максим Горький номидаги олий адабиёт курсида таҳсил олган. Бир неча шеърый китобларнинг муаллифи.

1990 йилнинг май ойидан бошлаб, сиёсий фаолиятда фаол иштирок этади.

1993 йилнинг 17 апрелида Жоҳар Дудаевнинг фармонига биноан, Ичкериянинг вице-президенти лавозимига тайинланади.

1993 йилнинг 1 октябрида Зелимхон Яндарбиевга нисбатан биринчи бор суиқасд уюштирилди. Машинадан тушаётган пайтда номаълум шахс гранатомётдан унга қарата 2 та граната улоқтиради, лекин бундан ҳеч ким шикастланмайди.

Яндарбиев 1995 йилнинг январь ойи ўртасида Грознийнинг марказий қисмини ҳимоя қилишда сепаратчиларга бошчилик қилади.

1996 йили Львовда унинг «Чеченистонда жанг ва озодлик» китоби нашр этилади.

1996 йилнинг 28 майида чечен делегациясига раҳбарлик қилиб, Москва шахрига келади ва Россия давлати раҳбари билан музокаралар ўтказди.

1996 йилнинг августида Яндарбиев бошчилигидаги жангарилар Грозний шахрига ҳужум уюштиришади. 16 август куни Яндарбиев ва Россия Хавфсизлик кенгаши котиби генерал Александр Лебедь ўртасида ўқ отишни тўхтатиш тўғрисидаги битим имзоланади.

1997 йил ЧИР президенти лавозимига Аслан Масхадов сайлангач, Салмон Радуев бошчилик қилаётган миллий радикал оппозицияси сафига қўшилади. Кейинчалик Шамил Басаев томонидан тузилган оппозиция кучларини қўллаб-қувватлайди.

1999 йилнинг август ойида Догистондаги жангариларнинг ғояларини қўллаб-қувватлади. Октябрь ойида Масхадовнинг буйруғи билан ЧИРнинг мусулмон мамлакатларидаги элчиси ва маслаҳатчиси лавозимини эгаллайди.

2000 йилнинг январиди эса ЧИР Афғонистондаги вакили лавозимига тайинланади. «Толибонлар» раҳбари мулла Умар билан икки мартаба учрашади. Усама бин Ладен уни қабул қилмайди.

Бир муддат Бирлашган Араб Амирликларида яшади. Мамлакатдаги сепаратчиларни сиёсий қўллаб туриш мақсадида Яқин Шарқ мамлакатларига таширф буюради.

2001 йилнинг 9 октябрида Интерпол томонидан Масхадов, Закаев ва Нухаевлар қатори Яндарбиевга нисбатан қидирув эълон қилинади.

2004 йилнинг февralида Доха шахрида ўлдирилган. Уйланган, уч қиз ва икки ўғли бўлган.

АФФОНИСТОН

Зелимхоннинг ташрифи мулла Умарни ажаблан-тирмади. Келиши аён эди унга. Аскарларини руслар ўраб олишганини, ўқ-дориларининг таги кўриниб қолганини биларди. Ҳалқани ёриб чиқсагина, уни қўллаб турган мамлакатлар билан узилиб қолган алоқани тиклаш ҳамда ичкарига қурол-яроғлар олиб кириш мумкин эди.

Дастлабки учрашувда ўртага ташланган айрим масалаларнинг ечими ҳал этилмаган бўлса-да, қурол-аслаҳалар жўнатилган, афсуски, маблағ шу кунга қадар мулла Умарнинг ҳамёнига келиб тушмаганди. Шу нарса «Толибонлар» етакчисини ҳамиша ташвишга соларди.

Зелимхон мулла Умарнинг хузурига қуруқ қўл билан келмаганди. Гарданида осилиб турган қарзни нақд пул ҳисобидан тўлай олмаса-да, унинг ўрнини босадиган қимматбаҳо буюмларни кўтариб келганди. Мулла Умарнинг совуқ қарши олганини сезиб, зер-у забарларни унинг олдига ташлади.

– Ҳазратим, қарзимизни вақтида қайтаролмаганим учун каминани афв этинг, – дея узр сўради. – Бу буюмларни пул ўрнида қабул қиласиз, деган умиддаман. Ўртамизда яна миллион доллар қоляпти. Қисқа фурсат ичида уни ҳам тўлайман.

Мулла Умарнинг юзига қон югурди. Олдидаги буюмларни санаб ўтирмади. Назари тушгандаёқ қийматини чамалашга улгурганди.

– Ваъдангизга вафо қилишингизни биламан, аммо бошингизга тушган мусибатлар мени жиддий ташвишга солиб қўйди. Эшитишимга қараганда, ўрислар сиз эгаллаб турган ҳудудларни босиб олганмиш.

– Шундай, – бош ирғади Зелимхон. – Ҳозир омборимизда ўқ-дорилар тугаган. Бир дона ўқ олтиндан

қиммат бўлиб турибди. Ёрдам бермасангиз, одамларим қирилиб кетади.

– Мендан нима истайсиз? – сўради мулла Умар гарчи Зелимхоннинг мақсадини англаб етган бўлса-да.

– Сўрайдиганим – қурол, ўқ-дори!

Умар бошини кўтарди. Ўнг кўзидаги қора боғични кафти билан босиб қўйди.

– Ироқ, Покистон, Саудия Арабистонидаги дўстларимиз яқинда бизга юз дона «Зенит» ракеталарини, икки мингта жанговар қурол-яроғларни жўнатишган.

– Агар шунча қурол-аслаҳам бўлганида, мен ўрисларнинг барча тўсиқларини янчиб, уларни мамлакат худудидан чиқариб ташлаган бўлардим, – шошқалоқлик билан Умарнинг сўзини кесди Зелимхон.

– Мен шуларнинг барчасини сизга инъом этаман! – юпқа лабларида нимтабассум билан жавоб қилди мулла Умар. – Бироқ қуролларни чегарадан олиб ўтишга ақлингиз етадими?

– Ташвишланманг, ҳазратим, худо бизга ёр! Гарчи чегарамизни ўрислар қўриқлашаётган бўлишса-да, биз яқинда қуролларни ичкарига киритиш мумкин бўлган янги йўлак топганмиз. У эски фор бўлиб, узунлиги салкам уч чақирим келади. Буни ҳозирча ўзимиздан бошқа ҳеч ким билмайди.

– Унда аввалги тузган шартномамизга бир оз ўзгартириш киритамиз. Қуроллар учун ўн фоиз қўшимча ҳақ тўлайсиз.

Мулла Умар томонидан билдирилган фикр жиддий эди. Бироқ Зелимхонни бу ерга келишидан асосий мақсади қурол ундириш бўлганлиги учун ҳам унинг таклифини рад этолмади.

– Розиман, ҳазратим. Лекин одамларингиз қуролларни чегарагача етказиб беришлари керак.

– Таклифингизни қабул қилдим!

– Мен сиздан қанча қарздор бўлиб қоламан?

– Нарӣ-бериси билан юз миллион!

Хисоб-китобда адашмайдиган Зелӣмхон мулла Умар айтган пулдан заррача сесканмади. Тортишиб ўтиришни хаёлига ҳам келтирмади. Фикри ёди бошлиқларининг топшириғини бажаришда эди. У тасдик маъносида бош ирғаб қўйди. Бироқ мулла Умар ҳам анойи эмасди. Ҳамиша икки томонлама фойда қўришни ёқтирарди.

– Сизга яна нима керак? – мулоӣмлик билан сўради «Толибонлар» етакчиси.

Зелӣмхон тешанинг сопини ўзидан чиқаришни ўйлади. Афғондан олиб ўтадиган «дори»ларни ишончли одамлари орқали хорижга чиқариб, ундан каттароқ фойда қўришни ва пулнинг маълум қисмини Умардан олган қарзини ёпишга сарф қилишни ўйларди.

– Беш юз килограмм тоза героин.

– Харидорларингиз борми?

– Четдан одам топдим.

– Улар ишончлими? Аввалгиларидек панд бериб, қочиб кетмайдими?

– Пулни санаб, героинни олишади.

– Анча ақлингиз кириб қолибди, Зелӣмхон.

– Йўқчилик кўзларимни очиб қўйди, ҳазратим.

– Мен бераётган ёрдам аввало сиз учун тухфа. Аслида бундай ёрдамни беғараз, ҳеч қандай олди-бердисиз амалга оширмоғим керак. Аммо ўзингизга маълумки, ўттиз-қирқ минг сино қўлимга қараб турибди. Уларни кийинтиришим, озиқ-овқат билан таъминлашим даркор. Атрофимда ғанимларим ҳам керагидан бисёр. Салгина бўш келсам, мени мамлакатдан қувиб чиқаришади ва яна ҳукмронлик тизгинини ўз қўлларига олишади. Шундай бўлгач, ёвларга қарши аёвсиз курашмоқ даркор.

Зелимхон мулла Умарнинг нимага ишора қилаётганини фахмлади:

– Ҳазратим, – деди ўртага чўккан жимликни бузиб, – мен юртимнинг мустақиллигига жонимни тиккан жангчиман.

Мулла Умар шу пайтгача юрагида сақлаб келган гапларини айтиш фурсати келганини тушунди.

– Қўлимдан келган барча ёрдамимни сиздан аямасдим. Ўтган йилнинг ўзида юзлаб тажрибали жангчиларимни, Эрон ва Мисрдан олинган қурол-аслаҳаларни, ҳар бири ўн минг доллар турадиган портловчи мосламаларни юбордим. Бундай куч ва қуроллар билан сиз бутун бир Ўрусияни вайрон қилиб ташлашингиз мумкин эди. Афсуски, улардан фойдалана олмадингиз. Грознийни уларнинг қўлига топширдингиз. Охир-оқибат, одамларингиз ўрмонларда ҳаёт кечирмоқда. Эртага нима бўлади? Мамлакат яна ўрисларнинг қўлида қоладими?

– Ҳазратим, шуни унутмангки, биз ўзимиз танлаган йўлдан қайтмаймиз. Сўнги қонимиз қолгунча курашамиз. Ўрислар бизни енгишлари мумкин, аммо тиз чўктиришолмайди.

Мулла Умар жилмайди. Юзидаги тўнғиб қолган қаҳр-ғазаб аломатлари кўтарилди.

– Менинг ишларим сизга сабоқ бўлсин, – насиҳатомуз гап бошлади «Толибонлар» етакчиси. – Қўнглим бўш бўлганида, одамларга раҳм-шафқат қилганимда, мамлакат тепасига келмаган бўлардим. Мен душманларимни аяб ўтирмадим. Кобулга кириб келганимда, аввало, мени қўллаб-қувватламайдиган одамларнинг бошини сиртмоққа илдим. Шаҳар кўчаларида ҳозир ҳам дин душманларининг саноксиз жасадлари ҳафталаб осилиб турибди. Биламан, ўрислар катта куч...

Маслаҳатим, улар билан фақат битим тузинг, бундан бошқа чорангиз йўқ.

– Биз бу ҳақда Ўрусия ҳукуматига бир неча бор таклиф киритдик. Черномирдин «Россия бандитлар билан шартнома имзоламайди», деб рад этди.

– Сиз шундай йўл тутингки, битим тузиш ташаббуси айнан уларнинг ўзидан чиқсин.

– Биз барча чораларни кўрдик. Бироқ уларни сулҳ тузишга мажбур қиладиган сабаб тополмадик.

– Ўрусия ўзининг ер ости бойликларини, албатта, сизнинг мамлакатингиз ҳудудидан олиб ўтади. Уларни портлатинг!

– Украина билан алоқамиз бузилиб қолиши мумкин...

– Қўлингизда ўрисларнинг асирга олинган қанча аскари бор?

– Икки юзга яқин...

– Улар орасида раҳбарлар ҳам борми?

– Бор.

– Уларни алмаштириш таклифини ўртага ташланг.

– Буни ўрис ҳукумати хоҳламади.

– Унда ҳукумат бошлиқларининг, Думада ўтирганларнинг қитиғига тегадиган, қаҳрини кўзгатадиган ишларни ўйлаб топинг. Бу гапларимни яна ёдингизга солиб қўйишим мумкин. Ўрис миллатига мансуб одамлар яшайдиган уйларни, болалар боғчаларини, мактабларни портлатинг. Ҳукумат бошлиғига, «Кунига асирга олинган аскарларнинг ўнтадан бошини узиб ташлайман», деб пўписа қилинг ва шундай қилинг ҳам. Шаҳарни вайрон қилинг, ёниб кулга айлансин, ер билан битта бўлсин, лекин сиз тантана қилинг, ҳукумат идорасининг тепасига байрофингизни тикинг. Вайрон бўлган бинолар учун маблағни мен тўлайман. Шунда ўрислар сизга қулоқ солишга, шартларингизга

кўнишга мажбур бўлади. Қўлимизда қирғин қуроллари мавжуд. Ўрисларинг бошига офат балосини ёғдиришга мажбурмиз. Мамлакатингизга қайтган заҳотингиз одамларингиз билан давлат бошлиғи Ельцин билан музокара ўтказиш масаласини кенгашинг ва бу ҳақда жаҳон ахборот оммаси вакилларини хабардор қилинг. Шундай режа ишлаб чиқинги, ўрисларга қўядиган талаблар жаҳон аҳлига манзур бўлсин ва буни дунё аҳли қўллаб-қувватласин. Ельцин сиз билан музокара ўтказишга шошсин. Шунда ҳам қулоқ солмаса, бошқа чора қўллашга мажбурмиз...

– Насихатларингиз учун миннатдорман, ҳазратим. Бу масалани борган кунимок муҳокама қиламан.

– Менга Мисрдан янги қурол тўхфа қилишди...

Зелимхоннинг қулоқлари динг бўлди:

– Қандай қурол экан у?

– Эшитган бўлсангиз керак, эгасиз бошқариладиган, учар ликопчага ўхшайдиган жисм. У ердан эллик метр баландликда, овоз чиқармасдан учади. Қўзга ташланмайди. Ҳавонинг рангига уйғунлашган. Йўналишни аниқлаб ҳаракатга келтирсангиз бас, айтилган манзилга борганда ўзи шарпасиз худди муз каби эриб кетади. Зарраларидан ҳосил бўлган ҳид одамларни заҳарлаб, мия фаолиятини кескин ҳолатда ишдан чиқаради. Унинг ҳиди тахминан бир километр квадрат жойдаги тирик жонни фалаж қилади.

Яндарбиевнинг қизиқиши ортди.

– Ҳақиқатан ҳам ажойиб қурол экан, мен бундай товушсиз парвоз қиладиган жисмлар ҳақида эшитгандим-у, аммо заҳар тарқатишини билмасдим. Нархи қанча экан?

Мулла Умар янги қуролни Зелимхон харид қилишини биларди.

– Ўн миллион доллар!

– Чакки эмас! Буни менга беришингизга умид қилсам бўладими?

– Мен бу қуролни сотиб олинг, деган мақсадда айтмадим. Қўлимизда ўша учар жисмнинг расмлари бор. Сиз оммавий ахборот воситалари ходимларига қўлингизда шундай қурол борлигини айтсангиз, бас. Улар ўша заҳотиёқ шов-шув кўтаришади. Бу ҳам қўрқитиш сиёсатининг бир тури.

Зелимхоннинг ҳафсаласи пир бўлди.

– Учар жисми менга инъом қиласиз, деган умидда эдим.

– Агар сиз билан тиллаша олсак, инъом қилишим ҳам мумкин!

Зелимхон «Толибонлар» етакчиси ўзининг қандайдир шартларини қўйишга чоғланаётганини сезди.

– Агар ўрислар сиз билан сулҳ тузишни рад этишса, мен шу қуролни сизга туҳфа қиламан!

– Кўнглимни тоғдек кўтардингиз, ҳазратим!

– Биз сизнинг энг ишончли ва содиқ дўстларингизмиз!

– Бизга ваъда қилинган қуроллар қачон йўлга чиқади?

– Одамларим бир ой ичида чегарага етказиб беришади.

– Бир ой узоқ муддат, ҳазратим.

«Толибонлар» етакчиси бош ирғаб қўйди, кейин шундай деди:

– Менинг арзимас шартим бор, Зелимхон.

– Эшитаман.

– Биринчидан, қарзингизни олти ой ичида қайтарасиз, иккинчидан, мамлакатда мустақиллик эълон қилган кунингиздан бошлаб, ҳокимиятни фақат бизнинг кўрсатмамиз билан бошқарасиз. Юртингизда шариат қонунлари ҳукм суради. Бундан ташқари, биз ўзимизнинг ҳарбий базамизни жануби-шарқий ҳудудларингизга жойлаштирамиз. Чеченистон Афғонистоннинг автоном бўлаги сифатида қолади.

Таклиф Зелимхоннинг юрагига нишдек санчилди. Ўрнидан туриб кетишга ҳам тайёр эди, бироқ қўз олдига ўқ-дориси тугаб бораётган аскарлари келди. Уларнинг тақдири Зелимхоннинг хонадан чиқиб кетишига имкон бермади.

– Бу масалани жиддий ўйлаб кўришимиз керак, – деди ўзини зўрға босиб.

Мулла Умар унинг овозидан дили ранжиганини сезди. Чўзинчоқ юзида зўхур бўлган табассум ортида, «Бўйнинггача қарзга ботириб қўяйки, таклифларимга ўзинг рози бўлганингни билмай қоласан», деган маъно пинҳон эди.

– Ўйлайманки, ўйлаш учун бир ой муддат сизга етади!

– Қурол-яроғлар, героин йўлга чиқишига умид қилсам бўладими, ҳазратим?

– Албатта. Ўзимнинг ишончли вакилимни ҳам юкка қўшиб жўнатаман. У менинг элчим сифатида олдингизда юради.

– Одамингиз мен билан кетадими?

– Юк билан боради.

Зелимхон зудлик билан ортга қайтиши лозим эди. У ўрнидан турди. Улар бир-бирларини бағирларига босиб, хайрлашдилар.

Мулла Умар, «Чеченистонга кимни жўнатиш керак», деган саволга жавоб излади ва бу борада Баширнинг маслаҳатига муҳтожлик сезиб, у билан учрашишни дилига тугиб қўйди.

* * *

Разведка ишлари бўйича маслаҳатчи Акрам Зафарий мамлакатнинг шимолидан нохуш хабар келтирганди. У яширин маълумотни «Толибонлар» кенгашининг аъзолари олдида фош қилди.

– Бизнинг илтимосимизга кўра, араб давлатларидан ёрдамга келаётган юз нафар жангчи «Ўлик довонда» ўққа тутилиб, ҳаммалари ҳалок бўлишган. Уларнинг барчаси Африка ва Ироқда махсус тайёргарликдан ўтган, жанг сирларидан яхшигина хабардор жангчилар эди. Айғоқчиларимизнинг хабарига кўра, бу ишни Шоҳ Маъсуднинг одамлари амалга оширишган.

– Шоҳ Маъсуд уларнинг келаётганини кимдан эшитибди? – савол ташлади кенгаш аъзоларидан бири. – Ахир уларнинг келиши қаттиқ сир сақланаётганди-ку!

– Абдурашид Дўстум билан Шоҳ Маъсуд қачонгача бизнинг одамларимизни ўлдиради? Уларга қарши жиддий чора кўришнинг вақти келмадими? Айғоқчилар учун миллионлаб пулларни сарф қилдик, бироқ натижа чиқмади. Нега шу пайтгача уларнинг бирортаси орадан олиб ташланмади? Улар йўқотилмас экан, биз хотиржам яшай олмаймиз! Хавф-хатар ҳамиша изимиздан қувиб юради!

– Жўнатган одамларимизнинг бирортасини қўлидан ҳеч нарса келмаяпти. Мана, Эргаш бизга қандай ваъдаларни бермаганди. Бироқ жўнатган одами қўлга тушиб, ҳаммамизни шарманда қилиб қолмай, балки биздан эҳтиёт бўлишадиган бўлишди. «Сен жўнатган одамлар менинг қандай қудратга эга эканлигимни билиб қўйсин», деган маънода икки қулоғини кесиб, қайтариб юборишибди.

– Бу бизнинг устимиздан қулиш!

– Абдурашид Дўстумдан хавотирланиш ўринсиз. Уни қўллайдиган Шўро ҳукумати парчаланиб, йўқ бўлиб кетди. Энди уни текинга қурол-аслаҳа билан таъминлайдиган аҳмоқ йўқ. Шоҳни йиқитсак, у ёлғизланиб қолади. Мамлакат тасарруфимизга тўла ўтади.

– Ҳар икки қўмондонни тирик қолдириб бўлмайди. Кенгашнинг аввалги ҳукми ўз кучида қолади.

– Ўлим! – дейишди ўтирганлар бир овоздан қўллари кўкка кўтариб, юзларига фотиҳа тортишар экан.

– Ўлим! – тасбеҳ ўгириб ўтирган мулла Умарнинг ёрдамчиси Юнус Холис ҳам бу сўзни баланд овозда такрорлади.

– Шохнинг аскарлари орасида нечта айғоқчингиз бор? – сўради Юнус Холис Акрам Зафарийдан.

– Тўртга!

– Тўртга жосус шу пайтгача нега топширикни бажара олмаяпти?

– Фурсат кутишмоқда. Ахир улар дабдурустдан ҳужум қилишолмайди.

– Бошқа йўл топишимиз керак, – деди Мудофаа ишлари бошлиғи Сайфиддин. – Шундай йўл топайликки, Шох Маъсуд бизнинг домимизга тушганини ўзи пайқамай қолсин.

– Кейинги пайтларда биз эгаллаб олган кўпгина ҳудудларга Шох Маъсуднинг аскарлари ҳужум қилмоқда. Халқ ичида унинг тарафдорлари кўпаймоқда. Ўтган бир ой ичида Шохга нисбатан ўн олти маротаба суиқасд уюштирдик. Афсуски, қўмондон омон қолди. Ҳозир унинг соқчилари аввалгидан ҳушёр бўлиб қолишган. Пашшанинг қанотини ҳам текшириб, олдига киритишмоқда.

– Кенгаш йиғилишидаги махфий гап-сўзлар, маълумотлар, ишлаб чиқилган режалар қўмондоннинг қулоғига етиб бораётгани мени ташвишлантирмоқда, – деди Мудофаа ишлари бошлиғи. – Қандаҳордаги лагеримизда элликта одамимиз портлатиб юборилди, «Тора-Бора» ғорида сақланаётган катта миқдордаги қурол-аслаҳаларимиз ўғирлаб кетилди, Абдурашид Дўстумни тинчителиш учун юборилган ўн нафар ҳуфиянинг ҳаммаси қўлга тушиб, боши узиб ташланди. Қўшинларимизнинг Ҳиротга уюштирадиган ҳужуми

фош бўлиб, одамларимизни асирга олишди. Жалободдаги аскарларимиз яшаётган гор портлатилди. Файзиободдаги техникаларимизни тортиб олишди. Покистондан кириб келган минг дона қурол-аслаҳа ва ўқ дорилар юкланган машина қўлга тушди, энг яқин одамларимиздан Файзуллоҳ ибн Аловиддин ўғирлаб кетилди. Англиядан келган йўриқчилар асирга олинди. Эргашнинг лагерида тайёргарликдан ўтиб бўлган камикадзеларнинг чодирини портлатилди. Бу ишларнинг тепасида Дўстум ва Шоҳ Маъсуд турибди.

– Кимдир режаларимизни уларнинг қулоғига етказмоқда. Ичимизда хоин бор! Абдурашид Дўстум ва Шоҳ Маъсуд эгаллаб турган ҳудудга уюштирадиган махфий жангимизни пайқаб қолишди. Одамларимиз улар томонидан қўйилган пистирмага илинишди. Демак, улар биздан ҳушёр, биздан чаққонрок!

– Куни кеча Маъсуднинг аскарлари қўшинларимизни Қундуз вилоятдан қувиб чиқаришди.

– Ҳозиргача бирортангиз қўмондонларни ўлдириш режасини ишлаб чиқдингизми? Мулла Умар ҳазратлари уларни бир ой муддат ичида йўқотиш вазифасини топширгандилар. Нега бу иш шу кунгача орқага сурилмоқда?

Ўтирганлар бошларини эгишди. Юнус Холис Зафарийга юзланди.

– Одамларингиз келтираётган маълумотларнинг бирортаси ўзини оқламади. Ёлғон ахборотларга ишониб, катта кучларимизни йўқотяпмиз. Менга аниқ жавоб беринг, бир ой ичида Шоҳ Маъсуднинг, Дўстумнинг қанча аскарларини асирга олдингиз? Қўлингизда катта куч бўла туриб, Дўстумни кичкинагина бир қишлоқдан қувиб чиқаролмаяпсиз!

– Жаноблари ҳақ сўзни сўзладингиз, биз кўп хатоларга йўл қўйдик, – деди Зафарий. – Буни қон билан ювсак-да кетмайди! Бир ҳафта муддат беринг, шахсан

Ўзим Шоҳ Маъсуднинг бошини кесиб, оёғингиз остига юмалатаман!

– Менга бошини келтираман, деб катта кетманг. Жони узилганини эшитсам ҳам дардим енгиллашади. Шоҳ Маъсуд ўн кун ичида ўлдирилмас экан, Зафарий жаноблари, ўзингизга шаҳар ўртасидан дор ясашингизга тўғри келади. Мен ва одамларим бошингизни сиртмоққа илиш учун ҳузурингизга боришимиз шарт эмас. Каллангизни ўз қўлингиз билан сиртмоққа илганингизни эшитсам бўлди. Бошингиз омон қолиши учун ҳозирданок одамларингизни ишга солинг. Шоҳ Маъсуднинг жони учун қанча маблағ кетса, хазинадан ишлатинг, – деди Юнус Холис айғоқчилар бошлиғига.

– Эшитишимга қараганда, яқин кунлар ичида қўмондон хорижлик оммавий ахборот воситалари ходимларига интервью бермоқчи эмиш, – деди кенгаш аъзоларидан бири. – Хуфияларингизни мухбирлар ичига киритинг. Улар бу имкониятдан фойдаланишсин!

– Хабарим бор, – деди айғоқчилар бошлиғи Юнус Холисга ўгирилиб. – Бироқ йиғин фақат Америка ва Европа давлатларидан келган мухбирларга мўлжалланганмиш.

– Дўстларимиз билан маслаҳатлашинг, ўшалар йўл кўрсатишади! Улар бизни ҳар жиҳатдан қўллаб келишмоқда! Ўйлайманки, таклифимизни хурсандчилик билан қабул қилишади.

– Бугуноқ улар билан учрашаман!

– Чеченистонга кетаётган олти нафар йўриқчиларни, қурул-аслаҳамиз ортилган машинани кимлар портлатганлигини аниқладингизми? – Юнус Холис мишраблар бошлиғининг ёрдамчиси Ходи Қамбарга юзланди.

– Текширув ўтказдик. Тирик қолган йўриқчи бу ишда Эргашнинг одамларининг қўли бор, деди.

– Ким экан ўша одам, сўрадингизми?

– Бўрон!

– Бўрон? Қайси Бўрон? – Юнус Холис чўчиб тушган одамдай гавдасини орқага ташлади. Ёрдамчиларидан бири шивирлади.

– Яқинда кенгашга аъзо бўлган йигит. Унинг олдида яна бир йигит бўлган.

– Бўлиши мумкин эмас! – деди Зафарий овози титраб. – У бизнинг одамимиз. Биз учун ишлаяпти!

– Афсуски, йўриқчи шундай кўрсатма берди. Қуrol-аслаҳалар юкланаётган пайтда у машина атрофида бўлган. Хатто, машинага чиқиб, тушган!

Маслаҳатчилардан бири қўшимча қилди:

– Жаноблари катта миқдорда маблағ сарфлаб, беш ойдан бери ажнабий йўриқчилар томонидан тайёргарликдан ўтган камикадзеларнинг портлатилишида ҳам Бўроннинг қўли бўлиши мумкин, тақсир! Яна шуни айтаманки, Эргашга нома олиб кетаётган уч нафар одамимиз айнан унинг ҳудудига киргандан сўнг изсиз йўқолган! Портлаш содир бўлган жойдан экспертлар тошлар остига яширилган гранатомётни топиб олишди. Унинг қўндоғига «Розиқ», деб ёзилган. Текшириш чоғида машинага айнан мана шу қуrolдан ўқ узилган.

Юнус Холисининг рангида қон қолмади.

– Розиқ ким?

– Ўзимизнинг аскарлардан бўлиб чиқди. У шериклари билан Эргашга Башир жанобларининг махфий мактубини олиб кетаётганида отиб ўлдирилганди. Одамларимиз уни ва шерикларининг жасадини тошлар орасидан топиб олишди. Мурдалар ёнидан мактуб чиқмади. Мухими шундаки, улар отиб ўлдирилмаган. Бўйинларига олмос қадалган. Буни фақат пухта тайёргарликдан ўтган жосусгина амалга ошириши мумкин.

Юнус Холис қалтираб кетди:

– Бўронни ҳозироқ тутиб, олдимга келтиринглар! Уни ўзим сўроқ қиламан. Бу ишларда қўли борлиги исботлангудек бўлса, илонларга қонини сўрдириб, устига тоғларнинг тошини бостираман!

– Бўрон ҳозир Башир жанобларининг топшириғи билан Қирғизистон чегарасига кетган.

– Нима сабабдан?

– Хаттоб жаноблари номига битилган махфий мактубни одамларимиздан бирининг қўлига топшириш мақсадида.

– Баширга хабар қилинг, Бўрон орқали юборилган пакетнинг муҳри бузилганми, йўқми, зудлик билан аниқласин! Агар бузилган бўлса, сизлар қўйган айбларни исботлаб ўтириш фойдасиз! – Юнус Холис миршаблар бошлиғига юзланди. – Одамларингизга тайинланг, Бўрон лагерда пайдо бўлиши биланоқ ушлаб, ҳузуримга келтиришсин! Яна бир топшириқ, унинг ўғилчаси Робия исмли аёлнинг қўлида. Уни ҳам бу ерга келтиринглар! Боласини оёғидан осиб қўйсак, айбини тан олишга мажбур бўлади!

– Бош устига, ҳазратим...

Зафарий жўнаш олдидан Юнус Холистан сўради:

– Бўроннинг ишлари ҳақида мулла Умар жанобларини огоҳ этайми?

– Ҳозирча шошилманг, биз барча айбларни бўйнига қўяйлик, кейин маълум қиламиз!

Зафарий «дўстлар» билан учрашгани уларнинг қароргоҳига жўнаб кетди.

Кутилмаганда мулла Умар Баширни йўқлаб қолди. У ўша заҳотиёқ ҳазратнинг ҳузурига жўнаб кетди. Йўл тинч эмасди. Шоҳ Маъсуднинг одамлари тунда шаҳарга кириб келган ва «Толибонлар»га қарши кутилмаган зарбаларни беришганди. Элликка яқин соқчи мулла Умарнинг қароргоҳини ўраб олишганди. Улар Баширнинг келишидан хабардор бўлишса керакки, машинадан тушиши биланоқ, уни ичкарига бошлаб киришди. «Толибонлар» етакчиси меҳмонни ўрнидан туриб кутиб олди.

– Хуш келибсан!

Башир унинг қўлларини олиб, кўзига суртди.

– Тангрим умрингизни узоқ қилсин, ҳазратим.

Мулла Умар меҳмонни туя жунидан ясалган кўрпачага таклиф қилди:

– Усама жанобларидан янги топшириқ олдим, – деди у қўлидаги тасбеҳни ўгириб.

– У зоти шарифнинг ҳайрли топшириқларини бажариш ҳаммамизнинг бурчимиздир.

– Баракалла! Не қилса ҳам Тангрим бизларни ягона мақсад йўлида бирлаштирган.

– Қуллуқ! – таъзим қилди айғоқчи.

Мулла Умар бир зум жим қолди, кейин Баширнинг чўзинчоқ юзига тикилиб, гапида давом этди:

– Қиблагохимизнинг мақсадлари – Чеченистондан русларни тезроқ ҳайдаб чиқариш. Минг афсуслар бўлсинки, ул ўлкада фанимларимизга қарши олиб борилаётган жанг бизни қувонтирадиган даражада эмас. Ҳаммамизга ойдек равшанки, Россия ҳукумати Чеченистоннинг мустақиллигини тан олмаяпти. Улар ўз армиясини, ҳарбий базаларини мамлакат ҳудудидан олиб чиқиб кетмаяпти. Мустақиллик учун курашаёт-

ган биродарларимизни ҳар томондан ўраб, танг аҳволга солиб қўймоқда.

– Кескин чоралар кўриш пайти келди! – фикр билдирди Башир.

– Чеченистон ҳукуматининг амалдаги раҳбари мухтарам Зелимхон Яндарбиев бир неча бор Москвага мурожаат қилди. Унинг талабларига қулоқ соладиган раҳбар топилмади. Ўзингга маълумки, Зелимхон олдимга келиб, мендан ёрдам кучлари сўраган. Унинг таклифларини ўша пайтнинг ўзидаёқ раҳнамомизнинг қулоқларига етказгандим. Жаноблари озодлик жангчиларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, рағбатлантириш мақсадида икки юз нафар синони (аскарни) ва катта миқдорда маблағ жўнатгандилар. Бахтга қарши, натижа биз кутгандек бўлмади. Шундан кейин биз Зелимхонга Москвага боришни, Борис Ельцин билан бир столда юзма-юз ўтириб, музокара ўтказишни ва бу музокарада фақат бир масала – ўрислар ўз армиясини мустақил Чеченистон давлатидан тезда олиб чиқиб кетиш масаласини ўртага қўйишни топширдик. Зелимхон таклифни қабул қилди.

– Музокаралар қачон ўтказилади? – юзи бир оз жиддий тус олган Башир Умарнинг сўзини кесди.

– Музокаралар ҳозир ҳам давом этмоқда. Яқин кунларда бир тўхтамга келамиз.

– Сиз Россия ҳукуматининг Яндарбиев билан бўлиб ўтадиган музокарасининг ижобий томонга ҳал этилишига ишонасизми? – кутилмаганда оғзидан чиқиб кетган саволдан Баширнинг юзи қизариб кетди.

– Назаримда сен Зелимхоннинг Борис Ельцин билан бўладиган учрашувига шубҳа билан қарамоқдасан?

Башир мақсадини яширмади.

– Руслар Яндарбиевни тан олмайди! Қолаверса, Усама жаноблари, «ўрис давлати ҳеч қачон мусулмонларга таҳдид солмайди», деб айтганлар.

– Ваъдалар берилаверади, сўзлар айтилаверади. Жаноблари вазиятга қараб иш кўришни яхши кўрадилар. Олампаноҳнинг Покистоннинг Лахур шаҳрида мухбирлар билан бўлган учрашув чоғида, «уруш кетаётган давлатлардаги мусулмонларни мунтазам равишда молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб тураман», деб очиқ айтганлар. Сен назоратга олган Эргаш ҳам у мухтарам зотдан йилига уч миллион доллар олиб туришини ўзинг яхши биласан. Араб давлатларидан бизнинг юртимизга келган 2000 минг нафар мужоҳидни ҳозиргача ўз ҳисобларидан бокмоқдалар. Бундан ташқари, Фаластин «Мусулмон биродарлар» жамиятининг бошлиғи Абдулло Аъзам жаноблари ҳам мусулмонларга «Хизмат кўрсатиш ташкилоти» томонидан катта миқдорда маблағ ажратганлар. Билиб қўй, Зелмхоннинг ортида катта куч турибди. Усама жаноблари яқин кунлар ичида ўзларининг ўнлаб тажрибали йўриқчиларини, маслаҳатчиларини, сиёсатчиларини, башоратчиларини Чеченистонга юбормоқчи бўлиб турибдилар. Яндарбиев Москвадан курук қўл билан қайтадиган бўлса, мамлакат ичида яшаётган русийзабон миллатларнинг бошига қандай савдолар тушишини одамзот узоқ йилларгача унутолмай юради! Қолаверса, Ельциннинг ҳаёти ҳам унинг қўлида. Биз шундай тактика ишлаб чиқдикки, агар Яндарбиев Москвада музокараларни ижобий ҳал этолмаса, Ельцин Грознийга ташриф буюришга ўз-ўзидан мажбур бўлади. Бу ердан ўз юртига соғ-омон кетишнинг эса иккита йўли бор. Яндарбиевнинг талабларини бажаради ёки...

– Ҳазратим, яқинда рус ҳукуматининг раҳбари Черномирдин: «Биз чечен жангарилари билан ҳеч қачон бир курси атрофида ўтириб, маслаҳатлашмаймиз», деб очиқ баёнот берди.

Мулла Умар бошидаги салласини тўғрилади.

– Биз шундай ишларни амалга оширамизки, унинг ўзи музокара ўтказишга шошиб қолади, – гапида давом этди мулла Умар ўнг кўзини боғлаб олган қора боғични кафти билан текислаб. – Энди асосий масалага ўтсак. Яндарбиев Усама жанобларидан жуда катта миқдорда қарз сўрамоқда. Олампаноҳ унинг илтимосини рад этмадилар. Элик миллион доллар инъом қилдилар.

– Аллоҳ у кишининг бойликларини бундан-да зиёда қилсин!

– Олампаноҳ куни кеча каминани хузурларига чақириб, «Бу гал маблағ билан ишончли одамни ҳам кўшиб жўнатишимиз керак, Яндарбиев аввалги пулларни нима мақсадда ишлатгани менга қоронғи бўлиб қолди», деб маслаҳат солдилар. Мен у зотнинг сўзларини маъқулладим.

– Ишончли одам топилдими? – сўради Башир мулланинг мақсадини тушуниб.

– Шу мақсадда сени бу ерга чақиртирдим. Биз топган одам Яндарбиевнинг ёнида юриши ва жаноблари томонидан берилган маблағнинг ҳар бир тийини қандай ишларга сарфланаётганининг ҳисобини олиши даркор. Жўнатадиган одамимиз ўта зийрак ҳамда ҳисоб-китобни яхши билиши даркор.

– Таклифингиз ўринли, – деди Башир. – Сиз кимни юборишни лойиқ топдингиз?

– Мен аввалига Эргашни танлагандим. Ўзинга маълумки, у Чеченистонда бўлиб, дўстларимизда яхши таассурот қолдирганди.

– Уни жўнатиб бўлмайди. Руслар ҳам, ўзбеклар ҳам қидиришмоқда. Интерпол изига тушган! Бундан ташқари, лагердаги вазият ўта қалтис. Одамлар тиф устида тургандек яшашмоқда. Эргашни жўнатадиган бўлсак, йигитлари қочиб кетади.

«Толибонлар» етакчиси чуқур ўйга толди ва ниҳоят сўради:

– Кенгашнинг янги аъзоси айни кунларда нима ишлар билан банд?

Башир гап Бўрон ҳақида кетаётганлигини дарров фаҳмлади:

– Жанобларининг ашаддий душмани бўлмиш Абдурашид Дўстумнинг изига тушган. Унинг ожиз томонларини ўрганмоқда.

– Унга бўлган ишончинг баландлигини биламан. Эшитишимга қараганда, кенгаш йиғинида ҳам яхши фикрларни билдириб, Амирий жанобларининг ҳамду саносига мушарраф бўлибди.

– Шундай! Бироқ у таклифимизга рози бўлармикин?

– Кўндирасан! Нима қилса ҳам унинг ватани – Афғонистон. Бизнинг йўлимизга юришга мажбур!

– У қачон жўнаши керак?

– Буни беш-олти кун ичида сенга маълум қиламан. Ҳозироқ у билан учрашиб гаплаш, тайёргарлигини кўрсин. Чеченистонга кетаётганини ҳеч ким билмасин. Ҳатто Эргаш ҳам!

* * *

Мулла Умарнинг хонасидан чиққан Башир Эргашга телефон қилди.

– Бўронни ҳозироқ менинг олдимга жўнатилинг!

– Уни Юнус Холиснинг одамлари олиб кетишди, – жавоб қилди Эргаш.

– Нимага?

– Машинадаги қурол-аслаҳаларни портлатишда қўли бор, деб гумон қилишмоқда!

– Бу қандай ярамаслик!

– Улар сўзларимга қулоқ солишмади, тақсир!

– Юнус Холиснинг куни битган кўринади!

Башир телефонни ўчирди ва машинасига ўтириб, Юнус Холиснинг идорасига жўнаб кетди...

ЮРТДА

Бу қишлоқда ҳафтанинг якшанба кунлари бозор бўлади. Водийнинг кўп жойларидан ҳунармандлар, деҳқонлар, косиблар ўз маҳсулотларини олиб келиб сотишади. Бозор ўртасидаги икки асрга тенгдош сада ўз тарихида илк бор танасига боғлаб ташланган инсоннинг оҳ-зорларига гувоҳ бўлди. Сададан йигирма қадам нарида раста бўлиб, унинг устига турли ўлчамдаги оёқ кийимлари териб қўйилганди. Сотувчи бир пайтлар нуфузли ташкилотда ишлаб, порахўрлиги туфайли вазифасидан четлатилган эллик беш ёшлардаги Тўйчи исмли одам эди. Ўзгаларга ҳамиша шубҳа ва гумон билан қаровчи бу кимса ўтган-кетганларнинг қўлидаги буюмлардан кўз узмасди. Унинг нигоҳи бир жуфт калишни қўлтиғига қистириб, оломон ичида кетиб бораётган йигитда тўхтади. Назарида, у растадаги калишлардан бирини ўғирлаб кетаётгандай эди.

– Тўхта! – Тўйчи йигитнинг ортидан қичқирди. Бироқ овозини ғала-ғовур ютиб юборганлиги боис, йигитнинг қулоғига етиб бормади. Тўйчи раста устидан ошиб ўтиб, одамларни суриб-туртиб, йигитга етиб олди. Қўлидан калишни юлиб олди.

– Халойиқ, ўғрини тутдим! – қичқирди у бир қўли билан йигитнинг билагидан чангаллаб, иккинчиси билан калишни баланд кўтариб.

Ўтаётган-кетаётганлар тўхташди. Бир зумда тумонат одам тўпланди.

– Мен ўғирлик қилмадим, ака! Калишни ўз пулимга сотиб олдим!

Тўйчи йигитга нафрат билан қаради:

– Тонма, хунаса! Қандай ўғирлаганингни ўз кўзим билан кўрдим. Шу билан башарангга солайми, аблах! Бу меники! Ўғирлагансан! – у баланд овозда бақириб, атрофдагиларнинг диққатини жалб қиларди.

«Ўғрини тутишибди», деган гап қанот қоқиб, оғиздан-оғизга ўтди. Бозорда «Адолат лашкарлари» гуруҳининг аъзолари юришганди. Улар етиб келишди.

– Биз – лашкарлармиз, нима гап? – сўради улардан бири дўкончидан.

– Ўғрини ушладим, – деди у калишни кўрсатиб. – Қўлтиғига қистириб кетаётганида тутдим.

Лашкарлар йигитнинг қўлларини қайиришди.

– Арқон келтиринглар! – улардан бири шерикларига буйруқ берди.

Қўли орқасига қайрилган, боши кўкрагига тегиб турган йигит нима дейишни билмай, қалтираб турарди. Ўзига нисбатан нафрат билан боқиб турган нигоҳларга қарашга ботинолмасди. Кўзларидан сизиб чиқаётган ёш ёноқларини ювиб тушарди. Атрофга тўпланганларнинг, «Бунақаларни боплаб адабини бериш керак, яхшиям лашкарлар бор», деган гаплари қулоғига чалиниб турарди. Бу сўзлар табиийки, лашкарларни руҳлантириб юборганди. «Ўғри»ни садага боғлашди. Картон қоғозга «Мен ўғриман», деган сўзни ёзиб, бўйнига илишди.

– Халойиқ, бундайларнинг юзига тупуриш керак! – деди оломон ичидан кимдир.

Уч-тўрт одам «ўғри»нинг юзига туфлашди. Томошабинлар борган сайин кўпайиб борарди. Кимдир қарғарди, кимдир сўқарди ва яна кимдир туртиб ўтарди.

– Ёшгина йигит экан, нима қиларди, бировнинг молини ўғирлаб?

– Бу ернинг одамига ўхшамайди!

– Йигит бечоранинг биронта яқини йўқмикин?

– Кўрган кунинг қурсин!

– Қўлини жоди билан кесиш керак!

– Пахсанинг тагига бостирсанг ҳам оз!

Одамлар орасини ёриб, кекса чол чиқди.

– Ҳой, мўминлар, бу йигитнинг ўғирлик қилганини дўкончидан бошқа ким кўрган? Бирорта холис борми? – сўради у атрофдагиларга қараб. Ҳеч кимдан садо чиқмади. Гала-говур босилди. Чол лашкарлардан бирининг ёқасидан тутди: – Урушда ҳам бундай пасткашликни кўрмаганман. Ҳеч бир халқ ўз миллатини бу қадар хўрламайди. Исботсиз, далилсиз одамни бир чайқовчининг гапига ишониб, айбдор қилишга ким ҳуқуқ берди, сенларга?! Сенлар ўзи кимсанлар, қанақа лашкарсанлар? Сенлар кимни қўриқлаяпсанлар?! Давлат йўқми, мелиса ўлдими? Ҳеч гапдан ҳеч гап йўқ муттаҳам бир юлғичнинг гапига учиб, бечора йигитни ўғри, деб бадном қилмоқчимисанлар?! Унинг фурурини синдирмоқчимисанлар? Бу болани сенлар ўз фарзандинг ўрнига қўйиб кўрдингми?

– Ҳов, ота, бизларни ким деб ўйлаяпсиз? Биз «Адолат лашкарлари»миз, юртни ўғрилардан, безорилардан ҳимоя қиламиз, деб қасам ичганмиз!

– Сен-а?! – қария лашкарнинг кўзларига боқди. – Сен п...нг қотмай, оқ-қорани танимай, халқни ҳимоя қилмоқчимисан?! Кимдан ҳимоя қиласан?! Ўз халқини ҳимоя қиладиган давлат бор, унинг эгаси бор, мелисаси бор, аскарлари бор! Биз ҳали давлатсиз, побонсиз қолганимиз йўқ! Илоҳим, кунимиз сенга ўхшаган мишиқиларга қолмасин! Индамасак, бошимизга чиқиб сийдигингни оқизасанлар! Худо сенларнинг қўлингга қаратгилик қилмасин! Бу йигитнинг ўғирлик қилганига мен ишонмайман! Кўзларига қара, устидаги кийимларига қара! Бечора одамга ўхшайди. Уни хозироқ қўйиб юбор!

– Магазинчи бизга ёлгон гапирмайди! Ахир у амалдор бўлиб ишлаган. Ўғриларни қўлга олишни биларди. Ана, қаранг, қўлида калиш турибди, далилий ашё эмасми бу? – лашкар ўзини оқлаш учун дўкончининг қўлидаги оёқ кийимини тортиб олди.

– Мен буни бошқа магазиндан сотиб олганман, – зўрға тилга кирди дарахтга боғланган йигит.

– Алдама! – ўшқирди лашкарлардан бири. – Қўлимизда далил бор, гувоҳимиз бор! – у калиш билан йигитнинг бошига солди.

– Урма! – боягидан товушини баландлатди қария. – Қўйиб юбор!

– Менга қаранг, ота, – деди иккинчи лашкар чолнинг олдига келиб. Улар атрофни ўраб олган одамларга ўзларини кўрсатиш ва ҳақликларини исботлаш учун жон-жаҳдлари билан чиранардилар. – Боя айтдим, биз – лашкарлармиз деб, бировни ноҳақ айбламаймиз. Худодан кўрқамиз! Бориб ишингизни қилинг, бизнинг ишга аралашманг! Ёки сиз ҳам шерикмисиз?!

Чол тутаб кетди. У чекинишни, чорасиз йигитни уларнинг қўлига топшириб кетишни истамасди. Лашкарлардан бири чолнинг қўлидан тортди.

– Кетинг бу ердан!

– Яқинлашма, пичоғим қонсираб турибди, ҳаммангни тилиб ташлайман! – деди чол қиндан пичоғини суғуриб. Лашкар қариянинг важоҳатидан кўрқиб чекинди. Одамлар бир чолга, бир лашкарларга қарашарди. Ҳақ билан ноҳақликнинг тўқнашуви эди, бу.

Оломоннинг орасини ёриб, ўрта ёшлардаги одам чиқди. Ҳамма унга қаради. Лашкарларнинг каттаси бўлса керак, деб ўйлашди.

– Мен тижоратчиман, – деди у овозини баландлатиб. – Бу йигитни танийман, калишни мендан сотиб олган! Ҳатто, беш сўм пули етмай, келаси бозор ташлаб кетишга сўз берганди!

Одамлар энгил тин олишди. Оғзидан бад сўзлар чиққан кимсаларнинг боши ҳам бўлди. «Адолат лашкарлари»нинг қаерга даф бўлишганини ҳеч ким кўрмай қолди. Бу уларнинг шармандали мағлубияти эди. Бу одамлар қалбидаги уларга бўлган ишончнинг сўниши эди. Чол арқонни кесиб ташлади. Йигит беҳуш йиқилди.

ИСТАНБУЛ

Чегечининг ўлимидан сўнг унга тегишли бўлган барча мол-мулклар ва тураржой бинолари қонун бўйича Гўзалга мерос сифатида қолиши лозим эди. Бироқ ота-бола ўртасидаги можаролардан хабардор бўлган соқчилар хўжайинлари ўлган куниёқ унинг бойликларини ўғирлаб қочишга тушдилар. Гўзал бу ишнинг олдини олиш мақсадида ишончли соқчиларни олиб қолди ва уларнинг ойлигини икки баробарга кўтарди. Ўғриларни тутиб келишни буюрди. Соқчилар уларни тез орада тутиб келиб, Гўзалнинг оёғи остига тиз чўктиришди. У бевафо хизматкорларига раҳм-шафқат қилмади. Бўйниларига тош боғлаб, тириклай денгизга чўктириб юборди.

Гўзалга падарининг беҳисоб бойликлари қатори, темир сандиғида сақланаётган муҳим ҳужжатлар ҳам мерос қолганди. Отасининг ишларидан хабардор бўлганлиги сабабли, бу ҳужжатларнинг нималарга қодирлигини, қолаверса, Амирий зудлик билан етиб келишини ва қоғозларни талаб қилишини биларди. Гўзал отасининг жасадини тупроққа қўйган куни туни бўйи мижду қоқмай, қоғозларни бирма-бир кўздан кечирди ва уларнинг кутганидан ҳам муҳимлигини тушунди. Махсус хизмат идораларининг ходимлари бежиз отасининг изига тушмаганини, унинг сирли ўлимида айнан ўшаларнинг қўли борлигини англади.

Гўзал Амирийнинг келишини кутарди. Хужжатларнинг барчаси унинг ташкилоти томонидан узоқ йиллар давомида ишлаб чиқилгани, ташкилотнинг Осиё мамлакатлари, шунингдек, Европа давлатларида ҳам амалга оширилиши мумкин бўлган режалар, ўнлаб давлатларда иш юритаётган жосусларга топширилган ўта муҳим вазифалар, уларнинг шахси билан боғлиқ маълумотлар, энг асосийси, истаган пайтда ўз-ўзини портлатишга тайёр камикадзеларнинг исм-шарифи, манзили сақланарди. Бундан ташқари, қурол-яроғ ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи ихтирочилар, оммавий қирғин қуроллари ишлаб чиқариш, одамларни фалаж қилиш, ақлдан оздириш, сув ҳавзаларини захарлашда ишлатиладиган махсус дориларни тайёрлаш билан шуғулланувчи кимёгарларга берилган махфий топшириқлар, дунёнинг бир қатор давлатларида кули кўкка совурилиши лозим бўлган бинолар, иншоотлар, ҳарбий объектлар, завод-фабрикалар, сувости ва устида юрадиган танкерларнинг йўналишлари ҳам жой олганди. Гўзал уларни кўздан кечириб, Амирийнинг ташкилоти нималарга қодир эканлигига ва бу ишларнинг тепасида айнан отаси турганига амин бўлди. Гўзал қоғозларнинг ичидан кераклисини ажратиб, яширишга қарор қилди.

Чегечининг вафоти тўғрисидаги хабар Амирийнинг қулоғига ҳали унинг жасади тупрокқа қўйилмасдан аввал етиб борди. Шу заҳотиёқ юрагини хавотир ўртади. Ўзини қўйгани жой тополмай қолди. Уни сафдошининг ўлими эмас, аксинча, қўлидаги хужжатлар ташвишга солганди. Улар бегона қўлга тушса, кенгашнинг сири фош бўлади, юзлаб одамлар темир панжара ортида ўтиради, жаҳоннинг бир қатор мамлакатларидаги банкларда сақланаётган миллионлаб пуллар мусодара бўлади.

У Туркияга парвоз қилишга мажбур бўлди. Шошилининг сабаби шунда эдики, бу ўлкадан янги одамлар топишни, сафини аввалгидек мустаҳкамлашни, Афғонистондаги тўдани бевосита ўзи бошқаришни ўйлаганди. Истанбулдан ўзига янги қароргоҳ сотиб олиш мақсади ҳам йўқ эмасди.

Амирий эртаси куни Гўзалнинг уйида пайдо бўлди.

– Бошингизга тушган мусибатни эшитиб, чуқур кайғуга ботдим, хоним. Менинг таъзиямни қабул қилинг. Билсангиз, биз падарингиз билан йигирма йиллик қадрдон дўст эдик. Кенгашнинг ишига оид маълумотлар у кишининг қўлида сақланарди. Ижозат берсангиз, ўша қоғозларни олиб кетсам.

– Отам ўлими олдидан сизни кўп эсладилар, – деди Гўзал Амирийнинг мақсадини тушуниб. – Бироқ сиз айтган қоғозлардан мен мутлақо беҳабарман.

Амирийнинг тили қотиб қолди. «Ҳақиқатан ҳам қиз беҳабарми?» деб ўйлади. Унга ортиқча саволлар бериб, қизиқишини уйғотишни истамади. Назарида, азадор қиз отасининг жасадини бағрига олган тупроқ совумасдан бундай қоғозлар билан қизиқмаслиги табиий эди.

– Рухсат берсангиз, мен дўстимнинг ишхонасидаги ҳужжатларни кўздан кечирсам.

Гўзал эътироз билдирмади. Меҳмонни отасининг ишхонасига кузатиб қўйди.

– Бемалол ишлашингиз мумкин, ҳеч ким сизга халақит бермайди.

Амирий қонсиз лабларида сунъий табассум билан миннатдорчилигини изҳор қилган бўлди. Гўзал чиқиб кетиш олдидан темир сандиқнинг калитини ҳам топширди. Қария ўзини хотиржам сизди. Ҳужжатлар жойида турганига ишонди. У шошмасдан иш бошлади. Аввал тортмадаги қоғозлар билан танишди, кейин темир сандиқни очиб, бир кўтарим жилдларни олди.

Уларни варақлаб, кўз югуртириб чиқар экан, излаган қоғозларини тополмай юраги гаш бўлди. «Қаёқда қолган бўлиши мумкин? Нахотки Чегечининг жонига қасд қилганлар уларни олиб кетишган бўлса? Йўқ, бу хонадонга бегона одам киролмайди, кирганда ҳам қоғозларни тополмайди.»

Кекса жосуснинг хаёлига келаётган ўйлар баданини музлатиб, юрагини хаприқтириб юборди. У ўрнидан турди ва бориб сандикни синчиклаб кўздан кечирди. Афсуски, дилига нур соладиган қоғоз топилмади. Хаёлида ягона савол айланарди: «Гўзал сандикни очган, қоғозларни яширган!»

Чол икки қўлини сандиқ қирғоғига тираб турар экан, димоғига антиқа ис урилди. Бу аёллар ишла-тадиган атир иси эди. Амирий шубҳасининг ўринли эканлигига амин бўлди. Ташқарига чиқиб, Гўзалга рўпара бўлишдан аввал қоғозларни такроран кўздан кечиришга қарор қилди. Шу чоғ ичкарига қизнинг ўзи кириб келди.

– Хўш, излаган нарсангизни топдингизми, афандим?

Қизнинг овози Амирийнинг қулоғига худди масхара қилаётган одамнинг овозидек ёқимсиз эшитилди ва бундан аччиқланди:

– Афсуски, тополмадим. Балки отангиз уни бошқа жойга яширгандир? – ўзини зўрға босиб сўради қария. Уй бекаси ҳам қариянинг мулойим сўзлари замирида аччиқ кесатиқ ҳамда ўтли ғазаб пинҳонлигини пайқади:

– Сизга отамнинг хонасини кўрсатдим. У бошқа хонада ишламасди ва ишга оид барча хужжатларни шу сандиқда сақларди. Балки яхшироқ қарамагандир-сиз? – деди.

– Назарим тушмаган жой қолмади. Барча қоғозларни варақлаб чиқдим. Яқин ўртада бу хонага нотаниш одам кирмаганмиди?

Амирий босиқлик билан сўзласа-да, овози титраб, асабийлашаётганини фош қиларди.

– Уйимиз ҳамиша отамнинг сиз каби олисдан келган азиз меҳмонлари билан гавжум бўларди, афандим. Уларнинг қай бирларини назарда тутаётганингизни айтсангиз?

Амирий ростмана аччиқланди:

– Мени майна қилманг, хоним, хужжатлар турадиган сандиқ отангизнинг вафотидан кейин очилган. Очилганда ҳам эркак кишининг қўли билан эмас, сиздек оқ билакли ойимчанинг қўли билан очилган!

– Мендан шубҳаланияпсизми?

– Шубҳаланишимга асосим бор!

– Исботланг!

Амирий ёнидан соч толасини олиб кўрсатди.

– Нима бу? – қиз пинагини бузмади.

– Наҳотки соч толангизни танимаган бўлсангиз!

– Бу соч меники эканлигини қайдан била қолдингиз? – деди безътиборлик билан. – Икки энлик соч эркакларда ҳам бўлади!

Амирий нима дейишини билмай, тили қотиб қолди. Хонага хизматкор аёл кирмаганида Гўзал ўзини оқлаш учун яна нималар деган бўларди, бу ёғи энди бизга қоронғи эди...

– Хоним, фарзандингиз уйғонди!

Гўзал меҳмонга енгил таъзим қилиб, уни хонада танҳо қолдириб, чиқиб кетди. Остонадан ўтаётганида кўнглига келган гапни айтди:

– Балки назарингиз тушмаган бирор жой қолгандир? Яхшилаб изланг, зора, топилиб қолса!

Амирий титраётган қўлини костюмининг чўнтагига солди ва тўшпончанинг совуқ дастасидан маҳкам чангаллаб уни суғурди. Бу пайтда Гўзал кўздан ғойиб

бўлганди. Амирий қўлига қуролини олди ва қизнинг ортидан эргашиб, унинг хонасига кириб борди.

Шу жойда биз ҳикоямизнинг давомини кейинга қолдириб, ҳужжатларнинг йўқолиши хусусида ўқувчиларимизни огоҳ қилсак.

* * *

Оғир хасталикка чалиниб, эс-ҳуши кирди-чиқди бўлиб, тўшақда ўлим шарбатига ташна бўлиб ётган Чегечининг кийимларини алмаштириш, таҳоратини янгилаш, овқатлантириш Ҳасаннинг зиммасига юклатилганди. Қария ёнига келиб-кетаётган одамларни танимай қолганди. Ҳасан деярли ҳар соатда қариянинг оғзига дори томизарди. Ўша куни Чегечининг кийимларини алмаштираётди, ёстиқ остидаги калитга кўзи тушиб қолди. Бу ҳужжатлар сақланадиган пўлат сандиқнинг очқичи эканлигини билди. Хонада ўзидан бошқа кимса йўқ, Гўзал иш билан шаҳарга тушиб кетган, соқчилар пастда тушлик қилишаётганди. Бундан фойдаланиб қолиш лозим эди. Ҳасан сандиқни очиб, бир кўтарим қоғозларни олди. Улар ичидан ўзи излаган ҳужжатларни топди. Уларни шу ҳолда олиб чиқиб кетиб бўлмасди. Хизматкорлар шубҳаланиб қолиши мумкин. Ҳасан сигарета доналари титилиб, мохоркаси сочилиб кетган киссасидан телефонни олиб, қоғозларни биттама-битта суратга олди. Кейин жилдларни боягидек тахлаб, жойига солиб, сандиқни қулфлади. Калитни жойига қўйди.

Ҳасан резидентга қўнғироқ қилди.

– Сиз билан учрашмоқчиман.

– Ярим соатдан кейин денгиз бўйидаги ошхонада қут. Ҳасан айтилган жойга кечикиб етиб борди.

– Мен ҳужжатларни топдим, – деди у қўл телефонини резидентнинг олдига суриб.

– Хужжатлар биз излаган маълумотлар эканлигига ишончинг комилми?

– Шундай!

Улар аппаратларини алмашишди.

– Бугуноқ юртга қайт! – деди резидент. – Энди бу ерда қолишинг хатарли.

– Бирдан йўқолиб қолсам, Гўзал мендан шубҳаланади. Яна бирор ҳафта туриб кетаман.

– Амирий келиши мумкин.

– У билан танишсам, ёмон бўлмасди.

– Унинг кўзига кўринмаганинг маъқул. У синчков, хар нарсага шубҳа билан қарашга одатланган. Хужжатларнинг титилганини сезиб қолса, сени азоблаши мумкин.

– Мен ҳеч қандай из қолдирмадим.

Резидент ўрнидан турди. Ҳасан уйга қайтганида, Чегечи жон таслим қилганди.

* * *

Юзи таниб бўлмас даражада ўзгариб кетган Амирий хонага кириб келганида фарзандига кўкрак сути бериб ўтирган Гўзал унинг вазоҳатини кўриб, юраги сесканиб кетди. Қиз чолнинг косасига сизмаган кўзларига, кейин оқариб кетган афтига ва ниҳоят, қўлидаги тўппончага назар ташлади. «Наҳотки отиб ташласа?» деган фикр хаёлидан ўтди. Қичкириб юборишдан ўзини зўрға тийди. Боласини бағрига қаттиқроқ босди ва отилиши керак бўлган ўқ чақалоғига тегиб кетмаслиги учун гавдасини тескари буриб олди. Амирий қизнинг тепасига келди. Кўрқув туфайли Гўзалнинг кўкрагидан сут қочганди ва очиққан боласи сийнасини тишлаб олганини ҳам сезмади.

– Хужжатларни қаерга яширдинг?! – ниҳоят, сўради Амирий. – Гапир, айтмасанг, болангни отиб ташлайман!

Хонада жонига оро кирадиган, боласини тўппончанинг ўқидан ҳимоя қиладиган хизматкорлар ҳам, ҳатто Ҳасан ҳам йўқлигини ўйлаган қиз атайин овозини баландлатди:

– Боя айтдим-ку, билмайман, деб!

– Бу уйда сен билмайдиган нарсанинг бўлиши мумкин эмас! Гапир, хужжатларни қаерга беркитдинг?

– Ҳазратим, мен ростдан ҳам билмайман!

Амирийнинг назарида қиз ёлғон сўзлаётгандек туюлди. Гўзалнинг қўрқув акс этган кўзлари ниманидир яшираётганини фош қилиб турарди. Чол қиз ўтирган жойга яқин келди ва тўппончанинг учини гўдакнинг пешонасига тиради.

– Боламга тегманг! – Гўзал чақалоқни маҳкамрок қучоқлаб, йиғлаб юборди.

– Бир дақиқа муҳлат, айтмасанг, отаман!

Чолнинг вазоҳати қўрқинчли эди. Айтган гапидан қайтмаслиги билиниб турарди. Ялиниб-ёлвориш билан ахдидан қайтариб бўлмаслигини тушунган Гўзал баттар қўрқди. Фарзандини тўппончанинг ўқидан асрайдиган нарса ҳақиқатни айтиш, хужжатлар яширилган жойни қўрсатиш эди. Қарияга бу жимжитлик ёқмади.

– Муҳлат тугади! – Амирий тўппончанинг оғзини боланинг пешонасига қаттиқроқ тиради. Гўдак йиғлаб юборди. Гўзал қўрқиб, «айтаман», деган сўз оғзидан чиқиб кетганини ўзи сезмади.

Амирий гумони тўғрилигини тушунди, тўппончани боланинг пешонасидан олди.

Гўзал жим эди. Бола эса биғиллаб йиғларди. Тоқати тоқ бўлган Амирий сўради:

– Гапир, қайси тешикка тикқандинг?!

- Хонада...
- Қайси хонада?
- Ўзимнинг хонамда!
- Кўрсат!

Гўзал боласини бағрига босганича, ортидан чолни эргаштириб, хонасига кирди. Шкафнинг остидан яширган қоғозларни олиб, Амирийнинг қўлига тутқазди.

– Мана, ҳаммаси, биронта варағига ҳам тегмаганман!

Амирийнинг хаёлига бошқа фикр келди.

- Нима мақсадда яширган эдинг, буларни?
- Ўзим... шунчаки!
- Кимгадир топширмоқчи бўлгандирсан?

Чолнинг саволи қизни баттар қўрқув тўрига ўрарди. У титрарди. Боласи эса биғилларди.

– Гапир! Кимга топширмоқчи бўлгандинг?!

Қоғозлар остида отасининг тўппончаси борлиги Гўзалнинг ёдига тушиб қолди. Уни олиб, Амирийни отиб ташлагиси келди. Қўлини қурол томон чўзди. Амирий буни пайқаб қолди.

– Ортикча ҳаракат қила кўрма, қизим!

Гўзал худди чўғни ушлаб оладигандек қўлини тортиб олди. Чол саволини такрорлади:

– Сен бу қоғозларни кимга бермоқчи эдинг?!

Гўзал оғзига қулф тушгандек чолнинг саволига жавоб қайтара олмади.

- Айтасанми ёки...
- Ҳеч кимга! – минғирлади қиз.
- Унда нега яширдинг?!
- Ўғирлаб кетишларидан қўрққандим.
- Кимлар ўғирлаб кетиши мумкин эди?
- Уйимизга ҳар тоифадаги одамлар келади, афандим. Уларнинг қай бирига ишонишимни билмасам...
- Сен айтган одамлар кимлар? Уларни танийсанми?

Гўзал энди таваккал қилиши, нима бўлса ҳам бу одамни тезроқ уйдан чиқариб юборишни ўйларди.

– Афсуски, уларнинг ҳеч қайсиларини танимайман!

– Унда нега шубҳаландинг? Бирор асосинг борки, ҳужжатларни яширгансан!

– Тангрини ўртага қўйиб қасам ичаманки, ҳақиқатан ҳам мен падаримнинг олдига келадиган одамларни танимайман!

– Танимаган одамларингдан шубҳаланишинг қизиқ. Балки улар нима тўғрисида гаплашишганини эшитгандирсан?

Амирий томонидан берилаётган саволлар Гўзални тубсиз жар қаърига тортиб бораётгандай эди. Қиз ҳам, унинг қучоғидаги гўдак ҳам ҳиқиллаб йиғларди.

– Ўзгаларнинг сўзларига қулоқ тутишга одатланмаганман, афандим!

– Юрагим сезиб турибди, сен кимлар биландир алоқадасан! Ҳужжатни уларга етказиб бермоқчи бўлгансан! Айтмоқчи, покистонлик Ҳасан деган йигитга турмушга чиққанмишсан? Эринг қаерда?

– Бозорга кетган.

– Қачон қайтади?

Гўзал бирдан Амирий Ҳасанни бекорга сўрамаганини, унинг пешонасига ҳам тўппонча тираб қийнаши мумкинлигини ўйлади.

– Билмадим...

Қария тўппонча учини боланинг пешонасига тўғрилади.

– Саволимни эшитмадинг чоғи, мен Ҳасан қачон келади, деб сўрадим, – унинг юзи боягидек қўрқинчли тус олганди.

Гўзалнинг қаттиқ қўрққанлигини кўзлари сотиб қўйди.

– Келадиган вақти бўлди.

– Кўрдингми, бу савил аҳмоқни ақли қилади, ёлғончини ростгўйликка ўргатади, – деди тўппончани кизнинг қўзига яқин келтириб.

Амирий кўз қири билан дераза ортини кузатиб турарди. Ҳовлида хизматкор аёлдан бошқа ҳеч ким қолмаганди. Амирий Гўзални аллақачон бир ёқли қилиши мумкин эди. Бироқ кутилмаганда хаёлига Ҳасан келиб қолди. Уни кутишга мажбур бўлди. Шубҳасининг бир учи унга бориб тақалмаганида аллақачон бу хонани қонга бўяб, тарк этган бўларди. Ниҳоят, кўча эшик очилди ва ичкарига Ҳасан кириб келди. Амирий Гўзалга яқинлашди. Қизнинг юраги патиллади. Қария мусибат оловини ёқмоқчилигини кўнгли сезди.

– Мен ҳамма гапни айтдим, яна нима истайсиз?

Қариянинг нияти ёмонлигини юзига ёйилган совуқ табассум фош қилиб турарди.

– Ўзингга ўхшаркан, – Амирий гўдакка ишора қилди. – Кўкрагингни тут!

Бу сўз Гўзални боласига қарашга мажбур қилди. Сийнасини тутган захотиёқ бола ухлаб қолди. Чол шуни кутганди. Тўппончанинг қўндоғи билан Гўзалнинг энсасига урди. Боши ёрилган, қизил қонга қора сочлари бўялган аёл боласини қучоқлаганча мўйсафиднинг оёғи остига йиқилди. Амирий қўшни хонага ўтди. Ҳасанни шу ерда кутиб олмоқчи бўлди. Ичкарига Ҳасан кириб келди. Хонадаги совуқ сукунатдан ичкарида нимадир бўлганини сезди. Амирий тўппончасини ушлаганча эшик ортида турарди.

– Гўзал, қанисан?

Жавоб бўлмади.

– Гўзал!

Ҳасан эшик ортида кимдир турганини сезди ва кескин бурилди. Юзини соқол қоплаган, совуқ башарали, кўзлари чакнаб турган кекса одам боши узра кўтарган

тўшпончанинг дастаси билан йигитнинг миясига урди. У ўзини четга олишга улгурмади.

Амирий керакли қоғозларни олиб, ташқарига чиқди. Хизматкор аёл унинг чиқиб кетаётганига кўзи тушмади. Амирий такси ёллаб, меҳмонхонага жўнади. Энди бу ерда узоқ қололмаслигини, Гўзал ҳушига келса, полициягами ёки яқинларигами хабар бериб, уни тутиб келтиришни буюриши мумкинлигини ўйлади. Амирий шунча ташвиш билан юртига қайта олмасди ҳам. Башир билан учрашиб, бўлиб ўтган ишлардан уни огоҳ қилишни ўйлади.

АФФОНИСТОН

Аҳмад Шох Маъсуднинг мухбирлар билан ўтказадиган мулоқотига қисқа вақт ажратилганди. Учрашувга ўн иккита давлатдан мухбирлар келишганди. Ўша куни саркарданинг кайфияти у қадар яхши эмасди. Соқчилар бошлиғи учрашувни бошқа кунга қолдиришни айтди, бироқ маслаҳатчилар розилик беришмади. Мухбирлар кичкинагина хонага тўпланишди. Уларнинг ичида Зафарийнинг одами ҳам бор эди. Бир кун аввал унинг қўлига хорижий давлат паспортини топширганди. Суратга олиш аппаратини ишлатиш сирларини ўргатишганди. Ичкарига кирганида нота ниш одамлардан бири унинг қулоғига шивирлади:

– Олдинги қаторга ўтма, ўртада тургин. Шох Маъсудни саволга тутишларини кут. Сухбат авжига минганда қизил тугмачани босасан! Ҳаяжонланма, қўлинг қалтирамасин! Ёнингдагиларга қарама, икки кўзинг камерада бўлсин! Акс ҳолда, соқчилар шубҳаланиб қолишлари мумкин.

Нотаниш одам маслаҳатни бериб, кўздан ғойиб бўлди. Зафарийнинг одами мухбирлар билан қароргоҳга

кирди. Саркарда ичкаридан чиқиб келди. Тасвирчи камерани қўлига олди. Объективни Шоҳ Маъсудга тўғрилади. Вужуди аллақандай ҳаяжондан титрай бошлади. Қўлидан камера тушиб кетадигандек қалтирарди. Хонани ўраб олган соқчилар Зафарийнинг одами қаттиқ ҳаяжондалигини, камерасининг тинимсиз титраётганини пайқашмади. Чунки у мухбирлар орасида қолиб, тансоқчиларнинг кўзларига яхши кўринмасди.

Шоҳ Маъсуд саволлар гирдобига тушиб қолди. Сухбат қизиқ кетди. Совуқ тер босган тасвирчининг бармоғи суратга олиш тугмачаси устида турган бўлса-да, босишга шошилмасди. Босса нима бўлишини биларди. Назарида вақт ўтаётгандек, сухбат якунланадигандек туюларди. Ички туйғулари жунбишга келди. Юрагининг қаъридан нидо келди: «Қайт бу йўлингдан, бармоқларингни тугмачадан ол, акс ҳолда, ўзинг қолиб атрофингдаги гуноҳсиз, беайб одамлар ҳам ўлиб кетади!» Айни чоғда унинг қалбида кўнглидан кечаётган фикрларга қарши иккинчи фикр уйғонганди. У ҳам ўз ҳукмини ўтказишга уринарди: «Ваъда бергансан, хиёнат қила кўрма! Топширикни бажарманг, сени отиб ташлашади. Қани, ўзингни қўлга ол, тугмачани бос!»

Сухбат яримлаганди. Тасвирчининг вужуди қаттиқроқ титрарди. Қўлидаги камера тушиб кетадигандек чайқаларди. Қўмондоннинг кўзи айнан бешинчи камера ушлаб турган тасвирчига тушди. «Нега ҳаяжонланмоқда, кўзлари худди ўлимни кутаётган одамдек бежо. Шоҳ Маъсуд кўз қирини соқчиларига ташлади. Бироқ уларнинг бургуткўзлари бошқа томонда эди. Мухбирларнинг кетма-кет бераётган саволлари тугамасди. Саркарда берилган саволларга қисқа ва лўнда жавоб қайтарар ва тезроқ мухбирлар

даврасини тарк этишни ўйларди. Нихоят, Шоҳ Маъсуднинг безовталанганини соқчилар тушуниб қолишди. Улардан бири олдинги қаторга ўтди. Унинг эътиборини бешинчи камера олдида безовталаниб турган мухбир тортди. У тасвирчига ўхшамасди. Тансоқчи мухбирлар орасини ёриб ўтиб, тасвирчининг орқа томонида пайдо бўлди. Бироқ қўли етиб бормади. «Мухбир» ўзи томон келаётган соқчини кўриб қолди. Қўрқув унинг қўлларини ҳаракатга келтирди.

Бомба парчалари Шоҳ Маъсуднинг баданини тешиб юборди. Қорайган ва титилиб кетган юзидан қон томарди. Кучли тўлқин эшик олдига улоқтириб ташлаганди уни. Мурдалар қора тутун босиб, тупроклари тўзиб кетган ерда чўзилиб ётар, ярадорлар оғриқдан инграшар ва йиғлашарди. Ҳавони аччиқ ҳид босган, қора тутун булутлар мисоли ер бағирлаб сузарди. Соқчиларнинг айримлари ўлган, ярадорлари ўринларидан туришга ҳаракат қилишар, тириклари эса тутун ичидан саркардани излашарди. Жангчилар тезда қуролланиб, атрофни ўраб олишди.

Соқчилар Шоҳ Маъсудни кўтариб, чодирга олиб киришди. Шифокорлар ёрдам кўрсатишди. Ҳаётини сақлаб қолиш учун курашдилар. Бироқ унинг жароҳатлари жиддий эди. Зудлик билан операция қилиш лозимлигини айтишди. Соқчилар Тожикистон ҳукумати билан боғланиб, Шоҳ Маъсуднинг ҳаёти хавф устида эканлигини маълум қилишди. Душанбе қўмондонни пойтахтдаги ҳарбий госпиталга жойлаштиришга розилик берди. Қўмондонни вертолётга олиб чиқишди. Учувчилар йўналишини Душанбе томонга буришди. Уларни пойтахтда «Тез ёрдам» машиналари кутарди. Россия ва Тожикистоннинг таниқли жарроҳлари операция хонасига чақиртирилганди. Афсуски, Шоҳ Маъсуд вертолёт чегарани кесиб ўтаётганида жон таслим қилди...

ЖАЛОЛОБОД

Сейдахмедов ичкари кирди-ю, тўрда ўтирган одамга кўзи тўхтади. Қаршисидаги кимса шаҳар ҳокими эмас, балки «Толибонлар» етакчисининг ёрдамчиси Юнус Холис эканлигини билди.

– Сен ким бўласан?

– Шаҳар губернаторининг ёрдамчиси! – жавоб берди чекист.

– Одамларингни кўргани келдингми?

– Олиб кетгани!

– Жуда баланддан келдинг-ку! Ҳукуматинг биз қўйган талабга рози бўлмагунча, улар зиндонда ётади!

– Зиндонда?!

– Ажабланма, биз асирларни ташқарида сақламаймиз!

– Адолатсизлик! – эътироз билдирди Сейдахмедов.

– Уларни ер остида ушлаб туришингиз учун қандай гуноҳ ва айблари сабаб бўлди?!

– Сенинг давлатинг қонунларида бундай жазо йўқдир, аммо бизнинг ўрганса арзийдиган ва бошқаларга ибрат қилиб кўрсатадиган жазо усулларимиз бор. Истасам, сени ҳам ҳозир ватандошларинг олдига ташлаиб қўйишим мумкин! Ўйлайманки, бизнинг таклифимиз сенинг ҳукуматинг томонидан қабул қилинган бўлиши керак. Шундайми?

– Ҳукуматим сизлар қўйган таклифга ҳеч қачон рози бўлмайди!

Юнус Холиснинг туси ўзгарди.

– Унда одамларингни қайтиб кўрмайсан. Биз шаҳар марказига дор ясаб, осамиз!

– Улар дорга осиладиган гуноҳ қилишмаган, аксинча, сизлар ватанимиз чегарасини бузиб кириб, уларни гаровга олиб келгансизлар!

– Бошинг жойида туришини истасанг, тилингни калта қил!

Сейдахмедов рўпарасида ўтирган қора саллали ёрдамчи ҳар қандай ишдан қайтмаслигини, у билан эҳтиёт бўлиб гаплашиш лозимлигини тушунди.

– Бошқа талаб қўйинг, бажарамиз, – деди муросага келиш мақсадида.

– Яна қандай талаб қўйишим мумкин? – истехзоли жилмайди ёрдамчи.

Чекистнинг боши қотди. Сўнгги имкониятни ишга солди.

– Мени мулла Умар билан учраштиринг.

Холиснинг қошлари чимирилди.

– Ҳазратим сени қабул қилмайдилар. Мен у кишининг номларидан иш бажараман!

– Мен бандилар учун товон тўлайман!

– Сотиб олмоқчимисан?

– Пул ҳаммага керак!

– Қанча узатмоқчисан?

– Сиз сўранг!

– Бир миллион доллар!

– Ҳозир Қирғизистон давлатининг банкида ҳам сиз сўраган ақча йўқ.

– Унда эллик дона «Калашников» берасан!

– Армиямиз энди шаклланыпти, руслар қуролларини олиб чиқиб кетишган! Ҳар бир асир учун юз мингдан тўлайман!

– Сенларда одамнинг боши арзон тураркан, – ёрдамчининг бир оз юмшагани сўзларидан билинди.

– Бўладиган гапни гаплашайлик.

Юнус Холис, гап тамом, дегандек, ўрнидан турди. Сейдахмедов қуруқ қўл билан юртига қайтолмасди.

– Яхши, юз эллик минг доллардан тўлайман. Ўйлаб кўринг, катта пул ваъда қиялман. Уларни ўлдирсангиз, фақат ютқазасиз.

– Лекин сенинг раҳбарларинг бизнинг нималарга кодирлигимизни билиб қўйишади!

– Бегуноҳларнинг боши дорга илинса, миллионлаб одамлар сизнинг қонунларингиздан нафратланади. Дунёга шарманда бўласиз!

Ёрдамчи бугун бўлмаса эртага уларни озод қилишга мажбур эди. Тутқунлар билан Баширнинг одамлари бир ҳафта ишлашди. Икки кун олдин Баширнинг ўзи унга асирларни қийнамасликни, ортидан одам келса, қўйиб юборишни тайинлаганди. Бироқ у ҳам уч-тўрт танга ишлаб олишни ўйлади. Бекордан-бекорга қўйиб юбориш кимга ҳам керак?

– Ҳар бир бош учун икки юз мингдан тўлайсан. Бу охирги қарорим! – деди.

– Ишонсам бўладими?

– Пулни тўласанг, одамларим сизларни чегарагача кузатиб боришади.

Сейдахмедов ташқарига чиққанида Шерхонни тополмади. «Қаерга даф бўлди? Қочиб кетдими? – катта пулни қўлига тутқазиб, хато қилганидан пушаймон бўлган чекистнинг бадани музлади. – Энди нима қиламан? Пулни тўламасам, жангарилар уларни зиндондан чиқармайди. Шунча кундан бери қилинган ҳаракатим ҳавога учиб кетади-ку!»

Ташқаридан оёқ товушлари эшитилди. Ичкарига Шерхон кириб келди. Сейдахмедовнинг кўнгли жойига тушди.

– Келишдингларми? – сўради Шерхон бепарволик билан.

– Пулни бер!

– Кўндиришингга ишонгандим. Айтмаганмидим, бу мамлакатда ҳамма нарсани пул ҳал қилади, деб, – Шерхон тугунни узатди.

Сейдахмедов Юнус Холиснинг ҳузурига қайтди.

– Айтганингиз, санаб олинг!

Пулни кўриб, ёрдамчининг тунд юзи ёришиб кетди. Бу совуқ кулги эди. Чекистнинг юрагига ваҳима тушди. «Ўзимни ҳам зиндонга ташлаб қўймасайди», деб ўйлади.

Хамон пулни кафтида ушлаб турган ёрдамчи ортига бурилди:

– Соқчи!

Икки нафар барзанги кириб келди.

– Буюринг, тақсир!

Юнус Холис рангида қон қолмаган Сейдахмедовга ишора қилди.

– Буни зиндонга олиб боринглар!

Соқчилар чекистнинг қўлларига ёпишди. Ёрдамчи қўлини кўтарди. Бу, «тегма», деган ишора эди.

– Зиндонда ётган бандиларни чиқариб, учаласини чегарагача кузатиб қўйинглар!

– Хўп бўлади, тақсир!

Улар зиндон тепасига боришди. Олтита қулфни очиб, темир панжарани кўтаришди. Озиб-тўзиб, соқоллари ўсиб кетган тутқунларни тепага тортиб олишди. Сейдахмедов улар билан кўришиб, соқчилар кузатувида чегара томон йўл олишди.

Бу пайтда Юнус Холис Баширга қўнғироқ қилди.

– Бандиларнинг ортидан шаҳар ҳокимининг ёрдамчиси келди.

– Сиз уларни қўйиб юбордингизми?

– Худди айтганингиздек бўлди.

– Қанча ақча тўлашди?

– Беш юз минг доллар!

– Бу маблағ уларнинг боши учун чой-чақадек гап. Энг муҳими, ҳоким ёрдамчиси юртига бориб, «Мен ўз одамларимизни ақча билан қутқариб келдим», деб ҳаммага жар солади.

- Шундай!
- Лекин ёрдамчи сизга берган ваъдасига хиёнат қилмасмикин?
- Хотиржам бўлинг, Башир жаноблари! Одамларим унинг ақлини киритиб қўйишган.
- Шериги шубҳаланмайдими?
- Бунинг чорасини кўриб қўйганмиз!
- Қандай чора кўрдингиз?
- Овқатига ажойиб малҳам қўшиб берганмиз. Узоғи билан ўн беш кун ичида жигари эриб кетади.
- Бундай гўзал фикр каллангизга келганига қойилман!
- Тарбиянгизни олганмиз-да, Башир жаноблари!
- Аллоҳ ёр бўлсин!

ЮРТДА

Машваратдан изза бўлиб чиққан Акмал бир пайтлар пул бериб, савдо ва тижорат ишларига машғул қилган одамларини чақиртирди. Ҳаммаларининг иши юришиб, қўлларига пул тушиб, айримлари олган сармояларини қайтариб берганди. Бундай одамларга хожи бобо, «Биродарларим, бу пулларни ўзларингга ўхшаган кам даромадли, аммо лафзи бутун, динимиз йўлига содиқ кимсаларга беринглар, ўшалар ҳам ишлатсин», деб насиҳат қилиб қўяр, улар хожи бобонинг айтганини қилиб, содиқ одамларни излаб топар, сармояларни уларга беришарди. Шу тариқа Акмал атрофига одамларни кўпроқ йиға бошлади. Улар халқа шаклида бир-бирига уланиб кетганди.

– Ишларингдан мамнунман, – деди хожи бобо ўттизга яқин одамга қарата. – Ҳаммаларинг бир ишнинг этагини тутиб, ёмон бўлмадиларинг, қўлларинг пул кўрди.

– Сизга мингдан-миг раҳмат, хожи бобо. Илоҳим, умрингиз узун бўлсин. Ҳақингизга ҳар кун дуодамиз!

– Мана, сафимиз ҳам анча кенгайиб қолибди. Бир жамоат бўлдик. Муқаддас китобларда, «бирлашинглар, фирқа бўлинглар», дейилган.

– Албатта! – маъқуллашди ўтирганлар.

– Фирқанинг ўз низоми, бадали бўлиши керак, дурусти? Сизлардан анчагина пуллар йиғилиб қолган. Мен уларни қорнимга емай, фирқамизни ривожлантириш мақсадида асраб юрибман. Шу маблағни ўрнатиш билан айтганда, фонд қилсак, яхши-ёмон кунларимизда қор келиб қолади. Бундан ташқари, пулга мухтож биродарларимизга хайри эҳсон қилсак, нима дейсизлар?

– Жуда маъқул, ҳожи бобо!

– Замон нотинч, қўшни давлатларда бўлаётган тўполонлардан ўзларингиз огоҳсизлар. Шунга сизларнинг маслаҳатларингиз зарур бўлиб қолди.

– Сиз нима десангиз, биз рози, ҳожи бобо.

– Баракалла! Ҳар эҳтимолга қарши ўзимизни бозори, ўғрилар, босқинчилар ҳужумидан ҳимоя қилиш мақсадида ўн-ўн бешта қурол сотиб олсак, деган ниятдаман.

– Яхши таклиф, аммо қуролни қаердан топамиз?

– Менда бир фикр бор. Қурол сотиб олиш ўрнига шу савилни ўзимиз ишласак, қандоқ бўларкин? – деди ўтирганлардан бири.

– Маъруфжоннинг гапида жон бор, – гапга қўшилди меҳмонлардан бири. – Масалан, ўзимиз темир-терсак билан шуғулланамиз. Қандай металлдан қурол ясалишини биламиз. Қолаверса, менинг бир рус ошнам бор. Бир пайтлар қурол ишлаб чиқарадиган заводда ишлаган.

– Отангизга раҳмат, Аминжон, – бирдан ҳожи бобонинг руҳи кўтарилиб кетди.

– Ўша ошнангизни топсак бўладими?

– Албатта, керак бўлса, бугуноқ хузурингизга бошлаб келаман!

– Бошлаб келишингиз шарт эмас, кадрдоним, аммо ўзингизнинг номингиздан тайинланг, беш-ўнта тўп-понча ясаб берсин, ҳақини тўлайман, денг!

– Менинг ҳам бир танишим бор, – гапга қўшилди Маъруфжон. – Қилич билан ханжарларни шундай қойил қилиб ясайдики, унинг олдида Дамашқ қиличлари ҳам ип эшолмайди.

– Мана, кўрдиларингми, орамизда қандай ишбилармон дўстларимиз бор, – мақтаб қўйди ҳожи бобо. – Фақат уларни ишлата билишимиз керак. Лекин биродарлар, бир нарсани эсларингдан чиқарманглар. Замон нозик. Дўст-у душман кўп. Бизни кўролмайдиганлар бисёр. Бу ерда айтилган гаплар «болаламаслиги» шарт. Шунинг учун мана шу муқаддас китобни қўлимизга олиб, Тангрига ваъда бериб қўяйлик.

– Бир оғиз сўзингиз, ҳожи бобо! – тўпланганлар қўлларини кўксиларига қўйишди.

Меҳмонларни кузатаётганда ҳожи бобо Маъруфжонни олиб қолди.

– Сиздан хурсандман, иним. Икки-уч ой ичида одамлар сафини ўтгизтага етказибсиз. Ҳаммалари худди мен ўйлагандек, мўмин-қобил кўринади. Уларнинг сонини яна қўпайтиринг, шундай йўл ўйлаб топингки, уларнинг ўзлари сизни излаб топишсин. Худди халқа сингари бир-бирига боғланиб кетаверсин. Пулни аяб ўтирманг.

– Пул қурғур шундай шираки, етти ёт бегоналарни ҳам худди туғишганлардек яқин қилиб қўяр экан, ҳожи бобо!

Енгил кулишди.

– Ҳаммага ҳам ишонаверманг. Намозхонларни, худодан қўрқадиганларни изланг!

– Топган одамларимнинг бирортаси шубҳа уйғот-
дими, хожи бобо?

– Мендан насиҳат, Маъруфжон.

– Куллуқ!

– Бизнинг топшириқ нима бўлди, иним?

– Ҳаммаси тайёр, хожи бобо.

– Назаримда чўзилиб кетди.

– Шу ҳафтада амалга оширамиз.

– Одамларингиз ҳушёрми?

– Ҳаммаси тилига маҳкам.

– Ишни амалга ошириб, шерикларингиз билан
бир-икки кун шаҳарда кўринмай турасизлар-да.

– Қўқонга жўнаймиз, яқин биродаримиз тўй қила-
ётган, ўша ерда бўламиз.

– Баракалла!

– Энди бир дуо қилинг, хожи бобо!

Акмал қўлларини кўтарди.

– Ишингизнинг ривожини берсин!

Меҳмонни кузатиб қўйган Акмалнинг хаёлига
кутилмаганда дилини гаш қилган муаллим келди.
Юрагига ундан қасос олишни тугиб қўйганди. Бу чўғ
дақиқа сайин вужудини куйдирарди. Ҳозир унинг
тафти кучайди. Лашкарбошининг олдига бормоқчи
бўлди-ю, Маъруф амалга оширмоқчи бўлган ишнинг
бажарилишини кутишга қарор қилди.

* * *

Ва ниҳоят, кутилган воқеа содир бўлди. Хизмат
бурчини ўтаб бўлган, она юртларига жўнашларига
санокли кунлар қолган беш нафар аскар ўзлари учун
кадрдон бўлиб қолган шаҳарнинг гўзал жойларини
сўнгги бор томоша қилиш ниятида бошлиқларидан
рухсат олишди. Аскарларнинг ташқарига чиқишини

кузатиб турган Акмалнинг одамлари уларни кўриб, ўйлаган режаларини амалга ошириш фурсати келганини тушунишди. Аскарлар автобусга чиқиши биланоқ ортларидан эргашишди. Йўловчилар кўп эмасди. Ҳарбийлар бўш ўриндиқларга ўтириб, ҳазил-мутоийба қилишиб боришар экан, Акмалнинг одамлари: «Ишни одамлар гавжум жойда бошлаш керак, тезда оломон тўпланади. Шундай қилсак, ҳамма иш биз кутгандай бўлади», деб ўйлашарди. Улар билан бирга чиққан аёл эса аскарларга яқин жойга ўтирди. У тез-тез орқасига қараб қўяр, шерикларининг ишорасини кутар, бироқ топшириқ берадиганлар жим эди. «Имо қилишимиз биланоқ аскарлардан бирига ташланасан, кўкрагимни ушлади, деб бакирасан», дея уқтиришганди. Аёлнинг ёши ўтиб, юзларига ажин тушиб қолган бўлса-да, пардоз, устидаги эгнига ёпишиб турган атлас кўйлаги уни кўркам қилиб кўрсатарди.

Автобус бекатлардаги йўловчиларни йиғиб келарди. Дам олиш куни бўлгани учун кўчаларда одамлар гавжум эди. Автобус шаҳарга кириб келди. Марказий универмага яқинлашганида Акмалнинг одамларидан бири аёлга, «бошла», дегандек ишора қилди. Йўловчилар тирбанд бўлгани учун аскарлар аёлга яқин туришганди. Аёл улардан бирини атайин туртиб юборди.

– Мунча менга суйкалмасанг! – деди овозини баландлатиб. Аскар унинг сўзига тушунмади. Одамлар йигитга олайиб қарашганидан аёл ёмон сўз айтганини тушунди. Аскар томонидан жавоб сўзи айтилмаса-да, аёл жаврашдан тўхтамади. – Қўлинг кўкрагимда пишириб қўйибдими, шилқим, уялмайсанми, онанг тенги аёлга кўз олайтиргани?

Аёл шу қадар баланд овозда гапирардики, ўтирганларнинг ҳаммаси бўйинларини чўзиб олдинга қарашди. Акмалнинг одамларига шу керак эди.

- Ким экан, онаси тенги аёлга кўз олайтирадиган?
- Ноинсоф!
- Уялмаганини қаранглар!
- Ўзи булар ҳаддидан ошиб кетди!
- Бизнинг эркакларда ор-номус қолмаган!
- Нега қараб турибсанлар! Ур!

Акмалнинг одамларидан бири йўловчиларни туртиб-суриб, олдинга ўтди. Бир-иккита ёшлар бақириб-чақиришди. Ғала-ғовур кўтарилди, тўс-тўполон бошланди. Акмалнинг одамлари аскарларга ташла-нишди. Ҳарбийлар нима сабабдан одамлар уларни ураётганини тушунишмасди. Ўзларини ҳимоя қилиш мақсадида улар томонидан берилаётган зарбалардан қочмоқчи бўлишарди. Ҳайдовчи тўс-тўполоннинг шиддатли тус олишидан чўчиб, машинани йўлнинг ўртасида тўхтатди ва эшикларни очиб, ўзи пастга тушди. Худди шу пайт светофор олдида турган милиционер хуштагини чуриллатиб, ҳайдовчини чақирди. Йўловчилар пастга тушишди. Акмалнинг одамлари эшикни тўсиб, аскарларни туширишмади. Аскарлар кўнгилсиз воқеа бўлганини сезишарди. Улар худди қафас ичига солинган қушларга ўхшашарди. Ташқарига чиқадиغان жой излашарди. Акмалнинг одамларидан бири олдиндан тайёрлаб қўйилган мойни сепиб юборди. Бошқаси зудлик билан эшикни беркитди. Беш аскар автобус ичида қолди. Кимдир ёқиб ташлаган гургурт шу заҳотиёқ мой устига тушиб, гуриллаб аланга олди. Олов ва тутундан аскарлар эшикни тополмай қолишди. Деразалар темир панжара билан маҳкамлаб ташланганди. Олов бир сониядаёқ шиддатли тус олди. Аскарларнинг кийимларига илашди. Беш дақиқада автобус ёниб кетди. Атрофни ўраб олган оломон нима қилишни билмас, аскарларни ичкаридан олиб чиқиш йўлини топишолмасди. Акмалнинг одамлари бу би-

лан тинчиб қолишмади. Ташқарида, «Нима бўлибди, автобусни ким ёқиб юборибди?» деб сўраганларга, «Беш-олтита аскар бир аёлга тегажаклик қилишган экан, эри ўт қўйиб юборибди», деб гап тарқатишарди.

Ўт ўчириш машинаси етиб келди. Ёнгин ўчирилганида, автобусдан фақат қорайган темир корпус қолганди. Ичкарида куйиб кетган аскарлар худди ғўла сингари чўзилиб ётишарди.

* * *

Шаҳар марказида автобусга қўшиб беш аскарнинг ёқиб юборилганидан қувонган Акмал ниҳоят, кўпчилик олдида уялтириб, дилини хуфтон қилган муаллимдан ўч олиш мақсадида Мирзааҳмаднинг идорасига боришга қарор қилди. Шом қоронғиси чодир ташлаётган, лашкарларнинг барчаси ўз қароргоҳларига йиғилиб, топшириқ олишга ҳозирлик кўраётган бир пайтда ичкарига кириб келди. Лашкарларнинг кўпчилиги хожи бобони танирди ва ўз бошлиқлари билан яхши муносабатдалигидан хабардор эди. Шу сабабли, уни тавозе билан кутиб олишди.

– Лашкарбоши шу ердамилар? – сўради Акмал соқчилар билан кўришиб бўлгач.

– Ҳозиргина келдилар.

– Сухбатларини олмоқчи эдим.

– Ҳожи бобо, амиримиз сизни куттириб қўймаслигимизни тайинлаганлар.

– Баракалла. Умрлари узун, давлатлари бундан-да зиёда бўлсин!

Акмал ичкарига кирди. Мирзааҳмад уни иззатикром билан кутиб олди. Безатилган ва ноз-у неъматларга тўла дастурхон тепасига ўтқизди. Бир муддат у ёқ бу ёқдан сухбатлашиб ўтиришди. Ниҳоят, хожи бобо ёрилди:

- Бу Пўлат муаллим кўп ҳаддидан ошмоқда.
 - Сизни хафа қилдими, тақсир?
 - Динимизга, биздек хожиларга қарши чикмоқда.
- Бадкарда бизларни саводсизликда айбламоқда.
- Йигитларим шохини синдириб қўяди, хожим.
 - Кўпчилик олдида мени кўп уялтирди.
 - Очиғини айтаверинг...
 - Мен араб юртини орзу қилармишман, ўз юртимдаги ўзгаришлардан фахрланмайдиган, бадкор эмишман. Уларга эргашманг, деб айтди...
 - Сиздек мўътабар одамнинг шаънига бундай бўҳтон гапларни айтган тилларни кесиш керак.
 - Йигитларингиз танобини тортиб қўймаса бўлмайди, иним. Қўйиб берсак, сиз-у биздек одамларнинг ҳурматини ер билан тенг қилади, дурустми?
 - Ҳаддидан ошибди-да, – бошини чайқади лашкарбоши.
 - Шундай.
 - Мен йигитларимга тайинлайман, бугун тунда тутиб келишиб, эрталабгача совуқ сув солинган бетонҳовузда ушлаб туришади.
 - Бу жазоингиздан у қадар кўнглим тўлмайди, иним Мирзааҳмад. Агар маслаҳатимга қулоқ солсангиз, мен йўлда бир режани пишитиб келдим.
 - Айтинг, қулоғим сизда.
- Акмал оғзини лашкарбошининг қулоғига яқинлаштириб, режасини айтди.
- Ўзининг қизи эмасми?
 - Уч ойлигида боқиб олган.
 - Рози бўлармикин?
 - Рози бўлмай, қаерга борарди? Қўчадаги гап-сўзларга қараганда, қиз отасидан бешиб юрганмиш. Ўзининг ҳам тарбияси чатоқроқ. Қўча қизига айланиб қолган, занғар!

– Аввал уни бу ерга олиб келамиз. Яхшилаб тарбиялаймиз. Кейин сиз ўйлаган режани амалга оширамиз.

– Маъқул, лекин бу ишни чўзиб ўтирманг, дурустми?

– Хотиржам бўлинг, ҳожим, ҳаммаси сиз ўйлагандек бўлади.

– Ишондим...

– Мени уялтирманг...

Акмал оқ яктагининг ички чўнтагидан бир боғлам пул олиб, Мирзааҳмад ўтирган кўрпачанинг орасига тиқиб қўйди.

– Нима қияпсиз, ҳожим?

– Насиб, мулла Мирзааҳмад, сизга атаганимиз...

– Қандоқ бўларкин, ҳожим?

– Хи...хи... – Акмал кулди. – Хижолат бўлманг, савобли ишга ишлатасиз...

– Шундайми? Унда бир дуо қилинг!

Акмал кўлларини боши узра кўтарди...

* * *

Лашкарлар Каримани тунги соат ўнларда тутиб келишди ва тўғри лашкарбошининг ҳузурига олиб киришди.

– Хўш, сени бу ерга нима мақсадда олиб келганимизни биласанми?

Қиз қўрқувдан дағ-дағ қалтирарди.

– Мен гуноҳ иш қилмадим.

– Гуноҳ қилмаганингни биламан, аммо сени бошқа мақсадда олиб келдик. Бизга ёрдам берасан!

Кариманинг чеҳрасига қон югурди.

– Қўлимдан келса жоним билан.

– Қўлингдан кўп иш келишини биламиз!

– Айтинг.

– Отанг маҳалла-қўй олдида одамларимизнинг шаънига бўлмағур сўзларни айтиб, шарманда қилаётганмиш.

– Отамнинг тили заҳар.

– Эшитишимизча, сени ҳам ранжитаётганмиш.

– Ишламаганим, ўқимаганим учун ҳар куни дашном берадилар. Бир ишнинг этагини тут, элга, юртга нафинг тегсин, деб тергайдилар. Кўчада юришим ҳам ёқмайди.

– Мана, кўрдингми, отанг ҳатто сени кўчага чиқишингни ҳам кўролмади. Бугундан бошлаб, бизда ишлайсан!

– Нима иш қиламан?

– Одамларимга овқат пиширасан, ҳовлини супуриб-сидирасан. Ора-сира бир-иккита топшириқ чиқиб қолса, шуларни бажариб турасан.

– Қандай топшириқ? – қизиқиб сўради Карима.

– Вақти келганда, ўзим айтаман. Ҳозир ошхонага бориб, ишни бошла! Билиб қўй, қочадиган бўлсанг, бутун шаҳарга шарманда қиламан!

Карима шу кундан бошлаб, лашкарлар қароргоҳида қолди. Уйига ҳам бормади, ошхонада ётиб турди. Эрталаб барвақт туриб, ҳовли супуради, олиб келинган озиқ-овқатларни омборга жойлар, пешинлик ва кечки овқатларни пиширишда ошпазга ёрдам беради. Бу ердаги ҳаёт негадир унга ёқмади. Кўчага чиққиси келарди. Лекин лашкарбошининг дашномини эшитишдан, «Бутун шаҳарга шарманда қиламан!» деган гапидан қўрқарди.

* * *

Кариманинг лашкарлар сафига қўшилиб, уларнинг идорасида хизмат қилаётгани қирқ йил қишлоқ мактабида ўқитувчилик қилган Пўлат муаллимнинг

юрагини милтиқнинг ўқидай тешиб ўтди. Бу гапга кўпчилик ишонмаса-да, кўзлари билан кўрганлар бор эди. «Лашкарларга овқат пишираётганини ўз кўзим билан кўрдим, – дейишарди улар бошларини афсус билан чайқаб. – Қизи тушмагур, келиб-келиб ўшаларга қўшилиб кетганини қаранг. Ким ўйлабди дейсиз, болаларни ҳалолликка ўргатган, таълим-тарбия берган одамнинг фарзанди қон сўргувчиларнинг хизматини қилади, деб.»

Пўлат ака чидаёлмади. У Каримани олдига ўтқизди:

– Лашкарларнинг хизматини қилаётганмишсан, шу гап ростми?

– Ота, – Карима ҳақиқатни айтишга мажбур эди, – мен уларга шунчаки ошпазман!

– Бугундан бошлаб, у ерга қадамингни босмайсан! Улар халқнинг нафратига дучор бўлишяпти! Одамларнинг қонини тўкишмоқда. Қонунларимизни оёғости қилишяпти!

– Мен энди уларнинг сафидан чиқолмайман!

– Нега? Ким сени мажбур қилиб ушлаб турибди?

– Қасам ичганман!

– Қасам? Нима деб қасам ичгансан?

Пўлат аканинг ғазаби қайнади. Сочлари тикка бўлиб, дўпписи кўтарилди. Ёнида ўтирган қизига биринчи бор нафрат билан тикилди.

– Сўраманг ота, буни айтиб бўлмайди.

– Айтасан!

– Ота!

– Улардан кечмас экансан, мени ота дема!

– Ота, ахир мен қасам ичганман, бузолмайман!

– Сен ичган қасам ўз халқингга, юртингга бўлган муҳаббатдан устунми? Одам қасамни фақат ватанга содиқ инсон бўлиш учун, унинг душманларига қарши курашиш учун, юртни обод ва озод этиш мақсадида ичади. Қандайдир бизга ёт тўдаларга қўшилиш,

уларнинг топшириғини бажариш, ўз халқини қийнаб, азоблаш мақсадида ичилган қасам – қасам эмас! Ўйлаб кўрдингми, сенга қасам ичирган одамлар асли кимлар? Мақсадлари нима? Бировнинг қонини тўккан одам иккинчи бир одамни ўлдириш мақсадида қасам ичса, бу Аллоҳнинг қазабини кўзғийди.

– Нима десангиз денг, аммо мен ичган қасамимни бузолмайман! – деди Карима аччиқланиб.

Пўлат муаллимнинг бармоқлари мушт бўлиб тугилди. Ўт чакнаб турган кўзларига қизи ватанфуруш хондай кўринди. Бўғзига қадалган аччиқ аламни базўр ичига ютди. Қизини бу йўлдан қандай қайтариш мумкин ва нима қилса, улардан юз ўгиради? Лашкарларнинг маконига қайтиб қадам босмайдиган бирор сабаб топиш керак. Узоқ йиллар болаларга сабоқ бериб, ҳаммаларини тўғри йўлга солган Пўлат муаллим айни пайтда карахт бўлиб қолганди.

– Мен сени уларнинг олдига қайтиб боришингга йўл қўймайман, – деди босиқлик ва айни пайтда ялинувчан оҳангда. Қайсар ва ўжар табиатли, кейинги пайтда кўча тарбиясини олган Карима отасининг кўзларидан томиб, ажин босган, эти кетиб устихони қолган юзига оқиб туншаётган ёшларга у қадар аҳамият бермади. Юрагида меҳр уйғонмади. Аксинча, отасининг илтимос оҳангида айтган сўзларидан баттар қайсарлиги тутди:

– Қасамимни бузмайман!

– Бузасан!

– Мен отангман!

– Бузмайман!

– Оқ қиламан!

– Ўгайсиз!

– Бу сўзни айтгани қандай тилинг борди?!

Муаллимнинг вужудини қақшатиб тилидан учиб чиққан бу сўз Каримага пашша чаққанчалик таъсир қилмади.

– Оқ қилсангиз ҳам, кечсангиз ҳам, аҳдимдан қайтмайман! – деди пинагини бузмай.

– Ҳали сен шу даражага етиб бордингми? Қандайдир тайин-туйини йўқ, халқни талаётган безори бир тўдани, деб ўз падарингдан тонмоқчимисан? Уларни мендан азиз, деб билдингми?

– Қандай тушунсангиз, шундай қабул қилинг! Энди мен ёш бола эмасман! Танлаган йўлимдан сиз туғул ҳатто Тангри ҳам қайтаролмайди!

– Ё, Раббим! – Пўлат муаллим гўё тилини бехосдан чайнаб олган одамдай инграб юборди. – Наҳотки бу сенинг сўзларинг бўлса, Карима?! Қулоқларимга ишонмайман, қизим. Тавба қил, жон қизим. Ёшим етмишга борганда, юзимни ерга қаратма, ўша бадкорларга қўшилма, болам. Қайт йўлингдан!

– Қулоғингизга чалинаётган бу сўзлар ўз аҳдидан қайтмайдиган қизингизнинг оғзидан чиқмоқда!

Пўлат муаллим титраб кетди:

– Оқпадар! Сендай қизим йўқ! Берган тузимга икки дунёда ҳам рози эмасман!

Кекса муаллим бу сўзларни алам билан эмас, балки юрагида вулқондек тўлиб-тошиб чиқаётган нафрат билан айтди. Юраги тўшини ёриб чиққудек гурсиллаб урарди. Боласини тўғри йўлга юришни истамаётганидан кекса муаллим ҳиқиллаб йиғларди.

Карима отаси томонидан аччиқ ҳамда аламга йўғрилган бу гаплар ўзига тегишли эмасдек пинагини бузмай, безрайиб тураверди. Кўпдан бери дилига туғиб юрган гапларини айтиш фурсати келганини тушуниб етди.

– Сизнинг қарғишингиз менга тегмайди!

Бу гап муаллимнинг хаста юрагига пичоқдек санчилди. Наҳотки йигирма йил тарбиялаган, меҳрини берган кизи айтаётган бўлса, бу сўзларни? Муаллим-

нинг боши айланиб, кўзи тиниб, йиқилиб тушишига бир баҳя қолди. Карима ўз ўқини нишонга бехато урган мергандек заҳарханда табассуми лабларига ёйилган ҳолда уйни тарк этди. Кўча эшикка борганида қўллари билан деворга суяниб, оппоқ сочли боши кўксига осилиб тушган отасининг сўзи қулоқларига етиб борди.

– Қизим, тўхта... – Каримани бағрига қайтариб олиш мақсадида тағин илтижо қилди муаллим.

Қиз отасининг сўзларини эшитмагандек, эшикни зарда билан ёпиб, ғойиб бўлди.

Пўлат муаллим нима қилишни билмай қолди. Боши айланиб, кўзи тиниб, маст одамдек чайқаларди. Нур кетиб, хира тортиб қолган кўзларидан аччиқ ва аламли ёшлар оқарди. У ўзининг синганини, эл олдида шарманда бўлганини тушуниб етди. Умр бўйи болаларни ҳалолликка, покликка етаклаган, ватанни севишга, элни ардоқлашга ўргатган муаллим бу шармандагарчиликдан бўйи ҳам бир қарич чўкиб, қадди аввалгидан ҳам букилиб, бечораҳол аҳволга тушиб қолганди. Ахир, Каримани оқ қилгани билан, уйдан ҳайдаб солгани билан, ўғай бўлса ҳам қизи эмасми, йигирма йил бағрига босиб катта қилмадимиз?! Карима ундан тонди, бироқ халқ-чи? Халқ нима деб ўйлайди? Қиз отам эмассан, деб юзига солгани билан бари бир эл-юрт уни қишлоқ мактабида узоқ йиллар болаларга сабоқ берган Пўлат муаллимнинг фарзанди, деб билади-ку! Қўшни қишлоқдан кўчиб келганини, шу ўғай қизни асраб олганини шу пайтгача биров юзига солмаган. Карима падаридан тониб, уни ташлаб кетса-да, бари бир шу ерда, шу юртда яшайди-ку! Шу юртнинг тупроғини кўз қорачиғидай асраган, севган ва ардоқлаган, кўксига мустақиллик шаббодаси текканидан сўнг дунёга ном таратаётган ватанга фарзан-

дининг хиёнат қилишига йўл қўйиб бўладими? Бу қандай маломат, бу қандай кўргулик? Кимдир чидаши мумкиндир, аммо Пўлат муаллимдек инсон бу иснодларга, бу маломатларга ҳеч қачон чидамайди. Ўлганида, жасади тупроққа қўйилганда, суяклари чириб кетаётганда ҳам қабрида тик туради ва юртга хиёнат қилган қизини лаънатлайди.

Карима гўё отасининг бўғзига пичоқ тортиб, чалажон қилиб чиқиб кетгандек эди. Бундан кўра ўлдириб, кўмиб кетгани маъқул эди.

Ота олов ичида қолгандай вужуди қизиб борарди. Ғазабдан чақнаган кўзларига олам зимистон кўринарди. У ҳеч нарсани ҳис этмас, ҳеч нарсани кўрмас, фақат хаёли ва ўйидан, «менинг фарзандим ўз халқи ва ватанига хиёнат қилиши мумкин эмас», деган фикр ўтарди.

Пўлат муаллимнинг кўзи тўнғакка санчилган болтага тушмаганида у яна қанча фурсат деворга суяниб турарди, буниси бизга қоронғи эди. Яқинда қишга ўтин ғамлайман, деб ўтқирлатиб келган болта унинг юрагидаги аламли алангани ўчириши мумкиндек туюлди. Уни қўлига олди. Қизининг ортидан кўчага чиқди. Карима йўлнинг ўртасида орқа-олдига қарамай, қароргоҳ томон кетиб борарди. Бир қўлида болта кўтарган, яланг бош, аёзда қолган одамдек дилдираб бораётган Пўлат муаллим қайноқ тупроққа озғин ва суяклардан иборат бўлган оёқ изларини муҳрдай бошиб, қизининг ортидан чошиб борарди.

– Қайт, қизим! Мени шарманда қилма! Агар сен лашкарларга қўшилиб кетсанг, мени тириклай гўрга тикқан бўласан. Маҳаллада бош кўтариб юролмайдиган бўлиб қоламан. Сендан ўтиниб сўрайман, қизим, уйга қайт! – ўзи сезмаган ҳолда Кариманинг изидан кичқириб борарди кекса муаллим. Унинг бўғиқ ово-

зида ғазаб билан бирга илтижо ҳам бор эди. Карима қайрилмади. У падарининг овозини эшитмагандай, илдам кетиб борарди. Пўлат муаллим қўлидаги болта тушиб кетмаслик учун маҳкам чангаллаб қадамини илдамлатарди.

Ўн қадам масофа қолганида қиз ортига қайрилди ва қўлидаги болтани маҳкам чангаллаб, терга ботиб, кўзлари чақнаб, хансираб, келаётган отасига яна ўзининг қатъий сўзини эслатди:

– Нега изимдан эргашиб келмоқдасиз? Мен ўзимнинг қароримни айтдим-ку! Болта билан кўрқитиб, ахдимдан қайтаролмайсиз!

– Мени маломатга қўйма, жон қизим! Эл-юрт олдида бошимни эгма! – ялиниб илтижо қиларди Пўлат муаллим. У қўлига болтани нима мақсадда олганини биларди, аммо уни ишга солишга юраги дов бермасди. Ич-ичидан қизининг, «отажон, кечиринг, ёшлик қилибман», деб тавба қилишини истарди. «Шунда ҳаммаси яхши бўлади, фарзандимни бағримга босиб, яна уйга қайтаман», деб умид қиларди кекса муаллим. – Жоним қизим, кимки юртига хиёнат қилса, икки кўзи оқиб тушади, кўр бўлади, унутма буни! Ҳозир тавба қилмасанг, қачондир ичинг эзилади, пушаймон бўласан!..

– Сиз кимсизки, маломатдан, шарманда бўлишдан чўчисангиз? Эл олдида, қишлоқда сариқ чақачалик кадр-қимматингиз, обрўингиз йўқ! Болаларни ўқитганман, дейсиз, аммо ўша ўқувчиларингиздан бирортаси сизни ҳурмат қилмайди-ку! Аҳволингизга қаранг, сувга тушган мушук боласига ўхшайсиз-а!

Карима аччиқ-аччиқ сўзларни айтиб, отасининг янада шармандасини чиқариб, ўзига ўзлигини танитиб қўймоқчи бўлди. Пўлат муаллим унинг сўзларини оғир олмади. Ҳаммасини кечиришга тайёр эди, фақат кизи уйга қайтса, лашкарлар қароргоҳига бормаслик-

ка сўз берса, бас. Лекин у бундай қилмади. Ортига кескин қайрилиб, йўлида кетаверди. Пўлат муаллимнинг вужуди олов ичида қолгандай баттар қизиб кетди. Бирдан ғазаби қайнаб, кўзига ҳеч нарса кўринмай қолди. Болтанинг сопидан янада маҳкамроқ чангаллаб, қизининг изидан чопди. Ҳеч қандай куч энди уни аҳдидан қайтаролмасди. Пўлат муаллим қизига яқинлашай деганда, бирдан юрагида қаттиқ санчиқ турди ва бутун вужудига ёйилиб кетди. Баданидаги иссиқ тер ўрнини совуқ, шилимшиқ тер қоплади. Муаллим оёқларига кишан солингандай таққа тўхтаб қолди. Қўлидаги болта офирлик қилди. Уни ерга ташлаб юборди. У қўллари билан санчиб оғриётган юрагини мижғилади. Қалтираётган тиззалари нимжон гавдасини кўтаролмай букилиб борарди. Биров бўғаётгандек нафаси қисиб, хансирар, бўғиларди. У мунгли кўзларини тобора йироқлаб бораётган қизига тикди. Шунда ҳам уни ортга қайтаргиси келди. «Қайт» деган сўзни кўп бор айтмоқчи бўлди-ю, , аммо тилидан чикмади. Мадорсиз ва совуқ терга ботган кўйи ерга йиқилар экан, бутун кучини тўплаб, намсиз лаблари орасидан ўша сўнги сўз учиб чиқди:

– Қайт, қизим...

КОБУЛ

Амирий буюмларини йиғиштириб, аэропортга жўнади. Кобулга боришга ва Башир билан учрашиб, келгусидаги ишларни режалаштириб олишга қарор қилганди. Эрон орқали Афғонистонга ўтиш хатарли бўлганлиги боис, Покистонга жўнашни маъқул топди. Қандаҳорга кириб олса, Баширни топишга қийналмайди.

Парвозга ярим соат қолганида аэропортга келди. Иккита полициячи ўтиш йўлагида туришганини кўриб, юрагига ғулғула тушди. «Нега бу қадар ҳая-

жонланмоқдаман? Улар мени кутиб туришгани йўқ, хизмат бурчини ўташмоқда», деди ўзига ўзи. Чўнтагидан тинчлантирувчи дори олиб тилининг остига ташлади. Чиптага мухр бостирди. Энди у полициячилар турган йўлакдан ўтиши лозим эди. Қариянинг ортга қайтиши мумкин эмасди. Бошини кўтариб, даядил қадам ташлаб, йўлак томон юрди. Шундай бўлса-да, оёқлари бўшашиб, баданини муздек тер қоплади. Ранги қандай аҳволдалигини билмаса-да, ҳар қалай оқариб кетганини биларди. Орадаги масофа икки қадам қолганида, Амирий кўз қирини полициячиларга ташлади. Иккиси ҳам нигоҳларини қарияга ўқдай қадаб туришарди. Шунда Амирий шартта ортига бурилиб кетмоқчи бўлди. Бироқ ортидан келаётган йўловчилар бунга имкон бермади.

– Сизга нима бўлди, афандим? – полициячилардан бири Амирийнинг кўлидан ушлади.

– Бошим айлангандек бўлди, ўғлим, – чолнинг тилига шу сўз келди.

– Дўхтир чақирайликми?

Чолнинг ортидан келаётган йўловчи Амирийнинг жонига оро кирди.

– Қаричилик, – деди у полициячига. – Ташвишланманг, ўтиб кетади. Ўзим шифокорман, бу парвоз олдадаги ҳаяжонланиш!

Нотаниш кимса шундай деб, Амирийнинг қўлтиғидан олиб, назорат йўлагидан олиб ўтди.

Самолёт филдираклари ердан узилгач, у қўрқувни унутди ва бошини суянчиққа ташлаб, «Ўзинга шукур», дея худога ҳамд-у санолар айтди.

Покистонга келгач, эски танишларидан бирига сим қоқди.

– Одамларингга буюр, мени Қандаҳоргача кузатиб қўйишсин. Башир жаноблари билан учрашмоқчиман. Иложи бўлса, уни ҳам огоҳлантириб қўйсанг! – деди.

– Ўн дақиқада одамларим олдинда бўлишади! – жавоб қайтарди таниши.

Амирийнинг олдига икки нафар покистонлик келди. Уни машинага ўтқизиб, тоғлар томон йўл олишди. Бу орада Амирийнинг таниши Баширга сим қоқиб, Амирийнинг йўлдалигини маълум қилди.

– Одамларингизга тайинланг, уни Кобулга олиб келишаверсин. Менинг Қандаҳорга боришга вақтим йўқ, – деди Башир.

Машина Қандаҳорда тўхтади. Бу ерда Амирийни бошқа кишилар кутиб олишди ва ўзларининг машиналарига ўтқизиб, Кобулга йўл олишди.

Башир устозини иззат-икром билан кутиб олди. Амирий ўзининг қандай мақсадда бу ерга келганини ҳамда Гўзал билан бўлиб ўтган воқеалар тўғрисида гапирмоқчи эди. Кутилмаганда мавзу ўзгариб кетди.

– Кенгашнинг садоқатли одамларидан жудо бўлдик. Бу биз учун катта йўқотиш, мухтарам Башир жаноблари. Мана энди кенгашнинг асосий устунлари – сиз билан мен қолдик. Аслида, бутун ишнинг жилови иккимизнинг қўлимизда.

– Ниятингиз холислигини, қўлингиз очиқлигини биламан, ҳазратим. Биз сафдошларимизни йўқотганимиз билан кенгашнинг фаолияти тўхтаб қолмайди. Мени йўқлаб келганингиздан бошим осмонга етди.

– Шундай, азизим. Одамларимизнинг ўрнини босадиган ишончли ҳамкорларни топмоғимиз лозим. Ҳаманинг нигоҳи бизда.

– Сиз билан бизнинг ишончимизни қозонадиган одамларни топиш қийин эмас. Кўпчилик биздан ўзларини четга олмоқда. Менинг фикримча, изимизга бизларни бир-биримиздан айирмоқчи бўлган ганимлар тушган.

– Улар мақсадларига етолмайдилар, – эътироз билдирди Башир. – Аксинча, бизни қўллайдиган дўстла-

римиз етарли. Назаримда одамларимизнинг йўқотилишига, айнан Абдуллоҳ сабабчи бўлган. Ўша кунги йиғинда очикдан-очик у америкаликлардан, разведка бошқармасидан юз ўгирганини айтганди.

– Ўйнаб гапирсанг ҳам, ўйлаб гапир, дейишган. Абдуллоҳ каттагина наркобизнес сифатида бир қатор мамлакат полициячиларнинг эътиборига тушган. Янглишмасам, Интерпол уни қамоққа олиш тўғрисида яширин кўрсатма берганидан ўзингиз ҳам хабардор эдингиз.

– Эътироз билдиришга ҳақим йўқ, Башир жаноблари. Абдуллоҳ ўзини ўзи сотиб қўйди. Унинг ўлимида Интерпол ходимларининг қўли борлигига шубҳа қилмайман.

– Уни қўпчилик хушламасди.

– Меҳмед Чегечининг ўлимига нима дейсиз? Турк полисларининг аниқлашича, у қандайдир доридан заҳарланганмиш. Мен унинг ўлимида инглизларнинг қўли бор, деб ўйлайман.

Башир инглизларга қарши салбий фикр билдиришга қарши бўлиб қолмай, балки шундай фикрда бўлган кишиларни ёқтирмасди.

– Инглиз махсус хизмати уни ҳамиша қўллаб келган. Менимча, унинг ўлимида рақибларининг қўли бор.

– Кимни назарда тутаётганингизни билсам бўлади-ми? – Баширнинг оғзидагн чиқаётган сўзлар Амирийни сеҳрлаб олгандек ва айни пайтда юрагида кўрқув ҳисларини ўйотганди. – Бир пайтлар кенгашга аъзо бўлиш истагида юрганлар унинг қотили эмасмикин, деб ўйлайман. Ахир, Чегечи жаноблари очикдан-очик уларнинг сафимизга қўшилишини инкор қилган.

– Фикрингизни қувватлайман! Туркон хонимнинг ўлими-чи? Бу ҳам тасодифми? Ким унинг ўлимида ғанимларимизнинг қўли йўқ, деб ўйлайди?

Амирийнинг юзи дув кизарди. Чехрасидаги ўзгаришни сездириб қўймаслик мақсадида дераза олдига келди ва ташқарига тикилиб:

– Энди бизнинг орқага чекинишга ҳақимиз йўқ, – деди. – Бошлаган ишимизнинг ниҳоясини кўришимиз керак ёки шу мақсад йўлида қурбон бўламиз!

– Мулла Умар ҳазратлари Эргашдан шубҳаланиб юрибди, – деди Башир паст овозда Амирийга яқин келиб.

– Ҳазратни шубҳалантирадиган бирор асос топилгандир-да.

– Кейинги икки ой ичида лагерда кўпгина кўнгилсизликлар содир бўлди. Қурул-аслаҳа ортган машинamız йўлда портлади. Орадан ҳеч қанча ўтмай, уч нафар одамимиз ўлдирилди.

– Гумон қилинувчилар топилдими?

– Гумон Бўрондан эди, уни сўроқ қилишди, аммо айбдор Мурод исмли йигит бўлиб чиқди. Сўроқ чоғида мақсади Бўронни ҳам, Эргашни ҳам ўлдириш эканлигини айтиб берди.

– Бўроннинг бу ишларда айбдорлиги исботланмадими?

– Асло!

– Хайрият. Агар у айбдор бўлганда иккимизнинг бошимизда ҳазратнинг таёғи синарди.

– Балки сизни таёқ билан урарлар, аммо мени отиб ташлашарди.

– Бўрон ҳозир лагердами?

– Уни муҳим ишга жалб қилдик.

– Унутманг, Башир жаноблари, Бўрон кенгашнинг тирик қолган учинчи аъзоси. Сиз билан биз бажарадиган ишларни энди унинг зиммасига юклаймиз. Бошқа ишларга жалб этишингизга қаршиман.

– Менга қолса, унинг лагерда бўлгани ва у ердаги махфий маълумотлардан бизни огоҳ қилиб тургани

минг чандон афзал эди. Бироқ топшириқни мен эмас, ҳазратим бердилар!

– Ҳазратим?

– Шундай!

– Демак, ҳазратимнинг ҳам ишончига кирибди-да.

– Бу бизнинг ғалабамиз!

Иккаласи жим қолди. Баширнинг сўзлари Амирийни ўйлантириб қўйди ва Туркиядаги воқеа ҳаёлидан кўтарилди. Бир оздан сўнг Башир Усама бин Ладен кенгашнинг ишини жонлантириш мақсадида ҳайру-эҳсон қилмоқчилигини айтди.

– Жаноблари кенгашни қайтадан тиклаш мақсадида жамғармамизга юз миллион доллар ўтказиб беришга қарор қилдилар.

– Нақадар қувончли хабар! Бин Ладен жанобларига менинг адоқсиз ташаккуримни етказиб қўясиз, деган умиддаман. Ва у кишини ишонтирингки, биз кенгаш ишини яқин кунлар ичида қайтадан тиклаймиз. Атрофимизга ғояларимизга содиқ одамларни жамлаймиз! Биз ҳамиша жанобларининг хизматида бўламиз!

– Албатта, бу самимий тилакларингиз тез кунлар ичида жанобларининг қулоғига етиб боради.

– Сиз Эргаш билан алоқани мустаҳкамланг, одамларидан тез-тез хабар олиб туринг. Улар қочиб кетадиган бўлса, унинг сариқ чақалик кадри қолмайди бизга. Яна бир гап, – овозини пасайтириб деди Амирий, – ҳозирча ҳазратим инъом қилаётган юз миллион доллар ҳақида Эргаш эшитмагани маъкул.

– Сабаб?

– Маблағни талон-торож қилиши ва ўзининг манфаатлари йўлида ишлатиб юбориши мумкин.

– Лагерда шароит оғир, тақсир. Бундан ҳазратим хабардорлар.

– Унда ўзингиз лагердагилар учун керакли буюмларни харид қилиб жўнатиинг.

Бу ҳазрат томонидан тухфа қилинган моюнани қўлдан чиқариб юбормаслик мақсадида бўлган Баширнинг қутган жавоби эди.

– Мақсадим, икки лагердагиларни бирлаштириб, Эргашнинг ўрнига Мирзони қўйиш эди. Афсуски, уни ҳам ўлдириб, ўнг қўлимни кесишди, – деди Башир бир оз жимликдан кейин.

– Лагерда тартиб-интизом изга солинмас экан, ўзаро келишмовчиликлар вужудга келиб, одамлар бир-бирининг гўштини ейишаверади.

– Бунинг учун ишончли одам топишимиз лозим.

– Агар қарши бўлмасангиз, менда бир номзод бор.

– Ким экан?

Башир номзоднинг номини айтишга шошилмади. Дераза олдига келди ва ойнадан ташқарига қараганча жавоб қилди.

– Мирзааҳмад!

Амирий ялт этиб, Баширга қаради.

– Қайси Мирзааҳмадни назарда тутганингизни билмадим?!

– Наҳотки хотирангиздан кўтарилган бўлса? – Башир юзини буриб, Амирийнинг кўзларига тикилди.

– Кейинги пайтларда хотирам нафақат одамларнинг исмини, балки бажаришим лозим бўлган ишларимга ҳам панд бермоқда.

Башир номзодни Амирийнинг ёдига солиб қўйди:

– Мен номини тилга олган одам Эргашнинг ҳамшаҳри. «Адолат лашкарлари»нинг етакчиси. Ҳокимиятни эгаллаб олганда, сиз уни муборакбод этиб, одамларингиз орқали унга катта миқдорда маблағ жўнатгансиз.

Амирий сукутга чўмди ва бир оздан сўнг эслади.

– У ҳозир қаерда?

– Паноҳимизда!

– Нега шу пайтгача мени хабардор қилмадингиз?

Амирий бу гапи билан, «сен мендан кўп сирларни яшириб юрган экансан-да», демоқчи бўлганини Башир тушунди. Юзи қизарди.

– Очиғи, Мирзааҳмаднинг тириклигини ва бизда яшаётганини Эргаш ҳам билмайди. Уни, «ўз қўлим билан ўлдирганман», деб мақтаниб юрибди. Шу ердалигини билса, ўртада қонли низо чиқиши муқаррар. Шунинг учун унинг паноҳимиздалигини нафақат сиздан, балки ҳазратимдан ҳам яшириб келдим. Вақти соати келганда, ҳар иккингизга ётиғи билан тушунтираман, деб ўйлагандим. Бунинг учун менинг бир қошиқ қонимдан кечасиз, деб умид қиламан.

Амирий бир оз ўйланиб турди-да:

– Мени у билан учраштира оласизми? – деб сўради.

Амирий лашкарбоши билан ҳозиргача кўришмаган, суҳбатлашмаган бўлса-да, юртида қандай ишларни амалга оширганидан яхшигина хабардор эди ва ғойибан унга меҳр қўйиб қолганди.

– Бу ерда сизларни учраштириш хатарли.

– Сабаб?

Мирзааҳмад Кашмирий жаноблари одамларининг назоратида. Сизни у билан пинҳона учрашганингизни билиб қолса, ҳазратимнинг қулоғига ёмон сўзларни етказиши мумкин. Яхшиси, биз учрашувни бу ерда эмас, балки сизнинг қароргоҳингизда ташкиллаштирамиз!

– Узоқ куттирмайсиз, деган умддаман, Башир жаноблари!

– Албатта!

– Уларни яраштирсак, қандай бўлади?

– Бир-бирларини кечиришларига ишонмайман. Лекин менинг бошқа режам бор.

– Хўш?

– Бир пайтлар кенгашнинг йиғилишида Эргашнинг одамларини Помир тоғларига кўчириш ҳақида маслаҳатлашгандик.

– Эсимда! –Амирий бош ирғади.

– Биз уларни Помир тоғига кўчираемиз, у ердан эса Қирғизистонга олиб ўтамиз. Мирзааҳмаднинг онаси қирғиз, қариндошлари Бишкекда яшайди. «Дори»ларимизни мамлакат ичига олиб кириш ва у ердан Руссияга чиқаришда унинг яқинлари бизга ёрдам беради.

Таклиф Амирийга эриш туюлди. Баширга чақчайиб қаради. Унинг кўзлари тубида, «сенинг мақсадинг пул ишлаш», деган маъно зуҳур эди.

– Биргина шу иш билан лашкарбошини ва унинг одамларини банд қилиш мумкинмикин, Башир жаноблари? «Дори» бизни маблағ билан таъминлайди, аммо мақсадимиз бошқа. Буни унутманг!

Башир хатосини тўғрилашга шошди.

– Бундан ташқари, лашкарбошининг одамлари Қирғизистонда бир қатор тартибсизликларни келтириб чиқаради. Ҳозирда бизнинг ишончли одамларимиз у ерда ишлашмоқда.

– Мени дўппидай давлат қизиқтирмайди, мухтарам Башир жаноблари. Мен ўз олдимга бутун Ўрта Осиёни ишғол қилиш, уни бирлаштириш ҳамда муқаддас байроғимизни унинг осмонида ҳилпирашини ўз олдимга вазифа қилиб қўйганман. Маблағ ва бойликларимни, эллик йиллик куч-қудратимни шу мақсад йўлига сарфлаганман. Бир кун бўлса ҳам ягона тўғ остида бирлашган Ўрта Осиёда ҳукмронлигимни ўрнатишим шарт!

– Биз Марказий Осиёни бирдан ишғол этолмаймиз. Бунга кучимиз ҳам, қудратимиз ҳам етмайди. Ўзингизга аёнки, Шўро ҳукуматини ағдариб ташлаш учун манаман деган қудратли давлатлар етмиш йил

иш олиб боришди. Биз ҳамкорларимиз билан ишлаб чиққан тизимлар асосида иш юритсаккина, Туркистон томига байроғингизни тикишингиз мумкин.

Амирийнинг юзлари буришиб кетди. Тилига келган сўзларни ўйлаб ўтирмай, айтиб юборди:

– Сиз мени ўзингизнинг яқин ҳамкорингиз деб билар экансиз, нечук тарафкашларингиз томонидан ишлаб чиқилган тизимдан беҳабарман? Буни тушунтириб беринг!

– Ўринли савол. Бизни қўллаб турган ташкилотлар сизни ўзларининг энг ишончли ва содиқ одами, деб ҳисоблашади. Бироқ кенгаш аъзоларининг ҳаммасига ҳам ишониб бўлмайди. Уларнинг орасида сирларимизни ўзгалар қулоғига етказиб турадиган сотқинлар бўлиши табиий. Эсингизда бўлса, Туркон хоним сиз ишониб топширган овозёзгични Эргашнинг тўшагида унутиб қолдирган. Бахтимизга у лақмалик қилиб ишлатишни билмаган. Борди-ю, шу асбоб фанимларимизнинг қўлига тушиб қолганида нима бўларди? Сиз билан бизга дийдор кўришлик охиратга қолармиди? Ҳар қадамда ўзбекларнинг иттифоқчилари – руслар, козоқларнинг пихини ёрган жосуслари изғиб юришибди, – Башир бирдан қизишиб кетганини сизди ва тилини тишлади. Гапларининг замирида Абдуллоҳга ишора қилаётганини Амирий пайқаб қолди ва юрагида шубҳа уйғониб, Баширга ғалати қараб қўйди. У ҳам аллақачон сотилиб, уларнинг чизган чизигидан чиқмай, ноғорасига ўйнаб, қулоғига қўрғошиндай қуйишган гапларини бу ерда булбулдай сайраганини билди.

– Менимча, бизнинг суҳбатимиз сиёсат майдонига айланиб кетмоқда. Мендан кўра ўзингизга яхши аёнки, Ўзбекистон кун сайин мудофаа қудратини мустаҳкамлаб, бутун Осиёда энг қудратли давлатга айланиб қолди. Жаҳон ҳамжамияти олдида обрў-эътибори юксалмоқда!

– Шубхам йўқ, хазратим! Мудофаа қудрати қанчалик устун бўлмасин, у мамлакат ичида эмас, балки чегарадан ташқарида керак бўлади. Сиз билан биз мафкуравий жанг олиб борамиз! Ўзимизнинг ғояларимиз ва ташвиқотларимиз билангина одамлар онгини тубдан ўзгартириб, уларни ўз томонимизга оғдиришимиз мумкин. Билиб қўйинг, бугунги кунда мафкуравий ғоя атомдан кучли. У ёндирмайди, куйдирмайди, вайрон ҳам қилмайди, фақат онгни, дунёқарашни заҳарлайди. Заҳарланган одам эса ўзининг ота-онасини ҳам, боласини ҳам танимайди. У мисоли икки бошли аждарга ўхшайди, мурватини бураб қўйсанг, айтган топширигингни бажаради. Биз ўзимизнинг мафкуравий ғояларимизни киритсак, билингки, қурол-аслаҳаларга, заҳарли кимёвий дориларга сарф қиладиган миллиардлаб пулларни тежаб қолган бўламиз. Энди жанг майдонида ғоялар ғояларга қарши курашади. Кимнинг ғояси кучли бўлса, у тантана қилади. Менинг одамларим айни кунларда Ўрта Осиёнинг барча шаҳарларида, хаттоки, қишлоқларида ҳам бизга ҳамкорлик қиладиган ташкилотлар томонидан узоқ йиллар давомида ишлаб чиқилган ғояларни тарғиб қилиш, миллий низоларни вужудга келтириш, миллат ва элатлар ўртасида адоватли урушлар оловини ёқишга тўртки бўладиган сабабларни излашмоқда. Агар телевизорни кузатиб бораётган бўлсангиз, яқинда Қирғизистондаги депутатларимиздан бири бутун элга қарата: «Қирғизистон ягона тилга ўтиши лозим. Ўзбекми, русми, қайси миллат бўлишидан қатъи назар, қирғиз тилида гапириши шарт. Мансаб курсиларида фақат миллатнинг ҳақиқий эгалари ўтиради», деган фикрни олдинга сурди. Мана шу ғоянинг ўзи Қирғизистонда яшаётган кўп миллатли халқлар ўртасида катта шов-шувга, хаттоки, келишмовчиликка сабаб

бўлди. Яна бир кутилаётган нарса, бу мамлакатнинг жанубидаги русийзабон миллат вакилларининг фарзандлари ўқийдиган мактабларни тамоман беркитиш масаласини айнан уйғур маънавият марказининг вакили олға сурди. Булар миллатларни қаттиқ ташвишга солиб қўйгани ғояларимизнинг нақадар таъсирли эканлигини билдириб турибди.

Баширнинг сўзларига жимгина қулоқ солган Амирий юзидаги заҳарханда табассумни фош қилмасликка уриниб, ўзини зўрға қўлга олиб ўтирди. Айниқса, кейинги гапларида озгина бўлса-да, жон борлигини тан олди. Ноибнинг мамлакатдаги миллатларни ташвишга солишининг ўзиёқ Баширнинг сўзлари нақадар ҳақлигини исботлаганди. Ҳозирги кунда бундай гапларни ва таклифларни хоҳлаганча ва истаганча тўқиб чиқариб, одамларда тушкунлик кайфиятини уйғотиш ҳеч гап эмаслигини Амирий ҳам яхши биларди. Бироқ унинг барча гапларини маъқуллаб бўлмасди. Ўзбекистон халқи, айниқса, мустақиллик йилларида туғилган ёшлар онгини ҳеч қандай ғоя, ҳеч қандай мафкура буза олмаслигини биларди. Ёшларнинг онги давлат томонидан ишлаб чиқилган ғоялар билан тўлдирилган, ёт мафкураларга ўрин қолдирмаганди. Ватанпарварлик руҳи ёшларнинг қон-қонига сингиб кетган.

Чолнинг кўнглидан бир-бирига қарама-қарши фикрлар кечди.

– Ўзбеклар билан қирғизлар бир-бирларининг қонларини ичади, деб ўйлайсизми? – сўради у паст товушда. – Икки қардош халқ сиз ишлаб чиққан ғоялар жангида бир-бирининг қонини тўкмайди. Адашдингиз, азизим. Эт билан тирноқни, қуда-андани, қон-қариндошни ажратиб бўлармиди? Ўшдаги, Жалолободдаги, Боткендаги, Ўзгандаги, Ола-буқадаги қайси ўз-

бекнинг хонадонига кирманг, қирғиздан келини бор. Сиз ишлаб чиққан ғоялар бу икки миллатга таъсир қилмайди, деб қўрқаман!

– Бу сизнинг фикрингиз, ҳазратим! Биз ишлаб чиққан ғоялар нафақат икки миллатни, нафақат қуда-андани, балки ота билан болани, ака билан укани ҳам бир-биридан айиради. Керак бўлса, ота ўз боласининг қонини ичади. Ғояларимизнинг нималарга қодир эканлигини билмайсиз-да. Ғоялар таъсирига берилган одамлар манқуртга, ёвга айланиб кетади. Қўлларига қилич тутқазиб қўйсангиз, бас, рўпарасидан чиққан одамнинг кимлигини сўраб-суриштирмай бўйнига солаверади.

– Бу мафкуравий урушингиздан мен нималарни ютишим мумкин? – савол ташлади Амирий.

– Сиз ютадиган нарса битта – ота-боболарингиз орзу қилган она Туркистоннинг беҳисоб бойликлари! Биз Бишкекда миллатларни бир-бирига гижгижлаб, ўзаро низоларни келтириб чиқаролсак, ҳеч бўлмаганда бир қошиқ қон тўка олсак, билингки, Ўзбекистон ҳукумати ўзининг одамларига ҳар жихатдан ёрдам беришга мажбур бўлади. Армиясини Қирғизистонга киритади. Мана шу пайтда биз ўз аскарларимизни ташлаймиз. Ўртада қиёмат қойим бошланади. Қирғизистон иккинчи Афғонистонга айланади!

– Сиз қўшни давлат ўз армиясини Қирғизистонга киритишига ишонаяпсизми?!

– Гапларимга шубҳа қилмасангиз бўларди, ҳазратим!

– Сиз ишлаб чиққан тизим амалга ошиши учун яна қанча вақт даркор?

– Аниқ муддатни айтолмайман, – қисқа жавоб қилди Башир. У жазавага тушиб, кўп гапириб юборганини ҳамда ўз сирларини фош қилиб ташлаганини бирдан тушуниб етди. – Қолаверса, бу биргина менинг

ишим эмас, бу ерда юрган Эргаш ва Мирзаахмаднинг йигитларига ҳам боғлиқ.

– Сизнинг сўзларингиздан шундай хулоса чиқариш мумкинки, биз зудлик билан Эргашнинг қўлидаги бир гуруҳ одамларни Мирзаахмадга топширишимиз керак.

– Шундай, бироқ бизнинг режамиздан Эргаш хозирча беҳабар бўлгани мақсадга мувофиқдир. Куч – бирлашишда!

– Тушунтириброқ гапиринг!

– Айни пайтда Эргаш ўзининг ташвишига ўралашиб қолди. «Толибонлар» халқни ўз ортидан эргаштиролмади. Абдурашид Дўстум иттифоқчилари билан тил бириктириб, унинг аскарларини ҳар томондан ўраб олмақда. Ҳазратнинг оддий халқ бошига солган қаро кунлари ва мамлакатнинг турли жойларидаги нодир ёдгорликларни портлатиб, вайрон қилгани умумжаҳон аҳлининг нафратини қўзғатмоқда. Бу жангда мулла Умарнинг шонли юриши узоққа бормаслигига ақлим етиб турибди. Агар ҳазрат мағлубиятга учраса, билинги, Дўстум ўша куниек Эргашни тириклай қўмиб юборади. Маслаҳатим шуки, зудлик билан Мирзаахмадни лагерь бошлиғи этиб тайинлаш ва Эргашни ўртадан олиб ташлаш керак. Умид қиламанки, бу таклифим сизни беътибор қолдирмайди.

Амирий ўйланиб қолди. Назарида, Башир ҳақ, унинг учун жон куйдираётгандай туюлди. Энди ўз дардини тўкиш мавриди келганини тушунди.

– Чегечининг қизи бизга хиёнат қилди, биродар.

– Хиёнат?!

– Шундай! Ярамас қиз отасининг пўлат сандиғида сақланаётган муҳим ҳужжатларни яшириб қўйган экан. Назаримда уни кимгадир топширмоқчи бўлган. Худога минг қатла шукурки, бунинг олдини олдик.

Баширнинг қути ўчиб кетди.

– Буни қандай аниқладингиз?

Амирий тафсилотни айтди.

– Ҳақиқатан ҳам маълумотлар Гўзалнинг қўлига тушган бўлса, сиримиз фoш бўлибди, ҳазратим. Одамларимизнинг ўлимида унинг қўли бўлса ҳам ажаб эмас.

Иккаласи жим қолди ва хаёлларига ҳар турли фикрларни келтиришди.

– Қиз нима мақсадда ҳужжатларни яширганини билишимиз керак. Бу жиддий масала. Гўзал қайсидир давлатнинг махфий хизмат идораси билан алоқада бўлган, деган шубҳам бор эди.

– Шубҳангиз ўринли. Гўзал маълумотларни уларга топшироқчи бўлган. Яхшики, биз бунинг олдини олдик. Назаримда одамларимизнинг бирин-кетин йўқ қилинишида сиз айтган идора билан Гўзалнинг алоқаси сабаб бўлиши мумкин. Ахир, Чегечи жанобларининг идорасидаги учрашув сир сақланган. Бундан фақат Гўзал огоҳ бўлиши мумкин.

Амирий қайсидир жихатдан ҳақ эди. Ҳақиқатан ҳам кенгаш аъзолари Туркиядаги йиғиндан кейин қисқа муддат ичида бирин-кетин ўлдирилди. Кимнинг қўли билан, деган саволга иккисида ҳам Гўзалнинг қўли билан, деган шубҳа пайдо бўлди. Абдуллоҳнинг қотили изига тушган полиция бу сирли жиноятнинг жумбоғини ҳанузгача очолмаяпти. Буниси ҳам етмагандек, ўша кунги кенгаш йиғилишида рус мафияси билан алоқани мустаҳкамлаш, Россияда ишлаб чиқарилган муҳим қуролни сотиб олиш мақсадида Вадим Вольфовичга юборилган «дори» қўлга тушди. Орадан қисқа фурсат ўтмай, рус мафияси отасининг жасади Италиядан топилди. Мана энди ҳаммаси ойдинлашмоқда. Нахотки Чегечидек ташкилот ишига жонини фидо қилган одамнинг фарзанди хоин бўлиб чиқса?!

– Бу ҳақда мен ҳам бош қотирдим. Бироқ бизнинг тахминларимизни исботлайдиган далил топилмади.

– Қандай маслаҳат берасиз, мухтарам Башир жаноблари? – сўради Амирий.

Қўпоровчилик ишлари бошлиғи хаёлида айланаётган жумбоқли саволга шундай жавоб берди:

– Агар мумкин бўлса, мен қўлингиздаги ҳужжатларни кўздан кечириб чиқсам.

– Бажонидил, – кенгаш бошлиғи жилдни шеригига узатди.

Ўта синчков, инжиқтабиатли Башир замонавий криминалистикадан яхши хабардор бўлиб қолмай, балки унда бу соҳага нисбатан туғма қобилият ҳам мавжуд эди. У ёнидан лупа олиб, жилддаги варақларни кўздан кечирди. Ёзувларга жиддий эътибор қаратди. Бир соатдан кўпроқ шуғулланиб, мулоҳазасини айтишга шонилмай ўрнидан турди. У тарқоқ фикрларини жамлаш мақсадида дераза ёнига келди ва ташқарига тикилганча, бир неча дақиқа ўй суриб турди. Бутун вужуди қулоққа айланган Амирий унинг муҳим гап айтишини кутиб, нафасини ичига ютган кўйи тик турарди.

– Ҳазратим, – дея гап бошлади ниҳоят, – мен айтadиган сўзлардан ўйлайманки, дилингиз ранжимайди.

Амирийнинг қути ўчди ва орқа ўгириб турган Баширнинг олдига яқинроқ келди. Унинг озғин елкасига қўлини ташлади.

– Аксинча, мен сизни ўзимнинг энг содиқ ҳамда ишончли сафдошим деб биламан, мухтарам Башир жаноблари. Дилингизга қандай гап келган бўлса, бемалол айтаверинг!

– Бу ҳужжатларнинг махфийлиги қолмаган. Улар аллақачон тегишли идораларга етиб борган ва айни пайтда бизнинг топшириғимизни бажариб юрган

одамлар назорат остига олинган. Мабодо, бу ишда ўзбек разведкасининг қўли бўлса, бу ерда Эргашни ушлаб туриш ортиқча. Одамларини юртларига жўнатишнинг ҳам зарурати йўқ. Улар фош бўлган!

– Асосланг, азизим? – оёқ-қўли қалтираб кетган Амирийнинг овози худди йиғлаётган одамнинг товушидек титраб чиқди.

– Варақларда нафақат Гўзалнинг лаб бўёқлари, балки бошқа одамнинг бармоқ излари ҳам қолган. Бу эркак кишиники!

– Бу ишда икки кишининг қўли бор, демоқчимисиз?

– Мутлақо ҳақсиз, ҳазратим! Гўзал қоғозларни варақлаётганда бармоғини кўп бор бўёқ суртилган лабига теккизган ва бу бўёқлар қоғозда қолган.

Қаттиқ ҳаяжонланган Амирийнинг юраги гурсиллаб урарди. Унга ортиқча ҳаяжонланиш мумкин эмасди. Чўнтагидан дори олиб, тилининг тагига ташлади.

– Ишонгим келмаяпти...

– Гўзал чекадимми?

– Йўк!

– Чегечи жаноблари ҳам чекармиди?

– Асло!

Башир варақлардан бирини Амирийнинг димоғига яқинлаштирди.

– Ҳидланг-чи?

Амирий қоғозни димоғига яқинлаштирди. Ундан тамакининг иси анқийганини сезди.

– Назаримда бу ҳужжат билан танишган одам Гўзалнинг хонадонида хизмат қилади. Агар у ташқаридан келганида ёки бегона бўлганида ҳужжатларни битта қўймай, ўзи билан олиб кетарди. Хизмат қилаётган одамдан гумонсирашимнинг сабаби шундаки, у қоғозларни шошқалоқлик билан кўздан кечирган. Варақларнинг буклангани ва ғижимлангани бундан

далолат бериб турибди. Менимча, биз шубхаланаётган кимса техника воситаси ёрдамида ҳужжатдан нусха кўчирган. Улар бу ишни Гўзал билан ҳамкорликда бажаришганида, қиз қоғозларни яшириб ўтирмасди. Қолаверса, тамаки хиди қоғозга ўрнашиб қолганига бир хафта бўлган.

Амирий унсиз инграб юборди.

– Энди нима қиламиз, мухтарам Башир жаноблари?

– Афсуски, ўйинни бой бердик.

– Нима, мени тамом бўлди, демоқчимисиз? Мен орқага қайтадиганлар тоифасидан эмасман, – аччиқланди Амирий.

– Мени тўғри тушунсангиз керак, деб ўйлагандим, ҳазратим. Сизни мақсад ва режаларингиздан қайтдингиз, демоқчи эмасман. Аксинча, бу қоғозларни ёқиб юборинг, энди биз бошқа режа ишлаб чиқамиз, демоқчиман.

Амирий жим қолди. Энди у Чегечининг уйида ҳужжатлар билан қизиқадиган кимлар бўлишини ўйлай бошлади. Бир пайтлар Чегечи унга сим орқали Покистондан келган нотаниш йигит қизи билан турмуш қурганини ва қаттиқ ғазабланиб, уни дала ховлига жўнатиб юборганини эслади. «Бу ўшанинг иши», деб ўйлади. Гўзал билан бекорга яқинлашмаган. Ўзбек ёки рус разведкасининг одами бўлиши керак. Улардан бошқа ҳеч ким қоғозларга қизиқмайди. Амирий хаёлидан ўтказган фикрларни Баширга айтишга мажбур бўлди.

– Чегечи ўлимидан олдин қизи ажнабий фуқарога турмушга чиққанини, бундан аччиқланиб, уни дала ховлисига жўнатиб юборганини айтганди.

– Бундай шубҳа ва гумонлар бўлиши табиий. Бироқ бизни шубҳалар қизиқтирмайди, аниқ фактларга асосланишимиз лозим, ҳазратим.

– Юрагим қасос ўтида қовурилмоқда.

– Қизишманг, хазратим. Ҳаммаси ўрнига тушади.

Улар яна жим қолишди. Башир боя унутиб қолдирган гапларини давом эттирмоқчи бўлиб, Амирийга юзланди:

– Одамларимиз икки ой муқаддам қирғиз ҳукуматининг нуфузли раҳбарларидан иккитасини асирга олишганди. Биз уларни зиндонда сақладик. Одамларим бандилар билан ишлашди. Улардан бири биз билан ҳамкорлик қилишга кўнди. Яқинда иккисини ватанига жўнатиб юбордик.

– Сабаб?

– Сабаб шундаки, биз билан ҳамкорлик қилмоқчи бўлган одам ҳозирги кунда топшириқларимизни бажариб, одамларимизни ўта муҳим маълумотлар билан таъминламоқда. Қирғизистонга кириб боришимиз учун йўлак очмоқда.

– Таҳсинга лойиқ! Сизнинг тактикангизга ҳамиша қойил қолганман, азизим! Мана, энди менинг кўнглим тўқ. Хотиржам уйимга қайтсам бўлади.

– Ҳозирча шу ерда қоласиз. Бу ишларнинг тепасида ўзингиз туришингиз керак.

– Қандоқ бўларкин, мен...

Амирийнинг кетмоқчи бўлганини Башир сизди ва унинг сўзини бўлди.

– Эртага кечки пайт сизни ўз қароргоҳимга олиб кетаман. Бугун шу ерда тунайсиз!

Амирий эътироз билдирмади.

ЮРТДА

Ўшанда лашкарлар ўз сафларини кун сайин кенгайтириб боришарди. Шаҳарга қўшни бўлган туманларда ҳам идораларини очишга, ёшларни сафларига тортишга ҳаракат қилишарди. Бироқ улар билан тил

топишолмасди. Қайсар ва ўжар йигитлар тўп-тўп бўлиб, уларни қишлоқларига киритишмасди. Лашкарлар гапларига кирмаган йигитларни уйларига ярим тунда бостириб кириб, қароргоҳларига олиб кетишарди. Ертўлага қамаб, қўл-оёқларини занжирга боғлаб, қўйдаи осиб қўйишарди.

Ўша куни тўрт йигит лашкарларни қишлоқдан қувиб солишди. Аламзада лашкарлар кечаси келиб, уларни қароргоҳларига олиб кетишди. Йигитларни ертўлага олиб тушишди. «Биз билан ишлашга рози бўлмагунингча, оёқларингдан осиглиқ турасанлар», деб дарра билан савалашди. Йигитлар чурқ этишмади. Уч-тўрт кундан кейин ўзларига келиб қолишар, бизга қўшилишар, деган мақсадда чиқиб кетишди.

Лашкарлар йигитларни олиб кетганидан қишлоқ одамлари эрталаб хабар топишди. Оломон йиғилиб, уларнинг қароргоҳига юриш бошлади. Буни эшитган лашкарбоши ёрдамчиларини чақирди.

– Одамларнинг йўлини тўсинглар, нима талаб қилишаётган бўлса, бажаринглар, бу ерга яқинлаштира қўрманглар! – деб топшириқ берди.

– Кеча тунда олиб келган йигитларни чиқаришимиз керак, уларни бўшатмасак, орқага қайтишмайди, – деди ёрдамчилардан бири.

Мирзааҳмаднинг юрагига ғулғула тушди. Йигитларни озод қилса, обрўси тўкилишини, бўшатмаса, одамлар тўс-тўполон қўтариб, қароргоҳини вайрон қилиб ташлашини ўйлади. Йўлбошчи билан гаплашишга мажбур бўлди. У ўттиз ёшлардаги Азамат исмли йигит эди.

– Лашкарларинг беғуноҳ одамларни уриб, жигарини тўкиб юборди. Ўз халқини қўриқлайдиган, асрайдиган ҳукуватимиз бор, милициямиз бор, армиямиз бор! Биз уларга ишонамиз, сени эса тан олмаймиз.

Мақсадинг бизга равшан. Биз сендек ҳаром йўл билан пул топишни, бойлик орттиришни, эски жамият аравасини тараққий этаётган жамиятимизнинг ойдин йўлига судраб кирмоқчи бўлган нияти бузук, қалби нопок, ғаразгўй, бузғунчи кимсаларга қарши жонимиз чиққунча курашамиз. Сендек душманларга сафимизда ҳам, юртимиз тупроғида ҳам ўрин йўқ! Ота-боболаримиз орзу қилган мустақилликка энди эришдик. Осмонимизда байроғимиз ҳилпираб турибди. Ноқонуний равишда лашкарлар тузиб, одамларимизни қўрқитиб, қийнаб, ўз томонимга оғдираман, шу йўл билан юртни қўлга киритаман, ўзимнинг ақидапарастлик ҳиди анқиб турган давлатимни тузаман, деб ўйлама! Бу юртнинг ўз келажагига ишонган, юрагида Ватан ишқи ёнган, унга меҳр қўйган, мустақиллигини химоя қиладиган, шон-шухратини, доврўғини дунёга танита оладиган, келажак сари интилаётган ёшлари бор. Бугундан эътиборан лашкарларингни фаолиятига чек қўясан! Акс ҳолда, ҳаммангни битта қўймай гўрга тикаман!

Мирзааҳмаднинг тили қотиб қолди. Қаршисида вужудидан ғазаб ёғилиб турган Алпомишдек йигитнинг гапини қайтаргудек бўлса, бошини узиб ташлаши мумкинлигини сезиб турарди. Вазоҳати қўрқинчли эди.

– Мен ўз одамларим билан милицияга ёрдам бераман, халқни жиноятчи, ўғрилардан, безорилардан химоя қиладим, деб қасам ичганман. Мақсадим – юртда осудаликни сақлаш! – деди вазиятни юмшатиш мақсадида.

– Сен бу ишга тумшуғингни суқмай қўя қол! Жиноятчиларнинг танобини тортиб қўйишга милициямизнинг кучи ҳам, қудрати ҳам етади. Қолаверса, уларнинг ортида кўп миллатли халқимиз турибди. Сен гумон қилиб, идорангга олиб келиб, оёғидан осиб қўйган одамларнинг кўпи бегуноҳ. Қилмаган айбла-

рини бўйнига қўйиб, пул ундириш мақсадида тутиб келганингни халқ билади! Фаолиятингни тўхтатмасанг, йигитларим идорангга қўшиб, одамларингга ҳам ўт қўйиб юборади!

Лашкарбоши тошдек қотиб қолди.

– Майли, ҳозир шерикларингга жавоб бераман, – деди илиги қалтираб. – Бироқ унутма, яқин кунлар ичида милициянг менинг измимга итоат қилади. Ўшанда сен билан гаплашаман.

– Сен ҳам унутма, – деди унинг сўзларига жавобан Азамат, – бирорта одамнинг бурни ноҳақ қонар экан ёки бирортасини уйидан ноқонуний равишда олиб чиқиб кетар экан йигитларим билан келиб кунингни кўрсатиб қўяман!

Бу лашкарбошининг илк бор таслим бўлиши эди.

Мирзааҳмад қандай қилиб бўлмасин, одамларнинг эътиборига тушишни, ортидан оломонни эргаштиришни, кун сайин тўкилаётган обрўсини тиклашни ўйларди ва бунинг учун йўл ахтарарди. Кейинги пайтларда унга ишонч билан қараган одамларнинг ҳафсаласи пир бўлиб, олдига ҳеч ким келмай қўйганди. Устига-устак, прокуратурага чақиришиб, тушунтириш хати ҳам олишганди. Мирзааҳмад ўзининг аввалги шухратини тиклашни, одамларда ўзига нисбатан ишонч уйғотишни ўйларди. «Нима қилсам, одамлар ортимдан эргашади, мени қўллайди?» деган саволга жавоб тополмасди.

Шундай кунларнинг бирида шаҳар четида яшовчи беш-ўн одам унинг ҳузурига кириб келди. Уларнинг кўпчилиги савдогар, муқаддам турли идораларда ишлаб, қинғир ишлари очилиб, суднинг қора курсисида ўтириб чиққан товламачилар эди. «Маҳаллий ҳукумат бошлиқлари бизнинг аризамизни инобатга олмаяпти. Томорқа сўраб, ариза берганимизга

бир йилдан ўтиб қолди», деб шикоят қилишди улар. Одамларнинг қароргоҳга бош уриб келиши, арз-дод қилиши Мирзааҳмадга қўл келди. У ёнига беш-олтита лашкарни олиб, ортидан шикоятчиларни эргаштириб, улар яшаётган маҳаллага жўнади. Маҳалланинг этаги пахтазор эди. Лашкарларнинг келганини эшитиб, яна ўн-ўн бешта одам қўшилди. Улар ҳам кўпдан бери томорқа олишолмаётганини айтишди. Мирзааҳмад атрофида одамларнинг кўпаяётганидан, ҳаммалари унга умид билан қараб туришганидан баттар ҳаволанди. Маҳалла оқсоқоли келди.

– Бу ерга мактаб, болалар боғчаси қурилади. Томорқа учун ер майдонини қўшни картадан ажратганмиз. Туман катталари аризачиларга пахта ҳосили йиғиб олинганидан кейин ер ажратиб беришни айтган! – деди.

Мирзааҳмад оқсоқолнинг гапига қулоқ солмади. Одамларига ҳар бир шикоятчига олти сотихдан ер ажратиб беришни буюрди.

Мана шу воқеадан сўнг Мирзааҳмад тўғрисида яна ҳар турли гап-сўзлар «болалади». Ўлиб бораётган обрўси тиклангандек эди. Бир пайтлар унинг буйруғи билан шаҳардаги икки мингдан ортиқ хонадонга радио ўрнатилганди. Идорасидан бошқариб туриладиган радио орқали у деярли ҳар куни маъруза ўқиб турарди. Одамлар кимдан жабр кўрсалар, уйини ўғри урса ёки қўшниси билан жанжаллашиб қолса, қароргоҳга келиб мурожаат қилишларини сўрарди. Аслида, лашкарбошининг нияти бузук эди. Одамларнинг эътиборини қозониб, истаган пайтда халқни оёққа турғазиш ҳамда кўпдан бери ўйлаб юрган мақсадини амалга ошириш эди.

Ниҳоят, лашкарбоши халқни оёққа турғазишга ундайдиган маърузасини ўқиди. Одамларни ёш болала-

рини эргаштириб, шаҳар кўчаларига чиқишга ундади. Бунга қуйидаги воқеа сабаб бўлганди.

Хизмат бурчини ўтаётган аскарлардан бири сувга чўкиб ҳалок бўлган, ҳарбийлар жасадни шаҳарга олиб келишганди. Лашкарлар бундан тезда хабар топишди. Тобутни ҳарбийлардан олиб, ўзлари калтаклашди. Вилоят ҳарбий комиссариатининг бошлиғи Қамбар уларга қаршилиқ кўрсатди. Бироқ кўзи қонга тўлган лашкарлар полковникни аяб ўтиришмади. Калтаклашди. Сўнг тобутни кўтариб, шаҳар маркази томон юришди. «Фарзандларимизни узоқ юртларга жўнатганлиги учун раҳбарлар жавоб беришсин», деб бақиришди. Шу пайтда Мирзааҳмад радио орқали оломонни шаҳар кўчаларига чиқишга даъват этди. Лашкарлар тобутни кўтариб, ортларидан оломонни эргаштириб, партия кўмитаси биноси томон селдек оқиб келишарди. Улар бақириб-чақириб, амалдаги раҳбарларнинг зудлик билан ўз лавозимларидан бўшашларини талаб қилишарди. Олдинда лашкарбошининг одамлари жасад солинган тобутни кўтариб боришарди. Аввалдан ўргатилган сўзларни баланд овозда бақириб айтишарди. Партия кўмитаси биносини бир гуруҳ милиция ходимлари ўраб олишганди. Оломон биринчи жонли тўсиқни писанд қилмай босиб ўтди. Милиция ходимлари бир неча бор овозкучайтиргич орқали мурожаат қилиб, тарқалишни буюришди. Бироқ уларга ҳеч ким қулоқ солмади. Милиция ходимларини туртиб-суриб, ўзларига йўл очиб боришарди. Оломон иккинчи жонли тўсиқни ҳам шундай шиддат ила босиб ўтди. Милиционерлар оломонга бас келолмасликларини билиб, орқага чекинишга мажбур бўлишди. Шу тариқа одамлар бинога яқинлашиб қолишди. Уларнинг кўпи тош, ўроқ, бешлик ва кетмон билан қуролланиб олишганди. Лашкарларнинг қўли-

да эса мой тўлдирилган идишлар бор эди. Улар бинога яқинлашишлари биланоқ тошларни отишлари, ойналарни синдиришлари, қўлларидаги мойни сепиб, ўт қўйишлари керак эди. Режа шундай тузилганди. Бино ишғол қилинган, бу ерга Мирзааҳмад жойлашиши ва оломон олдида ўзини Фарғона водийсининг амири, деб эълон қилиши лозим эди. Бир тўда хорижий газета ва радио мухбирлари қўлларидаги камера ва фотоаппаратларни ишга солиб, суратга олиш билан банд эдилар. Улар қандай қилсак, олган суратимиз ишончли чиқади, қандай қилсак, одамлар бизнинг суратларимизни кўриб, катта исён бўлганига ишонишади, деб гоҳ оломон олдида тушишар, гоҳ йўлни тўсиб турган милиционерларни ҳар турли кўринишда плёнкаларга муҳрлашарди. Улар ўқ узилишини, қон тўкилишини, ҳеч бўлмаганда, бирорта милиция ходими қўлидаги автоматни боши узра кўтаришини кутишарди. Ниҳоят, сўнгги тўсиқ ҳам босиб ўтилди. Бинога ўттиз-қирк қадам қолганди. Милициянинг қўлидан ҳеч нарса келмади. Болаларга қарата ўқ узмади, қон тўкилмади. Улардаги инсонпарварлик бунга йўл қўймаганди. Кўзи қонга тўлган лашкарлар энди, «сен қилмадинг, биз қиламиз» қабалида бинога ҳужум бошлашлари ва қўлларидаги тош билан мойларни ирғитишлари, ҳамма томонга ўт қўйишлари лозим эди. Фақат бунинг учун яна бир неча қадамни босиб ўтмоқ керак. Уларнинг кўзларида ўзларининг дастлабки ғалабаларига бўлган ишонч учқуни ялтираб турарди. Оломоннинг ортидан келаётган Мирзааҳмад мамнун эди. Ахир, қувонмасдан бўлармиди? Одамлари милиция қўйган тўсиқларни босиб ўтишди. Яна бир неча дақиқадан сўнг ўзи оломон олдида чиқиб, нутқ ирод қилади. Ҳокимият қўлига ўтганлигини ва амир бўлганлигини айтади. Мухбирлар янги амирни суратга олишади ва маълум

соатлардан сўнг бутун дунё радио ва телевидениеларида, «Лашкарларнинг йўлбошчиси Мирзааҳмад партия кўмитаси биносини ишғол қилиб, уни ўз қароргоҳига айлантирди», деган овоза тарқалади.

«Бироқ ўқ отилмагани, қон тўкилмагани чатоқ бўлди-да», дея афсусланиб қўярди сафнинг охирида ширин хаёллар оғушида келаётган Мирзааҳмад.

Бинога яқин жойда шу ҳудуднинг участка нозирини майор Умархон Исҳоқов турарди. Милиционернинг бундай тўполонга илк бор дуч келиши эди. Селдай оқиб, тўлқиндай тошиб келаётган одамларни қандай қилиб бўлмасин йўлини тўсиш, тарқатиб юбориш кераклигини, акс ҳолда улар бинонинг ойналарини синдириб, ёқиб, вайрон қилиб ташлашлари мумкин эканлигини тушуниб етганди. У шу ҳудудга ўн йил нозирлик қилиб, кекса-ю ёшларни беш қўлидек таниб, кўпчиликнинг иссиқ-совуқ маъракасида бош бўлган, одамлар билан аҳил-иноқ бўлиб кетганди. Олдинда келаётган ёшларни таниди. Ўз навбатида улар ҳам Умархонни яхши танишар, ҳурматини жойига қўйишар, у билан худди яқин кишиларидек муомалада бўлишарди.

Исҳоқов йўлнинг ўртасига чиқди ва қўлларини баланд кўтариб, оломонга мурожаат қилди:

– Тўхтанглар! – майорнинг овози момақалдироқдек гумбурлаб чиқди. Ранги оқариб кетганди. Эғнидаги узун плаши кузнинг совуқ эпкинида ҳилпирарди. Ортада турган милиция ходимлари, «ҳозир оломон Умархонни тошбўрон қилиб ташлайди», деб ўйлашганди. Бироқ ҳеч кимнинг қўлидаги тош отилмади. Улар шундоқ қаршиларида турган милиция ходимини танишди ва қадамлари бир оз секинлашди. Майор яна бир бор, «Тўхтанглар!» деб мурожаат қилганида шовқин-сурон ва бақир-чақирлар босилди. Олдинда келаётганларнинг айримларида иккиланиш пайдо

бўлди. Худди темир тўсиққа дуч келгандай, бирдан тўхташди. Милиционер катта-катта кўзларини оломондан узмай, уларга тик боқиб турарди. Умархон бир қарашдаёқ олдинги сафдагиларнинг кўпчилигини таниб, кимнинг фарзанди эканлигини эслашга улгурганди. Ўз навбатида улар ҳам ўзларига қадрдон бўлиб қолган майорнинг кўзларига боқишга истиҳола қила бошлашганди. Бироқ тобутни кўтариб олган лашкарларгина, «Нега олдиндагилар тўхташди?» деб безовталанишар эди.

– Қаёққа кетяпсизлар?! Мақсадларинг нима?! Сизларнинг қўлларингга ким тош тутқазди?! Қани уларнинг ўзлари?! Кимнинг биносини вайрон қилмоқчисизлар?! Азиз жигаргўшаларим, бу йўлдан қайтинглар! Мақсади бузуқ, ғаламис кимсалар қўлингизга тош тутқазиб, жар ёқасига келтириб қўйибди-ку?! Бир умр ўз миллатдошларинг, ватандошларинг олдида юзларинг шувут бўлишини, бу ишларинг учун ота-боболаринг қабрларида тик туришини биласизларми?! Хой, Жавоҳир, хой Қамбар, Сайфиддин! Сизлар кимнинг зурриётлари эканликларингни унутманглар. Боболаринг шу юрт учун, мустақиллигимиз учун, эртанги порлоқ келажагимиз учун курашган инсонлар эди. Ҳамидулло, Жаҳонгир, иниларим? Сизлар ҳалол меҳнат ортидан бахт топган, покиза лўқма бериб боққан одамларнинг фарзандларисизлар! Юртнинг бир биносига тош отиш ватанга тош отиш билан баробар! Ҳошимжон, жигарим, отанг шу биноларга гишт урган, умри меҳнатда ўтган ҳалол инсон эди. Сарвар, сенга нима бўлди?! Қайси шайтон йўлдан оздирди?! Қилаётган ишингнинг оқибатини ўйлаб кўрдингми, жияним? Одам ҳам ўз юртига, ўз ватанига, ўз халқи-га, келажагига тош отадими?! Отанг фронтда қон кечган инсон эди. Ватанингга, келажагингга тош отмоқчи

бўлганингни, ортингдаги бузгунчи ғаламислар сафига қўшилиб қолганингни руҳи кўриб, бошинг узра чирқиллаб юрмаяптимикин? Жигарларим, ўйлаб иш кўринглар! Мустақил ватанимизнинг тақдирини ёт унсурларга, ғаламисларга, ватанфуруш хоинларга топшириб қўймайлик! Уларнинг алдовига учманглар! Бу йўлдан қайтинглар! Тобутга солиб, кўтариб юрган йигитнинг руҳини ҳам безовта қилманглар!

Майор бу сўзларни йиғлаб, кўзларида ёш билан шу қадар баланд овозда айтдики, ҳатто, сафнинг охирида турганлар ҳам эшитди. Умархоннинг овози кутилмаганда ғиппа бўғилди. Кўзларидан ёш оқиб тушарди. У йиғларди. Йиғлаётганини ҳамма кўриб, билиб турарди. Майорни таниган, ўз навбатида, у номини тилга олган йигитлар бирин-кетин бошларини эгиб, кўлларидаги тошларни оёқлари остига ташлаб, орқага қайтишди. Борлиққа шу қадар жимжитлик чўккан эдики, одамларнинг нафас олишлари эшитиларди. Бу жимжитлик Мирзааҳмадга ёқмади. Гўё оломон ичида ўзига ўкиладиган ҳукми кутаётганга ўхшарди.

– Нега ҳамманг соқов бўлиб қолдиларинг! Олдинга ўтларинг, одамларни тошбўрон қилишга даъват этларинг! – овозининг борича қичқирди лашкарбоши. Бироқ унинг овозига ҳеч ким қулоқ солмади. Ўн дақиқада оломон билан тўлган майдонда фақат милиция ходимлари, партия қўмитаси раҳбарлари, ҳарбий комиссариатдан келган вакилларгина қолди. Майор ҳамон кўлларини боши узра кўтариб, кўзларидан оқаётган ёшни тиёлмай йиғларди.

Саросимага тушган лашкарлар елкаларидаги тобутни йўлнинг ўртасига ташлаб кетишди. Милиция ходимлари ва ҳарбийлар маййитни кўтариб, қабристон томон юришди. Эллиқдан зиёд халқ посбони уларга эргашди. Аскарнинг жасадини иззат-икром билан

қабрга қўйишди. Халқ ўз қилмишидан қаттиқ уялди ва қалбларида милицияга бўлган ишонч ва меҳр аввалгидан-да кучайди.

КУТИЛМАГАН УЧРАШУВ

Сафар Акмални унутмаганди. Унинг кўп ишларни амалга оширганига ҳамиша тан бериб келарди. Бироқ эҳтиётсизлиги оқибатида Афғонистонга қочишга мажбур бўлди. Бир муддат Қоратегинда, кейин Саманганда яшаётганидан, айниқса, Эргашнинг тўдасига қўшилиб олганидан мамнун эди. Унинг қўли билан узоқ йиллар давомида ўйлаб, режалаштириб келаётган ишларни энди амалга ошириш мумкин эди. Бироқ Амирий шу кунгача лагердагиларни озиқ-овқат билан таъминлаб келаётгани, Башир эса қўналға бергани сабабли, Эргаш билан учрашиш имкони туғилмаганди. Кенгаш раҳбарининг сирли ўлиmidан сўнг Сафар учун Саманганга ўтиш эшиклари очилди. Шунда ҳам мақсадини ўз тили билан тўдабошига айтишни истамади. Бу ишда Акмалнинг ёрдамидан фойдаланмоқчи бўлди.

У хорижий радиостанциянинг мухбири никоби остида лагерга кириб келди. Мухбирлар билан суҳбатлашишни хуш кўрадиган Эргаш бу гал уни нохуш кайфиятда қарши олди.

– Чегечининг вафотидан кейин кенгаш тарқаб кетганмиш? – савол ташлади Сафар.

– Кенгаш ҳеч қачон тарқаб кетмайди, – жавоб қилди тўдабоши. – Чегечининг ўрнини босадиган Амирий ҳазратлари бор!

– Чегечининг ишини ким давом эттиради?

– Албатта, Амирий ҳазратлари.

– Эшитишимга қараганда, ҳозир одамларингизнинг аҳволи танг, озиқ-овқат етишмаётганмиш?

– Бу ўткинчи ҳолат. Ўйлайманки, яқин кунларда Амирий ҳазратлари бизга озиқ-овқат жўнатадилар.

– Лагердагиларнинг аҳволи оғир. Бошқа жой беришса, кўчиб кетасизми?

Мухбир бу саволни нима мақсадда берганини Эргаш тушунмади.

– Бу бошлиқларимизга боғлиқ.

– Одамларнинг кўпи қочиб кетаётганмиш, шу ростми?

– Қочоқлар ҳеч қачон ўз ватанларига қайтиб боролмайдилар!

Сафар Амирийнинг лагердагиларга сарф қиладиган ортиқча маблағи йўқлигини, кенгашнинг барча маблағи Чегечининг ҳисобида туришини биларди. Шундай бўлгач, узоғи билан бир ой ичида Эргашнинг танг аҳволга тушиши муқаррарлигига кўзи етди. «Мухбир» жўнаш олдидан Акмал билан кўришди, уни холи жойга таклиф қилди. Акмал меҳмонни танимади. Сафар ўзини танитгач, ёқасини ушлаб, қулочини ёйиб, уни бағрига тортмоқчи бўлди. Аммо «мухбир», «ҳожати йўқ, ўнлаб кўзлар бизни кузатиб турибди», деганидан кейин ёйилган қўлларини аста туширишга мажбур бўлди.

– Биз сизни йўқотиб қўйдик. Шу сабабли, бобонгизнинг пулларини Швейцария банкига қўйишга мажбур бўлдик. Истаган пайтда ўзингизга тегиши лозим бўлган юз минг долларни олишингиз мумкин. Хоҳласангиз, номингизга берилган чекни ташлаб кетаман.

– Асло ҳожати йўқ, – эътироз билдирди қувониб кетган Акмал. – Кўриб турибсиз, атрофимда ашаддий безорилар, ўғрилар, одамнинг бошини бир долларга узишга тайёр каллакесарлар юрибди. Қиссамда юз минг доллар чек борлигини билишса, қайтиб келганингизда суякларимни ҳам тополмайсиз.

– Унда менинг қўлимда туради, – ишонч билан деди Сафар.

- Сизга бир илтимосим бор.
- Сўранг!
- Мени тезроқ бу ердан олиб кетсангиз. Одамхўрлар ичида яшаш жонимга тегди!
- Албатта, олиб кетамиз, бироқ бу ердан тезроқ силжиш ўзингизга боғлиқ.
- Нима қилишим керак?
- Эргаш танг аҳволда. Озиқ-овқатнинг таги кўришиб қолган.
- Тўдабошининг умиди Амирийдан.
- Унинг ҳам тўдабошидан ҳафсаласи пир бўлган. Тўдабоши ким суяк ташларкин, деб турган кучукка ўхшаб қолди. Башир келтирган беш миллионлик «дори»ни Россия ва Ўзбекистон чекистлари ушлаб қолди. Ҳозир иккисининг орасидан ола мушук ўтган.
- Мен булардан беҳабар эканман! – деди хайрон бўлган Акмал. – Энди бизга ҳеч ким ёрдам бермайдими?
- Таклифларимизга рози бўлса, биз одамларини озиқ-овқат, кийим-кечак ва замонавий қурул-аслаҳалар билан таъминлашимиз мумкин. Ҳатто, Пешоварга кўчириб кетамиз. Йигитлари латта чодирларда бургага талашиб яшамайди, балки замонавий уйларда туришади.
- Бунинг учун нима қилиш керак?
- Амирий ва Баширдан юз ўгириб, «Туркистон Ислом уйғониш ҳаракати» партияси сафига қўшилиши лозим.
- Таклифни Эргашбой қабул қилармикин? – сўради Акмал бошини чайқаб.
- Сизнинг вазифангиз унга тушунтириш ва қўндириш!
- Менинг-а?! Ахир, бундай масалада у билан суҳбатлашиш осон эмас. Хоин деб бошимни узиб ташлайди. У ҳатто тукқан онасини ҳам танимайди!
- Чўчиманг. У тез орада шаштидан тушади. Кемаси сувга фарқ бўлмоқда. Сиз таклифларимизни тушун-

тирасиз. Биз томонга ўтган куниёқ лагерга ўн тонна озиқ-овқат келади. Тез орада одамларини Пешоварга кўчирамиз.

– Ўта қалтис ишни топширдингиз...

– Яна бир гап, уни биз томонимизга оғдирган кунингиз сиз учун ота юртингизнинг эшиклари очилади.

Акмал ўйланиб қолди. Сафар ваъда қилган юз минг долларни кўлга киритиш ҳамда жонига теккан дала-дашддан тезроқ кетишга бўлган умид таклифни етказишга мажбур қилди.

– Кўлимдан келганча ҳаракат қиламан. Сиз билан қачон кўришамиз?

– Бир ойдан кейин ўзим келаман!

Сафар ўрнидан турди. Акмал билан хайрлашиб, жўнаб кетди. Беш-ўн кун ичида тўдабошининг ҳузурига киришга Акмалнинг юраги чопмай юрди. Сафар башорат қилгандай, лагердаги вазият кун сайин мураккаблашиб борарди. Озиқ-овқатнинг таги кўринган, жангарилар ўртасида келишмовчиликлар ва айни пайтда Эргашга нисбатан ишончсизлик кучая бошлаганди. Ниҳоят, Акмал тўдабошининг ҳузурига киришга жазм қилди.

– Нима гап, қози? – сўради тўдабоши бўшаб қолган ароқ шишасини четга суриб.

– Суҳбатингизни олгим келди, амирим.

– Бекорга кирмагансан! Кўзларингдан ниманидир айтмоқчи бўлганингни сезиб турибман.

– Ўта сергак одамсиз-да, амирим.

– Чайналмай очигини айт, нима гап?

– Сўзларим ёқмаса, бир қошиқ қонимдан кечасиз, амирим...

– Гапир!

– Сизга ва одамларингизга ёрдам берадиган ҳомий топилди.

– Ҳомий? Ҳозир ҳамма бизга нафратли кўзини тикиб турганида, бошимизни силайдиган ўша меҳрибон кўл эгаси ким экан?

– Уйғуристонлик биродарларимиз.

– Уйғуристонлик? Шу пайтгача бирорта уйғур билан дўстлашмаганман. Улар мени қаердан таниб қолишибди?

– Сиз хайрли ишларнинг тепасида турибсиз, амирим. Бундай инсонни Аллоҳ ҳам, бандаси ҳам кўллайди-да.

Эргаш танг аҳволда қолган пайтда ёрдам берадиган одамнинг топилганидан ич-ичидан қувонди.

– Хўш, ўша уйғурлар ниманинг эвазига менга ёрдам беришмоқчи?

– Амирим, уламолар мусулмон мусулмонга бошига мусибат тушганда ёрдам кўлини чўзиши, ҳолидан хабар олиши вожиб, дейишган! Уйғур дўстларингиз андак қийналганингизни эшитиб, холисанилло ёрдам беришмоқчи. Агар истасангиз, одамларингизни Пешоварга олиб кетишмоқчи.

Тўдабошининг кўзлари мошдек очилди. Башир билан Амирий уни ўз холига ташлаб қўйган бир пайтда, нахотки унга ёрдам берадиган ҳомийлар топилгани чин бўлса? Башир жой бердим, деб уни бургадек талади. Чегечи бир олам пул йиғиб, ўлиб кетди. Кемаси чўкиб бораётган бир пайтда худди ер тубидан чиққандай кўмак берадиган одамнинг топилиши Эргашга мўъжизадек туюлди. Ҳомийнинг мақсадини билишга, инчунин, ўша ҳомий бекордан-бекорга мурувват кўрсатмаслигини, «олижаноблик» ортида қандайдир мақсад яширинганини ўйлади. Акмал билан ошкора гаплашишга, ўртада бўлаётган гаплар икковларининг орасида сир сақланишини ўйлади.

– Менга тўғриси айт, – деди жиддийлашиб, – сен айтган одамнинг мақсади нима?! Нима эвазига ёрдам бермоқчи?

Акмал хўжайиннинг овозидан жаҳли чиқмаганлигини, аксинча, ўша сахий кимсага суяниши мумкинлигини тушунди. Ётиғи билан тушунтиришда давом этди:

– Уларга сиздан ҳеч қандай ёрдам керак эмас, амирим. Мақсадлари савоб йўлида хайр қилиш!

– Мени лақиллатма! – аччиқланди тўдабоши. – Ҳозир ота болага, бола отага текинга ёрдам бермайди. Ҳатто, савоб ишнинг замирида ҳам манфаат яширинган. Эҳсон қиладиганлар олдинга муштдай суюк ташлаб қўйишади-да, кейин ёмон кўрганларини талайтишади. Аламларини, ўчларини шу йўл билан олишади. Улар деганинг ким?

– «Туркистон Ислом уйғониш ҳаракати партияси» сизни ва одамларингизни озиқ-овқат, кийим-кечак ва замонавий қурол-аслаҳалар билан таъминламоқчи.

Эргаш йўғон бўйинини буриб, ичкиликдан қизариб кетган юзини Акмалга тикди:

– Бу гапларни ким ўргатди сенга?

Қозининг оёқлари қалтираб, тили танглайига ёпишиб қолди.

– Гапир!

Ниҳоят, Сафарнинг номини тилга олишга мажбур бўлди.

– Ўн кун илгари лагерга келган мухбир мен билан суҳбатлашаётиб, амирингиз «Туркистон Ислом уйғониш ҳаракати» партиясига қўшилса, деб таклиф киритганди.

– Нега бу гапни ўша пайтнинг ўзида айтмадинг, тўнка?

– Амирим, ўша кунлари нимадандир жаҳлингиз чиқиб, юрагингиз гаш бўлиб юргандингиз...

– Одамларим яхши яшаса, лагердаги шароит дуруст бўлса, мени ҳеч ким хафа қилолмайди! Минг бор

афсуски, мен кўп алдандим, кўп қоқилдим. Кўзим шу кунгача очилмади, қози!

– Худо хоҳласа, бундан кейин ҳаммаси изга тушиб кетади, амирим. Кўнглим сезиб турибди, бошингиз узра бахт куши айланмоқда.

– Бир ювуклининг, бир ювуксизнинг дуоси тегади, дейишади. Зора, айтганингдек ишларим ўнгланиб кетса!

Эргашни хаёл олиб қочди. Ҳақиқатан ҳам шу кунларда у сувга фарқ бўлаётган одамга ўхшарди. Тўрт томони денгиз, на одамзот, на кема кўринади. Нима қилиш керак? Кимдан ёрдам сўраш лозим? Бундай пайтда ҳатто душманинг ҳам кўзингга яқин одамингдек кўринади. Шу кунгача кимлар тоғ-тоғ ваъдаларни бермади. Аммо натижа қани? Одамлари икки кундан бери бир маҳал овқатланишга ўтиб олишган. Кўпчилик қишлоқларга чиқиб, талончилик билан қорнини тўйғазиб юрибди. Эрта-индин бу жойларни Дўстум эгаллаб олса, нима қилади? Ортидан эргашганларни қаёққа олиб қочади? Ким бошпана беради? Уйғурнинг шунчаки савоб, деб ҳайр қилишининг тагида қандай мақсад яшириниб ётган бўлишидан қатъи назар, унинг ёрдамидан юз ўгирмаслик даркор. Ўз оғзи билан ваъда берибдими, демак, улар билан алоқа ўрнатишни кечиктирмаслик зарур. Бундан бошлиқлар хабар топгудай бўлса, нима дейиши керак?

– Сен айтган одамлар билан алоқа қилганимизни Амирий эшитиб қолгудек бўлса, аччиқланмасмикин? – Эргаш ҳаётида илк бор маслаҳат оҳангида Акмалга шундай савол билан мурожаат қилди.

– Амирим, – аста сўз бошлади қози, – сизнинг қудратингизга шубҳа қилмайман, аммо озгина муғомбирлик ҳам даркор. Уйғур дўстларимизнинг раёйини қайтарманг. Тил учида бўлса ҳам ўйлаб кўраман, денг. Шу баҳона оз-моз озиқ-овқат, кийим-кечак ундириб

олинг. Бу йил киш қаттиқ келиши мумкин. Одамларимиз очлик азобидан қийнаलिшмоқда.

Эргашнинг боши қотди. Хаёли ҳар томонга тўзиб кетди. Қозининг таклифини рад этса, одамлари қочиб кетиши мумкин.

– Айтган танишинг қачон келади?

– Бир ой ичида!

– Унгача одамларим тош чайнайдимиз?

– Розилигингизни маълум қилсам, озиқ-овқат келади, амирим!

– Унда ҳозироқ розилигимни маълум қил!

Юраги жойига тушган қози қўлини кўксига қўйиб, тўдабошининг хонасидан илк бор кўнгли ёришиб чиқиб кетди. У эшикни беркитишга улгурмади. Соқчи кириб келди.

– Башир жанобларининг олдидан хабарчи келди. Сиз билан учрашмоқчи экан, – деди.

– Айт, кирсин!

Соқчи таъзим қилиб чиқиб кетди ва хиёл ўтмай ортидан қотмадан келган, найнов кимсани эргаштириб кирди.

– Ҳазрат сизнинг ёрдамингизга муҳтож бўлиб қолдилар, тақсир, – деди меҳмон.

– Қулоғим сизда, жаноблари бизга қандай вазифа юкламоқдалар?

– Ҳазратнинг бир тўда одамлари Тожикистон ва Ўзбекистон орқали Қирғизистонга ўтиши керак. Биз барча йўлларни ўргандик. Ўзингизга аёнки, бу йил киш қаттиқ келиб, тоғларга қор қалин тушди. Довонлар хатарли. Бунинг устига «Аждарғор» қирғиз аскарлари томонидан қаттиқ қўриқланмоқда. Ҳазратим биз учун энг ишончли йўл Тожикистон орқали кириб бориш, дедилар.

– Тожикистон орқали кириб бориладиган бўлса, Башир жаноблари ўз одамларига бугуноқ жаноза ўқишлари мумкин!

– Сабаб?

– Улар Ўзбекистон чегарасини кесиб ўтишларига тўғри келади. Биласизки, ўзбеклар чегараларини қаттиқ қўриқлашади.

– Ҳазратим ҳам сиз айтган фикрда эдилар. Бироқ бундан ўзга йўл тополмадилар-да! Тожикистондан кириб борсак, Шоҳимардонда тўхтаб, кейин Қирғизистонга ўтиш осон, деб ўйлашди.

– Башир жаноблари йўлнинг яқинлигини ўйлабдилар-у, аммо одамларининг ҳаётини ўйламадилар-да!

– Энди бу уларнинг иши. Сиз-у бизнинг вазифамиз – айтилган топшириқни бажариш!

Эргаш бир оз ўйланиб тургач, сўради:

– Мақсадлари нима?

– Мен бундан беҳабарман, мухтарам Эргашбой. Эшитишимга қараганда, улар қандайдир «Соқов» деб номланган операцияни амалга оширишмоқчи.

– Йигирмата одам бутун бир мамлакатга қарши курашиши кулгили эмасми? Мен юзлаб одамларим билан чегарани бузиб ўтолмаганман. Йигирмата одамнинг қўлидан нима ҳам келарди?

– Менимча, сиз ишонмаётган йигирмата одамнинг қўлидан кўп ишлар келади, Эргашбой жаноблари. Уларнинг ҳаммаси ажнабий. Африкаликлар, покистонликлар ва афғонлар. Улар миллатлар ўртасида низо чиқариб, тезда изларига қайтишади. Операциянинг «Соқов», деб номланиши шунга ишора.

Эргашнинг юрагига бир парча муз тушди. Башир нега айнан унинг одамларидан эмас, ажнабийлар кучидан фойдаланмоқчи? Бу билан уни синдирмоқчимиз? Сенсиз ҳам қўлимдан кўп ишлар келади, демоқчимиз ёки Қирғизистонда хунрезликни амалга ошириб, Эргашга ибрат қилиб кўрсатмоқчимиз?

– Мендан қандай ёрдам керак?

– Одамларингиз уларни Панж дарёсидан ўтказиб қўйишлари лозим.

– Демак, йўлбошловчи керак, денг?

– Тушунганингиз учун қуллук!

– Одамлар қачон келади?

– Аниқ вақтини билмайман. Йўлбошловчини ҳозир ўзим билан олиб кетаман!

– Кимни жўнатишни ҳам билмайман. Одамларимнинг кўпчилиги йўлни яхши билишмайди.

– Йигитларингиз орасида тожиклар бордир?

Эргаш бир оз ўйланиб, меҳмонга юзланди:

– Тожиклар бор, аммо уларни сизга қўшиб берсам, орқага қайтармикин?

– Таваккал қиламиз-да, – деди у зерикарли оҳангда.

– Қайтиб келишни истамаса, тоғларнинг тепасида музлатиб қўямиз.

Эргаш ўрнидан турди ва меҳмонни эргаштириб, ташқарига чиқди...

ЮРТДА

Афғонистондан қайтиб келган Маҳмудов Қодир хақида янги жилд очиб, маълумотлар йиғишга киришди. Туман мудофаа бўлиmidан берилган хабарномада Қодир билан бир қисмда хизмат бурчини адо этган аскарларнинг шахси маълум қилинганди. Бахтга қарши ҳозирги кунда уларнинг кўпчилиги собиқ иттифокдош республикаларда яшашаётганлиги маълум бўлди. Ўзбекистондан Фафур билан Рустам ва Нодир исмли йигитлар бир қисмда хизмат бурчларини ўташган. Фафур бир взводда, Носир Хатамов эса бошқа ротада бўлган. Шундай бўлса-да, улар бир-бирлари билан тез-тез учрашиб туришган, деб ўйлади полковник. Айниқса, Фафурни бирга бўлиши Маҳмудов учун

кутилмаган тасодиф эди. Ўрганилаётган шахснинг ҳаёти ҳамда тақдири ҳақида айнан ундан кўплаб маълумотларни олиш мумкинлиги билиниб турарди. Рустам бошқа ротада бўлса-да, Қодирни яхши таниши мумкин, жангга бирга кирган бўлишлари ҳам эҳтимолдан йироқ эмас, деб ўйларди Маҳмудов. Рота командири Михаил Алексеевич Кузьмичевнинг ҳам шахсига оид бир қанча маълумот жамланди. У Қодирнинг ўлими қайд қилинган куни оғир яраланган ва махсус самолётда Тошкентдаги ҳарбий госпиталга жўнатилган. Ҳозирда Краснодар ўлкасида яшамоқда. Урушдан кейин унга Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилган. Маҳмудов Федарал хавфсизлик хизмати Краснодар ўлка бошқармасига Кузьмичевдан Қодирнинг тақдири ҳақидаги фикрларини жўнатишларини сўраб, шошилиш топшириқнома жўнатди. Ўзи эса Хатамов яшаётган вилоятга ўтиб, у билан суҳбатлашишга қарор қилди. Ходимлар полковникни қизиқтирган шахс ҳақида қисқача маълумотнома тайёрлашди.

МАЪЛУМОТНОМАДАН

Нодир Хатамов 1957 йилда туғилган. 1976 йили Совет армияси сафига хизматга чақирилиб, хизмати Афғонистондаги чекланган совет қўшинлари таркибида ўтаган. 1977 йилнинг 29 майида мужоҳидлар билан бўлган жангда Қандаҳор шаҳри атрофидаги қишлоқардан бирида яраланган. Мужоҳидлар уни ва шерикларини асирга олиб, Покистоннинг Пешовар вилоятидан ўн чақирим наридаги Бадабер қишлоғида жойлашган лагерга келтириб ташлашган. Қўзғолон пайтида тутқунларнинг барчаси артиллерия ва ҳарбий самолётлардан ўққа тутилган. Тутқунлар йўқ қилинган. Уч аскар яраланиб, ерости биноси ичи-

да қолиб кетган, Хатамов ҳамда унинг шериклари мужоҳидлар томонидан бошқа лагерга олиб ўтилган. Бурҳониддин Раббонийнинг топшириғи билан учала асир озод қилинган. Хатамов 1991 йили қишлоғига қайтиб келган.

Маҳмудовнинг ягона умиди Хатамовдан эди. Биргина у Қодирнинг тақдири ҳақида маълумот бериши ва кўнглидаги ягона умидга ҳукм ўқиши мумкин эди. Эртаси куни полковник собиқ афғончи яшаётган қишлоққа жўнади. Қодирнинг расмини кўрсатди. Афғончи бир кўришдаёқ собиқ қуролдош дўстини таниди.

– Биз у билан бирга бир қисмда хизмат қилганмиз. Лекин вазодимиз бошқа-бошқа бўлганлиги учун ҳафталаб кўришмасдик, – деди Хатамов ўша йиллардаги воқеаларни эслаб.

– Сўнгги бор қачон ва қаерда кўришгансизлар?

– Бизни мой олиб келиш учун Қандаҳорга жўнатишди. Олтита машинани иккита БТР ҳамда ўттизта аскар қўриқлаб борардик. Қодир ҳам биз билан бирга эди. У орқадаги БТРда келарди. Разведкачиларимизнинг маълумотига қараганда, йўл душманлардан тозаланганди. Шу сабабли, ўзимизни хотиржам ҳис этиб борардик. Бизлар яхшигина қуроллангандик. БТРларда яқинда ишлаб чиқарилган янги пулемётлар бор эди. Бу қурол ҳар қандай вазиятда ҳам душман қўлига тушиши мумкин эмасди. Агарда ўққа тутилдиган бўлсак, уни йўқотишимиз шарт эди. Икки тоғ оралиғидан ўтиб бораётганимизда, мужоҳидлар бизларни қўққисдан ўққа тутиб қолишди. Гранатомётдан отилган ўқлардан бири БТРнинг олд томонига тегди. Машина ишдан чиқди. Матор учди. Ёғ машиналаридан иккитаси портлади. Отишма бошланди. Душман-

лар қулай жойга ўрнашиб олганди. Тепадан туриб бизларни нишонга олиш ўнғай эди. Мужоҳидлар отган ўқларнинг кўпи аскарларга тегарди. Дайди ўқлардан бири командиримизни ерга йиқитди. У йўл устида ётарди. Эмаклаб бориб, уни судраб тошлар панасига олиб ўтдим. Командирликни зиммамга олдим.

БТРдаги пулемёт ёдимга тушиб қолди. Эмаклаб бориб уни олиб тушдим ва душманларни ўққа тутдим. Отилган ўқлар тошларни ўпириб, титиб ташларди. Жанг узоқ давом этди. Ўн олтида аскар қолгандик. Душманлар бизни ҳар томондан ўраб келишарди. Ўқи тугаган пулемётни тошлар орасига яширдим. Мужоҳидлар ҳаммамизни асирга олишди. Қўлларимизни ва кўзларимизни боғлаб, тоғ ичидаги йўлдан номаълум томонга олиб кетишди. Узоқ юрдик. Кўзимни очишганда сахро ўртасида тиконли сим билан ўралган жойга етиб келганимизни билдим. Бу Покистон худудига қарашли Пешовор вилоятидан 10 чақирим ичкарида, Афғонистон чегарасидан эса 20 чақирим ташқаридаги Бадабер қишлоғи эди. Бизни тутқунликда ушлаб турган лагернинг номи ҳам Бадабер эди. Унга ўта жаҳлдор, шафқатсиз одам – Холид ибн Валид раҳбарлик қиларди.

Асирга олинган Совет ва афғон армиясининг аскарлари ер остидаги қоронғи зиндонларда сақланарди. Бошқа давлатлардан мужоҳидларга ёрдам бериш учун келган кўнгиллилар ҳам шу лагерда тайёргарликдан ўтиб, Афғонистондаги мужоҳидлар сафига жўнатиларди. Бизларни – ўн тўрт нафар тутқунни кундуз кунлари ишлаш учун ташқарига олиб чиқишарди. Асирлар билан лагер ходимларининг алоқада бўлиши қатъий ман қилинганди. Шароит оғир эди. Аскарларни истаганча калтаклаш, оғир ишларни ба-

жаришга мажбурлаш ҳуқуқи соқчиларга берилганди. Итоат этмаганларни оч қолдиришарди. АҚШ, Миср, Покистон ва Хитойдан келган йўриқчилар асирлар билан ишлашарди. Ўзларига ишлашга мажбур қилишарди. Лагер ҳудуди беш юз гектар майдонни ўз ичига олган, олтмиш беш нафар соқчи кеча-ю кундуз атрофни қўриқлаб туришарди. Қочишнинг иложи йўқ эди. Бизларни Бадабер зиндонларида сақланаётганимиздан узоқ вақтгача совет ҳарбийлари беҳабар бўлишган. 40 армия разведка бошқармаси бошлиғи, генерал майор Кокорин ўзининг хотираларида ҳам шу ҳақда ёзиб қолдирган. Қачонки, Покистон ҳарбий ҳаво кучлари лагерни бомбардимон қилаётганда экипаж аъзоси билан авиабаза алоқачилари ўртасидаги радиоалоқа тутиб олгунгача Шўро ҳарбийлари беҳабар бўлган.

Таҳқирлашлар, хўрлашлар жонимиздан ўтиб кетгач, лагерни олиш режасини ишлаб чиқдик. Биринчи навбатда, радиоалоқа ўрнатилган хонанини эгаллаш, кейин эса қурол-яроғлар, ўқ-дорилар сақланадиган олтита омборга ҳужум бошлашимиз лозим эди. Узоқ тайёргарлик кўрдик. Соқчиларнинг алмашадиган, овқатланадиган вақтлари, уларнинг қайси томонга кўпроқ эътибор қаратишлари, туннинг қайси соатида уйқу элтишигача ўрганилди. Тунда соқчилар хушёрликни оширишлари ва ҳар икки соатда алмашиб туришлари аниқлангач, ярим тунда уларга қарши ҳужум уюштириш мумкин эмас, деган қарорга келинди. Шундан сўнг намоз ўқиш пайтлари ўрганилди. Турма ходимлари ва хизматчилари бомдод намозини ўқишаётганда ўн тўрт нафар тутқин кичик-кичик гуруҳларга бўлинди. Биринчи гуруҳ иккита соқчини қуролсизлантириб, омборларни эгаллади. Барчамиз қуроллан-

дик. Отишмада бизнинг қўлимиз баланд келди. Аммо Бурхониддин Раббонийнинг буйруғи билан тезда қўшимча жангарилар ёрдамга етиб келишди. Уларга қаршилиқ кўрсатишга ўзимизда куч топдик. Отишмалар узоқ давом этди. Бронетехника, артиллерия билан қуролланган Покистон армияси ҳам ёрдамга келди. Ҳаводан ҳужум уюштирилди. Раббоний бизларга қуролларни ташлашни ва таслим бўлишни, бунинг эвазига ҳаётимизни сақлаб қолишга ваъда берди. Биз ундан элчихона ходимлари билан алоқа ўрнатишимиз учун алоқа воситаларини беришни талаб қилдик. Талабимиз инobatга олинмади. Жанг янада шиддатли тус олди. Омбордаги минглаб қуроллар, ракеталар, пулемётлар қўлимизда эди. Раббонийнинг талабини қондирмаганимиздан сўнг лагер ракета ва артиллериядан ўққа тутилди. Покистон ҳарбий ҳаво кучларининг самолётлари ва вертолётлари лагер осмонида пайдо бўлди. Улар бомбалар ташлашди. Омборлардаги ўқ-дорилар портлади, ракеталар турли томонга учиб, олти ярим чақирим наридаги қишлоқни қулга айлантди. Лагердан бир ховуч тупроқ қолди. Уч кишигина зиндон ичида оғир яраланган ҳолда беҳуш қолгандик. Бизни бу ердан олиб кетишди. Орадан беш йил ўтиб, Раббонийнинг буйруғи билан мени озод қилишди. Қодир масаласига келадиган бўлсак, уни сўнгги бор 1985 йил 7 март кунги Қандаҳор йўлидаги отишма чоғида кўрганман. 1991 йили юртга қайтиб келганимда, уни мужоҳидлар билан бўлган жангда пулемётни ва командири Михаил Алексеевич Кузьмичевнинг ҳаётини сақлаб қолиб, ўзи ҳалок бўлганини, ўлимидан сўнг, «Қизил юлдуз» ордени билан мукофотланганини эшитдим.

– Ахир, пулемёт билан командирингизнинг ҳаётини сиз сақлаб қолгандингиз. Нега бунга эътироз билдирмадингиз? – сўради Маҳмудов.

– Қандай эътироз билдиришим мумкин? Мен тутқунга олинганман.

– Кузьмичев буни тасдиқлаши мумкин эди-ку!

– У ҳеч нарсани эслай олмасди.

– Урушдан кейин у билан кўришдингизми?

– Биз мактублар орқали боғландик, аммо унинг ҳаётини сақлаб қолганимни эслатишни истамадим.

– Йўлда қочиб уринганлар, отиб ташланганлар бўлгандир?

– Бўлган, лекин мен уларнинг сонини билмайман.

– Қўлга тушган ва лагерда сақланган аскарларнинг сони ва исми шарифи қандайдир ҳужжатларда сақлангандир?

– Биласизми, бизларни лагерга олиб келишганда, Покистон разведкаси ходими Юсуф Аҳмад ўлган ва лагерга олиб кетилган барча офицер ва аскарларнинг ёнларидаги ҳужжатларини олиб қўйилган, уларнинг шахси аниқланиб, рўйхати тузилган. Бу маълумот мужоҳидлар етакчиларидан бири афғонистонлик Бол Зиё қўлида ҳам бўлиши мумкин. Чунки у Аҳмад билан биргаликда ўлик ва тирикларнинг рўйхатини тузишарди.

– Сиз буни қаердан биласиз?

– Юсуф Аҳмад ва Бол Зиё вақти-вақти билан бизларни сўроққа чақириб, ўзлари рўйхатга олган аскарлар ҳақида маълумот беришимизни талаб қилишган.

– Рўйхатда неча кишининг номи бор эди?

– Қисмдан мой олиб келиш учун йўлга чиққан барча аскарларнинг исми шарифи, туғилган жойлари бўлган! Мени сўроққа олиб чиқишганда ўша рўйхатга қўзим тушган.

– Кузьмичев билан Қодир қандай тирик қолган бўлиши мумкин, ахир, жангарилар ўлганларни текшириб кўрган. Қодир қисмга қайтган бўлса, жасади солинган тобут уйига жўнатилмасди. Мудофаа вазирлиги берган маълумотномада Қодир 7 март кунги Қандаҳор яқинидаги тоғ оралигида бўлган жангда вафот этган дейилган. Маълумотномада чалкашлик бўлиши мумкин эмас. Лекин қандай қилиб у командирининг ҳаётини сақлаб қолди?

– Бу саволга Кузьмичев аниқ жавоб бериши мумкин. Қодир эса жангарилар қўлида ўлган ёки миналардан бирига дуч келиб, портлаб кетган бўлиши мумкин.

Маҳмудовнинг кўнглидаги Қодирнинг ҳозирда Афғонистоннинг қайсидир шаҳридаги лагерлардан бирида йўриқчилик қилаётганига бўлган ишонч сўнди. У вафот этган. Лекин қаерда? Ким кўрган? Кузьмичевнинг кўрсатмасигина полковникнинг шубҳаларига ойдинлик киритиши мумкин.

Орадан бир ҳафта ўтиб, Маҳмудов Краснодардан хабарнома олди. Унда ёзилишича, Кузьмичев ҳақиқатан ҳам ўз қўл остида хизмат бурчини адо этган Қодирнинг Қандаҳор йўлидаги отишма чоғида ҳалок бўлганлигини, ўлимидан сўнг у «Қизил юлдуз» ордени билан мукофотланганини маълум қилганди. Бу хабар чиндан ҳам полковник кўнглининг бир четида липиллаб турган сўнгги умид чироғини сўндирди. Қўлидаги ишни ҳаракатдан тўхтатиш керак, деган саволга бошини қотириб ўтирмаса ҳам бўлади. Кутилмаганда полковникнинг миясига, «Қодир снаряд тегиб ҳалок бўлган бўлса, тошлар остига яшириб қўйилган пулемётни ва Кузьмичевнинг ҳаётини сақлаб қолганини раҳбариятга ким маълум қилди?» деган фикр келди.

Яна юрагини шубха эгаллади. Аниқ қарорга келиши учун қўшимча маълумот йиғиш кераклигини тушунган полковник узоқ мулоҳазадан кейин Покистондаги резидентга ва Бўронга шошилинич топшириқ жўнатишга қарор қилди. Резидентга Юсуф Аҳмад тирик бўлса, у билан алоқага чиқиш ва 7 март куни бўлган жангда асирга олинган ва ҳалок бўлган аскарларнинг рўйхатини ҳар қандай йўл билан бўлса-да, олишни топширди. Бўронга эса агар Бол Зиё ҳозирда «Толибонлар» сафида хизмат қилаётган бўлса, у билан учрашишга, Қодир ҳақида эҳтиёткорлик билан ундан маълумот олиш вазифасини юклади. Полковникнинг қўлида учинчи кузир, энг сўнгги имконият бу – Фафур эди. У лагердан қочган бўлса-да, тақдирига лоқайд қараб бўлмасди. Қодир билан боғлиқ барча ишлардан хабардор бўлиши мумкин. 7 март кунги отишмада иштирок этган аскарларнинг ҳаёти тўғрисида батафсил маълумотга эга. Кимларнинг омон қолгани фақат унгагина аён бўлиши мумкин. Дарвоқе, Фафур ўша кунги жангда қандай қилиб омон қолди?.. Хужжатларида асирга тушгани, мужоҳидлар билан алоқада бўлгани қайд этилмаган. Яхши тавсифномалар берилган ва рағбатлантирилган. Лагердан қочгани рост бўлса, қаерга ва қайси давлатга яшириниши мумкин? Афғонистонда қололмайди, «Толибонлар» уни тутиб, Баширнинг қўлига топширишларини билади. Четга чиқиб кетган!

Маҳмудов харита олдига келди. Афғонистонни ўраб турган чегарадош давлатларга кўз ташлади ва фикрлашда давом этди.

Лагердан қочишга жиддий сабаб бормиди? Бўрон жўнатган хабарларда Эргаш билан ўрталарида келишмовчиликлар юзага келгани маълум қилинган.

Ўша келишмовчиликлар юзага келишига сабаб нима? Усама ва кенгаш раҳбарлари томонидан жангариларга ажратилган маблағларми? Ўтган йилнинг ўзида тўдабоши Араб давлатларидан бир ярим миллион доллардан урта дала ҳовли сотиб олганидан Маҳмудов хабардор эди. Эргаш жангариларнигина эмас, балки яқин одамларини ҳам иқтисодий жиҳатдан тақдирлашни унутиб қўйгани Фафурга ёқмаган бўлиши табиий. Тўдабошидан яширинча героинларни йиғиб, қаергадир яшириб қўйган ёки Бўрон айтганидек, 150 килограмм «дори»ни олиб қочган. Бунча «юк»ни бир ўзи олиб қочолмайди. Атрофида шериклари бўлиши керак. Бўрон, бир ўзи ғойиб бўлган, деди. Шериклари кимлар, четданми? Четдан бўлса, қайси давлат фуқаролари? Улар героинни қайси давлат худудидан олиб ўтишади? Эронга ўтолмайди. Наркокурьерларнинг зиндонда хом гўшт еявериб, қурт босиб ўлишидан қўрқади. Покистон унинг учун оғзини очиб турган икки бошли аждар. Туркияда Чегечи бор. Турк бозорларига «қора дори» кирса, палисдан олдин бурни сезади. Биргина йўл – Қирғизистон ёки Тожикистон. Маҳмудов шу икки давлатга кўзини тикиб, узоқ туриб қолди. Айни дамда улардан бирини инкор этмоғи лозим эди. Тожикистондан кўзларини олиб Қирғизистонга қадади. Сабаби, «Толибонлар»га қарши кучлар айнан Тожикистон билан чегарадош ҳудудларда куч йиғишмоқда. Қолаверса, унинг чегарасини руслар қўриқлашади. Сарҳадни кесиб ўтиш осон эмас. Қирғизистон унинг учун хатарли эмас. Тоғнинг совуқларига чидаса, жарларга қуламаса, қор босган чўққилардан ошиб ўтса, бас. Россияга чиқиб олиши ва ўзининг эски танишлари билан алоқа ўрнатиши, олиб ўтган «дори»сини пуллаши мумкин. Россияда ҳам

узоқ қололмайди. Вадим Вольфович бор. Қўли магнитга ўхшайди, қаерга чўзса, излаган одами ер остида бўлса ҳам чиқади. Фафур Европада ҳам яшай олмайди. Буюк Британия махсус хизмат идораси ходими билан жанжаллашиб, уни ўлдирган. Бундан Лондон беҳабар бўлса, рус чекистлари қўлларидаги далиллар билан уларнинг қуловини қиздириб қўйишга қодир.

Шу куни полковник Покистонга, Афғонистонга шошилиш топшириқнома жўнатди. Москвадаги ҳамкасблари билан боғланиб, Фафурнинг Россияга чиқиб кетган бўлиши мумкинлигини, уни қўлга олишда ёрдам беришларини сўради.

Олтинчи китоб тугади.

МУНДАРИЖА

Бишкек – Москва.....	3
Қирғизистон – Ҳирот	7
Дубай.....	14
Москва – Лондон – Москва	24
Саманган	29
Юртда	33
Чегарада.....	38
Москва	44
Юртда.....	48
Москва	59
Саманган	66
Истанбул.....	74
Ҳирот – Жалолобод	77
Юртда.....	84
Лондон	93
Учрашув.....	97
Юртда.....	101
Приморский ўлкаси	106
Хабарнома	106
Вена.....	107
Афғонистон.....	118
Юртда	137
Истанбул	141
Афғонистон.....	152
Жалолобод	155
Юртда.....	159
Кобул.....	175
Юртда.....	193
Кутилмаган учрашув	203
Юртда.....	212

Адабий бадиий нашр

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

АФҒОН ШАМОЛИ
«АДОЛАТ ЛАШКАРЛАРИ»

Роман

Олтинчи китоб

Тўлдирилган қайта нашри

Мухаррир

Сайёра МЕЛИҚЎЗИЕВА

Мусаххих

Мухайё РИХСИБЕКОВА

Бадиий муҳаррир

Уйғун СОЛИҲОВ

Саҳифаловчи

Суннат МУСАМЕДОВ

Техник муҳаррир

Умидбек ЯХШИМОВ

Лицензия рақами: АІ № 252, 2014 йил 02.10да берилган.

Босишга 2016 йил 26.08да рухсат этилди.

Бичими 84x108^{1/32}.

Босма табағи 7,0. Шартли босма табағи 11,76.

Гарнитура «Peterburg». Офсет қоғоз.

Адади 5000 нусха. Буюртма № 174.

Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

нашр бўлими – 147-00-14; 129-09-72;

маркетинг бўлими – 128-78-43; 397-10-87;

факс – 273-00-14;

e-mail: yangiasravlodi@mail.ru